

5135
Museum
T. P. Weg

506.489
.N28

Skrivter

af

T. P.

Naturhistorie-Selskabet.

3die Bind.

1ste Hefte.

Kiøbenhavn,

Trykt hos Høfbogtrykkerne N. Møller og Søn.

1793.

Smithsonian Institution

1918

Smithsonian Institution
APR 19
1918
National Museum.

24
7
V22
3
BCNHRS

Indhold.

Afhandlinger.

- 1) Tre smaa Afhandlinger af Regiments Chirurgus Schumacher
- 1) En Tungspats Beskrivelse og Undersøgelse Side 4
  - 2) Bobartia Linnæi " " " — 8
  - 3) Attelabus longimanus " " " — 12
- 2) Om Slægterne Chæna, Mya og Unio, af Kunstforvalter Spengler
- 1) Slægtet Chæna " " " — 20
  - 2) — Mya " " " — 27
  - 3) — Unio " " " — 51
- 3) Om Infusions-Dyrenes Oprindelse og Vandets Forraadnelse, af Professor P. C. Abildgaard — 70
- 4) Tvende nye Infusions-Dyr af samme " — 88
- 5) Om nogle sig parrende Polyper af Etatsraad L. Nothe " " " — 91
- 6) Beskrivelse over ubekjendte Arter af Rohria ved Ridder E. G. Thunberg i Upsala " — 97
- 7) Om Norske Petrefacter af Prof. H. Strøm " — 110
- 8) Beskrivelse af Fisken Holocentrus lentiginosus ved Professor Bahl " " " — 116
- 9) Videre om Basalt-Vierge paa Færø af Commandanten Capt. Vorn " " " — 123
- 10) Om Skrivter i Insekt-Læren af Professor J. C. Fabricius i Kiel " " " — 145
- 11) Udtog af Hr. Paulsens Dagbog fra 1 Mai til ult. Julii 1792 " " " — 157
-

Robbere.

- Tab. I. Fig. 1. *Bobartia* Linnæi fl. Zeyl.
 — 2. *Attelabus* longimanus.
 — 2. — 1. *Chana* mumia.
 — 2. — cuneiformis.
 — 3. — rostrata.
 — 4. — *Cymbium*.
 — 8. *Mya* anserifera.
 — 16. — rostrata.
 — 18. — norvegica.
 — 3. — 1. *Vorticella* punctata.
 — 2. *Kerona* octoceros, beskrevet Side 80.
 — A. 1. 2. 3. 4. *Cercaria* varicans.
 — B. 1. 2. 3. *Bursaria* rostellata.
 — 4. *Rohria* lanceolata.
 — 5. — squarrosa.
 — 6. — hispida.
 — 7. — monanthos.
 — 8. — carthamoides.
 — 9. — decurrens.
 — 10. — cuneata.
 — 11. — incana.
 — 12. — spinosissima.
 — 13. — palmata.
 — 14 } Udsigter over Basale, Bierge
 — 15 } paa Færøe.

I.

Tre smaa Afhandlinger

af

Chr. Fredr. Schumacher,

Adjunctus og Reserve-Chirurgus ved det Chirurgiske Academie,
og Lærer i Mineralogien ved Naturhistorie-

Selskabet.

(Oplæst den 27 Januar 1792.)

Lyst til Videnskaberne vedblev vanskeligen, naar ikke ideligen viste sig Ting, som tiende til Opmuntring og til saavel lærerige, som og tildeels fornøielige Opdagelser. Ingen Videnskab har vel heri Fortrinnet for Naturhistorien; thi hvor meget har ikke dens Dyrkere at betragte, og hvor beundringsværdige ere ikke Naturens Skabninger, om de end allene betragtes efter deres udbortes Dannelse. De mangle derfor heller ikke Dyrkere, skjønt forskellige efter hvers Siemed.

Samleren, som skraber sammen uden Kundskab, eller uden anden end en flygtig Kundskab, bekymrer sig meest om det Pragtsfulde, der viser sig udvortes glindsende, om det rare, uden videre at spørge om Sammenhængen og Hensigten. Han ruer gemeenlig over Skatte, hvis Bekjendtgjorelse vilde udbrede Lys og Kundskab, og ei tilsteder andre dertil Udgang, deels fordi han misunder andre den Tre, som han af Uvidenhed ikke kan naae, og deels fordi han undseer sig ved af andre at lade sine Sielbenheder beskrive.

Den sande Naturelsker er enhver Ting enten pragtfuld og glindsende eller af uselt Udseende hjerkommen, naar den kun giver ham Anledning til Undersøgelse, enten til egen Fornøielse og Nytte eller til andres. Han er hverken tilbageholdende paa sin Samling eller Kundskab, mindst for at berøve sine medarbejdende Venner de lærerige Underretninger, som kunde tiene dem.

Det var til sand Gavn for Landet, naar der fandtes flere sande Dyrkere, om det ikkun var af nogle eller eet Fag af denne Videnskab. Medici og Chirurgi vilde lære at kiende de Lægemidler, som de fleste anvende uden nogen Estertanke, og disse vilde da ikke troe at kiende Lægemidlet ved det af den blotte Øvelse lærte Navn, uden at spørge sig selv om det er et Lands Product, en Art f. Ex. der vover her, eller om den er fremmed, og de vilde ved denne Videnskab ledes til

at domme om der og kunde findes nogen indenlandsk Plante af samme Virkning som var mindre kostbar. Hvor mange Læger savne ikke Kundskab om de indenlandiske Planter, naar de henses i Provindserne? Vi kunne ikke alle vente at blive i Hovedstaden, hvor Lægerne i Almindelighed ikke bryde sig om at lægge Bind paa denne Videnskab. I Provindsen, hvor der er flet Apothek, maae en saadan uvidende Læge hielp sig med at forskrive gamle forliggende udenlandiske eller indenlandiske Lægemidler, medens han, ved at spadserere om paa Marken, nedtræder de bedre virkende. Botanisk og kemisk Kundskab vil derimod sætte ham i Stand til baade at bruge indenlandiske Lægemidler i Stedet for Apothekets uvirksomme, og til at domme om, hvorvidt de i Apotheket værende Midler ere gode og de rette. Men troer Lægen, at saadan Kundskab egentligen vedkommer Apothekere, bliver Spørgsmaalet naturligt, om og alle eller de fleste Apothekere kiende og kunne efter rigtige og videnskabelige Mærker bestemme endog de almindeligste Planter?

Videnskabens Indflydelse paa Agerdyrkningen, Landhuusholdingen og Landmandens Arbeide er uden for Tvivl. Og det er ligesaa klart, at Præster, naar de medbragde saadan Kundskab, bleve i Stand til at gavne deres Menigheder og Landet.

Den Tid er nu igien kommen, at Naturhistorien hos os ikke mere ringeagtes som før, men yndes og understøttes. Det indrettede Naturhistorie-Selskab,

Skab, som derpaa er Bevis, giver nu enhver Leilighed, foruden at lære Grunden i Videnskaben, endnu beqvemt at bekiendtgjøre de Dydagelser, han maatte gjøre. Jeg nyttter denne Leilighed og har den Ære for Selskabet at forelæse følgende Dagtagelser.

I.

En Tungspats Beskrivelse og Undersøgelse.

Denne Steen blev mig bragt af en Chirurgus fra Jylland, hvor han siger at have fundet den imellent Fridericia og Wenzle i Hviene adspredt i forskiellige Former; saasom, nogle af en aflang fladtrykt, andre af en valseformig og andre af en mere uformelig Dannelselse, men dog altid med rundet Overflade.

Al udvortes Udseende ere de fleste noget graaagtige af Farve, og med mange smaa Ujevnheder forsynede, som i en vis Stilling holdte ere noget matskinrende; men naar man seer dem nøie, vil man finde, de ere ordentlige Cristaller, som ere uformelig sammenklumpede, og enhver især er flad, og lagt skialformet den ene paa den anden; ligeledes bliver man tydelig vaer med Forstørrelsesglas, at de ere giennemsigtige.

Den indvortes Beskaffenhed er ganske forskiellig fra forrige, saavel som ogsaa Stykkerne indbyrdes. Hovedudseendet i Brudet er straalet, paa den

Maade,

Maade, at Straalerne gaae fra Middelpunkten til Overfladen, og at de ere for største Delen med en spatagtig skinnende Flade, hvis Bredde er forskjellig og allesammen lineagtige; nogle af dem ere traadformige uden Skin. Nogle andre Stykker ere ganske tætte, at Straalerne støde lige sammen i Midten; men andre derimod have en Masse til Kiernen, som er hos somme større, hos andre mindre, lysegraa, med smaa flade glimrende Dele indblandede, og med de blotte Øine betragtede af en jordagtig Udseende, men med Forstørrelsesglas, grynede uformelig cristalliserede igiennemsigtige, dog ved de fleste flade, som blive tættere og tættere alt som de komme til Straalerne, og man seer tydeligen, at disse Gryn paa nogle Steder selv ligge straalet og føie sig til de samme, hos nogle ere disse løsere og ikke saa glimrende, hos andre fastere og mere glimrende, hos andre igien uden alle glimrende Dele, mere lysegraa og en virkelig Mergel. Andre igien ere ligesom incrusterede over Klumper af Jord, eller ogsaa efter Udseende Petrificater af Rødder eller Coraller, men disse ere selv igiennemtrængte af Tungspat-Jorden, som tydeligen sees i deres Tverbrud paa de forskjellige afbrudte Stykker; disse ere ikke straaledede, men allene bestaaende af spatagtige aflang firkantede tynde igiennemsigtige lysegraa Plader, som synes sorte, naar de betragtes uden Forstørrelsesglas.

Tyngden af Stykkerne er ogsaa forskjellig efter den foranferte Sammensætning; thi jo mere spatagtige

rige Stykkerne ere i Brudet, jo tungere, og efter Forhold, jo større Kiernen er, jo lettere ere de.

Disse Stykker ligge i en Leermergel indsluttede, og af den Aarsag er ogsaa Forholdet imod Syren saa forskjellig, da somme Stykker bruse ved Syren, endogsaa ved meget svag, andre derimod ikke. Det er at sige, de, hvor man ikke tager sig i Agt for, at der sidder af Mergelen imellem Cristallerne, bruse, men naar man har vasket dem rene, og de blotte graa glindsende Overflader sees, skal man ikke finde noget Spor til Brusning. Ligeledes forholder sig ogsaa det Jnderste; de Stykker, som ere ganske faste, bruse ikke; ei heller de, som have en fast mørkegraa Kierne; men naar de ere løsere eller ganske hvide, bruse de, og nogle meget stærkt.

For at erfare nærmere dennes Bestanddele, undersøgte jeg den paa forskjellige Maader:

1). Da Cristallerne paa Overfladen ere nogenledes overeensstemmende med dem jeg haver faaet udaf en harzigt Tungjords Forbindelse med Saltsyren, tænkte jeg, maaffee der kunde være Saltsyre blandet med den, især da den findes ved Søekanten; jeg tog derfor 2 Lod af Stenen, tørrede den, stødte den meget fin, og kom 6 Lod Vitriol Olie derpaa; jeg bemærkede ingen Brusning, men efter nogen Tid en tiltagende Varme, som dog ikke blev stærkere, end at jeg kunde taale Retorten i Haanden, ligeledes mærkedes en Svool Lugt. Vitriol Olien, som var reen og klar, blev

blev snart sortbrun. Jeg bragde den paa et Sandbad, og holdte Ilden i 6 til $6\frac{1}{2}$ Time under den, og tilsidst forøgede den meget stærkt; men intet uden en liden Quantitet af Vand viste sig, som var formodentlig Crystallisations-Vandet af Tungspaten.

2det Forsøg. For at see om mulig, hvad Jordarter den maatte være blandet med, calcinerede jeg 2 Lod af Stenen med 3 Lod Plante-Rudsalt, jeg kom det i en tildækket Digel, og lod det i en Times Tid blive stærk gloende. Da den begyndte at blive gloende, skummede den, og blev tilsidst halv flydende. Efter at den var bleven kold, tog jeg den ud af Diglen, og fandt, at en deel deraf var halv glasagtig, og noget som en haard Slakke. Det blev stødt til meget fiint Pulver, og udludet med Vand. Efterat det var tørret igien, veiede jeg det, og fandt at det havde tabt noget lidet meer end eet Qvintin. Jeg overhældte dette med 8 Lod Saltsyre, og fandt ved Overhældingen en liden Opbrusning med en betydelig Varme ledsaget, Pulveret blev i en Hast igiennemtrængt, og efter at det havde staaet en kort Tid blev det ganske løst og pibret, og opsholdte næsten den hele Quantitet af Saltsyren; jeg lod det staae en Dag i Digestion i Sand paa en varm Stueovn, hældte det af, og udludede det, indtil Vandet ingen Smag mere havde; Ruden blev bragt sammen og afdampet, som gav spydformige Crystaller, og ganske særskilte fra dem, som jeg havde erhholdt udaf en Tungspat fra Hark.

havde oplest lidt mere end $4\frac{1}{2}$ Qvintin, hvilket var efter nærmere Undersøgelse en Tungjord. Og den tilbageblevne Jord, som peiede efter Torringsen i Qvintin og 20 Gran, var efter nærmere Undersøgning en Blanding af Leer, Kalk og noget Bitterjord.

3die Forsøg var at calcinere den i en bedekt Smeltedigel i 2 Timer, ved Udragelsen fandt jeg den i samme Form som jeg havde nedlagt den i, noget mere blød, og sommesteder noget spatagtig, men den meste Part var rød, jeg stødte det fiint, og prøvede det med Magneten, men jeg kunde ikke see det mindste af den tiltrukket.

4de Forsøg var at jeg lagde et lidet Stykke paa Kul for Blæserøret, og fandt, at det viste sig som Bruunsteen-Kalk, snart klar, snart mørk, som Hr. Professor Abildgaard ligeledes har undersøgt.

2.

Om Bobartia,

beskrevet af Ridder Linné i hans Flora Zeylanica.

Denne Plante henhører blant dem, hvoraf man vel aldrig, tør jeg sige, sees nogen i Botanisternes Samlinger at ligne den ene den anden, og langt mindre den som Linnéus har meent; og det er ei heller andet muligt, da Beskrivelsen af denne Plante er langt fra ikke overensstemmende med de af ham fra andre Skrivere anserte Steder, især Tegninger.

Det

Det er bekiendt nok, at det berømte Herbarium Zeylanicum, samlet af Herman, som var i Apotheker Günthers Sie her i Kiøbenhavn, blev sendt over til Linné, for at de derudi værende Planter maatte beskrives, og efter denne Samling blev Flora Zeylanica forfattet. Ogsaa i en Dissertatio Academica af Daffaro, forsvaret af Linnéus, under Navn af Nova genera plantarum zeylanicarum, er denne Slægt som et nyt Græs bleven beskrevet.

Jeg har meget nøie, og tillige meget varsomt undersøgt dette beskrevne Græs efter Originalen, som er nu i det Grevelige Medicinske Bibliothek, og fandt vel Lignelse med en Plante; men tillige et fortorret og ufuldkomment Exemplar, og intet mindre end et virkeligt Græs. Og formoder jeg, at da Beskrivningen, og Optegnelsen af det mærkværdigste var skeet, Linné da sendte Samlingen tilbage til sin Eiermand, og siden ved senere Beskrivelse af Planten, af en Feiltagelse i hans Hukommelse, har henviist den til ganske andre Planter, som vare beskrevne af andre Lærde, i den Mening, at disse vare med hans formeente Bobartia een og samme. Medfølgende efter Originalen tegnede Figur, og Sammenligning med følgende af ham givne Henvisning, vil opløse dette. I hans Flora zeylanica, Pag. 17. No. 41. citerer han af Scheuchzers Agrostographia:

Scirpus Maderaspatanus, Capitulo squamoso, subrotundo pag. 369. No. 2.

Naar man nu sammenligner alle Scheuchzers Synonima og Citationer, og især dennes Citation af Plukenets Figur Tab. 300. fig. 7. med hans Beskrivelse og Figur, som er *Cyperus arenarius* beskrevet af Dr. Rehinus i fasciculo quarto observationum botanicarum, pag. 9. No. II. sees det tydelig, at dette ei kan være Bobartia, omendstjont der er nogen Lighed. Men langt mindre ligner den den, som er beskrevet i 7de Tome af *Amœnitates academicæ* i *fundamenta agrostographiæ* pag. 183. Tab. II. fig. 6.

Ved at sammenligne denne Plante med et tørt Exemplar, som mig syntes den havde Lighed med, opdagede jeg, at det ikkun var et usfuldkommen Exemplar, og henbørde ikke mindre end under Græsarterne.

Dog saadanne Opdagelser kunne kun skee hændelsesvis, og allene naar man har Leilighed, med Noe at igiennemgaae lærerige Samlinger; og af dette Slags troer jeg nok er Sir Joseph Banks's i London een af de fornemste, om ikke den beste. Ham har jeg det første Spor at takke, jeg fik om den sande Bobartia; en Mand, som beegner sine Landsmænd, saavel som Fremmede, naar de har Lyst at see og lære noget, med den største Høflighed, hvis Bibliothek og Samling i Naturhistorien staaer enhver aaben, frit at benytte sig af til sin Underretning. I hans herbarium laae den under en af D. Solander beskrevet Plantestægt, adskilt fra *Moræa*, nemlig *Hecasta*
jun-

juncea, men dog tillige med Numærkning, at det var Thunbergs Moræa spathacea, jeg var saa lykkelig og fik et Specimen af ham; men mere glad blev jeg, da jeg, strax efter min Hiemkomst i Maret 1789, med Hr. Konstforvalter Spengler besøgte ovenmeldte Bibliothek, fandt at Bobartia Linné. Fl. Zeyl. var ikke andet, end Moræa spatacea i Thunbergs Dissertatio botanica de Moræa pag. 11. Tab. 1. med den Forskiel, at paa Thunbergs Figur seer man corollam, pericarpium, og Bladene; paa min derimod intet uden de blotte Spathæ glumaceæ.

I Henseende til dens Fødested, har Ridder Linné ogsaa taget feil, da den er efter Ridder Thunbergs dissert. pag. 18. en Indbygger paa det gode Haabs Forbjerg, men er af Linné regnet under de Indianske, men ogsaa herudi er Undskyldning; for til den Tid, kiendte Linné ikke Stedernes Indbyggere saa noie, som han siden lærde at kiende dem, og desuden, er der en Mængde Kapske Planter i samme Herbarium.

I følge det foregaaende, faae vi altsaa en Plan-
teslægt mindre, saavel i Flora Zeylanica, som ogsaa i det hele System.

3.

Beskrivelse af et hidtil ubeskrevet haardvinget
Insekt, *Attelabus longimanus*.

Dette Insekt ¹⁾ fandt jeg i Paris hos en Hand-
lende med Ting henhørende til Naturhistorien, blandt
mange andre, deels Surinamske, deels chinesiske In-
sekter, men kan ikke med Visshed bestemme, hvor det
kom fra, omendskient Kiebmanden forsikrede mig det
kom fra China; dog disse slags Folk ere stedse færdige,
baade at give Navn og Fedeland til Tingene.

Da jeg troer, saavide jeg kan undersøge dets
Udværktsi, at have fundet det meest overeensstem-
mende med *Attelabus*, har jeg ogsaa ført det til den-
ne Slægt.

Det er at regne blandt de smaa Insekter, hvis
Hjelm eller øverste Læbe er uformelig hjertedannet,
fortil bredest, og i Midten noget fremstaaende, bag til
mere og mere sammentrukken; dets Kieber ere noget
lidet fremstaaende, som man paa den underste Side
seer deelte i to, deraf den inderste er kortest, den un-
derste Læbe er forsynet med 2 Spidser, som ere kort-
tere

---

¹⁾ Det findes i den, efterat denne Afhandling var foreløst,
udgivne *Entomologia Systematica Fabricii* pag. 385.
beskrevet ogsaa under Navn af *Attelabus longimanus*,
og dets Fedreland angivet at være Senegal.

tere end den øverste, ei heller saa bred, og indsluttede de andre Værktoier saa fast, at jeg ikke kunde see dem.

Følehornene ere som et paternoster Baand, bestaaende af 11 til 12 Led, hvoraf det første er ovalt, de 4 følgende hjertedannede, de 3 derpaa følgende mindre og kugledannede, de 3 til 4 sidste blive bredere, og ved Enden smalle igien, og er paa deres forreste Bladej forsynede med noget graaagtig laadent, den bageste er conver, noget haared ved Ledemodet.

Hovedet er fortil smalt, men bliver tykkere og rundere bagtil, Øinene ere noget fremstaaende.

Bryttet er ovalt og glindsende.

Skildtet er lidet, kugledannet, og glindsende.

De haarde Bingedekker ere aflang firkantede ved Siderne, og bagtil nedbøiede, sribede, enhver er fortil ved Bryttet forsynet med 2 fremstaaende Knopper, af hvilke den yderste er den største; bag til med een som er kamformig, deelt i tre stumpe Ophejninger.

Underlivet er aflang rundt, og dets Spidse er stump indtrykt.

Forbenene ere de meest besynderlige. Laarets Ledemode ved Bryttet ere tykke, Laarene selv begynde tynde, gaae noget udad, bøie sig fremad, og med Bøiningen blive tykkere, omendskjønt flade, og fornemmelig er Tykkelsen indad, og der, hvor de ere
meest

meest fremstaaende, afgaaer en meget fin Spids, som er næsten hageformig, og er frastaaende, paa den underste Flade er ogsaa en Spids, men den er meget mindre.

Stankerne af Forbenene ere meget tynde, ogsaa i en lige Tykkelse indad breiede, noget flade, og paa den inderste Rand fin saget: de endes med en Spids.

Fodderne sidde paa den udvortes Side, og af Foden sees ikkun det første Led, som er af en hierte-dannet Skikkelse.

Bagbenene ere en 3die Deel kortere, og derved intet synderligt at bemerke, de ere uden Spids, Bagfoden bestaaer af 2 Led, Sofferne ere 2, som ere bløde og svampede, imellem dem sidder en 2 Ledet Taa, hvis yderste Led er hagedannet.

Farven af dette Insekt er ganske eensfarvet brunt, med Forskiel, at Hoved, Bryst og Laarene ere mere sortbrune og glindsende.

J. Henseende til dens lange Forbeen, har jeg kaldet den:

Attelabus longimanus, pedibus anticis elongatis incurvatis, femoribus intus gibbis bispinosis.

A. coryli paullo major.

Antennæ moniliformes, apice incrassatæ antice cinerascens, postice rufo nigricantes.

Caput oblongum, cuneatum. Oculi vix prominentes;

Thorax ovato-rotundatus, atro-nitens, punctatus.

Scutellum subrotundum minimum.

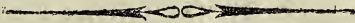
Elytra quadrato-oblonga, decumbentia striata striis punctatis, antice bituberculata, postice tuberculato-cristata.

Abdomen ovato-oblongum retusum.

Pedes antici elongati, femoribus incurvatis apicem versus interne gibbis bispinosis, spina altera in gibbositate, & altera in superficie inferiori; tibiis incurvatis planis, interne subferratis, tarsis biarticulatis, plantis villosis.

Forklaring over Tab. 1. fig. 2.

- a. *Attelabus longimanus* i sin naturlige Størelse.
- b. Hovedet med Selehornene.
- c. Udværtsiet.
- d. En af de haarde Binger.
- e. Et af Forbenene.
- f. Et af Bagbenene.

II.

Beskrivelse

over

et nyt Slægt af de toskallede Konkylrier,
forhen af mig kaldet

Chæna,

saa og

over det Linnéiske Slægt Mya,
hvilket næiere bestemmes, og inddeles i tvende Slægter.

ved

Konstforvalter Spengler.

(Oplæst den 24 Febr. 1792.)

Opmuntret af forskellige Behyndere og Venner; som have gjort Naturhistorien til deres Yndlingsstudium, og som tillige ikke ere ubevandrede i den tillokkende Konkyllogie, at fortsætte det begyndte Arbeide efter den Linnéiske Inddeling, bringer Ordenen mig til de toskallede Muslinger (bivalves); efter at jeg forhen iblant de mangeskallede (multivalves) har beskrevet de trende Slægter, Lepas, Pholas og Teredo, da jeg til en anden Tid skal beskrive Slægtet Chiton. Her er det rette Sted, hvor jeg troer, at det nye Slægt, som jeg har kaldet Chæna, bør staae. Nogle Arter af et meget sieldent og ikke forhen beskrevet Slægt Muslinger,

II. Beskrivelse over et nyt Slægt ic. 17

Muslinger, som afvige saa meget fra de Linnéiske Slægter, at man ikke med Føie kan sætte det under nogen af disse, har givet mig Anledning til dette nye Slægt og dets Navn. Skallerne have ingen Laastænder, men ere alene sammenheftede med et Ligament over Ryggen, hvor de slutte tæt tilsammen. Den forreste Deel af den hele Musling, nemlig den saa kaldte Bug, hvilken næsten udgjør det halve af begge Skaller, er lige affkaaren, saa at Dyret fra denne Side er blottet for al Bedekning. Disse Muslinger findes i steenskallede tillukte Ormerør, som efter deres forskiellige Arter ere hinanden meget ulige, men mindst skulde man troe, at disse vare beboede af regelmæssige toskallede Muslinger. Jeg har omstændelig beskrevet dette merkværdige Slægt i det 2det Bind af det Kgl. Vidensk. Selsk. Skrifters nye Samling, og oplyst denne min Beskrivelse med en Kobbertavle. Mange Naturforskere ere enige om, at det er bedre at danne nye Slægter, naar man seer sig i Stand dertil ved faste og adskillende Kiendetegn, end at tvinge mange afvigende Arter under et antaget Slægt-Kiendetegn. Omendskiont Linné har ved de toskallede Muslinger, paa den ham altid udmærkende sindrige Maade, lært os at tage Kiendetegnene af Laasen eller Charnieren, saa er det dog ikke af Veien, ogsaa at have Hensyn til den udvortes Dannelselse, naar Laasen formedelst sin mindre sikre Bestemmelse sætter os i Uvished. Saaledes forholder det sig f. Ex. med det ovenomtalte

18 II. Beskrivelse over et nyt Slægt

nye Slægt, hvor den usædvanlig fældne udvortes Dannelselse giver os formedelst Mangel af Laasen et udmærkende Kiendetegn. Iblant Linné's toffalgede Muslinger er intet Slægt ufuldkomnere i Henseende til det af ham angivne Kiendetegn paa Laasen end Slægtet Mya, og af den Aarsag kan det ikke ret vel undvære det ovenanførte Hielpes-Middel; det er alene de tvende første Arter, som har de foreskrevne Kiendetegn, hvilket Herr Pastor Chemnitz ogsaa meget rigtig anmærker i sit nye systematiske Konchyliæ-Kabinet, men allermindst passer her Perle- og andre Flod-Muslinger, derfor har ogsaa den lærde og af Naturhistorien saa fortiente Professor Nehus, i sin nyligen udgivne Dissertatio de novis Testaceorum Generibus gjort af disse sidste omtalte Musling-Arter et nyt Slægt, som han har kaldet Unio. Disse og flere Forbedringer vilde Linné, efter hans Læringers Forsikringer, have foretaget, hvis han havde levet og selv besørget den 13de Udgave af hans Natursystem. Det vilde enten forraade Egensindighed eller Mangel paa Indsigt, dersom man blot af blind Kierlighed til det gamle ikke vilde antage det fuldkomnere nye. Da jeg nu foruden det ganske nye Slægt Chæna, ogsaa denne Gang agter at beskrive alle bekjendte Arter af Slægtet Mya, hvortil min Konchyliæ-Samling leverer mig rigelig Forraad, saa vil jeg efter Herr Professor Nehii gode Exempel, udtage alle Flod- og Perle-Muslingerne, som Linné har sat under Slæg-

tet Mya, og af disse danne et nyt Slægt under det passende Navn Unio. Det egentlige Mya Slægt, som efter de af Linné angivne Kiendetegn passer hos nogle faa Muslinger ganske, hos nogle andre alene for en Deel, vil jeg ved Underafdelinger sætte paa deres rette Sted, og give Konkylie-Samlerne bestemte Kiendetegn, til at kunne veilede dem ved den Uvished om en saadan Musling henhørte til Mya, Mitra eller ethvert andet Slægt. Linné selv har for Ex. sat Solen annatina, som har de af ham fastsatte Slægts-Kiendetegn for Mya, i det næste Slægt. Alene Mya vullfella, Mya perna og Mya arctica henhøre aldeles ikke under dette Slægt; den første er ufeilbarligen en Ostrea, og uagtet den meget omtalte Land paa den smale Ende, saa er og bliver den anden en Mytilus, den tredie har hverken Laas eller udvortes Dannelsse, som kan berettigge den til at staae under Slægtet Mya. Efter denne Mynstring blive altsaa ikkun to Arter tilbage af Linnés Slægt Mya, men det skal blive rigeligen forsynet af mig ved andre nye og tildeels fældne Arter.

Efter de mangeskallede Slægter, især efter Pholas og Tereido, passer bekvemmeligst det nye Slægt Chæna, da det har megen Lighed med de tvende førstnævnte. Professor Rekius har optaget dette Slægt i ovenanførte Dissertation pag. 19. under det Navn Chæna, og beskrevet alle dets Arter. Da jeg allerede forhen i det Kongelige Videnskabers Selskabs

Skrifter, paa det anførte Sted udførlig har beskrevet dette Slægt, saa kan jeg her være saa meget kortere.

Det første Slægt af de toskallede Muslinger
Chæna.

Dette Slægts Kiendetegn er meget øjensynligt. Det har tvende Skaller, som ere hinanden lige, det har ingen Laastænder; men er sammenføiet bag paa Ryggen, hvor Skallerne passe til hinanden med et Ligament (Hymen L.), Hvirvelen (Nates) ere nær ved den forreste Ende. Foran er Muslingen affkæret og altsaa aaben uden Bedækning. Den er indsluttet i Orme=Rør, og aldrig truffen uden for dem i Søen. Dyret er ubekendt.

No. I Chæna Mumia.

Testa lineari truncata, extremitate anali sulcata, dehinc oblique striata. Retzius. Nye Samling af det Kongelige Videnskabers Selskabs Skrifter. 2den Deel. pag. 176. Fig. 6.

See Tab. 2. fig. 1.

Denne Musling har unægteligen den besynderligste Dannelselse af alle Muslinger, da den ikke nærmer sig til nogen af de forhen bekiendte; den er tillige meget regelmæssig og net bygget. Ogsaa i Betragtning af dens Boepæl og bestandige Opholdssted, har den

ikke

ikke sin Lige. Fra Siden af Ryggen slutter begge Skaller tilsammen, og ere sammenheftede ved et Ligament, og udgjør en lige Linie. Hvirvelen er ved den øverste Ende ganske smal, og hæver sig i Midten til en Karp Ryg, og er smukt sribet. Neden til ere begge Skaller afrundede og slutte tilsammen, men den modsatte Side af Ryggen, som man hos Muslingerne pleier at kalde Bugen, er efter hele Længden udskaaen, og altsaa ganske aaben. Muslingen er hvid, let brækkelig, giennemsigtig og meget tynd. Dens Længde er 1 Tomme og 3 Linier; neden til, hvor den er bredest, er den 5 Linier, og oven til, hvor den er smalest, er den $2\frac{1}{2}$ Linie bred. Orme = Rørene, hvori denne Musling boer, ere lige saa sieldne og ubekjendte, som Muslingen selv, de ere ganske lige og kegelformige. Ved den øverste Ende, som er aldeles tilluft og rundhvelvet, er den $\frac{1}{2}$ Tomme, og ved den underste Ende, som er aaben, 2 Linier, dens hele Længde er 4 Tommer. Indvendig, omtrent i Midten, er et Skillerum med en æggedannet Abning, paa denne hviler fra oven nedad den neden til afrundede og tillufte Deel af Muslingen. Udvendig ere disse Ormerør efter Rundingen fint udskaaene, og ganske beklædte med fremmede Søe = Legemer, saasom Steene, Strandsand, Stykker af Muslinge = Skaller o. s. v. de ere tynde, giennemsigtige og brækkelige. De findes paa Søehvsten ved Tranquebar, men ikkun sielden. Tab. 2. fig. 1. a.

No. 2. Chæna cuneiformis.

Testa ovali lævi subtereti. cuneata l. c. pag. 179. fig. 8. II.

Chemnitz Tom. X. fig. 1678. 1679.

Pennant Br. Zool. Pl. 44. fig. 19. Mya dubia.

Tab. 2. fig. 2.

Omendkiønt denne Musling i Henseende til det udbortes er meget forskiellig fra den forrige, saa passer dog alligevel alle de oven anførte Slægts-Kiendtegn paa den. Hiin er efter dens Dannelse ganske lige, som en Unial, og har meget smale Skaller, den er fra Midten af henimod den underste Deel snæver sammentrykt, og paa den forreste Side udskaaen, fra øverst til nederst. Nærværende Musling har en langagtig æggedannet Skikkelse. Fra Hvirvelen, der sidder tet ved Enden af Muslingen, indtil Midten ere begge Skaller rundt opblæste, den øvrige Deel er filedannet indtil den underste afrundede Ende, hvor Skallerne slutte tæt tilfammen. Paa Ryggen blive begge Skallerne sammenheftede med et stærkt Ligament. Udfkieringen ved den forreste Deel er hiertedannet, begynder oppe ved Hvirvelen, hvor Muslingen er bredest og indfattet med en overslagen Søm, og slutter i en Spids tæt ved Enden. Udvendig er hele Muslingen prydet med svage Striber, den er hvid og gienemsigtig, og meget stærkere end den forrige. Det

første

første Exemplar er 1 Tomme 4 Linier i Længden, og hvor den er bredest 7 Linier bred. Denne Musslinges Opholdssted opdagede jeg i en Klump sammenviklede Ormerør, som var igiennemtrukket og overdraget med en Kalkmasse, ligesom en Inkrustation, som lignede Stalaktiten, eller Substantien af *Millepora polymorpha* Linn. Denne Ormerørs Masse er fra Niquebar. Herr Pastor Chemnitz har truffet nogle af dem, i Vestindiske Koralmasser af Madreporer.

No. 3. *Chæna rostrata*.

Testa ventricoso-conica, extremitate anteriore triangulo transverse striata.

Chemnitz Tom. X. fig. 1680-81.

See Tab. 2. fig. 3.

Denne lille Mussling besidder ligesaa fuldkommen, som de forrige, Kiendetegnene paa Slægtet Chæna, især viser Hoved-Karakteren sig her paa den vide Åbning af Musslingens forreste Deel. Den er ligesom de næstforegaaende i dens Omfang langagtig æggedannet. Begge Hvirvelerne sidde ikke oven ved Enden af Skallerne; men de nærme sig mere til Midten af samme. Bag til paa Ryggen, indtil Musslingens forreste Ende, have begge Skaller et smalt, men dybt Indryk, hvilket hæver sig henad Midten til en skarp Kant, og danner de egentlige *Nymphæ* Linn. hvilke da, ligesom hos de andre Bivalver, blive indfattede

og skjulte af et Ligament. Et andet dybt Indtryk, der deler Muslingen i tvende ulige store Dele, ved en Diagonal Linie paa Overfladen, fra Hvirvelen til den underste Ende, viser sig indvendig, i et ligesom ophævet Klippe, men udvendig er den bredeste Deel af Muslingens Overflade glat, igiennemsigtig hvid, den anden mindre og forreste er ophævet, og ligner Dannelsen af en Pyramide, har paa tværs 12 Affatser, som Trinnene paa en Trappe. Farven af denne Deel er smukt guul, og giver Muslingen derved et sjeldent Udseende. Dens Længde er 1 Tomme 1 Linie, dens Brede 4 Linier. Hr. Pastor Chemnitz har fundet den i en Bestindisk Korals-Masse.

No. 4. Chæna Cymbium.

Testa subcordata, umbonibus tumidiusculis lævibus. Retz.

Nye Saml. af Vidensk. Selsk. Skrifter 2den Deel. pag. 180. Fig. 12-16.

See Tab. 2. fig. 4.

Bed Opdagelsen af denne Musling, har jeg ligesaa lidet havt nogen Forgænger, som ved Chæna Mummia. Det er ikke et Tilfælde, men Undersøgelses-Lyst, der gjorde mig bekendt med den. I lang Tid bemærkede jeg, at paa forskiellige Muslingeskaller, hvis Dyr vare døde, og som vare opkastede paa Stranden ved Tranquebar, havde der sat sig en graae steenskalig Masse, som hverken lignede en snoet Konkylie, eller

eller et dreiet Orme-Nor. Den er ved den tykke Ende rund, eller kugelformig hvelvet, af Størrelse som en stor Kirsebærsteen, har henimod den forreste Deel 4 til 6 runde Affatser, af hvilke den følgende stedse er mindre end den foregaaende, og den forreste nesten spids, som tillige viser en Aabning af tvende smaae Huller. I Førstningen holdt jeg denne liden Skabning for en Sæd, eller Begyndelses-Spire til nogen Koral Art; men da den saa ofte forekom mig, saa undersøgte jeg den indvendig, om den ikke var en heelligiennem opfyldt Masse. Men hvor forundret blev jeg ikke, da jeg ved dens Aabning opdagede tvende Musslingeskaller, som indtogte det indvendige Rum af dette Ormehuus. Jeg satte begge disse Skaller sammen med Gummi Band, paa det Sted hvor Ligamentet tilforn havde siddet, og erholdt derved een af de regelmæssigste Musslinger, af en Skikkelse, som jeg aldrig før havde seet.

Ogsaa ved denne Mussling passe de angivne Kiendetegn paa dette besynderlige Slægt, omendskjønt med nogle Forandringer. Oven til, hvor de tvende Hvirveler støde sammen, ere Skallerne mod den aabne eller forreste affkaarne Side mere ophævede end paa de trende foregaaende, derimod er den øvrige Deel af Bugen, mere og dybere udffaaen, end hos de tvende foregaaende. Naar man lægger Musslingen paa Ryggen, saa har den aldeles Udseende af en Baad eller Pram, og derefter har jeg ogsaa givet den

Navn. Den er nemlig bred, og noget opbøvet bag til, i Midten er den dyb udskæren, og bliver saaledes aaben indtil den forreste smalle Ende. For det øvrige er det udbortes, Farven og Giennemsigtheden, ligesom hos den forrige. Paa den indvendige Side bemærker man derimod tydeligen, imod den forreste Deel af hver Skal, et glindsende Indtryk, som det Sted, hvor Dyret har fæstet sig med tvende Muskler til sine Skaller, hvilken ikke kan sees ved nogen af de foregaaende.

Da Ormerøret har mod sin smalle forreste Ende tvende ved en liden Mellemvæg adskilte Huller, saa er det at formode, at Beboeren af denne liden Musling, maae ligesom hine hos Pholaderne, og de toskallede Muslinger, udstrække tvende Rør, for igiennem det eene, at forskaffe sig Luft og Næring, og ved det andet at skille sig ved sine Excrementer. At dette Ormerør maae være meget blødt, naar det er i Seen, sees deraf, at de fleste store Exemplarer, have ikke alene modtaget forskiellige Indtryk, men ere endog, ligesom Trippiére eller Steenbæreren, paa dens Overflade beklædt med Stene, smaae Sneglehuse, Stykker af Muslingeskaller o. s. v. ligesom paa Ormerørene af Chæna Mumia. Udenfor Vandet er den derimod saa besynderlig haard, at den ved Slibningen giver Ild fra sig. Tab. 2. fig. 4. a.

Det andet Slægt af de toskallede Musslinger
Mya.

Allerede i Begyndelsen af denne Afhandling har jeg berørt, hvorledes det er beskaffen med det lidet Slægt Mya Linn., og hvorledes de af ham angivne Kiendetegn alene ere anvendelige paa tvende Arter. Jeg har ogsaa allerede i Forveien sagt, at jeg vil, efter den duelige Konchyliolog Hr. Professor Nehii Exempel, beskrive Perlernes og andre Flod-Musslingers Kiendetegn under et eget Slægt. Men hvad som kan bringes under det egentlige Mya Slægt, vil jeg søge her at fastsætte i behørig Orden, og med tydelige Kiendetegn, ved fire Under-Afdelinger.

- A. Den ene Ende af Musslingen er afrundet og tilluft, den anden er aaben, hvorigiennem Dyret udstrækker en meget foldet Snabel, som paa Enden er forshuet med tvende Huller. Laastanden paa den ene Side er bred og tyk, staaer opreist, og lægger sig i den udhulede Tand paa den anden Skæl.
- B. Begge Musslingens Skaller have en liden udhulet Tand, i Form af en Dresse; ved den ene Ende ere begge Skaller afrundede og tillukkede, ved den anden Ende aabne, som hos den forrige Afdeling.
- C. Musslingen har ligeledes paa begge Skaller en Tand som en Dresse, derimod ere Skallerne i bogge Enden tillukkede.

D. Disse Musslinger have udvortes Anseende efter Linné's *Mya truncata*, ere for det yvrige aabne til begge Sider, og have ingen Laastænder, derimod blive begge sammensviede ved et stærkt Hy-men, eller Membran ¹⁾).

A.

Den ene Ende afrundet og tilluft, den anden Ende aaben. Laastanden paa den ene Skal er breed, tyk og oprist og legger sig i den udhulede Tand af den anden Skal.

No. 5. *Mya truncata*. Linn. Syst. Nat.
No. 26.

Testa ovata postice truncata, cardinis dente
antrorsum porrecto obtusissimo,

Pennant Brit. Zool. 4 Tom. pag. 78. Pl. 41.
fig. 14.

Chemnitz. Tom. 6. fig. 1-2.

Anm. Saa uanseelige end denne nærværende og den følgende Mussling ere, saa have de dog formelst
delst

---

¹⁾ Egentligen burde denne sidste Underafdeling udgiøre en egen Slægt, og indbefatte de af mig ansatte Arter No. 17. 18. 19. Men da det her mere er mig magtpaaliggende, at bestemme Arter nøie, end giøre System, saa vil jeg lade dem endnu forblive under Slægtet *Mya*, da det overalt er vanskeligt, i Konchylogien rigtig at bestemme

delst deres Laastand, og den Figur, som begge Mussler i enhver Skal formedelst Indtryk danne, saa meget udmærkende for andre Musslinger, at de tilfulde lønne Naturforskerens Opmærksomhed.

Disse tvende Myæ ere dernæst de eneste hvor Naturen ved Sammensætningen af begge Skaller, afviger fra alle andre bekiendte Musslinger. I den venstre Skal fremstikker indvendig under Hvirvelen en Tand, der i sin Stilling næsten danner en ret Vinkel med Skallen. Fra Hvirvelen er dens Længde 5, og dens Brede 7 Linier. Den er oven til udhulet, og har til begge Sider 2 Lister, som tiene den til Indfatning, neden til er den halvrund, og naaer til Underdelen af Hvirvelen, her er den glindsende, glat, som det indvendige af begge Skaller, og hvid som Elfenbeen. I stedet for en Tand, har den anden højere Skal en Huulning indfattet med en forhøiet Rand, som naaer indvendig fra, indtil den yderste Spidse af Hvirvelen. I denne indfattede Huulning hviler den store Tand, og Huulningen hos begge udfyldes ved et stærkt Ligament, som tillige er seigt, hvorved begge Skaller forbindes til hinanden. Foruden denne Sammensætning, er endnu Dyret befæstet med tvende Mussler paa hver Skal, af hvilke den eene udmærker sig

---

stemme Slægtmærker, saalænge man er nødt til at tage disse af Skallerne alene, af Mangel paa fuldstændig Kundskab om Dyrene, eller Beboeren af samme.

sig ved en meget dyb, glindsende, hjertedannet Huulning, af hvilken den igien, lig en Flod, flyder i en glindsende Figur efter Bogstavet Y til den bageste Mussel, der er flad og smal.

Fra Nordsean, Island, Grønland og Norge.

No. 6. *Mya arenaria*. Linn. Syst. Nat.

No. 27.

Testa ovata, postice rotundata, cardinis dente antrorsum porrecto rotundato, denticuloque laterali. Helbing 4ter Band einer Böhm. priv. Gesellsch. Tab. 3. fig. 36. ypperlig aftegnet.

Pennant Britt. Zool. Vol. 4. Tab. 42. fig. 16. Chemnitz Tom. 6. Tab. 1. fig. 3. 4. vign. 1. pag. 3.

Anm. Indretningen af Laasen er med megen liden Forandring den samme, som hos *Mya truncata*. Den store Land er noget smallere, men og længere end den forrige, og rundt om indfattet med en forhoiet Kant, der staaer horisontal ud, og danner med Muslingen en ret Vinkel. Ved Siden af den store Land imod den forreste Ende sidder endnu en liden deelt Land. Indvendig ere Mussel Pletterne som paa den forhen beskrevne. Det øvrige, som kan siges om disse tvende Muslinger, kan efterlæses hos de nyere Skribenter. Fra Gilandet For, og smaa Exemplarer ved Strandkanten udenfor Kiebenhavn.

B.

Begge Skaller have en liden Land, dannet som en Drosske, den forreste Deel af Musslingen er aaben.

No. 7. *Mya anatina*, *Solen anatinus*. Linn.
Syft. Nat. No. 40.

Testa ovata, membranacea inflata pilosa, cardinis costa falcata transversa.

v. Born. Mus. Cæs. pag. 23. paa Bignetten.
Chemnitz Tom. 6. Tab. 6. fig. 46-48.

Ikke kan jeg forklare, hvorfor denne Musling, som efter Linnés angivne Kiendetegn meget bedre passer sig til Slægtet Mya, end til Solen, er til den sidste af ham henført. Den har frit fremstaaende udhulede Tænder, den er ved dens bageste Ende afrundet, og tilluft, og foran opsperret, hvor Dyret pleier at udstikke sin Snabel. Alle disse Egenskaber passe sig meget vel til begge de foregaaende Afdelinger, og deres Slægts Kiendetegn, hvorhen jeg ogsaa har sat den. De skeedannede Tænder staae ikke her, som ved de fleste følgende, uden for Skallen, men synke lodret nedad. De sidde tæt under Hvirvelen, som ved et Jandsnit er deelt; men her viser sig en Sielendhed, som ikke finder Sted hos nogen anden Musslings Art. Da hele Bygningen af Musslingen er tynd som Papiir, og meget sprød, og den dybt udhulede Land alene ved en liden Deel er tilvoeret, saa kunde disse Tænder ikke imodstaae det seige Ligament, dersom ikke Naturen

ren havde understøttet dem. En Mellemvæg gjør her Tjeneste som en Console, og bærer den skeeformige Tand saa overordentlig næt, at man næppe bliver det vaer. Denne Mellemvæg, som jeg vil kalde den, følger Huulningen af den indvendige Mussling, til hvilken den er fastgroet, forstærker en Deel af Hvirvelen, og strækker sig hen under Tandens, med hvilken den forener sig. For til er denne Mellemvæg udhulet, hvorved den unddrager sig for Diet ved første Diekast. Man seer ikke nogen anden Sammensøining, hvorved begge Skaller kan forenes med Dyrret, end Ligamentet, som udfylder de udhulede Tænder. Det var muligt, at en fin Membran kunde tiene dertil, da man iagttager, at begge Hvirveler ere giennemskaarne, og at denne Sutur virkeligen er opfyldt med en gul Hud. Det er hidindtil ikke anmærket af Skribenter, at den hele Mussling udvendig er besat med nætte smaa Skæl, hvilket foraarsager, at den er skarp at føle paa, som det var en Fiil. Fra Ostindien.

No. 8. *Mya anserifera*.

Testa oblonga membranacea inflata antice truncata cardinis costa descendente.

See Tab. 2. fig. 8.

Denne er en ganske ny Art, som hverken findes hos Skribenter, eller i Kabinetterne. Den har noget tilfælles med den foregaaende Mussling, i Henseende

til

til dens Materie, Giennemfigtighed, Laastænderne, og at den er afrundet, og næsten tilluft i den bageste Ende, men meget aaben ved den forreste. Men denne Lighed er dog alligevel her i et ganske andet Forhold. Materien er vel som hos den forrige, nemlig som Anomia placenta, dog noget stærkere i Skallen end hine. Den udvortes Skikkelse er ellers æggedannet, men her er den som en Balse, da Muslingen ved den forreste og aabne Ende er ligesaa breed, som ved den anden. Hvirvlerne sidde her næsten midt paa Skallen, dog nærmest mod den tillukte Ende. Tegningen deraf kan herved understøtte Beskrivelsen. Indskæringen eller Suturen i Hvirvelen er hos denne Musling mere aaben og dybere, end hos den foregaaende Art, see Fig. 8. Litr. a og b. Mellemvægen, som tiener til den udhulede Tands Understøttelse, ligger ganske skiev efter den forreste Side Litr. c. i den indvendige Musling, og er paa den Deel, hvor Tanden hviler paa, ulige bredere end Tanden, saa at paa begge Sider, dog meest til den bageste Ende, fremstikker en afrundet Lap. Udvendig er denne Musling ligeledes skarp at beføle, og naar man betragter den igiennem Forstørrelsesglas, saa see de smaa Pigge ud, som Muslingen var bestreet med Sand. Dens Længde er $2\frac{1}{4}$ Tomme, og dens Brede er 1 Tomme og 1 Linie. Den findes paa Niquebar.

No. 9. *Mya guinensis.*

Testa ventricosa, antice marginato-truncata, costa oblitterata.

Adanson Pl. 19. fig. 2.

Chemnitz Tom. 6. Tab. 2. fig. 13-16.

Denne besynderlige *Mya* er næsten dannet som en Kugle. Ved den bageste Ende er den afrundet, og begge Skaller slutte sammen indtil den forreste Deel, hvor Musslingen er aaben, og indfattet med en ophævet Rand. Det er at formode, at Dyret her, ligesom hos *Mya truncata*, udstikker sin Snabel. Den ophævede Kæg, der fremkommer fra den bageste Deel af Musslingen, og stiger i Veiret, danner den indad bøiede Hvirvel. Den sidder tæt ved Abningen, og den dybt udhulede Tand, som har en udad bøiet Stilling, er sammenvoret med Hvirvelen, og har henimod Mundingen endnu en liden Tand, paa den Side, hvor der indvendig i Musslingen viser sig en glindsende Kanal, som jeg anseer for et Indtryk af den Muskel, hvormed Dyret er fæstet til Skallen, og hvilken tillige betegner Grændsen, hvor Mundingen, eller Abningen fra det indvendige begynder. Skallen er temmelig stærk, ganske hvid og giennemsigtig, udvendig er den, saavel paa Længden, som paa Bredden, igiennemtrukket med fine ophævede Striber. Den findes paa Kysten Guinea.

No. 10. Mya lactea.

Testa ventricoso-rhomboidea, subdiaphana, antice anguloso-truncata, carinata, costa depressa.

Nærværende Musling viser, at der maae findes flere Arter af denne Slags; den er noget mindre og tyndere i Skallen end den foregaaende. Hvirvlen har en Perlemoders Glands, og er ved et kort Indsnit deelt i tvende Dele, ligesom Mya anatina. Paa en af dem er den udhulede Tand, som er meget smal, og frit udstaaende, fast voxet. Dens Dannelselse og Stilling er meget forskjellig, thi den strækker sig ikke ud over Randen af Skallen, og ligger tillige skjævt. Mundingen er tynd uden Som, og udenfra adskilt fra den runde Musling, ved en skarp ophævet Ryg. Fornemmelig adskiller den sig fra den forhen beskrevne derved, at den udvendig er glindsende glat. Den er fra samme Sted.

C.

Muslingen har i begge Skaller en afrundet huul Tand, og begge Skaller slutte tæt til hinanden.

No. 11. Mya angulata.

Testa ovali, antice angulata, compresso-carinata, vix hiante, costa nulla.

Chemnitz. Tom. 6. fig. 17. 18.

Denne Musling er en ganske nye Art i dette Slægt. Den er langagtig rund, Skallerne ere hverandre lige, ved den bageste Ende rund, og ved den forreste kanted. Den lille Hvirvel er i Midten af Muslingen, og begge slutte tæt tilfammen. Til begge Sider løber en skarp Kant, fra Hvirvelen indtil Enden af den forreste Deel, og derfra er Muslingen skraa udskaaen imod den øverste Side, saaledes, at den derved ganske erholder Figuren af en Tellina. I Midten og over Hvirvelen er den rund opblæst, men bliver tyndere, og afrundet mod de øvrige Sider. Indvendig under Hvirvelen, fremstikker en temmelig lang udhulet Tand, i en lige Stilling. Henimod den bageste Ende, sidder endnu en liden smal Tand paa Siden, hvilken slutter i en Grube, som er i den anden Skal. Nær ved Enden henimod den øverste Rand, viser sig paa begge Skaller, tvende flade Musselpletter, igiennem en Perlemoders Glands, hvilke blive forenede med hinanden, ved en Kanal lig en Flod, som trækker sig imod den nederste Kant af Muslingen. Imellem denne Indsatning er Skallen kalkartig og uden Glands. Udvendig er den meget fin stribet paa Bredden, hvilke Striber blive fra Hvirvelen krydsede af andre. Den er noget tynd i Skallen, hvid og giennemsigtig. Dens Længde er 1 Tomme 8 Linier, Dens Bredde er 1 Tom. 1 $\frac{1}{2}$ Lin. Den findes paa Den Niquebar.

No. 12. Mya papyracea.

Testa ovali, compressiuscula, antice vix truncata, hiante costa nulla.

Denne liden Art, som tillige er ny, har meget tilføjles med den sidst beskrevne, omendstient det er en ganske forskiellig Art. Efter dens Omkreds er den kort oval. Den bageste Ende er rund, og den forreste har en meget kort affumpet Vinkel. Hvirvelen er midt paa Skallen, og af den fremtræder en langagtig dyb udhulet Land, som er ganske nedad hængende. Oven ved Roden af Landen, trækker sig en skarp indskaaen Fordybning til begge Sider, langs med den øverste Rand af Musslingen, og i denne Fordybning, udbreder sig formodentlig det Ligament, med hvilket Hulningen af begge Lænder ere opfyldte. Det samme fandtes hos den forrige Musling. I Henseende til de tvende Muskelpletter, forholder det sig i lige Maade som hos den forrige. Det udvendige af Musslingen, er tæt overtrukket med fine Striber efter Bredden, hvilke blive krydsede af andre efter Længden. Under Forstørrelsesglasset kan man meget got see dem. Desforuden seer man paa begge Skaller uvilkaarlige Indtryk, hvoraf man kan slutte, at denne steenskalige Materie maae forhen have været meget blød. Denne Musling er næsten tynd som Papir, hvid og giennemsigtig. Den er 1 Tomme 1 Linie lang, og 9 Linier bred. Den findes paa Niquebar.

No. 13. *Mya orbiculata*.

Testa antiquata orbiculari compressa transverse striata.

Chemnitz Tom. 6. Tab. 3. fig. 21.

Denne Musling har i sin Omkreds en ganske kort Oval. Den bageste Deel er rund, og den forreste viser en stump op hævet Rng, som hæfter sig ved Hvirvelen. Begge Hvirvlerne give sig tilkiende ved en ringe Forhøining i Midten af Muslingen, som er overmaade flad og sammentrykt. Laasen bestaaer hos begge Skaller i en mod den forreste Ende skievliggende Grube, som nedentil ved en kort Indfatning forestiller en Tand. I den eene Skal, ved Siden af Gruben henimod den bageste Ende, staaer en opreist smal Tand, som indfattes i en Fordybning i den modsatte Skal. End videre: Læt ved Hvirvelen staaer henimod den forreste Side af hver Skal en ganske kort List (*Nympha Lin.*), hvortil Baandet, eller Ligamentet er befæstet, og dette Baand forener begge Skaller med hinanden. Musselpletterne indvendig have samme Dannelse og Leie som hos den foregaaende. Denne Musling er tynd, og den udvendige Overflade paa Skallerne er prydet med fine Striber i Rundingen. Dens Farve er indvendig reen, udvendig smudset hvid, men de pleie ogsaa at være brune, naar de nemlig have ligget paa en guul liimagtig Grund. Dens Længde er 1 Tom. 7 Lin. Dens Bredde er 1 Tom. 3 Lin.

Den

Den findes i Overflødighed i det Middellandske Hav, og i Holsteen ved Udløbet af Elven.

No. 14. *Mya atlantica*.

Testa crassa oblonga margine tunicato-rugosa undique clausa, cardinis dente crasso profunde excavato.

Chemnitz, Tom. 6. Tab. 3. fig. 19. 20.

Denne nye sydsøiske Mya er i sin Omkreds langagtig oval, begge Skallerne ere ligedannede, Enderne afrundede, stærk af Skaller, og de nedrige Hvirvler næiagtig i Midten. Paa begge Skaller er Kaastanden indvendig dybt indtrykt, kort og udhulet uden Indfatning. Til begge Sider af den ligge skieve knudrede Forhøininger, og over dem runde Fordybninger, saaledes at de ophævede skraae Tænder verelviis indhæfte sig i Gruben af den anden Skal, hvorved Muslingen slutter tæt. Muskelpletterne ere store, nyredannede, og dybe ved begge Ender af Muslingen, tillige forbundne med hinanden ved en Linie. Det af disse Pletter og denne Linie indsluttede Rum er tykt ophævet, og kalkagtig hvidt, den øvrige Deel er kiedfarvet. Udvendig er Muslingen glat, kiedfarvet, og ved den underste Rand beklædt med en Epidermis. Den er 2 Tom. lang, 1 Tom. 2 Lin. bred, og findes paa Nye Zeeland.

Varietas Myæ atlanticæ.

Denne Mussling fra Sndsoen har, ligesom alle andre Konkylieer fra denne Verdens Deel, meget besynderligt. Dens Omkreds er en lang smal Oval. Hvirvelen sidder midt paa Skallen, og er i Forhold til den forrige ophævet langt over den yderste Kant, hvor Musslingen ogsaa er tykkest. Begge Ender ere afrundede, og hinanden saa lige, at man ikke kan see, hvilken der er den forreste, og hvilken der er den bageste Deel, tillige slutte Skallerne overalt tæt til hinanden. Den udhulede Land indvendig er indad bøiet, foran til den ene Side er den i begge Skaller skraa affkaaren, og paa dette Sted ikke indfattet med nogen Kant. I den ene Skal er paa begge Sider langagtige skievliggende Lænder, som indfattes i de i den modsatte Skal indhulede langagtige Gruber eller Fordybninger. Omendskiønt Skallerne indvendig ere glatte og glindsende, saa kan man dog tydeligen see de store Muskelpletter. Farven er en Blanding af Rødfarve og blaafarve, udvendig er Musslingen overalt glat, blegguul, og hist og her giennemskinnende blaafarve. Længden er $1\frac{1}{2}$ Tom. Bredden er 10 Linier.

No. 15. Mya donacina.

Testa crassiuscula lævi, margine antice obruffissimo, postico compresso, dentibus accessoriis binis marginalibus.

Hvis man ikke ved denne Mussling blev de antagne ubedragelige Kiendetegn af Laasen troe, saa maatte man useilbarligen gjøre den til en Donax, da den har alle de udvortes Kiendetegn af dette Slægt. Donax cuneata Linn., som man seer her at komme i stor Lverflødighed fra Tranquebar, er saa aldeles ligedannet med denne Sydsøiske Mya, som de vare støbte i en Form. Den udvortes Dannelsse af denne usædvanlige Mya er tresidig. Fra Hvirvelen af, som sidder meget uden for Midten, og nær til den forreste Ende, begynder Ryggen i en lige Linie, og ender sig ved den bageste Ende i en Kunding, som forener sig med den underste og Ryggen modsatte Rand. Den forreste Ende af Musslingen gjør en lige Linie imod Hvirvelen, i den affstumpede eller affkaarne Deel, hvilket er det, som gjør Slægtet Donax saa kiendeligt fra de andre. Indvendig ligger den udhulede Tand, hvilken fremkommer af Hvirvelens Spidse, meget dybt indad trykket, der er kun liden og fortil ikke indfattet med nogen Rand. I den ene Skal ligger skiev paa hver Side en lang Tand, af hvilken den forreste er den stærkeste, og disse indfattes af tilpassede Gruber i den anden Skal, saaledes, at de tvende Skaller blive formedelt denne Laas stærkt forbundne med hinanden. De store Muskelpletter, som kan sees næst ved den øverste Rand mod begge Ender, vise hvorledes Dyret er forenet med Skallerne. Musslingen er udvendig glat og smal sammentrykket, den er trykket ved Hvir-

velen, og løber fildannet til den bageste Ende. Indvendig seer den ud som det Perlemoder, med Regnbuefarve, udvendig er den rødagtig guul, og nedentil ved den yderste Rand er den indfattet paa den ene Skal med et grønagtigt Baand. Dens Længde er $1\frac{3}{4}$ Tomme, dens Brede 1 Tom. 1 Lin. Den kommer fra Sydsøen.

No. 16. *Mya rostrata*.

Testa membranacea, parva, ventricosa, antice rostro cylindrico producta, cardinis dentate minuto excavato.

See Tab. 2. fig. 16.

Imidlertid de beskrevne fældne Arter af dette Slægt, er dette nærværende vist det allerfældneste; jeg kiender ikke nogen Mussling, til hvilken den nærmer sig. Dens Dannelse er som et Fuglehoved med et langt Næb, naar begge Skaller ligge paa hinanden; skiller man dem ad, saa ligner enhver Skal, den indvendige Side af en Skee. Kobberstikket vil tydeligen vise Dannelsen af denne Mussling, som er forestilt noget forstørret. Den største Deel af denne Mussling er æggedannet, og mod den bageste Ende, og det man kalder Bugen, er den tyk opblæst og afrundet, og mod den forreste Deel taber den sig i en lang Snabel. Indvendig under Hvirvelen fremstaaer, som Slægtskiendetegn, den udhulede Tand i en skiev Stilling,

og ved Siden af den viser sig en tynd breed Land Litr. a., hvilken indfattes i den anden Skæl af Muslingen, og hjælper til at forbinde begge Skaller med hinanden. Man kan, formedelst den stærke Glands, som begge Skaller have indvendig, ikke med Visshed sige om der er Muskelpletter. Derimod bliver man Spor af et Ligament vaer, hvilket maade have siddet paa den øverste Kant af Muslingen langs med Snabelen. Udvendig er denne Musling mat, indvendig er den glindsende hvid.

Jeg fandt den paa en *Madrepora prolifera* Lin. som var taget af Havet ved Bergen i Norge.

D.

De, som utvendig have Udseende efter *Linnei Mya truncata*, men uden fremstaaende Land, og ere alene sammenheftede ved et stærkt Hymen, og hvis Skaller ikke slutte tæt til hinanden.

No. 17. *Mya glycimeris*.

Testa crassa, utraque extremitate oblique truncata, hiantes, nymphis crassissimis longitudine ligamenti, cardinis dente nullo.

Lister Hist. Conchyl. Tab. 414. fig. 258.

von Born Mus. Cæs. Tab. I. fig. 8.

Chemnitz Tom. 6. fig. 25.

Næsten alle Konchyliologiske Skribenter fra *Udrobandus*, som har givet denne *Musling* Navn, indtil de nu levende nyere, have skrevet om denne, for medelst sin *Størrelse* vigtige *Musling*, og alle have de ganske urigtigt antaget det mærkværdigste, og kastet det paa *Papiret*, saaledes at den eene har efterskrevet den anden, uden selv at anstille en *neiere* *Prove* derover. Det kunde vel lønne *Umagen*, at bestemme denne *Musling* rigtig efter *Naturen*, og at beskrive den mere *noieg*tig, da den virkelig har saa meget lignende med *Mya truncata* *Lin.*, men dog, i *Henseende* til *Sammen-*
sviningen af begge *Skaller*, er forsynet med *Værktoi*, som er hiint ganske modsat. Jeg vil ikke opholde mig ved dens *udvendige* *Beklædning*, da *Skribenterne*, naar jeg alene undtager *Lister*, aldrig glemme det, men derimod saa tit forsomme den *indvendige* vigtigere *Deel*. Jeg vil altsaa ikkun tale om den *indvendige* *Struktur* for at vise, hvorledes begge *Skaller* ere forbundne med hinanden. Denne *besynderlige* *Musling* har hverken *Laas* eller *Lænder*, eller *Bitænder*, som ere indfattede i modsatte *Gruber*, hvilket dog, skönt urigtigt, tillægges den. I *Henseende* til det, som tjener til *Skaller-*
nes *Forbindelse*, er *Indretningen* i begge ligedannet. *Hvirvelen* paa begge *Skallerne* er omtrent i *Midten*, og de *nyderste* *Spidser* af dem bøie sig nedad i *Kanten* af *Skallen*. Fra denne *Hvirvel* fremstaaer i begge *Skaller*, langs med den *forreste* *affumpede* *Side*, en meget tyk, *afrundet*, ind og ud boret 1 *Tom. 2* *Linier*

lang' ophøiet Kant eller Liste, indtil den tilsidst forener sig med Kanden af Skallen. Ved den bageste Side, som ligger op mod Skallen, er denne ophøiede Kant dybt udhulet, og erholder derved den til dens Bestemmelse nødvendige Dannelse. Naar altsaa begge Skaller blive lagte paa hinanden, saa stede begge de ovenfor beskrevne Kanter tilfammen, og danne den forreste Læbe af Muslingen, (Nymphæ Lin.) og over disse tvende Læber er et Baand eller Ligament (Hymen Lin.) hvilket sammensæier begge Skallerne. Man maae formode, at saa stor en Musling ikke kan være tiemt med det sædvanlige Baand, derfor har ogsaa Naturen her anvendt overordentlige Midler. En seig elastisk Materie har udgydet sig over de forreste Læber i en forhøiet tyk Masse, og denne er, tilligemed det sædvanlige Ligament, hestet til Skallerne i en høi og rund hvælvet Figur. Dette er alt hvad denne Musling har til Forbindelse af begge dens Skaller, da den aldeles maae undvære alle Arter af Laastænder med deres Gruber, hvormed alle andre Muslinger ere forsynede. Naar man undtager dette omtalte Sted, saa slutte begge Skaller alene nær ved den bageste Side oven ved Kanden, (Margo) og noget lidet neden til i Midten. Det øvrige af Muslingen er ganske aabent, selv begge Hvirvlerne kunne ikke naae hinanden. Det forunderlige Indtryk af Musklernes paa den indvendige Side, hvilke man ligeledes seer hos *Mya truncata* og *Mya arenaria*, og ikke hos noget andet

Muslin-

Muslinge-Slægt, beviser tilstrækkelig, at denne Musling henhører til Slægtet Mya, og aldeles ikke er tvetydig, fordi begge Ender ere aabne, om den, som v. Born troede, skulde nærme sig til Slægtet Solen. Disse omtalte Indtryk ere her overordenlig dybe, begge sidde ovenil under Kanden, den ved den forreste Ende har Dannelsen efter en Glaske, og den bageste er kegeldannet. Begge Indtryk ere forenede ligesom ved en Flod, hvilket har den besynderlige Dannelsen efter et Y. Rister har paa det ovenansførte Sted meget nøiagtig forestillet det indvendige af denne Musling i naturlig Størrelse.

Det her beskrevne Exemplar er $7\frac{1}{2}$ Tom. langt, og $4\frac{3}{4}$ Tom. bredt. Jeg eier meget større Exemplarer, men dette er tykkere i Skallen, og de indvendige Indtryk ere stærkere og dybere. Den findes i det Middellandske Hav.

No. 18. Mya norvegica.

Testa rudiori, crassa, transversè rugosa, angulis binis abtusis radiata, margine anteriore truncato, superne & antice hiante, nymphis crassis, dente cardinis nullo.

See Tab. 2. fig. 18.

Beskrivelsen af den foregaaende Musling var noget vidtløftig, omendskjønt jeg gierne kunde have sagt meget mærkværdigt om den endnu. Ved de efterfølgende tvende Myæ, vil jeg kunne fatte mig kortere,

da de i forskiellige væsentlige Dele, have meget tilfælles med den foregaaende. Denne Musling er en ganske nye, og hidtil ubeskreven Art; og har ogsaa Lighed med Mya truncata, formedelst den aabenstaaende forreste Deel. I dens Omkreds er den trekantet, den forreste affstumpede Deel indeholder i Bredden $\frac{2}{3}$ Deel af Muslingens hele Længde. Ryggen og den underste Rand løbe i en Spids sammen til den bageste Ende. Hvirvelen er ikke i Midten, men nærmer sig til den bageste Deel. I stedet for den bugede Forhøi- ning hos andre Bivalves, er hele Muslingen, fra den yderste Spidse af Hvirvelen til den underste Rand, paa en usædvanlig Maade udhulet, saa at Overfladen af Skallen derved faaer trede lige Dele. Den mellemste er den nyligen omtalte hule Deel, den forreste er lige fremtrukket, og den tredie er afrundet og smal ved den yderste Ende. Den hele udvendige Glade er beklædt med ophævede Folder imellem dybe Furer, og tilbage bøiede Vinkler. Ved Hvirvelen, henimod den forreste aabenstaaende Deel, sidde de saa kaldte forreste Læber (Nymphæ), hvor Baandet med den seige elastiske Materie forbinder sig med samme, og forener begge Skaller. Den ligner fuldkommen den forhen beskrevne Musling deri, at den hverken har Tænder eller andet Raase-Redskab. Lillige slutte begge Skaller ikkun paa saa Steder tæt til hinanden, nemlig der hvor de ere forbundne ved Ligamentet, og foran ved den underste Kant, samt paa Ryggen ved den afrundede smalle Ende. For-

uden

uden den foran opsperrede Munding, danne begge Skaller ved den underste Kant, en ulige vid stor Abning, fra den ene Ende til den anden, ja Hvirvlerne selv staae i en Afstand fra hinanden. Indvendig ere Skallerne beklædte med en tyk, sneehvid glindsende Glasur (email), hvilken hæver sig omkring hele Kanden, ligesom en Bold eller Skandsø. Muskel-Indtrykkene ere her ganske besynderlige fra de tvende største: under den øverste Rand følge, i en lang Række, baade mindre og større Indtryk i nogen Afstand fra hinanden, efter Dannelsen af et Y. Grunden i disse Indtrykke er gulagtig, af Skallens Materie, og de ere alle omgivne af den hvide Glasur. Jeg har et par Exemplarer, hvor Skallen er meget tyndere, og hvor den indvendige hvide Glasur tager sin Begyndelse fra Kanden, hvilket uden tvivl maae komme af dens yngre Alder. Dens Længde er 2 Tom. 2 Lin., dens Brede ved den forreste og bredeste Ende 2 Tommer. Denne fældne Mussling er et nordiskt Produkt, nemlig fra Tronhiem i Norge.

No. 19. Mya Siliqua.

Testa crassa ablonga tunicata, margine lineari, antice & postice hiante.

Denne hidtil ubeskrevne Mussling er altsaa det tredie og sidste Species, efter det jeg kender og eier, af den Underafdeling af Myæ, som ikke har Laastænder, og som er aabne fra saa mange Sider. Dens

Omkræds

Omkræds er en lang smal Oval, den er noget mere end dobbelt saa lang, som bred, ved begge Ender er den lige bred og afrundet. Saavel de forreste Læber, (Nymphæ), som ere bedækkede med et Ligament eller Baand, (Hymen), hvorved begge Skaller ere sammenfæiede, som Mangel af Laastænder, er her det samme, som hos de tvende foregaaende Muslinger. Svirvelen er liden, lav, og i stor Afstand fra Midten henimod den forreste Ende, hvor ogsaa Baandet sidder. Udvendig gaaer efter Bredden runde ophævede Folder, og hele Skallen er overtrukket med en fulsort glindsende Hud eller Epidermis, ligesom Mies-Muslingerne, hvilken Hud, ligesom hos disse, er ombræiet over den yderste Rand til den indvendige Side. Svirvelerne ere afrevne, ligesom hos Flod-Muslingerne, og altsaa ere de hvide, dog ere de ikke saa meget afsnedne, som paa hine. Indvendig ere Skallerne glindsende hvide, men den største Deel af den øverste Kant nedad er beklædt med en tyk, ophævet, kalkartig, mat Materie, som er symmetrisk imod den yderste Rand tagget. Et under den øverste Rand, i Midten, efter Længden af Muslingen, er et lidet kegledannet Indtryk, og ved den forreste Ende er et meget større, af Skikkelse som en Glaske, hvilke tilkiendegive Pletterne af begge de sædvanlige Muskler. Denne ny Muslinge-Art er 3 Tom. 2 Lin. lang, og $1\frac{1}{4}$ Tom. bred. Den er fra Newfoundland i Nord Amerika, og omendskiont den optages paa Havets Bredde, saa

3die Bind, 1ste Sæfte. D troer

troer jeg dog, at den er fyldt derhen af en i Havet løbende fersk Flod.

Førend jeg forlader Slægtet Mya, maae jeg forteligen vise, hvor let det er ved nye Arter af Myæ og Mactræ at blande det ene Slægt med det andet. Havde Linné ikke sat Mya lutraria i Slægtet Mactra, saa havde man ikke saa let staaet fare for denne Forverling. Ved at erholde Kundskab om Mactra Spengleri, dannede denne store og skarpsindige Methodist et ganske nyt Slægt, som han indførte i den 12te Udgave af hans Natursystem, under Navn af Mactra. Til et fast Kiendetegn for dette ny Slægt, valgte han en vinklet, eller dobbelt opreist staaende Land, paa den indvendige Side af den venstre Skæl, hvilken Land strækker sig til Spidsen af Hvirvelen, og haver Dannelse efter et omvendt Romersk V Tal. Denne hos alle Mactræ forekommende Land, staaer ved den skeeformige udhulede Grube eller Land, hvilken danner Kiendetegnet for Slægtet Mya, (de sidste 3 Arter undtagne). Nu havde Mactra lutraria denne vinklede Land, og derfor satte Linné den ud af Mya Slægtet, da den forresten har udvortes og indvortes Anseelse af en Mya. Hele Slægtet Mactra har Side=Lænder, som indfattes i den modsatte Skæl af Jordhvbninger, men Mactra lutraria har ligesaaalidet disse, som Slægtet Mya. End videre har Mactra lutraria indvendig ganske ueiagtig de Muskel

Indtryk,

Jndtrent, og den Flod, eller den Linie som ligner et Y, ligesom Mya arenaria. For at forbigaae flere saadanne Sammenligninger, vil jeg alene erindre, at man nødvendig maae give Agt paa denne dobbelte vinkelde Land, for ikke at forbytte begge Slægter med hinanden, hvilket let kan skee. Saaledes s. Ex. i den 6te Tome af Neue System. Konkylien Kabinet fig. 12. hvor en Maetra af det Grevelige Moltkiske Kabinet er henført til Slægtet Mya. Ved Beskrivelsen er tillige sagt, at denne Mussling ikke treffes i nogen anden Samling; Naturligvis, siden den i andre Kabinetter er henlagt under Slægtet Maetra. Dette er altsaa et Bevis, at tvivlsomme Kiendetegn endog kunne sætte den beste Kiender i Uvished.

Det tredie Slægt af de toskallede Musslinger
Unio.

Det kunde vel lønne Umagen, at bringe Perle-Musslingerne og andre Ferst-Bands Urter, der have tilfælles Kiendetegn med dem, og hvilke ikke, som ovenfor er sagt, lade sig henseøre under Slægtet Mya, sammen under et eget Slægt, og saa meget mere, da der nu ere saa mange fældne Urter bekiendte, da derimod Linné ikkun kunde anføre tvende.

Dette Slægt har meget bestemte Kiendetegn. Begge Skaller ere hverandre lige, Laastanderne sidde

aldeles ved den forreste Side. Den ene Skal har kun een Tand, som passer imellem tvende andre i den modsatte Skal. Alle tre ere efter Bøengden riflede, og foran tagget. Paa Kanten af Ryggen lige under de forreste Læber (Nymphæ) fremstaaer en lang bladiq Tand, som indfattes af en stærk Fordybning i den modsatte Skal.

No. 20. *Unio margariferus*.

Testa ovata, antice coarctata, Cardinis dente primario conico, natibus decorticatis. Linn. S. Nat. No. 29.

Knorr. Tom. 4. Tab. 25. fig. 2. at see fra den indvendige Side.

Schröters Geschichte der Fluss-Konkyl. Tab. 4. fig. 1.

Pennant Britt. Zool. Tom. 4. Tab. 43. fig. 18. Chemnitz Tom. 6. fig. 5.

Ann. Denne Mussling er saa ofte aftegnet, og saa mange Gange beskrevet, at jeg ikke har nødig at erindre meget om den.

Det er mærkværdigt, at alle Skribenter i Konkylologien alene have aftegnet og beskrevet den Euro-pæiske Perle-Mussling, som findes i saa mange af Endsklands Floder, men fornemmeligen i Norge, uden at nævne den Indianske Flod-Perle-Mussling, hvøraf man maae slutte, at de aldrig have seet den.

Alene

Alene Lister beskriver en saadan Ostindisk Perle-Musling, og har aftegnet dens indvendige Side, i hans Hist. Conchyl. Tab. 149. fig. 4. hvilken Tegning dog er anført i alle Conchyliologiske Skrifter, ved Beskrivelsen af den Europæiske Perle-Musling, som er dog saa forskiellig fra hverandre. I øvrigt har jeg alene følgende at anmærke: At denne mangler aldeles den bladige Tand paa Kanten af Ryggen, som indfattes i den modsatte Skal, af en lang Fordybning, derimod findes den hos den Indianske Perle-Musling, og alle øvrige Flod-Muslinger, som efter de af mig angivne Kiendetegn henhøre til dette Slægt.

Varietet af *Unio margariferus*.

Denne Flod-Perle-Musling er fra det Spanske Amerika. Samme ligner allermest den sidst anførte Norske, men er ulige stærkere af Skal og Laasetænder. Muskelpletterne ere ligeledes meget dybere indtrykkede, og er den forreste i begge Skallerne tildeels udfyldt med kruse Ophævninger i Perlemassen. I den ene Skal mod den nederste Rand, ligge tvende fremvorne store Perler. Udvendig er Muslingen lidet rund udskåret mod den forreste Rand, og har saumesteds paa Overfladen tvende ved hinanden fremstaaende Ribber.

No. 21. *Unio auricularius*.

Testa crassa, oblonga, tunicata, rugosa, in medio sinu retusa & linea longitudinali lateribus depressa.

Lister Conchyl. Tab. 149. fig. 4.

Denne er den oven anførte Ostindiske Flod-Perle-Musling. Dens udvortes Dannelselse er som et Dre. Kanten af Ryggen er rund, og udgier en Deel af en stor Sirkel-Bue. Begge Ender ere runde, og den underste Kant af Muslingen er i Midten huul udskaaen. Den brede Hvirvel er nær ved den forreste Ende, og stærkt ophøiet over den, men fra samme, indtil Midten af den underste Rand, er Muslingen formedelst et Indtryk udhulet paa begge Sider. Begge Skaller ere sammensæiede paa Ryggen bag ved Hvirvelen med et stærkt Baand, som er spendt over Nymphæ. Side-Baggene ere ikke glatte, men skarpe og flisede, beklædte med en sortebrun tyk Hud. Naar Muslingen bliver affleben, saa faaer den en stærk Glands, og overgaaer det sædvanlige Perlemoder i Skønhed. Begge de store Hvirvler ere vel blottede for denne Hud, men ikke igiennemødt af Orme, som paa de Europæiske Perle-Muslinger. Indvendig paa den venstre Skal, sidder lige under Hvirvelen en meget tyk, legelformig, efter Længden stribt Tand, som slutter i to deslige Tænder, som sidde i den modsatte Skal. Under Nymphæ, paa Kanten

af Ryggen, fremstaaer ligeledes i den venstre Skal en lang listeformig Tand, som indfattes i den høire Skal af en dyb smal Grube. Det ene Muskel-Indtryk paa den yderste forreste Side er dybt og stort, ligner en Kam-Musling eller Pecten, det andet paa den bageste Side er æggedannet, og ikke saa dybt. Den hele Musling er meget tyk i Skallen, og veier $10\frac{1}{2}$ Lod, da derimod den Nordiske kun veier $6\frac{1}{2}$ Lod. Længden er 5 Tommer, og $2\frac{3}{4}$ Tomme bred. Noget saadant Exemplar, endnu noget større, med fuldstændige Hvirvler, ved Kunst affleben og poleret indtil det skønne Perlemoder. Blandt min Samling af Petrificationer forefindes Steenkiernen af denne Musling, i en med Leer og Micca meleret Sandsteen, og hvor man paa forskiellige Steder endnu forefinder Perlemoderfalken siddende. Er 4 Tom. i Længden, og 2 i Bredden. Fra Berlingen ved Unterseen i Sveik.

No 22. Unio violaceus.

Testa crassa, oblonga, antice hinc angulose flexa interne violacea.

Denne Perle-Musling er fra Nord Amerika, og er saavel som den forrige, som et nyt Species endnu ikke beskrevet. Dens Omkreds er æggedannet, og efter dens Bredde kun kort. Ved den forreste Ende henimod Hvirvelen, er den afrundet, og ved den bageste smalle Deel skiev trykket, saa at der paa den

ene Skal er en forhøiet Ryg, og paa den anden en Fordybning. Denne Skiv dreiede smalle Deel, er en af de af Linné fastsatte Kiendetegn for Slægtet Tellina. Af denne Aarsag fik jeg denne Mussling fra England under Navn af en Tellina. Saa meget den endogsaa paa denne Deel udvendig ligner dette Slægt, saa utvetydig er den derimod indvendig efter dens Figur, og Stilling af alle Laastænderne, Musselpletternes Indtryk, o. s. v. ligesom den forhen anførte Perleførende Mussling. Men den udmærker sig formedelst dens skienne Perlemoders Farve, den er nemlig meget skien violet, ogsaa udvendig under den flisede brune Hud eller Bark skinner Perlemoderens violette Farve igiennem. Saaledes vise sig de fleste Sydseiske Fersk-Bands Musslinger, baade udvendig under deres Epidermis, og fra indvendig i denne prægtige Farve. Denne Perle-Mussling er tung og tyk i Skallen, den er $3\frac{1}{2}$ Tom. lang, og $2\frac{1}{4}$ Tom. bred.

No. 23. Unio crassus.

Testa ovali, antice parum retusa, dentibus analibus vulvæque crassis. Retz.

Schröters Geschichte der Flussconchyl. Tab. 2. fig. 2. vel aftegnet og pag. 182. beskrevet.

Denne liden Mussling er æggedannet, tyk opblæst, buget og stærk af Skallen. Begge Overfladerne ere med forhøiede Folder imellem udhulede Fordybninger

ninger belagte. Hvirvlerne ere noget, dog ikke dybt indædte, og Farven er mørkegrøn. Fra indvendig ligner denne Mussling fuldkommen de tvende foregaaende Perle-Musslinger, undtagen i Henseende til Laastanden paa den venstre Skal, som paa hine er kegeldannet, paa denne derimod bred, og ligeledes med indskaarne Tænder. Den Europæiske Perle-Mussling ligner den mindre, da denne har den lange Sidetand, hvilken mangler hos hiin. Omendskiønt den er tyk i Skallen, saa er den dog ikke mere end $2\frac{1}{2}$ Tom. lang, og 1 Tomme 4 Linier bred. Den kommer fra Tranquebar.

No. 24. Unio tumidus.

Testa ovata cuneata tumida, dentibus analibus compressis. Retz.

Denne Mussling har en pyramidalsk Bygning, foran ved Hvirvelen er den meget bred, tyk opblæst, og løber immer smalere og tyndere indtil den yderste Ende i en afrundet Spids. Omendskiønt denne Mussling er lang, saa sidde dog de brede og ophævede Hvirveler nær ved den tykke yderste Ende. Bag ved Hvirvelen, findes de forreste Læber eller Nymphæ, hvilke ere bedekkede med et Ligament. Huden, hvormed denne Mussling er overtrukken, er sortbrun og glindsende. Hvirvlerne ere ikke blottede af den yderste Hud, og meget mindre afflidte, som de fleste fersk

Bands Muslinger, men deres Spidser, som strække sig indtil Kanten af Skallen, ere prydede med tvende Rader ophøiet Løsværk, hvilke man iagttager paa flere mindre Arter, dog kun uhydelig. Den store Paastand i den venstre Skal, er her meget stærk og bred. Indvendig opad er den glat, paa Kanten tagged, og oventil efter Længden og Bredden, fint riflet. Den indfattes i den høire Skal, i de tvende skievt ved hinanden liggende fladtrykte, brede, og taggede Tænder, under og ved Siden af samme. Den lange Side-Tand stikker ogsaa frem, som hos de forrige Muslinger, og indfattes i en stærk Fordybning. Let ved det dybe store Muskel-Indtryk, ved den brede Ende af Muslingen, seer man endnu en rund, dyb Hule, ved den smalle Ende, er isteden for et Muskel-Indtryk, dette Sted alene udmærket ved en Regnbue Farve, dog viser sig en fordybet Linie, fra det store Muskel-Indtryk, indtil denne Plet. Denne Musling har indvendig en smuk Perlemoder, og dens Skaller ere vist de sværeste og tykkeste af alle Europæiske Flod-Muslinger. Den er ogsaa meget fieldnere, da den alene bliver funden i vore ferske Bands Søer her i Sielland. Dens Længde er $4\frac{1}{2}$ Lomme, og dens Brede 2 Lommer 2 Linier, hvoraf man kan slutte sig til dens Størrelse.

No. 25. *Unio pictorum*.

Testa ovata, cardinis dente primario crenulato, laterali longitudinali: alterius duplicato.
Linn. Syst. Nat. No. 28.

Lister Hist. Conchyl. Tab. 147. fig. 2-3.

Pennant Britt. Zool. Tom. 4. Tab. 43. fig. 17.

Chemnitz Tom. 6. fig. 6.

Schröters Flussconchyl. Tab. 3. fig. 2. 3. 5.

Denne almindelig bekiendte Mussling findes ikke alene i de fleste Europæiske, men endog i de Indiske Floder, og er saavel af de ældste, som af de nyere Naturkyndige med største Flid bleven beskrevet. Da man saa let kan erholde dem, da Skallerne ere saa stærke, og deres Dannelse saa beqvem, saa har Bindskibeligheden opfundet, at bruge dem til at giemme de for Kunstnere og Kunstelskere tilberedte Vandfarver, og heraf har den faaet sit Navn, Farve-Mussling. Man kan letteligen forestille sig, at i de Lande, hvor Floderne fremføre disse Musslinger i stor Mængde, der maae ogsaa findes utallige Forskielligheder, i Henseende til Størrelsen, Skikkelsen, Farven o. s. v. hvilket har givet Skribenterne ugrundet Anledning til at tvivle paa, om adskillige af disse Varieteter vare den sande og egentlige Farve-Mussling? Mit Exemplar, som er fra Tranquebar, er langt og smalt. Huden, hvormed den er beklædt, er olivensfarvet skion glindsende, og Hvirvlerne ere ikke blottede for denne Hud, men de-

res

res Spidser ere prydede med smaa Forhøininger. Den er $3\frac{1}{2}$ Lomme lang, og $1\frac{1}{2}$ Lomme bred.

No. 26. Unio conus.

Testa ovato-cuneata, antice coarctata, cardinis utroque dente crenulato.

Litk. Hist. Conch. Tab. 146. fig. 1.

Omkredsen af denne liden Mussling er kugledannet. Paa den forreste Ende, hvor Hvirvlene sidde, er den tyk og buget, men taber sig fra alle Sider i en flad trykt fortil afrundet Spids. Dens udvendige Sideflader ere giennemtrukne med uordentlige Folder, og Huden, med hvilken den er beklædt, er mørkebrun, men hos yngre Exemplarer gulbrun, og grøn blandet, med en smuk Glands, og hvorpaa alene Hvirvelspidserne ere blottede indtil Perlemoderen, og prydede med ophævede Zickzack Linier. En af disse udvoredede Musslinger er belagt paa den øverste Side-Flade med fremmede Legemer, som see ud som en ubekjendt Flustra. De bestaae af dobbelte Klader, smaa, hvide, runde, med hinanden sammenkiedede Sirkler, som i Midten ere aabne. Men da man ikke kiender nogen Flustra i det ferske Vand, saa maae det være en fersk Vands Polyeps Arbeide, hvilket bliver saa meget mere sandsynligt derved, at, da jeg siden efter havde lagt denne Mussling i Vand, for at rense den fra det paa-siddende Mudder, bemærkede jeg, at dette usædvanlige Broderie

rie var bleven ganske blødt, uden dog at forandre sig, eller at flyttes fra sit Sted, hvoraf man kan see, at det ikke har været steensfast, men membranøs, og maaskee det har været Udg af en anden Art Muslinger. Lister har ved den ovenanferte Mussling, paa den samme Tavle, forestilt en kiedeformig Række af dette Type-Arbeide, kun Skade at han ikke taler derom. Den indvendige Besskaffenhed af denne Musslings Laas er aldeles som ved Farve-Musslingen, og de efterfølgende Arter, nemlig: i den venstre Skal sidder en tyndtrykket tagged bred Tand, og under Kanten af Ryggen sidder den lange Sidetand; den første indfattes i den modsatte eller høire Skal, imellem tvende sfiøvt mod hinanden staaende, tagged og sribede Tænder, den lange bladige Sidetand sfiydes ind i en dyb Kende. Det store Muskel-Indtryk er tet ved den forreste Laastand, og har en dyb Huulning ved Siden. Stedet for det andet Indtryk kiendes alene ved Farven i Perlemoderen. Foruden denne Laas, tiener ogsaa det tykke Ligament eller Baand, som er spendt over Musslingens Nymphæ, til at sammensøie begge Skaller. Dens Længde er 2 Tommer 4 Linier, dens Brede 1 Tomme 4 Linier. Den kommer fra Tranquebar.

No. 27. Unio radiatus.

Testa tenui, subfusca, subtilissime transversim striata. O. Müller.

Lister Hist. Conch. Tab. 152. fig. 7.

Chemnitz Tom. 6. fig. 7.

Den yderste Omkreds af denne seldne Musling er æggedannet, ved den ene Ende er den overmaade bred, ved den anden meget smal; de ere begge efter deres Forhold aldeles runde. Ganske imod Sædvane er her Laastænderne, og alt det øvrige som henhører til Skallernes Sammenfoining, paa den smalle Ende af Muslingen, altsaa tværtimod de andre Arter, i dette og flere Slægter, hvor Laasens Dele uforanderlig have deres Sæde paa den brede Ende af Muslingen, saasom denne ogsaa behøver mere Befæstelse end den smalle Deel. Hvirvlerne sidde altsaa paa den smalle Ende, ere lave og smaa, samt blottede lige indtil Perlemoderen, dog uden at have Fordybninger. Den hele Musling er meget tynd og giennemsigtig i Skallen. Side-Fladerne ere fladtrykte, uden nogen Folder, de ere jevne og glatte, og efter Bredden umerkelig sribede. Huden, hvormed denne Perlemoders Skal er beklædt, er eensfarvet Insegrøn, og fra Hvirvelen til den yderste Rand, løbe mørkeblaae brede og smalle Straaler i lige Linie over den hele Musling. De egentlige Slægtskiendetegn af Laastænderne ere, naaget de øvrige store Forfskielligheder i dens Slægt, aldeles de samme som hos den foregaaende.

Den er $2\frac{1}{4}$ Tomme lang, og 1 Tomme 1 Linie bred, og findes i Ostindien.

No. 28. Unio delphinus.

Testa ovato-oblonga, glabra viridis, radiis picta, cardinis dente sinistro ferrato.

Chemnitz Tom. X. fig. 1650.

Denne Musling har mange Skønheder, som udmærke den fra de øvrige i dette Slægt. I dens Omkreds er den langagtig æggedannet, og har en glat glindsende Skal. Dens Hvirvel er bred, og usædvanlig meget ophævet over Kanden, Spidserne staae i Afstand fra hinanden, og have ikke mistet noget af den fine Hud, hvormed de skulle være beklædte. Den forreste Deel af Muslingen er sirkelrund, og meget lavere end Hvirvelen. Ved denne Skikkelse erholder denne Musling nogenledes Dannelsen af et Marsviins Hoved. I Henseende til Farven, er Ryggen lysegrøn, det øvrige af Muslingen har en meget smuk og stærk gul Farve. Begge Hvirvlerne ere graa, og indfattede efter Bredden med et mørkebrunt Baand. Indvendig ere Laastænderne, Mussel-Indtrykkene, Baandet o. s. v. aldeles som hos den forrige, Perlemoderen har en glindsende gul Farve, og en Ild som en Orientalisk Perle. Den er $2\frac{1}{4}$ Tomme lang, og 1 Tomme 2 Linier bred, og findes ved Tranquebar.

No. 29. Unio gibbus.

Testa obovata tumida, radiis picta, dente anali sinistro brevi, secundario tricuspidi.

Denne Musling fortæner og at blive optagen som en særskilt Art i dette Slægt, da den er saa meget forskjellig fra den forhen beskrevne. Dens Omkreds er en flig Oval; den forreste Deel er rund som en Sirkel=Bue, den yderste Deel af den anden Ende er ligeledes rund, men bliver fra denne Side usædvanlig bred, formedelst Muslingens meget opheiede skarpe Ryg. Begge Side=Fladerne, tilligemed Hvirvlerne ere runde, bugede, opblæste, og disse sidste have deres naturlige Hud ubeskadiget. Skallerne selv ere meget tynde, udvendig noget lidet ujævne, og ere mørkebrune, men paa nogle Steder grønne, med nedløbende gule Straaler. Indvendig er Perlemoderen gul, og ligesom forgyldt. Laastænderne tæt ved Hvirvlerne, ere hverken tagged eller sribede, og de tvende Tænder i den høire Skæl ere usædvanligen smaa. Og saa Sidetanden under den øverste Kant af Ryggen, er usædvanlig liden. Den runde dybe Indhulning ved det forreste Mussel=Indtryk, som er meget fladt, mangler her aldeles. Dens Længde er $2\frac{1}{2}$ Tomme, dens Brede $1\frac{1}{2}$ Tomme. Den kommer fra Tranquebar.

No. 30. Unio testudinarius.

Testa oblonga, glabra, fusca, subdiaphana,
cardinis utroque dente ovali brevi.

Denne Musslings Omkreds er en langagtig rektangulær Oval, begge Ender ere smalle og afrundede. Naar den ikke vover mere og har naaet en vis Alder, saa ere ikke alene dens Hvirvler, hvilke ere meget lave, blottede indtil det skønne Perlemoder, men endog en stor Deel af Skallens Overflade mangler denne Hud eller sorte Bark. Hverken Hvirvlerne eller de øvrige blottede Deele ere her, som hos mange andre Flod-Musslinger, afsnævede af Orme, men Huden er alene affkuret, da det sorte Overtræk er meget spredt, og letteligen springer løs fra Perlemoder-skallen. Yngere Skaller have ogsaa deres Hvirvler blottede indtil Perlemoderen, men deres Sider, som ere glatte og uden Striber eller Folder, pleie at være overtrukne med en smuk glindsende Hud, som ligner den skønneste Skilpade=Skal baade i Glands og Farve. Saa forskiellig kan Konkylieerne see ud efter deres Alder og Bort, og derfor skeer det og undertiden, at Skribenter, af Mangel paa et tilstrækkeligt Forraad, beskribe et yngre Exemplar som en ny Art. Denne Mussling er tynd i Skallen, indvendig er dens Perlemoder hvid, og hos yngre Skaller noget blaalig. Laastænderne ere meget smaae og smalle, og hverken taggede eller ristede. Sidetanden er ligeledes kort og

3die Bind, 1ste Sæfte. E smal.

smal. Muskel-Indtrykkene ere paa begge Ender forholdsmæssig dybe, og ved det forreste store er imod den indvendige Side endnu et lidet Indtryk, men ingen dyb Indhulning under Raastanden, dog en buesformig Kænde, fra den ene Muskelplet til den anden. Hos nogle bemærker man smaae ansatte Perler. Længden af denne store Art er $3\frac{1}{4}$ Tom. Bredden $1\frac{3}{4}$ Tom. Den findes ved Tranquebar.

No. 31. Unio truncatus.

Testa ovata postice truncata, margine antico lineari, dente anali sinistro brevi, dextro majori.

Denne Musling er lang og rund hvelvet, altsaa valseformig. Ved den forreste Ende er den meget bred og lige affkaaren. Den underste skarpe Kænde danner en lige Linie efter den hele Længde af Muslingen, og den bageste Ende er smal og afrundet. De lave Hvirvler ere glat afsnavede indtil det smukke Perlemoder, og en stor Deel af begge Overflader er af Orme blottet for den tykke og faste brune og sorte Hud. Indvendig er Hovedtanden i den venstre Skal bred og glat, baade ud- og indvendig. Sidetanden under Nymphæ er meget smal og kort. Begge de andre Tænder i den høire Skal ere lange, i nogen Afstand fra hinanden, og glatte. Muskelpletterne ere som hos den foregaaende Unio testudinarius. Perlemoderen

moderen har en gul Farve. Musslingen er 3 Tom.
4 Lin. lang, og $1\frac{3}{4}$ Tom. bred; den findes ved Trans-
quebar.

No. 32. Unio musivus.

Testa obovata oblique tumida, dente anali
sinistro duplicato, dextro simplici.

Denne liden Mussling er æggedannet, og da den
er tyk opblæst, saa har den Skikkelse efter en Balse.
Hvirvlerne ere lave, og nær ved den forreste Ende,
hvilken er smal og afrundet, den bageste derimod ulige
bredere. Hine Hvirveler ere afgravede af Orme
indtil Perlemoderen. Udvendig er Perlemodereskallen
overtrukket med en steenskaalig hvid Beklædning, som
er bedækket med en ganske tynd brun Epidermide. Laas-
tanden i den venstre Skal ved Hvirvelen er rund, ne-
den til glat, og oven paa sin sribet. Sidetanden
ved den forreste Ende er meget bred. De tvende an-
dre Laastænder i den høire Skal ere taggede paa de-
res skarpe Kant. Muskelens dybe Indtryk er tet ved
den forreste Ende, ved Siden af Laasen. Him ved
den bageste og brede Ende kan alene kiendes paa Per-
lemoderens Farve. Denne liden Mussling Art bru-
ge Nürnbergerne til at giemme det saa kaldte Mus-
ling-Guld. Dens Længde er 1 Tomme 7 Linier,
dens Brede 11 Linier, og den findes i Floderne i
Tjandskland.

No. 33. Unio corrugatus.

Testa ovali gibba, umbonibus, ano vulvaque sulcis rotundatis, dentibus omnibus duplicatis. Retz.

Chemnitz Tom. 6. fig. 22.

Schröters Fluss Conchyl. Tab. 9. fig. 3.

Beschäftigungen der Berlinische Gesells. Tom. 6. Tab. 3. fig. 7. 8.

For mange Aar siden sendte de Evangeliske Brødre i Tranquebar, tillige med prægtige Samlinger af Insekter, Krebs, Krabber o. s. v., næsten hvert Aar ogsaa smukke Samlinger af Konchlier med vore Skibe her hjem. Ved at samle saaledes, have de, foruden Søe-Konchlier, ikke heller forsømt omhyggeligen at opsoge de fersk Vands Muslinger som fandtes paa Kysterne, og lagge dem i deres Samlinger. Og saa denne nærværende Musling blev ikke sparsom hidsendt.

De usædvanlige Forheininger eller Folder som forestiller en Figur af mange W, hvormed Hvirvlerne, og den skarpe Ring paa Siden, hvor Ligamentet er fæstet, vare saa smukt udpyntede, haver udmærket den fra andre almindelige Muslinger. Der findes Exemplarer, som have en skien grøn Farve, tilligemed noget gult iblandet. Men ingen af alle de Konchlier som prale med Perlemoder, kommer den østerlandiske Perle nærmere, end den indvendige Side af disse

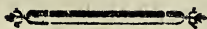
diffe smaae, og unge Muslinger. Da denne Musling forhen er nøiagtig beskrevet, saa var det overflødigt her at anføre noget mere om den.

Alle de i denne Afhandling beskrevne Konkylie-
ere af min egen Samling.

Forklaring over Tab. 2.

Fig. 1. Chæna Mumia.

- 1. Litr. a. Ormerøret, hvorudi denne Musling boer.
- 2. Chæna Cuneiformis.
- 3. Chæna rostrata.
- 4. Chæna Cymbium.
- 4. Litr. a. Forestiller det Indvendige af en li-
den Kammusling, hvori det Ormerør haver
sat sig fast, som giemte Chæna Cymbium.
- 8. Mya anserifera.
- 8. Litr. a. b. Viser Indskieringen eller Sutu-
ren i Hvirvlerne.
- 8. Litr. c. Mellemvægen som tiener til Tan-
dens Understøttelse.
- 16. Mya rostrata.
- 16. Litr. a. Viser Muslingen indvendig fra med
den tynde og brede Tand.
- 18. Mya norvegica.

III.

Nogle Forsøg

betræffende

Infusions-Dyrenes Oprindelse

og

Aarsagen til Vandets Forraadnelse.

af

Professør P. E. Abildgaard.

 (Oplæst den 30 Marts 1792.)

Med langsomme Skridt gaae Menneskene frem i Kundskab om Naturen og om Tingenes Aarsager og Virkninger. Visse Tidsrum synes at være frugtbare paa Opdagelser end andre. Store Tidsrum ere forløbne, i hvilke det ikke vides, at nogen vigtig Opdagelse eller Fremgang i Videnskaber er gjort; men neppe er det Fordom, at man almindeligen anseer dette Aarhundrede at være rigere paa Opdagelser i Naturen og dens Hemmeligheder, end alle foregaaende. Om vi imidlertid have Aarsag at glæde os deraf, det er et Spørgsmaal, som ikke alle besvare med et bestemt ja. Mange Opdagelser synes at tiene blot til Tidsfordriv, til Føde for Nysgierrighed, og naar Naturforskeren i sin Forlegenhed for at retfærdiggjøre sin

Tilbræ-

III. Om Infusions-Dyrenes Opr. 71

Tilbøielighed, sin Tids, og sine Kræfters Anvendelse paa at randsage ubekjendte og skjulte Ting i Naturen, hvis Kundskab synes unyttig, eller i det mindste unødvendig, beraaber sig paa den Anledning saadanne Randsagninger give, til at beundre og tilbede den guddommelige Visdom og Almagt, saa kan vel ingen nægte ham denne Sandhed; men for at opmuntre til denne fromme Beundring og Tilbedelse behøver man ikke at søge saa moissommeligen. Uden dyb Randsagning finder et tænkende Menneske ved hvert Skridt, og ved hver Bevægelse i og uden om sig, overflødig Anledning til andægtige Betragtninger, til Henrykkelse over Skaberens uendelige Visdom. Havde Natur-Grandforskning ingen anden Hensigt og Nytte, saa var det uden tvivl gavnligere for det borgerlige Selskab, at de mange gode Hoveder, som i alle Lande beskæftige sig med disse Ting, foretog dem noget andet Arbejde, som havde nærmere Virkning til Selskabets Fordeel. I det mindste burde man da være varsom til at opmuntre til dette Slags Beskæftigelser. Det er ikke her min Hensigt udførligen at afhandle, hvorvidt, og under hvad Vilkaar Kundskab i Almindelighed, og især Naturkyndighed, bidrager til at gjøre Mennesker lykkeligere, dog kan jeg ikke afholde mig fra at henkaste nogle faa almindelige Betragtninger, foranledigede af de Forsøg jeg har foretaget, og som jeg her vil have den Ære at foreslægge, betræffende den Klasse af Dyr, som synes mindst vigtige, og at have mindst Indflydelse paa

Mennesket og de borgerlige Haandteringer. Den gode Sully siger et Sted i hans Skrifter: Jeg veed ikke, hvad det er for en vanheldig Skiebne, der forvolder, at det som et Aarhundrede vinder i Oplysning frem for det foregaaende, bliver aldrig til Fordeel for Dyden, og tiener kun til at raffinere Lasterne. Rousseau har udførligen behandlet denne Materie, og ved sin mageløse Bektalenhed søgt at bevise, at Kundskab og Oplysning ikke har giort Menneskene lykkeligere. Men det være hvordan det vil: Kundskabs Udbredelse og Oplysnings Fremgang kan nu ikke mere ved nogen menneskelig Magt standses eller tilbageholdes. Det kan maaskee undertiden lykkes i et enkelt Land, at Raahed og Uvidenhed, forbunden med Magt eller snedig Tyrannie, kan svække eller undertrykke Lyst til Videnskaber inden et Riges Grændser; men det maae da seent eller tidligen skee, at et saadant Land bliver afhængigt og undertrykt af de mere oplyste Naboer-Folk, som omringe det. Folketal og Rigdom er utilstrækkelig til Egevægten der, hvor det er Ulighed i Oplysning. Af denne Aarsag, om ikke af nogen anden, bliver Fremgang i Kundskaber i det mindste et nødvendigt Onde. Men der kan da spørges: Hvilke Kundskaber blive de nyttigste, de vigtigste, og som fortiene meest Opmuntring? Fornuftigviis maae Svaret blive, at de Kundskaber ere de vigtigste, som meest gavne det borgerlige Selskab. Og spørger man, hvilke disse ere, saa viser Erfarenhed, at de Opdagelser, som i Begyndelsen synes aldeles uvig-

tige og ligegyldige, give Anledning til en Mængde flere, som have de vigtigste Følger og fordeelagtigst Indsindelse paa Selskabet; At altsaa enhver ny Ting, ny Sandheds Opdagelse, i hvor ringe den end synes, bør ingenlunde foragtes, da det umuligt kan forudsees, hvor mange andre nyttige og vigtige Sandheder den om kort eller lang Tid kan blive Middell til at opdage. For ei at ligne stort ved smaat, vil jeg ikke opregne de mange smaa Opdagelser, som have havt store og vigtige Følger for Menneske=Slægten, men allene holde mig til min forehavende Materie — Infusions=Dyrenes Opdagelse.

De gamle kiendte Brugen af Kugle= eller Kindsformige Glas til at brænde ved Solens Straaler; men de have ikke efterladt os noget Spor til, at de kiendte deres Virkning, at forstørre de Legemer, som blive seete igiennem dem. Efter al historisk Sandsynlighed har man ikke vidst, at benytte sig af disse Glas til at hielpe et svagt Syn, førend mod Enden af det 13de Aarhundrede. Man tillægger en Florentiner Salvino delli Armati Brillernes Opfindelse, og denne Salvino døde 1317. Der henløb 300 Aar derefter inden Rifferten af en Hændelse blev opfundet af en hollandsk Brillemagers Son. Gallilæus fortæller i hans Nuncius Sydericus, som han udgav i Aaret 1610, at det var kun 9 Maanedes siden han var bleven forsynet med dette Instrument. De første mig bekiendte Esterret-

ninger om Microscopets Brug ere Borelli Observationes Microscopicae trykte i Haag 1654.

Men Leuwenhoeck var den første, som mod Enden af det forrige Aarhundrede lærte os at kiende de for det blotte Øie usynlige Dyr i Vandet, som vi nu kalde Infusions-Dyr. Efter ham have Joblot, Bakker, Trembly, Neaumur, Koesel, Ledermüller, Bonnet, Brisberg, Pallas, Münchhausen, Saussure, von Gleichen bekræftet og foretaget Opdagelserne i dette Fag.

Men sidst og fuldstændigst af alle haver vor udsødelige D. F. Müller afhandlet denne Dyr-Klasse, bragt den i systematisk Orden, og beriget den med mange forhen ukjendte Slægter og Arter, saa at man ikke let, i det mindste i vore Danske Bænde, skal finde nogen Art, som ikke er beskrevet og aftegnet i hans Latinske Værk om Infusoria, som efter hans Død er udgivet af dette Selskabs lærde og virksomme Medlem, Herr Otto Fabricius, og som er trykt i Aaret 1786.

Meget har denne store Naturforsker arbeidet, inden han har kunnet bringe dette Værk til den Fuldkommenhed, d t har; meget haver han lært os om disse Dyrs Levemaade og Forplantning, som Esterfløgeten vil med Taknemmelighed erkiende, endskjønt derved endnu ikke er udrettet noget snyderligt, til Gavn for det borgerlige Selskab.

Det, som bragte mig til at arbejde lidet i dette Fag, var den urigtige Formodning jeg havde, at disse
Dyr,

Dyr, som ere saa meget udbredte i Naturen allevegne hvor der findes Vand, reent eller ureent, ogsaa maatte findes i de dyriske Vædsker. Efter at have vel øvet mig i Microscopets Brug, ved at eftersøge de af vor Müller beskrevne Dyr i Vand og Infusioner, undersøgte jeg Blodet, Lympha, Spyttet, Galden, Saften af Mave-Kiertelen, Vandet af Vattersottige Hævelser og flere Gaster hos forskjellige Dyr og hos Mennesket, men aldrig fandt jeg nogensinde et eneste Infusions-Dyr i nogen af disse Vædsker, førend efter at de i nogen Tid havde været udsatte for Luften, og begyndte at gaae i Forraadnelse. Endogsaa Animalcula Spermatica søgte jeg forgieves i de saa kaldte Sædblærer og i den Saft, som kan udpresses af Testiklerne; jeg tvivlte endog om deres Existens, uagtet jeg i min Ungdom havde seet dem i Göttingen, indtil jeg fandt dem i den ejaculerede Sæd af Hængsten; men da jeg søgde dem hos Dyrene paa de rette Steder, i Bikaderne, (Epididymide), og i Vase deferente, saa fandt jeg dem hos alle de Pattedyr og Fugle, jeg undersøgte, og fandt da tillige, at de alle vare af eet Slægt, (Müllers Cercaria) men forskjellige Arter, meget afvigende fra hinanden i Størrelse og Form. Dog ligne Heftens Animalcula Spermatica aldeles Menneskets, og ere omtrent af lige Størrelse. Det samme er af andre bemærket ved Weselets Sæd.

Disse og flere Undersøgelser, som jeg maaskee ved en anden Leilighed skal beskrive, bragte mig til at tænke

over

over Infusions-Dyrenes Oprindelse, og da jeg havde gjort mig bekendt med hvad andre herom havde foresøgt og giettet, anstillede jeg adskillige Infusioner af forskjellige dyriske og Plantematerier. Jeg fandt da, at visse Arter af Infusions-Dyr fandtes altid i alle Infusioner, men at nogle vare tilfældige, og fandtes ikke altid i Paagydninger af samme Vand med samme Planter eller samme dyriske Materie. Jeg mærkede snart, at disse tilfældige smaa Dyr, som ikke altid fandtes i de samme Blandinger, havde været enten som Eg eller som Dyr i Vandet, thi naar jeg brugte til disse Infusioner Vand, som havde længe laagt, saa blev mine Infusions-Dyr altid og med sielden Undtagelse de samme, jeg siger, med sielden Undtagelse; thi dersom man bruger Kar, som forhen til andre Infusioner have været brugte, eller i hvilke der haver været andet Vand, saa kan man ikke gjøre nogen vis Regning paa hvad Arter af Infusions-Dyr der vil fremkomme. Naar man med kogt Vand gier Forsøg, maae Glasset eller Karrene selv være kogte. Sætter man ukogt Vand af Peblinge-Søen, eller ukogt Vand af Slots Kilden, saa faaer man i første meget snart adskillige Infusions-Dyr at see, men i sidste, om Karret har været reent, meget faa eller ingen i de første 14 Dage. Sætter man kogt Vand af Peblinge-Søen i et kogt Glaskar, saa vil det vare meget længe inden nogle faa Grændse-Monader vise sig. Jeg har slikt Vand staaende een Maaned uden at finde endog en eneste Monade,

da disse, som de mindste, formodentligen have de mindste Æg, hvilke altsaa vanskeligere kunne ødelægges. Heraf har man vel Ret til at slutte, at disse Dyr, eller deres Æg, deels ere i Vandet, som bruges til Infusioner, deels i Planterne eller de Materier, man har brugt til at gøde Vand paa, og erholdet Infusions-Dyr af. Disse smaa usynlige Dyrs Æg kunne indeholdes i Planternes Rør, og i de Materier som anvendes, og udfældes, naar dertil beqvem Leilighed gives. Thi enten maae disse Æg være i Vandet, eller i de Materier som Vandet paagødes. At de ikke ere alle i Vandet synes rimeligt deraf, at i det samme Vand, saasom reent Kilde-Vand, og stærkt kogt Vand, uden Tilfætning af nogen anden Materie, ingen Dyr avles. Saaledes satte jeg reent kogt Pompe-Vand i tvende rene Glas den 12 April, og fandt den 30 s. M. intet levende i 10 Draaber, som jeg undersøgte. Den 25 fandt jeg i 5te Draabe en Monas Termo i det ene Glas, men intet i det andet førend den 24 Mai.

Samme Vand, samme Dag hensat med Høe, var allerede den 16 fuld af Monas Termo, M. Lens, Kolpoda cucullus & Cyclidium Miliun. Fra den 12 indtil den benævnte Dag blev Vandet i disse Glas undersøgt hver anden Dag, og ofte hver Dag, og hvert Forsøg gjort dobbelt.

I samme Vand, stærkt kogt med Glasset, kom jeg 4 Draaber almindeligt Pompe-Vand, og hensatte det den 24 April. Det blev hver Dag undersøgt, og først

først den 3 Mai fandt jeg nogle Koldpoder, hvis Antal derefter dagligen foregedes.

Den 28 April hensatte jeg Høe kogt med Vand i tvende Glas, og først den 12 Mai fandt jeg i begge en Mængde af Monas Termo og Lens.

Kogt Høe med ukogt Pompe-Band, hensat samme Dag, viste først den 5 Mai nogle Koldpoder, Dagen efter tillige Monas Lens og Paramæcium Cyclidium. For at forskaffe mig endnu mere Forvisning, besluttede jeg at gjøre Infusioner med Indiske Planter: jeg troede, at dersom Eggene vare i Planternes Rør, saa maatte jeg her finde nye, og af vor Müller usete og ubeskrevne Arter.

Den 9 Junii 1790 gnydede jeg kogt Vand paa nogle Stykker Arundo Bambos. Dette vil jeg kalde *A*.

Samme Dag heldede jeg paa nogle Stykker af denne Bambos Vand af Kilden ved Slottet, i hvilket Vand jeg ikke allene ingen Tid har fundet Infusions-Dyr, naar det blev optaget i rene Glaskar, end ikke naar det i nogle Dage har henstaaet. Dette vil jeg kalde *B*.

Jeg gjorde samme Dag en Infusion med Fros-huse af en mig ubekendt Lillie-Art fra Ostindien, som jeg vil kalde *C*. og en fjerde med Calamus Rotang, som jeg vil kalde *D*.

Jeg blev indtil den 16 f. M. forhindret i at eftersee disse Paagynninger. Men da fandt jeg i *A*. saa stort et Antal Slag og Arter af Microscopiske

Dyr,

Dyr, som jeg aldrig før eller siden har fundet i nogen anden Infusion, og jeg havde megen Noie med at bestemme dem alle.

Jeg fandt af de hos Müller beskrevne, *Vorticella citrina*, *globularia*, *Catulus*, *crateriformis*. *Trichoda Bomba*, *Gyrinus*, *Grandinella*. *Kerona pustulata*. *Enchelis feminulum* & *caudata*. *Vibrio intermedius*. *Kolpoda Cucullio*. *Cercaria Turbo*. *Monas Lens* og *Mica*.

Vel tilstaaer jeg, at jeg hos nogle af disse opregnede Arter fandt Forskielligheder fra de Müllerske, saavel efter Beskrivelsen som Figur; men dog ikke saa betydelige, at jeg derfor tør udgive dem for nye Arter. Den, som er øvet i dette Arbeide, kiender dets Vanfælighed, og vil let tilgive mig min Uvished, men det er mindre skadeligt og forvilder mindre, at anføre nye Arter som bekiendte, end at skabe nye af bekiendte og beskrevne Arter.

Jeg fandt ikkun een eneste ny Art af Snurrere, *Vorticella Mülleri*, som jeg vil kalde den prikkede. Den var grøn, valseformig, dens Krop dannet som en Pung, dens forreste Rand var tet besat med smaa korte Pigge eller Tænder. De fleste vare uden Hale, men paa nogle fandtes 3 fremstaaende Pigge paa den tilrundede Bag-Ende. Hele Kroppen var efter Længden besat med punktede eller prikkede Linier. Den findes aftegnet Tab. 3. No. 1. a-b. 300 Gange forstørret i Zversnit.

I B. fandt jeg allene *Vorticella globularia* og *crateriformis*. *Trichoda Bomba*. *Vibrio intermedius*. *Enchelis seminulum* og *Monas Lens* og *Mica*.

I C. fandt jeg allene *Enchelis ovulum* og *Monas Lens* og *ocellata* tilligemed en ubekendt, som jeg ikke kan henføre uden til Müllers *Kerona*.

Den er fortil krukkeformig, rund og aaben som *Vorticella*, men bag til flad. Ved begge Siderandene har den en ophæiet Ribbe, løbende langs med disse Rander forfra bagud i tvende Spidser, der gjør Dyret tohalet. Inden for den aabne Munding sidder oven og neden 4 smaa Tander eller Horn. I Kroppens Midte ere nogle klare Augler, og nærmere mod Fordelen et mørkt, rundt Indvold.

I D. fandt jeg allene *Enchelis Ovulum*, *Monas Lens* og *ocellata*.

Da jeg altsaa i disse Infusioner fandt Dyr, som hidtil ikke ere fundne i vore egne Bænde, eller i Infusioner af dette Lands Planter, bestyrker dette meget min Mening, at Eggene til disse Dyr have været i Planterne, som bleve brugte til disse Forsøg, og at de Dyr, som ellers findes i reent Vand, der nogen Tid har henstaaet, have været i Vandet som Æg, eller som Dyr, og efterhaanden udviklet og formeret sig. Naar man til disse Erfaringer lægger følgende, som jeg ofte har igientaget, at Vand af Kier, af Moser, af Aaer og Bække give af sig selv, naar de henstaae i de reneeste Glaskar, mange og forskjellige Arter af Dyr,

Dyr, og disse forskjellige paa forskjellige Aarets Tider; at derimod reent Vand, som henses i rene Glas-Kar, giver ingen Dyr, saasom destilleret Vand, faagt Vand, Slots-Vandet og Koeskilde-Vand, naar de optages i rene Glas-Kar; At derimod disse samme Vand, naar de paaghydes Høe eller andre Planter, eller Leer, eller Jord, give en Mængde forskjellige Dyr efter Materiens Forskiellighed, som blandes med Vandet; At det rene Vand, som endog i aabne, eller allene med Papir bedækkede Glas- eller Steen-Kar, stedse bliver frit for disse Dyr, bliver derimod i saa Dage, naar det henses i Træ-Kar, saa fuldt af Dyr, at de vrinle i hver Draabe; saa kan man neppe tvivle om, at Sæden af disse Dyr har været i Træet. Derfor kan det vel og være rigtigt, at Saften af Træ- og Planter, eller dyrisk Materie, giver Vandet mere skicket til at ernære mange Dyr. Det synes og let at forstaae, hvorledes disse meget smaa Eg komme i Træet og Planterne. De kunne formedelst deres Fiinhed indsuges med Vandet af Jorden i Planternes Saftvær. Derfor finder man altid større Mængde og flere Arter af Infusions-Dyr i Vand som gydes paa Rose- og Vand-Planter, end i det, som har været gydet paa høit Lands Planter.

Med disse og flere Forsøg blev jeg bragt til at formode, at disse Infusions-Dyr vel maatte være eeneste Aarsag til Vandets Forraadnelse. Efter vor

Kundskab om Vandets chymiske Bestanddele, synes desuden utroligt, at Vand som Vand kunde forraadne. For at kunne faae nogen naere Oplysning herom, anstillede jeg adskillige Forsøg. Af hvilke jeg allene vil anføre nogle, og saamange som behøves til min nærværende Hensigt.

1ste Forsøg. Høe i aabent Glaskar med paagdyet Vand gav efter 6 Timer Monader, og efter 2 Dage var det fuldt af *Kolpoda Cucullus*, *Cyclidium Bulla* og *Milium*. Vandet var og tillige bedækket af slimig Hud. Denne slimige Hud, som findes paa raadent Vand, er dannet af de døde Infusions-Dyr, som flyde paa Overfladen, og, naar den tørres og brændes, lugter den som Horn, hvilket noksom beviser, at den er dyriske Materie. Den 5te Dag var Vandet stinkende.

2det Forsøg. Høe i en tilproppet klar Glas-Flaske, med paagdyet Vand der ganske fyldte Flasken, viste 6 Timer derefter ingen Dyr, den 2den og følgende Dage fandtes nogle faa *Cyclidium Bullæ*; men den 8de Dag vare ogsaa disse borte, og Vandet havde ingen Slimhud og ingen stinkende Lugt. Vandet var klart, men brunt.

3die Forsøg. Høe i et aabent Glas med paagdyet Vand, hvori jeg havde kommet nogle Draaber Salpeter-Syre, saa at Vandet neppe havde nogen syrlig Smag, gav ingen Infusions-Dyr,

og skimlede ikke eller satte nogen Hud, men blev friskt og af behagelig Smag i en heel Maaned, jeg lod det henstaae, uagtet Vandet til Halvdelen var bortdunstet.

4de Forsøg. Ligesom 3die, men med Saltsyre, forholdt sig ligesom foregaaende, men begyndte at skimle den 20de Dag.

5te Forsøg. Ligesom 3die, men med Vitriol = Syre. Den 14de Dag fandtes deri en Deel ubevægelige Kugler, men dette var en Art Mucor, og den 16de Dag var det meget skimlet paa Overfladen, men heller ikke her fandtes noget levende Dyr.

6te Forsøg. 16 Lod Vand, hvori var opløst 1 Gran Mercurius sublimatus, blev gydet paa Høe. Den 2den Dag havde Vandet en metallisk skinnende Hud paa Overfladen, men ingen Dyr; det blev usorandret indtil den 40de Dag, da omtrent $\frac{7}{8}$ Dele af Vandet var bortdunstet; jeg god da friskt Pompe = Vand derpaa, og vedblev at undersøge det indtil den 6te Dag derefter, da jeg fandt en Mængde Monader, og nogle krøllede smaa Kolpoder. Er maaskee Dværgsølvet da fordunstet til en Deel? Og har maaskee Vandets giftige Egenskab gjort disse Kolpoder sygelige og krøbkelige, at de derfor vare smaa og krøllede?

7de Forsøg. 16 Lod Vand paa Høe med et Qvintin radical Edike, gav indtil den 20de Dag ingen Dyr, men begyndte at skimle.

- 8de Forsøg. Samme med et halvt Ovinin Radical-Edike havde den 14de Dag nogle Kinds-Monader.
- 9de Forsøg. 30 Gran Salpeter i 8 Uncer eller 16 Lod Vand med Høe hindrede ikke Infusions-Dyrs Udvikling.
- 10 Forsøg. Det saa kaldede Gluten af Hvedemeel, som jeg havde udvasket, og som ellers saa meget hastig raadner i Vand, og gier det vrimglende fuldt af Monader, blev lagt i Vand blandet med ligesaa meget destilleret Vand af Laurocerasus, dette gav i en heel Maaned ingen Dyr, og raadnede ikke.
- 11 Forsøg. 2 Lod destilleret Vand af Laurocerasus, blandet med 14 Lod Pompe-Vand og gydet paa Høe, gav ingen Dyr, førend den 8de Dag, da der fandtes endeel Monader, og 4 Dage derefter var Vandet vrimglende fuldt af Monader, og begyndte at stinke.
- 12te til 16de Forsøg. Slots-Vand gydet paa Kride, paa Bornholmssk Leer, paa Balk Leer fra Saxen, paa Pulver af Islandsk Lava-Slakke, paa Marskkleig fra Nibe, havde alle den 3die Dag en Mængde Monader, og derefter andre Slag, saasom Kolpoder, Enchelider og flere. Den 30te og 36te Dag vare de alle stinkende.
- 17de Forsøg. Ligeledes Pompe-Vand og destilleret Vand af Laurocerasus blev paagydet Bornholmssk

holmssk Leer, og indtil den 30te Dag, da det blev bortkastet, var deri ikke et levende Dyr, og det var aldeles ikke stinkende.

18de Forsøg. Leer med Vand, hvori var kommen nogle Draaber Salpeter Syre, at Vandet neppe smagede deraf, fik ingen Dyr i 30 Dage, og raadnede ikke.

Uf disse Forsøg berettiges man til at fastsætte, som afgjort, at Vand raadner ikke, men at det allene er de i Vandet avlede Infusions=Dyr, som raadne og give det den stinkende Lugt. At man altsaa for at bevare Vand fra Forraadnelse allene behøver at sætte det i den Tilstand, at disse Dyr ikke kunne fremkomme eller avles. Saasom naar det giemmes i vel tilproppede Steen= eller Glas=Kar, naar det i Træ=Kar blandes med nogen Ting, som forhindrer disse Dyr's Udvi=ling, eller gjør Vandet uskikket for dem at leve i.

Hertil synes de Mineraliske Syrer, og især Salpeter=Syren fornemmeligen tienlig, da den liden Mængde, der behøves, ikke gjør Vandet enten skadeligt eller ubehageligt at drikke, og kan i al Fald rettes med Luudsalt.

Heraf forklares ogsaa, hvorfor brændt Kalk, som de Engelske have brugt at blande i Vandet for at bevare det paa lange Søe=Reiser, forekommer dets Forraadnelse. Men denne Maade er besværlig, fordi Kalken skal igien ved Luftsyre skilles fra Vandet, førend det kan drikkes uden Skade for Sundheden.

Heraf kan det ligeledes let forklares, hvorfor Vand, som fyldes paa Lønder, der i Forveien ere fyldte med Dampen af Salt med paagdydet Vitriol-Syre, bevares langt længere, end naar det uden denne Behandling fyldes paa nye og rene Lønder. Men det er ikke tilstrækkeligt til at bevare det længe nok, da Saltsyren er deels for flygtig, og deels forandres ved dens Virkning paa Træet.

Chymisterne have antaget trende Slags Givring og bemærket, at nogle Plantematerier gaae først i en viinagtig Givring, derfra i den sure og endelig i den raadne Givring, at nogle gaae strax i den sure Givring, og andre strax i den raadne. Af dette sidste Slags er Kaal og endeel andre Planter, men især Svampene.

For at erfare, om det ikke ogsaa har kunnet være Infusions-Dyrene man havde at talke for den raadne Givring, gjorde jeg følgende Forsøg.

19de Forsøg. Jeg tog noget Sukker og gydede derpaa 8 Dele Vand, og satte dertil lidet Giær. Under den viinagtige Givring, som frembragtes, ved at sætte denne Blanding i Barmen, fandtes deri ved Forstørrelsesglasset en Mængde rolige smaa Blærer, disse samlede paa Overfladen, og dannede en hvid Skimmel-Huud paa Bødsken. Den 8de Dag var Blandingen bleven suur, og der fandtes endnu deri ingen levende Dyr. Jeg undersøgte det adskillige Gange derefter, men først den 26de

Dag

Dag fandt jeg nogle Vibriones og Monades.

Den 34te Dag var det stinkende.

20de Forsøg. Jeg tog Saft af Rosiner, underkastede det Giering, og bemærkede samme Forandring som i foregaaende, men jeg fik hastigere den stinkende Giering og Infusions=Dyr.

21de Forsøg. Om den raadne Giering ikke kan frembringes, uden ved disse Infusions=Dyr, og om de dhriske Materier selv ikke kunne raadne uden formedelst Infusions=Dyrene, det maae ved andre og flere anstillende Forsøg afgjøres.

At Infusions=Dyr kunne leve og trives bedre uden Forraadnelse, end ved denne, som dog tilsidst dræber dem, det har jeg forsikret mig om ved at blande Kul=Pulver i Vand med Høe. Infusions=Dyrene formerede sig i stor Overflødighed, men Kullet forhindrede al Forraadnelse, Vandet blev klart, og Dyrene selv vare klare og meget levende. 2 Dvintin Kul=Pulver i 2 Potter Pompe=Vand med Høe holdt dette med Dyr vrimplende Vand friskt i 2 Maaneder. Det blev da bortkastet.

IV.

Beskrivelse og Aftegning

af

tvende nye Infusions-Dyr,
som findes i de Danske Bænde.

af

Professor P. C. Abildgaard.

(Opkast den 30 Marts. 1792.)

Uagtet jeg især i et par Sommerer meget flittigen efter søgte Infusions-Dyr i vore Bænde, har jeg dog ikke fundet mere, end tvende, som have undgaaet vor Müllers Opmærksomhed. Den ene af disse er en ny Art af Müllers Halere (Cercaria) som jeg vil kalde den skrævende, (varicans). Det er en af de største Arter jeg kender, og synlig for det blotte Øie. Dens løstede Hale udmærker den fra de andre Arter af dette Slag. Kroppen er gul, bugget-valseformig, giennemsigtig, noget rhyket, fortil en rund Mund-Åbning, som den kan udstrække lidet, og dens Indvolde ligne smaa nepper synlige Kugler.

Halen er rund og vandklar, fyldt med Kugler, som ere meget mindre end de i Kroppen, den er dobbelt længere end Kroppen, tilspidset mod Enden, og løstet

Kløftet lige indtil Midten. Naar Dyret svømmer, bevæger det denne Hale meget hastig i forskjellig Stilling, og de to Lapper af Hale = Enden skræve næsten bestandig fra hinanden under Dyrets Bevægelser, sielden ere de sammenføiede. Naar Dyret skal dee, krymper det Kroppen sammen, indvikler Halen, og, i det Dieblik det døer, springer Halen fra Kroppen.

Jeg har fundet dette Dyr i stor Mængde, tillige med Müllers *Cercaria Lemna* i August = Maaned, i Bandet af en Bæk ved Jægersborg, som havde staaet i 8 Dage med Chara i Glasset. De døde næsten alle paa een Dag, efter at have levet i 5 Dage.

Definit. *CERCARIA varicans*, *ventricoso-cylindracea*, *cauda corpore dulpo longiore ad medium bifida*.

- Tab. 3. fig. A. 1. Forestiller dette Dyr 40 Gange forstørret.
2. Viser det med bøiet Hale og udstrakt Mund.
  3. Svømmende med Halens tvende Lapper sammenføiede.
  4. Forestiller det døende.

Det andet Infusions = Dyr, som jeg vil beskrive er en Art af Müllers Punge = Dyr, (*Bursaria*), som jeg vil kalde den snablede (*rostellata*). Den kommer nær til Müllers *Strutpung*, *Bursaria hirundinella*, men udmærkes fra de trende Arter, som Müller har be-

skrevet, ved sine tvende fra den forreste Rand fremstaaende Næb, af hvilke det ene kan udstrækkes som en Snabel af større Længde end Kroppen. Dette Dyr kan ogsaa sees med det blotte Øie, som en hvid Punkt, der bevæger sig i Vandet. Under Lindsen sees det, som en grønlig Pung eller Krukke, aaben fortil men lidet forenget. Det er giennemsigtigt, og mod Bagdelen af Kroppen giennemskinner en Deel smaa Kugler. Paa Randen af Abningen fortil fremstaaer hinanden modsat tvende Næb, det ene usoranderlig kort og tilspidset, det andet kan Dyret udstrække til en betydelig Længde, og bevæge det som en Snabel, naar det er fuldkommen udstrakt er det en $\frac{1}{4}$ længere end Kroppen. Naar Dyret hviler, trækker det denne Snabel tilbage, og den bliver da lig den korte ubevægelige. Naar Vandet fordunster, at Dyret aldeles hindres i at bevæge sig, trækker det begge Snabler sammen, at de faae Anseelse af tvende Borter. Det findes i Bække.

Definit. BURSARIA *rostellata*, bilabiata, labiorum altero in rostellum corpore longius extensili.

- Tab. 3. Fig. B. 1. Forestiller Dyret svømmende, og 40 Gange forstørret.
 2. Det samme i Hvile.
 3. Forestiller det døende af Mangel paa Vand.

V.

Om

nogle, efter Synende, sig parrende
Polyper.

ved

L. Rothe.

(Oplæst den 30 Marts. 1792.)

Den Bemærkelse, hvilken jeg hermed fremlægger, bliver ubetydelig, dersom den betragtes som eenstig, og dersom den ikke foranlediger andre, der ere den lige. Det kan og være, at den allerede er skeet af andre; men dette veed jeg ikke. Smidlertid: som enkelt og uventet Tilfælde ofte har været physikalske, til vigtige Slutninger ledende Dydagellers blinde Fader, saa har jeg troet at burde anmeldte Jagttagelsen.

Mar 1791, den hele Sommer igiennem, beskæftigede jeg mig meget med at betragte de Polyper, hvilke findes i vore Bænde. Jeg havde ideligen flere Glas omkring mig, i dem jeg holdt disse Dyr, indtil de opløstes, og svunde hen for Synet.

I alle Glassene, dem jeg uden Forsømmelse betragtede, fandt jeg de samme Phenomener i Henseende
til

til Dyrenes Huusholdning, og deres Forplantelse ved Udfuopning.

Kun i et eneste Glas mødte mit Die et særligt Phenomen, og dette var saadant. Den 21 August, saae jeg om Morgenen tvende af de i vore Bænde almindelige Armpolypier hænge sammen med deres Bagdeel.

Jeg sørgede strax for at bringe dem over i et andet Glas, fyldt med Vand, der var filtreret igiennem Lestepapir, og saaledes meente jeg at kunne være vis paa, at disse tvende Dyr vare isolerte, der hvor de vare, og at hvad jeg fandt at skee med dem, det var de samme Dyrs Handling.

De bleve i indbyrdes Sammenhæng under Flytningen, og først den 22de om Eftermiddagen skillede de sig fra hinanden, og søgde hver sin Kant i Glasset.

Den 23de om Morgenen hængte de atter sammen ligesom før.

Denne Gang bleve de kun i en Tid af 3 til 4 Timer sammen.

Den 25de om Morgenen vare de atter i Sammenhæng.

De forbleve saaledes sammenhængende indtil den 27de.

Siden saae jeg dem ikke i denne Stilling; men de levede hver for sig, dog i det samme Glas, og det indtil den 1 September, da de hensejndede.

Med en sterk Loupe saae jeg, at Dyrenes, ellers afrundede, Bagdeel var i Sammenhængspunkten plattet sammen, og dette viiste Sammenhængets Sterk-
hed.

Naar de hængte sammen, da holdt de sig i Vandskorpen, dog uden at heste sig ved nogen af de Bandlinsler, eller Conserver, hvilke laae paa Vandet.

Saalænge de hængte sammen, bleve de paa eet Sted; altsaa dulmede deres stedsforændrende frivillige Drivt. Den blev vel overvældet af en anden Følelse og Drivt?

I deres Sammenhængs Tid stode Dyrene i forskellige Linier. Snart strakte de sig begge ud i en horizontal Linie: snart boiede de sig sammen, dog altid ned efter, og udgjorde da en mere eller mindre stump Vinkel. Men altid boiede det ene Dyr sig aldeles lige som det andet.

Imedens de hængte sammen, og særligen, naar de strakte Legemeerne ned efter i Vandet, vare deres Fangehorn 3 til 4 Tommer udstrakte i Længden, endskient Dyrets Legeme holdt lidet mere end 3 Linier i Længde.

Fangehornene vare altid i Sammenhængs-Tiden saare krusede, og saare spillende. Ikke nogen Gang saae jeg, at de, som sammenhængende, trak Hornene ind i sig, eller merkelig forfortede dem. Hverken det ene, eller det andet, gjorde saa.

Deraf slutter jeg, at de maae begge have været i een Tilstand, i Henseende til deres organiske Følelser.

Jeg slutter og, at deres Følelser maae have været dem behagelige, og udgiort et fælleds Velliden.

I denne Tanke bestrkedes jeg ved det, at, skiont de under Sammenhængen havde Hornene lange udstrakte, og vare altsaa ferdige til at fange Bytte, saa dog, hvor mange smaa Dyr end droge hen for deres Horn, og ind igiennem Abningerne imellem deres Horn, dog, eftersom jeg kunde bemerke, fangede de ikke noget af de Dyr, saalænge de hængde sammen.

Her er da Phenomenet troligen fortalt. Selv vil jeg ikke have Mening. Derimod vil jeg overlade til andre at bedømme, om Polypernes Sammenhæng kan rimeligen anses som en Varring? Mange af de anførte Omstændigheder synes mig at lede til denne Tanke: særligen Sammenhængets Fasthed, og maa skee endnu mere, de merkelige Tegn paa fælleds synspatetisk Velliden. Dog jeg veed, hvor liden Vægt en enstg Bemerkelse kan have. Kun det kan Bemærkeren haabe, at andre vækkes til at være opmærksomme.

Sandt er det, at alt hvad der leder os til Tanke om Eenhed i Naturen, det er vigtigt, og dets Opdagelse er frydelig. Blev det klarligen erkjendt, at disse bløde, løse, slimgtige Dyr forplantede sig, ligesom de andre store og fuldkommere, da havde vi
giort

giort et Trin fremad til at erkiende Generationsmaa-
dens Eenhed i dens væsentlige.

Blev det erkiendt, at de under Parringen vare
i en Bellidens Tilstand, da maatte vi og frydeligen
tenke, at den, der ordnede Naturen til Bedvarighed,
havde saa mildeligen, som viseligen, forbundet Følel-
se af Lyst med den dyriske Handling, uden hvilken Ar-
terne maatte henvinde, og hvilken Handling, eller
Drixt, er den direkteste Følge af en sat Bedvarigheds
Lov.

Blev det erkiendt, at Polyperne baade parredes, og
at de forplantedes ved Udknopning; da: eet af to — en-
ten maatte vi meene, at Udknopningen var en Følge af
Parringen, eller vi maatte her, som i de flere Tilfæl-
de, beundre, hvor mange Midler der ere lagde i Na-
turen, til at frembringe det paafigtede, saaledes, at
om et Middel ved letteligen, og efter sekundariske Na-
turlove melleinkommende Hindringer blev utilstrække-
ligt, og som forspildt, da var der et andet tilreede,
saa at den store Bedvarighedslov ei skulde brydes.
Bide vi end kun lidet om hvad der er lagt i Undervær-
ket, Naturen; er end vor Teleologie saare indskrænket,
dog kunne vi vel fornøftigen meene, at hvad der er
anbragt i Naturen, det er fornødent til Naturplanens
Udførelse, -- det er uundværligt.

Fader Einné! du den fieldne, herlige Mand,
ved din Bakonske og Leibnitsiske Gyne til at skimte det
i Naturen, hvilket indtil da var skjult, og hvilket siden
erkiendtes

erkjendtes ved Sandsen, imod at dets Tilværelse forhen kun ved stærkeste Grandisken kunde giettes. O hvor holder jeg fast ved dit Axiom — omne vivum ex ovo. Alt levende oprinder ved Æg! — Hvor tierere er dette mig, end Læren om Svampes Oprindelse ved Naadnelse, — end Læren om alle organiske Vægmers Oprindelse ved Crystallisation, — om Følelsers og Tankers Oprindelse ved Lysmaterie, — om Irritabilitets og Sjelelevenheds Sammenløb i eet. Saadant kunne Mænd, ellers saare herlige Lærere, meddeele os som Sandhed! Hvor bedre er dog Linnés Lære! Hvor stemmer den overeens med den værdige, og dybt ind i Naturen sjuende Mandes, Lyks skionne Ord: Alt alle de physiske Physiologier, og visse overspendte Geogonier, ved hvilke man lader den ved Soelstraaler varmede Dynd frembringe Levenhed, ere Malerier, dem Indbildningen anbragte paa Ukyndigheds Dug ¹⁾).

---

¹⁾ Journal de physique 1790. Julius: pag. 54.

VI.

Afhandling og Beskrivelse

over

nogle tilforn ukjendte Urter

af

R o h r i a,

indsendt af

Hr. Prof. Ridder Carl Peter Thunberg.

(Opkast den 26 October 1792.)

Den ny Urteslægt ROHRIA, som Hr. Professor Bahl
 saa vel har udviklet og beskrevet, er ofte bleven sam-
 menblandet deels med *Carthamus*, deels med *Atrac-*
tylis, deels og fornemmeligen med *Gorteria*, uagtet
 den eier baade mange og fortræffelige Kiendemærker,
 hvorved den skiller sig fra alle disse Urteslag. Paa
 mine treaarige Reiser i den søndre Deel af Afrika, fik
 jeg Leilighed til at finde ikke allene de Urter, som i
 Selskabets Skrifter allerede ere beskrevne og tegnede,
 men endnu mange andre, som jeg udbeder mig at maae
 underkaste Selskabets Granskning. Et og andet
 Species af dette Genus er blevet regnet til *Atractylis*,
 for sin megen Lighed med *Capitati*, og fornemmeligen
 med nysnævnte Slægt. Endnu flere Species ere
 blevne ferte til *Gorteria*, som sees af Synonymien.

Alle ere de fuldbesatte med Tagger, ligesom Listerne, og *Calyx* saavel som Bladene besidde megen Overeensstemmelse med *Atractylis*; men foruden at disse ikke høre til *Syngenesia æqualis*, da de bør have Plads i *S. superflua*, adskilles de endnu ved flere andre Mærker: ROHRIA har en *calyx simplex, imbricatus squamis lanceolatis*; da ATRACTYLIS har foruden *calyx ovatus et Involucrum pectinatum*, som kan ansees som en *calyx exterior*. Fra GORTERIA er denne ny Slægt endnu mere adskilt og ulige, baade i Henseende til *Calyx* og andre Kiendetegn; foruden det at *Gorteria* har et *receptaculum nudum*, saa er *Calyx* altid *monophyllus*, oven til deelt i flere Fliger, men nedentil sammenvoren og enkelt. Alle de *Species*, jeg fandt af ROHRIÆ Genus, vore ind i Landet ved det gode Haabs Forbjerg, paa de tørreste og magreste Marker, eller ogsaa paa de høieste Bierge. Alle ere fulde besatte med stikkende Tagger, og nogle af dem ere træagtige Buske.

R. LANCEOLATA: foliis lanceolatis remote ciliato-spinosis subtus tomentosis. Fig. 4.¹⁾
Atractylis angustifolia. Houttuyn Natuurlyk. Histor. 2 Deel. Tab. 67.

Crescit

---

¹⁾ Rohria revoluta Act. soc. hist. Nat. Hafn. T. 2. pars 2. pag. 40. Vahl.

Crescit in interioribus Capitis bonæ spei regionibus.

Caulis fruticosus, teres, niveo-tomentosus, erectus; pedalis vel paulo ultra

Rami pauci, inferne aggregati, elongati, simplices, erecti, cauli similes.

Folia decussata, sessilia, lanceolata, spinoso-acuminata, ciliato-spinosa spinis remotis paucis; supra lævia, glabra, convexa; subtus bifurca a marginibus reflexis, albo-tomentosa, erecto-patentia, pollicaria. In axillis foliorum alia folia minora, aggregata.

Flores in ramis terminales capitulis solitariis; speciosi, flavi.

Calycis squamæ similes foliis, sed breviores & magis ciliato-spinosæ spinis flavescens.

Corollæ radius ligulatus, 4-dentatus anthera cylindrica.

Corollæ disci 4-partitæ laciniis linearibus anthera cylindrica.

R. CILIARIS: foliis ovatis glabris bifariam ciliatis: ciliis exterioribus spinaque terminali reflexis.

Gorteria ciliaris. Linn. Syst. Veg. XIV. p. 783.

Spec. Plant. p. 1284.

100 VI. Om nogle ufiendte Arter

Crescit in summitate Montis Diaboli juxta Cap.

Floret Junio.

Caulis fruticosus, teres, fuscus, erectus, pedalis vel ultra.

Rami subumbellati, fastigiati, foliis recti, erecti.

Ramuli similes, breves.

Folia sessilia, ovata, acuminata seta reflexa, utrinque glabra, margine incrassato flavo bifariam spinoso-ciliata ciliis flavescentibus, imbricata, semiungvicularia.

Florum capitula terminalia.

Radius flavus.

Receptaculum favosum.

R. SQVARROSA: foliis lanceolatis glabris ciliato-spinosis recurvis. Fig. 5.

Gorteria squarrosa. Linn. Syst. Veg. XIV. p. 783. Ejusd. Spec. Plant. p. 1284. Mantiss. p. 470.

Crescit prope littus in Bay Falso.

Floret ab Aprili ad Julium.

Caulis fruticosus, teres, albo-tomentosus, flexuoso-erectus, pedalis.

Rami pauci, in apice caulis aggregati, brevissimi, reflexi, albo-tomentosi.

Folia sessilia, frequentia, lanceolata, acuminato-ciliatoque spinosa, striata, glabra, reflexa, retrorsum imbricata, ungvicularia vel paulo ultra. *Flo-*

Florum capitula terminalia.

Radius flavus.

Receptaculum favosum.

R. SETOSA: foliis oblongis glabris ciliato-spinosis recurvis, caule glabro.

Gorteria setosa. Linn. Syst. Veg. XIV. p. 783.

Mant. p. 287.

Aster africanus frutescens, splendidibus parvis & reflexis foliis. Commelin. Hort. Amstel. Vol. 2. pag. 55. Tab. 28.

Crescit in summo monte Diaboli alibique.

Floret Majo & sequentibus mensibus.

Caulis fruticosus, teres, glaber, flexuoso-erectus, pedalis & ultra.

Rami sparsi, superne frequentiores, patuli.

Folia sparsa, frequentia, sessilia, ovato-oblonga, glabra, margine incrassato flavo, acuminato-ciliatoque spinosa spinis remotis, parulo-recurva, ungvicularia.

Florum capitula terminalia.

Radius flavus.

Receptaculum favosum.

R. HISPIDA: foliis obovato-oblongis glabris ciliato-spinosis erectis. Fig. 6.

Gorteria hispida. Linn. Syst. Veg. XIV. p. 784.

Supplem. pag. 382.

Crescit in ficcissima Carro.

Floret Novembri.

Caulis frutescens, teres, rufescens, glaber, erectus, simplex, rarius ramosus, pedalis.

Rami pauci in infimo caule, breves, similes cauli.

Folia sparsa, subpetiolata vel inferne attenuata, obovato-oblonga, spina terminata, ciliato-spinosa, utrinque glabra, erecto-patentia, pollicaria.

Florum capitula terminalia.

Radius luteus.

Calycis squamæ foliis similes, spina terminatæ, ceterum integræ.

Differt a *R. Squarrosa*: calycis spina terminali, lateribus integris.

R. MONANTHOS: foliis omnibus ellipticis subtus tomentosis, calycinis foliis lanceolatis ciliato-spinosis. Fig. 7.

Caulis herbaceus, erectus, simplex, purpurescens, inferne nudus, superne albo-tomentosus, spithamæus.

Folia radicalia inferne attenuata, lanceolato-oblonga, sinuata, spinoso-dentata, subtus lanato-tomentosa, palmaria; *caulina* similia, sed minus sinuata, apice reflexa, alterna, subrus albo-tomentosa, sensim breviora.

Flos

Flos terminalis, solitarius, grandis.

Calycis foliola lanceolata, spina acuta terminata,
basi integra, ciliato-spinosa.

Radius floris flavus.

Differz a priori: 1. foliis omnibus tomentosis.

2. foliolis calycinis omnibus lanceolatis.

R. **CARTHAMOIDES**: foliis radicalibus ellipticis ciliato-spinosis subtus tomentosis, caulinis oblongis calyceque ciliatis. Fig. 8. ²).

Crescit in Carro juxta Olyfants rivier & alibi rarius.

Floret Decembri, Januario.

Caulis herbaceus, subsimplex, angulatus, subvillosus, purpurascens, erectus, vix pedalis.

Rami pauci in summo caule, subfastigiati.

Folia radicalia inferne attenuata, elliptica seu lanceolato-oblonga, acuta spinula terminali, sinuata, spinoso-dentata, supra glabra, subtus albo-tomentosa, erecta, palmata; *caulina* sessilia, ovata, spinoso-acuta, ciliato-spinosa, reticulato-venosa, pulverulento-villosa, pollicaria.

⊕ 4

Flores

---

²) Rohria armata Act. Soc. Hist. Nat. Tom. 2. pars 2. pag. 39. Tab. 6. huc pertinere videtur, quamvis caulis in meo tantum uniflorus. *Vahl.*

Flores terminales radio luteo.

Calycis foliola extima ovata, interiora ovato-lanceolata, spina rigida terminata, integra, ciliato-spinosa, venoso-reticulata, ungvicularia.

Differt a R. carlinoide 1. calycinis squamis ovatis, minime finuatis, sed ciliato-pectinatis a spinis flavescensibus.

2. foliis caulinis non cordatis.

3. *R. cynaroide*: foliis spinosis & squamis calycinis serrato-ciliatis.

R. DECURRENS: foliis decurrentibus runcinatis spinoso-ciliatis subtus tomentosis. Fig. 9.

Caulis herbaceus, striatus, angulatus, alatus, spinosus, erectus, pedalis & ultra.

Rami alterni, similes.

Folia alterna, sessilia, decurrentia, runcinata, ciliato-spinosa, supra glabra, subtus albo-tomentosa, erecta, digitalia.

Flores terminales, grandes radio corollæ luteo.

Calycis squamæ lanceolatæ, subtus tomentosæ, spinoso-ciliatæ.

R. CRUCIATA: foliis cordato-ovatis glabris spinoso-dentatis.

Gorteria cruciata. Houtruyt Natuurl. Histor. 2 Deel. Tab. 70.

Crescit in Montibus juxta Olyfants rivier.

Floret

Floret Januario.

Caulis fruticosus, teres, glaber totus, simplex, erectus, pedalis & ultra.

Rami nulli nisi pauci in summitate caulis, breves, fastigiati.

Folia alterna, cordato-ovata, subamplexicaulia, acuta spina longa, dentato-subpinnatifida dentibus spinosis, venoso-reticulata, utrinque glabra, fessvipollicaria supremis sensim minoribus.

Flores magnitudine *cerasti*, terminales, lutei.

Calycis foliola lanceolata, spinoso-pinnatifida.

R. CUNEATA; foliis oblongis spinoso-quinquedentatis tomentosus. Fig. 10.

Crescit in Carro.

Floret Novembri.

Caulis fruticosus, teres, cinereus, ramosus, erectus, bipedalis & ultra.

Rami alterni, albo-tomentosi, ramulosi, patentes.

Folia sparsa, sessilia, inferne attenuata, obovato-cuneata, spinoso-dentata spinis circiter quinque; utrinque, imprimis subtus, albo-lanata; erecta, pollicaria.

Flores terminales receptaculo favoso.

Calycis foliola ovata, acuta spina terminali, ciliato-spinosa, ceterum integra, supra nudiuscula, subtus albo-tomentosa.

R. OBOVATA: foliis oblongis dentato-spinosis glabris, calycibus lanceolatis, ciliato-spinosis.

Gorteria spinosa. Linn. Syst. Veg. XIV. p. 784. Suppl. p. 381.

Bacteria aculeata. Houttuyn Natuurl. Histor. 2 Deel. Tab. 34.

Crescit in Carro.

Floret Novembri.

Caulis suffruticosus, teres, glaber, purpureus, flexuoso-erectus, pedalis.

Rami in summitate caulis, subfastigiati, similes.

Folia alterna, inferne attenuata, ovata, spina terminata, spinoso-dentata, utrinque glabra, erecto-patentia, ungvicularia.

Flores terminales, magnitudine *cerasi*, radio corollæ luteo.

Calycis foliola lanceolata, spinosa, glabra.

R. INCANA: foliis ovatis dentato-spinosis subtus tomentosus, calycinis squamis oblongis tomentosus spinosis. Fig. 11.

Berchkeya. Ehrhart Beyträge 3. p. 137. Schreb. Gener. Plantar. p. 577.

Crescit

Crescit in ficcis regionibus interioris Africae.

Caulis frutescens, teres, ramosus, albo-tomentosus, erectus, tripedalis & ultra.

Rami alterni, similes, divaricati, ramulosi ramulis subfastigiatis.

Folia alterna, sessilia, ovata, spina terminata, dentata, spinosa spinis remotis, supra nuda vel parum tomentosa, subtus albo-lanata, pollicaria.

Flores terminales, magnitudine *cerasi*, radio corollae luteo.

Calycis foliola oblonga, spinoso-ciliata, albo-tomentosa.

Receptaculum favosum.

R. GRANDIFLORA: foliis calycibusque oblongis dentato-spinosis subtus tomentosis, flore solitario. ³⁾

Crescit in montibus prope Riet valley & Buffel-jagts rivier.

Floret Novembri, Decembri.

Caulis fruticosus, teres, simplex, uniflorus, erectus, albo-lanatus, pedalis & ultra.

Folia alterna & saepe opposita, sessilia, oblonga, spinis validis dentata & terminata, supra glabra,

³⁾ Rohria ilicifolia Aët. Soc. Hist. Nat. Hafn. T. 2. pars 2. pag. 40. Tab. VII. *Vabl.*

glabra, subtus lanato-alba, erecto-patentia, pollicaria, superiora sensim minora.

Flos solitarius, grandis, magnitudine fere palmæ.

Calycis foliola foliis similia, sed paulo minora, at longioribus spinis flavescens armata.

Radius corollæ luteus, quadridentatus; *disci* corollæ quinquepartitæ laciniis linearibus.

Receptaculum favosum, fetosum.

R. SPINOSISSIMA: foliis connatis runcinatis spinosis, calycibus pinnatifido-spinosis.

Fig. 12.

Caulis herbaceus, compressiusculus, glaber, purpurascens, ramosus, erectiusculus, pedalis & ultra.

Rami oppositi, flexuoso-erecti, ramulosi, fimiles.

Folia opposita, connata, ovata, spina longa terminata, runcinato-pinnatifida laciniis spina longa flavescens terminatis, supra glabra, subtus albo-sublanata, pollicaria.

Flores terminales radio corollæ luteo.

Calycis foliola foliis similia, spinis aureis longissimis armata.

R. PALMATA: foliis palmato-pinnatifidis subtus tomentosus spinosis, caule lanato.

Fig. 13.

Caulis

Caulis frutescens, teres, inferne simplex, superne ramosus, totus albo-tomentosus, erectus, spithamæus.

Rami alterni, subfastigiati, similes.

Folia alterna, sessilia, palmata seu pinnatifido-quinquepartita præter lacinulas tenuiores baseos, spinosa, supra glabra, subtus tomentosa, pollicaria: *laciniæ* superiores lanceolatae, spina terminatae, margine revolutae, divaricato-patentes, ungviculares.

Flores terminales, solitarii radio corollæ luteo.

Calycis foliola ovato-lanceolata, laciniato-trifida vel quinquefida, spinosa, parum lanata, semipollicaria.

VII.

Om

Norske Petrefacter,

eller

førstenede Ling.

af

Hr. Prof. og Doct. Theol. H. Strøm.

 Oplæst den 25 Januar. 1793.

Af det Kongl. Norske Vidensk. Selskab blev for
 faa Aar siden et Præmie-Spørgsmaal opsat i denne
 Materie, som dog neppe blev besvaret. Sandt at si-
 ge, troer jeg ikke heller, at derom er meget at sige i et
 Land, hvor Petrificata ere saa sieldne som i Norge.
 I det mindste er mig Nordenfields saa godt som intet
 forekommet, som dertil kan regnes, end ikke i Kalk-
 og Skifersteen, hvor de dog sædvanlig foresindes. Den
 hvide Kalksteen eller halve Marmor, hvoraf vore fleste
 saa kaldte Steen-Kirker, endog Trondhiems Dom-
 kirke, ere opbygte, indeholde aldrig noget saadant, og
 den graa og fine Kalksteen, som jeg dog ikke har have
 uden fra Hatlœn paa Søndmør (See om begge mine
 Tillæg til Søndmørs Beskriv. i Ny Samling af N.
 W. Selsk. Skrifter I Tom. 114 S.) fremviser ikke hel-
 ler

Ier noget saadant i de Prover jeg har havt derfra. Skiferstenen indeholder kun Marcasit, som sirkantede Hagl, (See sammesteds S. 117.) men aldrig forstenede Ring, saavidt jeg har mærket. Det eneste jeg da kan fremvise af Nordenfieldske Petrificater er Echinites (forstenede Kragebolde) og Entrochiten, eller forstenede Korsfiske, hvor om kan læses sammesteds S. 122. 123. ved hvilken sidste jeg dog har forglemt at anmærke, at Merglen hvori den sidder er graa, og Entrochiten selv dog hvid som Been, og mere steenagtig, end Merglen selv. Da nu Petrificater ere saa rare Nordenfields i Norge, maatte man ansee det, som noget besynderlig mærkværdigt, at en heel Fieldstrækning paa en halv fjerdedeel Miils Længde skulde fremvise petrificerede Snegle, Muslinger, Orme og Insecter, som Fieldet ved Steensund, efter Pontoppid. Tegning i Norg. Nat. Historie 1. S. 86. Men først maae jeg herimod anføre, hvad Hr. Deder, da han reiste om som Botanicus, fortalte mig, at han havde anvendt næsten en heel Dag paa at undersøge dette, men havde ikke kunnet finde noget saadant, dog tilstod han dette, som jeg og af andre har hørt, at der i en lang Strækning fandtes Cochiller og Muslinger nok, indæltede (om jeg erindrer ret) i Strandleeret, men ikke forstenede. Heraf synes forommeldte Tegning at være giort, som da nok bliver en Fiction. I det mindste veed jeg, og har selv seet, at Fieldet paa Siderne af dette trange og lange Sund bestaaer

af

af den sædvanlige Graasteen, og i denne Steen=Værling findes aldrig Petrificater, som bekendt er. Hvad nu den Synnødvendte Deel af Norge angaaer, da synes den mere rig paa dette Slags Natur=Producter, om jeg ellers fra Eger=Præstegjeld, som er mig bedst bekendt, skal slutte til Næsten, som er mig ubekendt. Dog, naar det undtages, som, om jeg erindrer ret, skal findes ved Schien eller Brevig efter Conferentsraad Müllers Reise igiennem Zellemarken, som jeg dog ikke nu har ved Haanden, tvivler jeg paa, at man har noget derom skrevet, uden det jeg har i min Beskriv. over Eger S. 51. som viser, at der gives Trilobiter, Pectiniter, *Ætites marmoreus*, Orthoceratiter, og som det synes forstenede Kopper, om hvilke sidste jeg maae sige, først at jeg siden paa samme Sted, især Gaarden Naalen, har fundet mange flere baade store og smaa, og ikke blot med concave (som min Tegning viser), men og med convexe Figurer; dernæst, at efter den Oplysning, jeg siden har bekommet af Hr. Oberberghauptmand Brünnich, troer jeg nu, at den er en virkelig Trilobit, og at det Petrificat, jeg tilforn tillagde dette Navn, er kun den underste Deel af dette Dyr, som altsaa her sees i en mere fuldkommen Skikkelse. I den Afhandl. om Trilobiten, som Oberberghauptmanden har indgivet i Ny Saml. af det K. D. Vidensk. Selsk. Skr. 1ste Deel, er Trilobiten No. 4. den som synes meest at ligne denne, som dog neppe kan ventes tydelig beskrevet, førend

man

man faaer dens Original at see, der venteligen ligger saa dybt paa Havets Bund, at den endnu ikke er kommen nogen dedelig for Dine. Fra bemeldte Gaard Naanen, har jeg ellers, ved Gaardens nu værende Beboer Hr. Capit. v. Ditten, faaet Tavlestene, deels med en forstenet Serpula, en heel Finger lang og halv saa tyk, baade med sin convexe og concave Side, samt en skion Terebratula, der vel ikke er større end en eneste Skilling, men meget smuk glat, med dybe Striber i Kanten, og med en Zap i den bageste Ende, hvor et Stykke af Dyrcts Legeme synes ved et Træk at være drevet ud, som en Zap, der siden, ligesom Resten er forstenet. Hertil kan jeg endnu tillægge et Cornu Hammonis i en Skifersteen fra Modum, som synes temmelig mærkværdig, først for sin Størrelse, da det i Vidde udgier halvtredie Tomme paa 2 Linier nær, altsaa langt større, end den i Walshs Steinrency. Tab. 7. 2. anden Figur aftegnede, dog er den af selvsamme Art, nemlig med 3 Omdreielser, og med dybe og krumme Løvsurer, for Resten af samme Materie som Stenen selv, ja endnu haardere end samme, saa at denne Snekke, af sin forrige kalkartede Natur, ikke har beholdt ringeste Mærke tilbage. Det eneste, som mangler den, er den forreste Deel hvor Abningen har siddet, men for Resten er den fuldkommen nok for at maales i sin Vidde eller Løvsnit og kiendes i sin Art. Endaa Cornua Hammonis af Størrelse som eneste Skillinger, med levende Snegle i, 3die Vind, 1ste Geste. S har

har jeg ellers fundet paa Landet, baade Norden- og Syndenfields, (See My Samling af K. N. Vidensk. Selskabs Skrifter 3 Tome, S. 295. No. 114.) Men at denne har været af en langt anden Art, og virkelig har hørt Havet til, sees af den ophøiede Rand den har omkring Peripherien; thi denne er just dens Spreite-Rør (Sipho) hvoraf den spreiter Vandet for at hæve sig op i Søen, men derimod trækker det der igiennem ind, naar den vil betynge sig og synke til Bunds. Skulde jeg endnu tillægge noget i denne Materie, da var det en Milesteen her paa Præstegaarden, der paa den ene Side, som vender til Konge-Beien, er glat, med K. Christ. den 5tes Chiffer smukt udhugget og forgyldt, men paa den anden skrumpen og ujevn, samt tæt besat med smaa Pectiniter og Chamiter, alle forstenede, og af samme Materie som Steenen selv, der er graae eller blaae, temmelig grov og skinnrig Kalksteen. Den synes altsaa med den ene Side at have ligget i en Grund, som med dette Slags Muskler har været opfyldt; og af flige Grunde gives her mange, skient med andre Sorter Muskler og Cochiller, som jeg i min Beskr. over Egget S. 7. har opregnet, ligesom jeg og, saavel fra Hr. Hammond i Rakkestad, som Hr. Gill paa Holand, har havt adskillige der fundne af samme Slags, men ingen mere end Tritonium despectum og antiquum, Pecten Islandicus, samt Mya truncata og Byssifera O. Fabricii Fauna Grönland., som ogsaa forekommer
i Strand-

i Stranderet Nordenfields i Mængde, skient jeg hvers
 ken der, eller nogensteds har har seet dem forstenede;
 de bør altsaa kun henregnes til Norges Fossilia, men ei
 til Petrificata.

VIII.

Holocentrus lentiginosus,

---

 beskrevet af

M. Bahl.

 (Oplæst den 23 Februar 1793.)

Den Fisk, hvoraf jeg har den Ære at levere en Beskrivelse, er af Hr. Pipping fangen ved Isle de France, og findes for nærværende i Selvfabets Samling. For dens flekkede Legeme kunde man henregne den til de Fiske-Arter, som Hollanderne almindelig give Navn af Jacob Evertsens Fisk; men under dette Navn forveksles efter Hr. Dr. Blochs Anmærkning, flere Fiske med hinanden, der ere ganske forskiellige. ¹⁾ Vilde man henføre den til nogen af Linné's Fiske-Slægter, saa var Abor-Slægten (Perca) den eneste blandt hans Pisces Thoracici, til hvilken man kunde henregne den. Men da efter Linné's Tid mangfoldige Fiske ere blevne bekiendte, der vel ere Forvandrede med Aborrene, men passe ikke til det af Linné fastsatte Kiendemærke, saa har Hr. Doctor Bloch deelt Slægten i flere, og som det synes med Grund, saavel 'af anførte Marsag, saa

---

¹⁾ Blochs Ausländ. Fische 4 Th. pag. 37.

saar og fordi Slægten i andet Fald vilde blive alt for uhyre stor.

Efter de Forskielligheder, der forekomme paa Gællelaaget, som Hr. Dr. Bloch har antaget til Slægtemærker for de forskiellige nye Slægter han har dannet, henhører den Fisk jeg her beskriver til den Slægt, han kalder Holocentrus.

Hvis ikke Slægtemærket adskilte den, skulde man snart ansee den for at være hans Bodianus guttatus, hvilken den ligner meget i Udseende, i Antallet af Straalerne i Svømme-Finnerne; og endelig ved tvende Tænder foran i Munden i hver Kiæbe. Men den adskiller sig ved

1). at den fremre Plade af Gællelaaget (lamina anterior operculi) er paa min besat med Tænder, hvilke skönt smaa, dog saar tydelige, at de med det blotte Øie kunne skielnes, og ikke glatrandet som Kiendemærket paa Slægten Bodianus tilholder.

2). Bodianus guttatus har efter Hr. Blochs Tegning en hvid Punkt i de Pletter der sidde op imod Ryggen, paa Gadborets, Halens og den bagre Deel af Rygsfinnen. Pletterne derimod paa min ere overalt uden nogen hvid Punkt i Midten, og eens farvede.

3). ere Pletterne paa min baade større, flere, sidde tættere og i en mere bestemt Orden.

4). Membrana nictitans er brunpletet ligesom den øvrige Deel af Legemet, hvilket jeg hverken finder i Hr. Blochs Beskrivelse eller Tegning. Og ende-

lig at Kroppen er hvid, Finnerne og Giellesfinnerne røde, og Pletterne paa Kroppen rosenfarvede. Hos Seba, Thes. 3. Tab. 27. fig. 7. forekommer en Fisk, som, da den har saa megen Lighed med den her beskrevne, torde maaskee være samme, hvorfor jeg og har anført den som Synonym. Det eneste hvori jeg kan see at den adskiller sig, er at der paa Gielleslaagets bagre Plade findes trende Pigge, men paa tvende Exemplarer af min seer jeg kun to; Spor til den tredie findes men saa ubetydelig, at den neppe sees med det blotte Øie, men føles allene naar man fører Fingeren fremad mod Munden, og endelig, at han har fundet fire Straaler flere i Rygsfinneren end jeg har talt. Dog dette vil neppe være nok for at gjøre dem til forskjellige Arter.

Følgende Mærke synes at være tilstrækkeligt at adskille den fra de øvrige Arter.

LENTIGINOSUS HOLOCENTRUS maculatus, aculeis dorsalibus novem pinna caudali rotundata.

B. 5. D. $\frac{11}{3}$. P. 14. V. $\frac{1}{7}$. A. $\frac{3}{2}$. C. 17.

Perca tota maculis fuscis & punctis albis varia, pinna dorfi aculeorum undecim. SEB. Thes. 3. p. 76. No. 7. Tab. 27. Fig. 7.

D. $\frac{11}{7}$. C. 17.

Habitat in mari Indico.

Corpus compressum, oblongum, sexpollicare. Diameter perpendicularis ad basin pinnarum

ven-

ventralium longitudine triplo brevior. *Abdomen* antice & postice parum curvatum, medio rectum, paullulum convexum, post pinnam dorsalem & analem angustatum. *Dorsum* curvatum. *Cauda* compressa, supra & subtus convexa.

Squamæ in toto pisce æquales, imbricatæ, serièbus numerosis, minutæ, oblongæ, antice (in pisce spiritu vini asservato) versus marginem sordide flavescentes, oculo armato fusco punctatæ, inæqualiter denticulatæ; disco ad lentem striatæ; postice 7plicatæ, crenatæ.

Linea lateralis suprema, a commissura superiore aperturae branchialis curvata, spatio pollicari a dorso remota eique parallela, vix elevata.

Anus in medio corporis.

Caput compressum, ovatum, corpore angustius, subtus rectum, planiusculum, latius, supra declive, angustius, convexiusculum. *Area* inter oculos antice parum depressa.

Rictus ore clauso oblique sursum spectans: aperto horizontalis.

Maxilla inferior superiore paulo longior: mentum obtusum. *Ossa* mobilia; posteriora dimidio longiora & latiora planiuscula. Membrana gularis medio incrassata, transversim rugosa.

Maxilla superior latitudine inferioris, obtusa. *Ossa* mobilia, utrinque gemina: *anteriora* linearia,

postice ossibus anterioribus maxillæ inferioris longiora: *posteriora* planiuscula, triangularia, antice attenuata, punctum impressum ad apicem.

Labia in maxilla superiore & inferiore perceptibilia nulla.

Dentes utriusque maxillæ conferti, minutissimi, vix nisi tactu distinguendi; antice superne & inferne dentibus geminis remotis reliquis longioribus; spatium inter hosce edentulum.

Lingua basi lata, unguicularis, antice appendiculo subrotundo aucta, libera, tota lævis.

Palatum scabrum.

Aperturæ nasales utrinque geminæ, approximatae, oculo quam apici rostri propiores; æquales, subrotundæ, posteriores nudæ anteriores membrana elevata.

Oculi rostro propiores quam commissuræ aperturæ branchialis, supremi, mediocres, orbiculares.

Membrana nictitans semicircularis, roseo-maculata.

Opercula branchiarum diphylla, squamis minutis tecta, ossea.

Lamina anterior minor, rigida, semiorbiculata, convexiuscula, margine ferrulata; *posterior* triangularis, basi rigidiuscula, postice flexilis, apice mollis, acuminata: acumine obtuso, integerrima, inferne versus parum intra

mar-

marginem spinis duabus adpressis lanceolatis distantibus: tertia superior vix nisi tactu observabilis.

Apertura branchialis parabolica.

Membrana branchioflega postice sursum versus tecta.

Radii subulati.

Pinna dorsalis longa, incipiens supra basin pinnarum pectoralium, desinens spatio pollicari ante pinnam caudalem. *Radii spinosi* anteriores quatuor sensim longiores, primus parum crassior, reliqui æquales unguiculares; *radii molles* apice fissi spinosis parum longiores, postice versus sensim crescentes. *Membrana uniens* colorata.

Pinnæ pectorales infimæ, oblique insertæ & expandendæ, obovatæ fere sesquipollicares, nudæ; *basis* inter apicem rostri & anum; *apex* apice ventralium longior. *Radii molles*, intermedii sensim longiores, basi oculo armato lineis elevatis obliquis.

Pinnæ ventrales contiguæ, horizontaliter insertæ, oblique expandendæ, ovatæ; *basis* media fere inter apicem sterni & anum. *Apex* paulo ante anum. *Radius* externus rigidus, spinosus, validior, brevior, reliqui molles, intermedii longiores.

Pinna analis longa, nuda, incipiens spatio semiunguiculari infra anum, desinens ad finem

baseos pinnæ dorsalis. *Radii* tres anteriores validi spinosi, primus secundo duplo brevior, reliqui molles postice versus sensim longiores.

Pinna caudalis rotundata, radii molles, apice quadrifidi.

Corpus album. Caput totum, uti corpus & pinnæ, maculis roseis adpersum excepta convexitate abdominis inter pinnas ventrales & analem. Membrana branchiostega, uti pinnæ, rubra. Maculæ longitudinaliter subferiata, frequentes, in capite & corpore majores quam in pinnis.

IX.

Fortsættelse af Brevvekslingen

imellem

Hr. Capit. Born, og Hr. Statsraad Nothe,

om de

Færøeske Basalt-Bierge.

 (Oplæst den 25 Januar 1793.)

Min Ven, Hr. Capitain Born, har tilladt mig at meddele Selskabet denne Fortsættelse af vor Brevveksling, angaaende Færøernes Basalt-Bierge. Spørgsmaalene opgav jeg for ham, og han, som det sees, har været nidkier for at besvare dem saa fuldstændigen, som mueligt i Forhold til hans megen embedlige Sysselsathed.

Selskabet, og dets ærværdige Direction vil med Tilfredshed antage min Vens Arbeide, saavel i Folge samnes egen indre Værd, som i Folge den Iver, med hvilken min Ven søger at bidrage til Selskabets prisværdige Hensigtens Opfyldelse. Om denne hans Iver vidne især hans Ord i Brevet til mig, ved dem han tilkiendegiver sit Sindclaugs Besskaffenhed, i Henseende til at virke for Selskabet; han siger:

“Det er ikke Tanken om mit Arbeides Værd,
 “der driver mig til at villige i at det fremlægges for
 “Selska-

"Selskabet; men det, at jeg har villet ærligen, det
 "virker, at jeg tør ansee min Bestræbelse, som et
 "Offer, værdigt at ydes det ypperlige Naturhistorie=
 "Selskab, hvilket ved dets ædle Willie, og ved dets
 "prisefeligen virksomme Direction, saa heldigen efter=
 "spoerer og udbreder rigtige Kundskaber og frydeligt
 "Lys. Dersom Gud giver Liv og Sundhed, da
 "skal jeg efter mit Forsæt sende næstkommende Aar
 "en Tegning eller et Udkast af det ved Selletred staa=
 "ende collossalske Basaltfield; thi jeg agter tilkommen=
 "de Aar at opmaale Eggen deromkring. Aaret der=
 "efter skaffer jeg en Skizze af et andet, mig som me=
 "get mærkværdigt forekommende Basaltsted i Hal=
 "bachs-Fiorden. Jeg skal da tillige see, om jeg kan
 "faae nogle vakre Basalt=Cristaller for Selskabets
 "Museum; men større kunne de ikke blive, end at vi
 "her kunne føre dem en lang Wei over Havet fra en
 "De til anden, i vore smaae aabne Baade.,,

D. 18 Januar 1793.

L. Rothe.

1. Er der hele Bierge af tet ucrystalliseret Basalt?

Eggesaavel som her ere halve og hele Mile lange, og vel en Fierdingvei brede Biergstrækninger af cristalliseret Basalt, (som f. Ex. ved Selletved, hvorom jeg meldte i min forrige Skrivelse) saa ere her og andre hele Biergstykker af meer og mindre basaltartig, eller sammen-cristalliseret Steen. De Biergstykker, hvilke bestaae af denne mindre cristalliserede Steenart, ere her aldrig sammenhængende og af eet aldeles compact Stykke bestaaende; men hele Bierget er, saa at sige, kryds og tværs revnet, og bestaaer af mange tusende tet sammenpassede, og i hinanden fæiede Basaltblokke, som ere af forskjellig Størrelse og Figur.

2. Er Massen i saadanne Bierge forskjellig i eet Bierg fra et andet?

Ja! i Henseende til Form, er Basalten i et Bierg mere regulær cristalliseret, eller grændser nærmere til fuld Cristallisation end i et andet. I Henseende til Materierne, er den et Steds finere, tungere, jeg troer haardere, og mere klingende ved Mulkerslag, end et andet Steds. Denne Forskiel træffer man ofte i et og samme Bierg, paa kort Afstand fra hinanden.

3. Er der porøs Basalt?

Dette har jeg aldrig seet. Jeg har med Mulker sønderslaget mange Stykker, men aldrig har jeg opdaget

opdaget nogen Luftblære inde i Basalten. Dog, at der kan trænge Luft, Vand og andre flydige Materier ind imellem disse Stene, hvor de ere sammensviede, det er uden al Tvivl. Ja, i Nærheden af Qvalviig ved Strömmæs findes endeei horizontal liggende cristalliferte Basaltvægge, hvorimellem fingertykke lodrette Spalter, eller Mellemrum, ere opfyldte med en hvid, haard, og tet, sig som Zeolith visende Materie. Den hænger ikke fast ved Basalten, men kan let med Fingrene skilles derfra. Altsaa: uden Hensigt til Basaltens naturlige Revner og Spalter, som den har faaet ved Cristallisationen, har jeg indvendig aldrig fundet den porøs. Endogsaa har jeg taget Stykker op af Søen, og senderstaget dem, men aldrig fundet, at Vandet er gaaet eller trængt længere ind, end til den faste Udside. Underligt nok er det, at disse jernhaltige Cristaller, naar de maaskee Martusende have ligget i Vandet, ikke satte nogen Blust paa Overfladen, hvilket mueligen virkes derved, at Sæegang og Vand fylder Rusten bort. Ligge de derimod i Luften eller i Leer, saa seer man, at Udsiderne blive graaegulagtige og angrebne af Rust. Ja i Sandvø har jeg paa et høit Field optaget saadanne flade jernhaltige Steenplader, som loede til at være Basalt, da de klingede ligesaadan, vare ligesaa tunge, og i Brudet ligesaa fin Materie som Basalt, dog lidet lysere af Farve. Somme af disse flade Stene vare 1 Alen og mere lange, 1 Fod brede, 2, 3 til 4 Tommer tykke,

tykke, og virkelig kunde jeg af den tykke, dybrindtrængende Rust, Farve, Form, Tyngde og Klang ikke strax domme anderledes, end at jeg virkelig havde en Jernplade i Hænderne. Dog kanſkee, at denne Steenart ikke var Basalt, men heller en anden riig jernhaltig Steen.

4. Hvorpaa ligger Basalten i Almindelighed?

Dette Spørgsmaal kan jeg ikke nøiagtigen besvare; da Embeds-Forretninger kræve den Tid, jeg kunde med Lyſt anvende paa at anstille de til Spørgsmaalets ſikkre Besvarelse fornødne Jagttagelser. Dog vil jeg meddele det lidet jeg har erfaret.

Grunden eller Bierglagene af disse Øer, for ſaa vidt de rage frem over Vandets Overflade, bestaae paa de fleſte Steder:

a. af en fast Steenart, i hvilken hiſt og her kiendes Kevner, hvilke dog ikke ſtaaer aabne. I Bruddet er denne Steenart meget grovkornet, glindsende og fortblaaet. Den er ikke kiendeligen blandet med andre Steenarter.

b. Af blaaegraa og mere ſtinkornet Steenart, i hvilke ſidde Quarz og Calcedon-Korn, tillige

c. af en mørere fortladende Steenart, ſom langt fra ſeer ſaa uejvn og huller ud, ſom den Iſlandske Navn paa Kobberet i Olaffens Beſkrivelse. Jeg vil ikke navngive denne Steenart, af hvilken vores Grund eller vores med hinanden afvejlende Steenlag i Føree

tildels

tildeels bestaae; kun dette anmærker jeg, at den er ikke saa haard som den under a. omtalte.

Man seer ingen Kevner eller Sprækker i den; men endskjønt den er mindre haard, saa er den desuagtet i dens smaae Partikler saa sammenhængende, at jeg med Mukkerflag heller kan hensmuldre den i Sand og Gruus og Støv, end slaae en Hile deraf. Denne Steenart synes at være porøs, og den er blandet med Partikler, hvilke synes at være Zeolith.

d. ligger hist og her, imellem andre Lag, en mørk, grovkornet, deels sortbrunagtig, deels graae porøs Steenart. Den ligger ofte i horizontale Lag, og er fuld af runde Bobbelhuller. Det er i denne Steenart, at Zeolithen oftest findes.

e. Seer jeg hist og her Lag af et Slags Steen, graae af Farve og fin af Korn. Den ligner Sandsteen, men er desuagtet meget haard og fast, saadan, at jeg neppe troer den til Slibestene eller deslige kunde bruges.

Endelig ligger eller staaer

f. vor fiere cristalliserede Basalt, og g. andre mindre cristalliserede basaltartige Steene, af hvilke vore Der efter min Mening for største Delen bestaae.

Skulde nu den under b. omtalte Steenart ikke være Granit, da kan jeg sige, at jeg her i Landet ligesaa tidt har seet Granit som Kalksteen. Den sidste har man hidtil forgieves ledet efter. Og om den var her,

under dem. Man seer uden Jordborer ikke allene af hvormange, og hvilke forskiellige Lag af Steenart, disse Øer bestaae. Men man kan ogsaa af de over Havet tilsynværende skraaliggende Lag, og deres jevnlig Stigen og Falden paa en vis Distance, slutte sig til, om ikke vist beregne, hvilken Steenart der er i l. m. eller 100 og flere Favne under Myngens og Havets Overflade. Her seer jeg da tillige af disse skraae Lag, at det under fig. 2. (Tab. XIV) ommeldte Stød eller Opbrud af Kloden under denne Ø maatte have været stærkere imod Vesten end mod Østen, eller ogsaa (om tredie Fald gielder) at den er sunket dybere ned mod Østen end mod Vesten.

Videre seer jeg af denne Øs lodrette Forbjerg, og dens for Dagen, og over hinanden liggende forskiellige Steenlag, at Holmen bestaaer af tæt i hinanden skruede smaae cristalliserede Basalter, som ved o. krybe under Vandet; derpaa ligger et Lag af den under Litr. c. ommeldte Ravn Steenart, som gaaer bort under Søen ved p. og derpaa et tyndt Lag af rød forstønet Leer; derpaa et Lag af den under Litr. b. ommeldte Steenart; derpaa et Lag af den under Litr. a; derpaa igjen en tynd forstønet Leer Fløds; derpaa et Lag af den under Litr. d; derpaa igjen en tynd Leer Lamelle; derpaa et Lag af den under Litr. e; derpaa et Lag af basaltartig Steenart; derpaa et Lag af fuldkommen cristalliserede og perpendicular staaende Basalt-Pilarer; derpaa Graaesten eller fast Bierg; derpaa

paa undertiden en tynd Steenkulsflods; derpaa sort Leer; derpaa Basalt og derpaa anden porøs Steen, og saaledes 20, 30 og flere afvejlende Lag over og paa hinanden af forskiellig Art.

Dog maae jeg for alting erindre, at den her beskrevne Følge af Steenlag aldeles ikke punktlig gielder for Myggenæs, men for alle Færøer i Almindelighed. Jeg har just ikke undersøgt ved Myggenæs (thi dette Sted var for Søegang og andre Ubequemmeligheder mindst skikket dertil) hvorledes Steenlagene følge paa hinanden, og ligesaalidt har jeg gjort det paa en anden af disse Øer; men jeg har kun for Exempel og Tydeligheds Skyld tegnet denne Øs Prospekt, og Hælden af alle dens saaner parallel liggende Steenlag; Men af hvilket Slag de ere, hver for sig, og hvorledes de virkelig videre paa hinanden følge, er en Sag, som kræver Tid og Omkostninger at undersøge. Alt hvad jeg kunde gjøre, var, at lade paa et bekvemt Sted nogle Mænd stige ned i Bierget, lade dem maae le Tykkelsen, og tage Prøver af hvert et Steenlag, nummerere dem, og sende Tegningen over hele Biergets Høide og alle dets Lag, tilligemed Prøverne til Kiøbenhavn.

Saaledes seer man da i en og samme Fjeldvæg eller Forbjerg 2 eller 3 Basalt-Lag over hinanden, med andre Arter af Steenlag imellem; ja, jeg har endogsaa seet, at der midt i saadanne Steenlag, der see ud som den under (e) ommeldte graae eller Sand-

steen, staae korte Strækninger af Basalt-Pilarer, som pludselig forsvinde, og da har vi Graaestein igien.

Under Myggenæs staaer en Klippe eller Dreng, Linden kaldet, at see til af denne Sandsteen Art, som er en 60 Fod høi, og har om sig et spiralmæssig Ridderbaand af smaa Basalter. Jeg tegner den her for Tydeligheds Skyld.

Denne Dreng skal for nogle Aar siden have staaet langt høiere op i Forbjerg, og er nu tæt derunder sunket saa dybt ned i Vandet, som man sees den. Tab. XIV. fig. 2.

Paa Dahlsnyppen i Strømøe staaer en saadan Dreng af samme Steenart, Steiren kaldet, som er iblandet med cristalliserede Basalter, hvilke ligge deels sammenhobede i Streifer eller irregulære Direktioner, deels ligge 1, 2, 3 og flere Basalt Cristaller (som ere omtrent 1 Fod lange og 4 Tommer tykke) enkelt for sig, og sidde fast i dette Graebjerg. Det lader, som at denne hele Dreng, saapel som den ved Myggenæs, eengang havde været blød eller flydende, som en Dei; at de haardere og tungere Basalt Cristaller da vare faldne deri, og at Drengens Masse derefter var styrket. Jeg har paa mine Reiser i Færøe adskillige Gange været ved denne Dreng. To Gange har jeg havt Nukker og Jernstang i Haanden, for at see, om jeg ikke kunde faae een eller et Par af disse Basalt Cristaller løse, med et Stykke af deres Moderbjerg, hvori de sidde fast; men begge Gange løb

Bræn-

Brændingen paa dette almindelig urolige Sted i Havet saa høit, at ingen uden Livsfare turde springe i Land. Jeg maatte altsaa begge Gange staae fra mit Forsæt; men opgivet har jeg det ikke endnu.

Da jeg i det foregaaende har talt om Nyggens næs Holm, og sagt, at denne Holm (hvilken saaner er en Fierding lang og 7 til 800 Alen breed, og paa Vest eller Nordvest Siden omtrent en 30 Favne høi, med endeel nær omkring den høit over Havets Overflade fremragende Drenge og Klipper) for største Deelen bestaaer af smaae sammensviede Basalter, saa maae jeg dog herved erindre en Mærkværdighed i Naturen; som forekommer mig besynderlig. Her opholder sig i stor Mængde den Søefugl, som vi kalde Sule. Hollænderne og andre Søefarende kalde den Jan van Gent, og Engælænderne Suling Geeses. ¹⁾ Her sætter den sig paa Land; her nugler den, og er som den var hjemme, men andre Steder i Færøe seer man undertiden kun en enkelt deraf, dog aldrig paa Land; men immer flyvende og fiske paa Søen. Iste engang skal den sætte sig paa Nyggens selv, og mindre nugle der, og dog er denne De intet Besseskud fra Holmen.

Strem og Fiskerie for den er andre Steder i Færøe ligesaa vel som der, og Uroe med Fædrift og dens Forfølgelse er der lige saa stor som andensteds,

¹⁾ Pelecanus bassanus.

og dog skal den ikke hvile sig eller søge til et andet Sted; end der. Er dette ikke fordi at de smaae Basalter, og deres Ujevnheder ved Sammensætningen i Opfanten, give den en god, tør Rede for dens Æg og Unger, da Regnvandet siver af imellem Spalterne, saa veed jeg ingen Grund derfor. Især er her ved endnu at bemærke, at paa flere Steder i Landet, som ved Myggenæs Holm, findes Klipper af Basalter af samme Størrelse og af samme Heide over Vandet, og dog seer man ikke en eeneste Sule eller Jan van Gent derpaa.

Dermed igien til vore Basalter. I Fjor sendte jeg Udkast af en Tegning over Kulegiøv i Suderøe. I Aar har jeg paa mine Opmaalings Reiser været i Waagø Syssel. Hvor forundret blev jeg ikke, da jeg der i Sørvaaags Fjorden fandt samme Gruppe af Basalt-Stene som i Kulegiøv. De laae just ikke i samme Heide over Søen, og Cristallerne vare mindre; men de vare aldeles ligesaa buesformigen slyngede som i Kulegiøv, og dog var jeg nu henved en halv Snees Mile fra dette Sted. Her saae disse sammensnoede Buer ud, som en omvendt Baad, hvis Kiel laae heel for Dagen, nemlig saaledes som Tab. XV. Fig. I. viser.

Naar Flod er, da ligger denne hele Kiel under Vandet; jeg var her henimod Ebbetid, og saae den derfor saa høit over Vandet.

Den perpendicularare Høide over Vandet fra a. til b. var henimod en Favn, men hvor langt disse regulaire Buer gik ned under Vandet til Grunden, undersøgte jeg ikke. Dette bragte mig paa den Tanke, at det muelig kunde være samme Basaltstrøg som der er i Kulegiøv, allene at dens Rng ligger her blot for Dagen; thi jeg erindrede at have seet Tegn til samme Gruppe af Basalter, i mindre Størrelse, i Dvalboe Fiorden $1\frac{1}{2}$ Miil fra Kulegiøv, og dette just paa Strøget mellem Kulegiøv og Sørvaaag; naar jeg da tænker paa Compas-Stregen, saa syntes dette Basaltrif, paa alle 3 Steder at gaae fra S. S. O. til N. N. V. Righed i Høide over Vandet, og Strøg efter Compasset: alt for villet bringe mig paa den Tanke, at dette Sted i Sørvaaag paa Waagøe, muligen kunde være samme Basaltstrøg, som det i Frangjisvaag paa Suderøe, nemlig Kulegiøv, skiont begge ere en 10 Mile fra hinanden, og hvo veed, hvor dybt disse og saa mange andre cristalliserede Basaltstrøg gaae ned i Grunden under Havets Overflade? Maaskee at de paa Strøget mellem Suderøe og Waagøe, hvor vi have nogle af vore beste Fiske-Banker, paa adskillige Steder pippe op af Havets Bund. Ujevnhederne og de lodret opstaaende steile Vægge paa Havets Bund kiende vi ved vore Lodskud. Maaskee at Torfsken under Vandet elsker denne Steenart, og dens lodrette steile Vægge paa Havets Bund, ligesaavel, som Jan van Genten over Vandet. Dog maaskee er dette Drøm;

jeg vil derfor allene tale om, hvad jeg ved Basalten endnu seer tydelig for Dine, og som tildeels bestræker mig i hine Drømme. Koer jeg langs med disse Der mod Havet eller i en Fiord, da træffer jeg hvert Dieblik paa en større eller mindre Bierg-Kløst eller Spalte, som vi her kalder Gjøv. Ofte ere disse i lodrette steile Fjorbierge 100 Favne høie og derover; saa at hele Bierget fra neden til oven er revnet, hvor høit det ogsaa er; og ofte (især i Fjorderne, hvor Havet ikke har den Magt) ere disse Steder, hvor Bierget synes at være revnet fra hinanden, ikke saa høie, da Bierget nedgaaer mere skjens og jøvnt i Seen. Seer jeg da ind i disse Biergspalter, som i Mundingen ere mere eller mindre vide, saa træffer jeg der fast bestandig hele Bægge og Bægstykker af sammensatte smaa cristalliserede Basalter. Jeg vil her skizzere et saadant Gjøv, og da skal man bedre kunne forestille sig samme tydeligen. Tab. XV. Fig. 2.

Træffer jeg ikke disse Basalter før, da træffer jeg dem vist i Bunden af Gjøven, og endskjønt denne Spalte kan være 100 Favne og derover høi, saa er Basalten i samme Heide der alligevel, om ikke en Elv eller Aae styrter sig ned deri, og skyller en Basalt Cristal ud i Havet efter den anden. Ofte gaae disse Gjøve derfor meer eller mindre høi og dyb, en Fierdingvei ind i Landet, skjønt Seen ikke har trængt sig saa langt ind, men de ere endnu opfyldte med lodrette Bægge af horizontal liggende Basalt Cristaller, og jeg

siner

einer disse Biergspalter ofte 2, 3 og 4 Fierdinger ind i Landet, tværs igiennem de høieste Fielde, hvor en græs-groet Fordybning viser, hvilken Direktion de tage, undertiden tværs igiennem hele Øer, og forskellige Biergsfieder. Ja det synes endog paa forskellige Steder, at saadanne Basaltfyldte Spaltinger gaae tværs igiennem en Fiord, og komme tilshne ligeoverfor igien paa en anden Ø.

Jeg har seet lodrette Forbierge, som have været over 100 Favne høie, at Bierget fra øverst til nederst har været revnet, saa Spalten ikke har været bredere end een Fod, og at dette smalle Rum, saavel under Havet, som 100 Favne op i Luften og til Toppen af Bierget, har været opfyldt med smaa horizontal liggende Basalt-Crystaller. Tab. XIV. fig. 3.

Disse med Basalter fyldte Biergspalter ere undertiden 10 og flere Favne brede, og undertiden kun een Fod; hvor dybt de gaae ned under Havet, kan man ikke vide, men at de undertiden gaae 1 Mil og længere ind i Øen, sees tydelig, og dette ofte i saa lige Snor, at man vel maae beundre den deres Strygning.

Kort! seer jeg paa disse ubyrlige Spalter, saa henledes jeg til Tanken, at alt engang har været i Kaag og Smeltning; at Udviden af vore Fielde først var størknet, at de da have maattet revne og spalte, siden de før indtog mere Rum, og at Basalt-Crystallisationen i disse Spalter i dette Dieblik var skeet ved Vandet, og den gloende flydende Masse; Men hvor

kan] dette System bestaae med de i Linden og Steirren liggende enkelte Stree-Basalter; med Basalt Lagene i Fjeldene, som have andre Steenlag over og under sig; med det hele Basalt-Fjeld ved Sletterød, som sine Steder er 200 til 300 Favne høit, og hvor de colossalske Basalter staae op fra Afgrunden til Toppen af Fjeldet. Betragter jeg alle disse Ildsystemet i visse Maader modsigende Steder, da maae jeg tænke, at Basalterne kunde saavel skilde Vulkan, som Neptun, deres Oprindelse.

5. Har Basalten somnesteder anden Biergart over sig?

Er i det foregaaende omstændeligen besvaret med ja.

6. Findes noget Sted at der ere Lag af Basalt med Lag af andet imellem dem?

Ligeledes forhen besvaret med ja.

7. Er den cristalliserede Basalt kun ved Søen, eller staaer den oppe i Høiden? Hvor høit oppe?

Den er her, som før er meldt, ligesaavel at see under, som i, og over Vandgangen, og det ofte saa høit, som vore Fjelde ere, 2 til 300 Favne, og derover.

8. Stræk.

8. Strækker den da ud i Søen, som Irlands Geants Cause Way?

Ja! ofte findes her hele Holme, (som Mnggenæs Holm) og andre hele Klipper af cristalliseret Basalt. Et Steds, nemlig i Kalbachs Fiorden, strækker en lodret Bæg (som er snorret omtrent 10 Fod høi, og 1 Fod tyk) af saadanne smaae cristalliserede Basalter, sig temmelig langt ud i Søen. Af denne Gruppe, saavel som af det store Basalt Field ved Selletrød, har jeg foresat mig at sende en Tegning ved Veilighed. Alt der ogsaa paa Havets Bund findes saadanne Basaltvæge (af hvilke Søen Tid efter anden river enkelte Cristaller løs, og maler dem saalænge paa hinanden, at de blive aflang runde, og vælter dem saa i Land) det see vi af vore saakaldede Bassstene, som Indbyggerne for deres Lyngsels Skyld bruge som Blylodde paa deres Fiskersnore. Af saadanne runde, snart alle af en Sørrelse værende Stene, som, af deres Materie, Farve og Lyngsel at domme, først have været smaa Basalt Cristaller, er paa sine Steder hele Urer eller Møler ved Stranden, som ved Svøegang og Brændinger rulle frem og tilbage, op og ned, og giøre megen Allarm.

9. Er der ikke Spor af Krater, hvoraf Basalten kan have udfodt som Lava?

Naar

Naar man hist og her seer paa vore steile, og paa mange Steder vel et hundrede Favne lodret fra dybe Dale opstaaende Fjeldvægge; naar man seer vore hist og her høit oven for Biergkieden opstaaende Kroffe og spidse Fjeldtinder og Fjeldrygge, som mange Steder i Fierding Miiil lange Strækninger, et par hundrede Favne høit, ere saa smalle, at ingen Mand kan sætte Fod og gaae langs derpaa, med Afgrund paa begge Sider; Naar man hist og her i Dalene seer zirkelrunde Steenhobe, med græsgrøet Fordybning i Middelpunkten, hvor Sneen aldrig ligger længst, men smelter snarest; Naar man hist og her seer vore Steenlag ved Stranden, hvor det lader til, som om en flydende Masse som en Lavastrøm, havde væltet sig ud oven paa en anden, som i forveien havde været størket; Naar man seer vore store Biergspalter, eller med Basalt Cristaller opfyldte Gieue; Naar man i disse Biergspalter (som undertiden lebe neden i de dybeste og smalleste Dale, eller vel endog formere dem, saa at endeel Elve og Aær styrte sig ned i dem, og derefter videre, som en Fos, ud i Søen) finder Steenarter, som synes engang at have været i Smeltning, af hvilke jeg herved har sendt nogle i slikt et Giesv paa Strømmee optagne Prøver; Naar jeg blandt disse Stene opdager smaa Steenprøver, som ere saa lette, og ikke ulig Pimpsteen (da større Stykker ventelig i mange Aarhundrede kunne være knusede og forvitrede); Naar jeg ogsaa finder en anden

hvid

Hvid Steen, som bærer unægtelige Mærker af, at den engang har været flydende, enten ved Ild eller Vand; Naar jeg seer alle disse Beviser, da paatrænger Tanken om skrækkelige Vulkaner og Jordbrand sig mig endog imod min Villie; vaagner jeg da op af mine Dremme, da er altid den første Tanke: Vor Gud er evig, evig — Hvor ofte har han vel alt forvandlet denne Klode som et Klædebaan ved Luft, ved Vand, ved Ild, o. s. v. Da seer jeg som Ladningen til Minderne (Tab. XIV. fig. 1.) Kraterer i lange og runde dybe Dale, - og undertiden under Vandet i en Fiord eller fersk Søe; da tænker jeg mig disse forferdelige store Udbrud fra alle Sider, og da først kan jeg slutte mig til, hvor denne høie spidse Lind, denne hvasse Fjeldryg, denne steile Bæg, hvorledes alt er blevet tilsidst — ikke skabt — men dannet — forvandlet — dog naar? det veed han den evige allene.

10. Er der noget Sted, hvor Cristallerne ligge lagvis paa hinanden i modsatte Direktioner?

I det foregaaende har jeg meldt, at de regulære og eensformige Basalt Cristaller, der, hvor de træffes i hele horisontale eller noget heldende Lag i Fjeldet, almindelig staae lodrette som fra Tab. XIV. fig. 3. d. til c. eller ogsaa noget krummede, som fra e. til f. eller ogsaa noget bøiet som et S, som fra f. til g.

Dog

Dog har jeg undertiden i Forbjergene ogsaa seet korte Strækninger, hvor en Gruppe af disse Basalt Crystaller (som i Steiren og Dahlsnyppen) et Steds har ligget i denne, og, et andet Sted kort derfra med en anden Steenart imellem, i en anden Direktion; men Lagvis tet paa hinanden i modsatte Direktioner har jeg aldrig seet dem. Endog paa sine Steder som f. Ex. Nyggens Holm, og en Klippe ikke langt fra Bøe i Sørvaaqs Fiorden, og Grunden, hvorpaa Kirken i Qvalbøe staaer, og paa flere Steder, ere disse Crystaller i saa mange Veininger og Krumninger sammehobede, at de snart tage den ene, snart den anden Direktion, men man seer dog altid, at de næst hinanden liggende Crystaller løbe parallel med hinanden, ligesom om de paa dette Sted paa engang vare sammensnoede. En anden Ting er det paa saadanne Steder, hvor Crystallisationen i Basalt-Materien ikke synes at være kommen til Fuldkommenhed, der kunne de ligge mere uordentlig, forvirret og uformet iblant hinanden. Saaledes ligge da alle enkelte Basalt Crystaller i Biergspalterne eller Gjøverne horizontal paa hinanden, hvis Sider ofte ere saa lige og suorrette, som de vare høvlede eller huggede med en Øre; dog kan man undertiden ogsaa træffe Huler i Forbjergene, af hvilke adskillige fra Søen af gaae en Fierdingvei og dybere ind i Bierget, og i hvilke Huuler Dækkenet for største Delen bestaaer af perpendiculare over Hovedet nedpippende Basalt Crystaller.

11. Hvorledes seer den af Luftens angrebne Basalt ud, naar den paa Biergspidsen er bleven forvittret?

Tager jeg disse Cristaller paa Fjeldene, da see de ud de fleste Steder udvendig gulgraaagtig. Tager jeg dem noget ovenfor Søen, da ere de sorteblaae, og tager jeg dem tet ved Vandet eller op deraf, da ere Udsiderne sorte, og i sidste Tilfælde, undertiden, især naar Basalterne ere af grovere Materie, lidet rustede, og med smaa Prikker eller Fordybninger i. Sommetider ere saadanne af Søen optagne Basalt-Cristaller udenom besatte med smaa Musslinger eller Skiel, som vi her kalde Giar. Jeg har aldrig seet fuldeltigen forvittret eller bortødt Basalt, og veed ikke, at den selv paa Fjeldene, hvor den i mange Martusende har været udsat for Luftens Virkning, har taalt en mærkelig Forandring. Det maatte da være at det gulagtige Skier paa Udsiderne af endeel af dem var et Slags Rust, men de fleste, de største og høist i Fjeldene staaende Basalt-Cristaller see udenom hvidgraae ud, som andre Kampe og Graaestene, og træffer man dem paa Fjeldene uformelige eller ucristalliserede, da kiender man dem ofte ikke fra andre Graaesteen paa andet, end i Bruddet, og at Udsiderne ere mere kantede, jevne og glatte, end paa alle andre Steenarter.

12. Hvoraf bestaaer Biergene, og hvilke Lag have de der, hvor de staae steile mod Søen, og man altsaa kan see deres Lag?

Paa dette Spørgsmaal har jeg allerede, saa godt som jeg har kunnet, svaret ved fierde Spørgsmaal. Det beste Middel til at faae rigtig Idee herom var at lade Bierget bestige, og af de forskjellige Bierglag at sende nummererte Prøver, med Maal og Tegning over Biergets Profil, af hvilke de ere tagne; Men, som sagt, dette kræver Tid og Omkostninger; Dog er jeg villig til at besørge dets Udførelse.

X.

Om

Skrivter i Insekt-Læren.

af

Hr. Professor Joh. Chr. Fabricius.

Da han udgav sit System, besværede den uedelige Pinné sig allerede over Mængden af Ord i Entomologien. Hvad vilde han vel sige nu, da vi ved tiltagende Alder ere blevne saa meget snaksommere, og ofte fylde hele Bind med det, hvoraf det egentligen sande og ny maaskee kunde rummes paa eet Blad. De Tydske ere især faldne i denne Feil. I intet Land er der i de nyere Tider skrevet meer over Entomologien, end i Tydskland, men heller ikke i noget Land mere uvist, vakkende og usandt end just der, uden at melde om de mange Slags Igientagelser, Oversættelser, Udskrivninger. Vel kan det ikke nægtes, at nogle Skribenter have virkelig sand Værdie; men deres Antal er i Sandhed yderst ringe; og de fleste Skribenter synes ogsaa nu at ville tiltvinge sig Værdie, ikke ved Naturrens Undersøgelse, ikke ved egne Jagttagelser, men blot ved deres Maleres og Kobberskiltteres Arbejder.

3die Bind, 1ste Hefte. K De

De forlade Systemet, de forlade den egentlige Jagttagelses Aand, og ere tilfreds med en vaklende og uvis Kundskab af Kobberer, der dog aldrig i Alvendelsen kan blive tilstrækkelig.

Blandt de tydske Skribenter i Entomologien staaer Roessel langt over de andre. Ved egne Jagttagelser dannede han sig Inddelinger, der især grunde sig paa Forvandlingen, og derfor ikke ere at foragte. Han undersøgte selv, og alt, hvad han skrev, har ganske Præget af Sandhed og Tilforladelighed, omendskiønt hans Stil blev noget vidløftig for at fylde Arket. Hans Kobberer ere tillige fortræffelige, usiagtige og tilforladelige, uden at være kostbare.

Men Forfatterne af den Wienske Kortegnelse (des Verzeichnisses der Schmetterlinge der Wiener Gegend, 1776) vilde maaskee have ladet Roessel langt efter sig, saavel ved større Usiagtighed i Inddelingen, som ved talrigere Mængde af Arter, naar deres Bærk havde naaet dets fulde Bidde og behørig Udarbeidelse. Det er egentlig kun Beenradet for den følgende Bearbeidelse, hvilken ved mange Omstændigheder blev ikke blot opholdt, men desværre ganske afbrudt. Men dette blotte Udkast selv viser Naturgrænserens Aand og Jagttagerens skarpe Blic.

Esper har ligeledes Fortieneste af Tydske Entomologie, men maae dog vige de foranførte. Jeg kan ikke sige ham ganske frie for Vidløftighed og Jagttagelser, og jeg finder hos ham meget mindre eget,
meget

meget mindre nyt, meget mindre det faste Dieshyn, som egentlig er nødvendigt for Natur-Granskeren.

Desuden findes hist og her adskillige smaa Afhandlinger indrykte, som have virkelig sand Værdie. I sær er der Naturforscher rig paa saadanne, der bidrage til enkelte Arters Bestemmelse.

Derimod finder jeg hos de øvrige tydske Skribenter i Entomologien ikke allene en uudstaaelig Udsehed med Ord, og mange Slags og mangfoldige Igien-tagelser af Beskrivelser og Kobberer, men især en syn-derlig Uvished i Bestemmelse af Klasser og Ordener, vaakende Charakterer for Slægterne, som blot grunde sig paa det udvortes Udseende, og en derved yderst tvivlsom Nomenclatur. Beskrivelser over Arterne ere nu og da ikke flette, Kobberne ofte neagtige, men Arternes Tilbagebringelse til Slægter, og Slægternes under Ordener og Klasser overmaade vaakende og ofte i Sandhed latterlig.

Schneiders neuestes Magazin für die Liebhaber der Entomologie ersten Bandes zweites Heft gav mig Anledning til disse Betragtninger, og giver Bevise nok for det anførte.

Den første Afhandling indeholder en Forteg-nelse og Beskrivelse over de i Forfatterens Sam-ling værende Coccineller, hvori han bestræber sig at bringe de adskillige Art-Forandringer tilbage til deres Arter. Vist nok have vel nogle Art-Forandringer indsneget sig som Arter, men, saalænge vi maae hente

Kiendteguene allene fra Flekker og Punkter, lade Arterne sig neppe nøiagtigen bestemme. For mange Aars siden, da jeg først begyndte at udarbejde Systemet, forsøgte jeg at bestemme de haardvingede Insekter, uden at tage Farverne til Hielp. Jeg havde og virkelig bestemt nogle Hundrede eller meer, men, ved den tiltagende Mængde af Arter, bleve Vanskelighederne ideligen større, og jeg maatte forlade et Forsøg, som jeg ikke kunde udføre.

Herved kunde man fremsætte det Spørgsmaal: hvad er det, som udgør en egen Art? Det Begreb vi endnu have om Forskiellen mellem Art og Udart, eller Art = Forandring, er endnu meget vakkende. Selv den Sætning, at de Dyr, som forene sig til Forplantelse, skulle være af samme Art, er vel ikke saa ganske vis. Endog i den første Klasse af Dyr = Riget haves det mærkværdige Exempel af Hesten og Æslet, og omendskiønt de ved deres Parring frembragte Unger ere ufrugtbare, er dette vel intet egentligt Bevis for, at de ved saadan Parring avlede Unger i de nedre Klasser ligeledes skulle være ufrugtbare, da vi kiende den uendelige Mangfoldighed i Naturen. Ved Fuglene synes det allerede at gaae videre. Og maaffee kunde den uendelige Mængde Arter i de nedre Klasser heraf fremkomme.

Coccinellerne parre sig ofte paa denne Maade. Jeg finder for Exempel ofte Coccinella 2-punctata i Parring med Coccinella 4-pustulata. Men skulde

de derfor være af samme Art? Jeg troer det virkeligen neppe. Af en saadan Parring maae nødvendiggen igien en forskiellig Afkom fremstaae, der danner Middel-Arter, hvilke maafee med Tiden tabe sig, maafee og vedligeholdes. Det er umueligt at adskille alle disse, og endnu umueligere tydeligen at bestemme dem, saa længe Kiendetegnene hentes fra Flekker og Pletter, der i og for sig selv ere saa særdeles ubestemte. Hr. Schneider har vel sammenkasted mange Arter som Art=Forandringer, men han har ikke angivet nogen differentia specifica, hvorved vi kunne blive i Stand til at adskille disse sammenbragte Art=Forandringer fra de øvrige. Indtil vi naae dette, er det maafee raadeligere at beholde dem som Arter, da Kiendetegnene ere tilstrækkelige til at adskille dem.

Den anden Afhandling indeholder en Fortegnelse over Slægten, *Cryptocephalus*. Inddelingen i *Clythra* og *Cryptocephalus* var maafee at bruge, omendstient de synes at gaae alt for nær i hverandre. Endnu feile vi Kiendetegn til at adskille dem som Slægter. Imidlertid vilde det være mig behageligt, naar Forsvarerne af Slægten *Clythra* vilde næiere undersøge dens Ederedskaber. Maafee opdagede de virkelige Kiendetegn, mig har det ikke villet lykkes. De anførte saa nye Arter af denne Slægt ere nu alle beskrevne og optagne i det ny System. Synderligt forekommer det mig, at Hr. Schneider slet ingen diffe-

rentia specifica anfører, da den dog er saa nødvendig til at adskille Arterne.

Forsoget af Hr. Meyer i Göttingen at forene det Linneiske System med mit fortiende virkelig ikke her igien at afstrykkes. Saadanne Forbindelser ere efter Sagens Natur alletider forgieves, da ethvert System har dets egen særdeles Grundfætning, som ikke passer for det andet. Saadanne Afdelinger lade sig let giøre, men ved Udførelsen vise sig snart uovervindelige Vanskeligheder. Hoved-Afdelingen selv, alata og aptera, finder ikke Sted i Naturen, og i alle Under-Afdelinger af de Vingede, finde vi uden Vinger ikke enkelte, men i Mængde. Det er dog virkelig urigtigt, at kalde haardvingede Insekter med sammenvorne Vingedecker (*clytris connatis*), hvoraf der findes en saa betydelig Mængde blandt Cuculionerne, Tenebrionerne, Caraberne og andre: *Insecta alis quatuor, superioribus crustaceis futuraque recta*; og saaledes i alle øvrige Afdelinger. Hvorledes kan Hr. Schneider i Alvor ønske, at jeg skulde lægge mig til Grund en saadan ikke allene vaklende, men virkelig urigtig Inddeling.

Endnu mere vaklende, uvist, og intet sigende er det næst følgende Spørgsmaal angaaende at inddrage nogle som det synes overflødige Slægter af det Fabriciuske System. Naar jeg vil bedømme Gyligheden af en Slægt, maae jeg dog giøre det efter Reglerne for det antagne System, og efter de giøne

Kiende-

Kiendetegn, og ikke blot efter den udvortes Lighed. Batteredigt var det, om jeg vilde dadle Linné, fordi han havde gjort egne Slægter af *Kuhnia* og *Zoegea*, omendskjønt den første er *Eupatoriis* og den anden *Centaureis* saa meget lig. Efter Grundfættningerne for hans System og hans Inddeling var det nødvendigt. *Stenocorus* er rigtig nok nær beslægtet med *Cerambycibus*, imidlertid har jeg fundet tilstrækkelige Kiendetegn for at adskille den. Ved *Spondylis* seer han vel, at de tvende Arter af denne Slægt ere af forskellige Slægter, men han er meget raadvild, hvor han vil hen med dem. Slægten er derfor ikke allene ikke overflødig, men der kommer endnu en ny dertil, hvilken jeg i den ny Udgave af Systemet har indrykt under Navn af *Upis*. Slægten *Notoxus* indeholder vel nogle haardvoingede Insekter, som ikke høre derhen. De udgiøre formodentlig en ny Slægt, hvis Kiendemærker ikke ere mig tilstrækkeligen bekendte. Ganske vilde jeg ikke udelade dem, og jeg regnede dem med til Slægten *Notoxus*, ligesom jeg regner *Paullus Linnéi* med til Slægten *Cerocomia*, ikke fordi de høre derhen, men som endnu ubestemte Slægter, hvorpaa jeg ønsker at giøre sande Entomologer opmærksomme.

Hvorfor Hr. Schneider har en saadan Uvillie mod de Slægter, som kun indeholde een Art, begriber jeg ikke. Vi have jo i alle Klasser af alle Natur-Riger saadanne Slægter, hvorfor da ikke ved Insekterne?

Med Tiden kunne vel og Arterne i disse Slægter blive flere, hvilket allerede ved adskillige har været Tilfældet. Han vilde imidlertid gjerne udelukke dem, kun veed han ikke ret, hvor han skal hen med dem. Indtil han finder Plads til dem, giøre vi vel bedst i at lade dem blive som de ere.

Derester følge Nehns Bemærkninger over nogle fieldne haardvingede Insekter, besynderlig saadanne, hvis Slægts-Net synes noget tvivlsom. Der ere vel og nye Slægter deriblandt. Nogle af dem kiender jeg allerede, har undersøgt og bestemt dem. Andre feile mig endnu, som især Dorkatoma. Chrysomela cruciata, Bovistæ og de derhen hørende synes vel og at danne en egen Slægt, hvilken jeg dog ikke endnu er i Stand til behørigen at bestemme. Men havde det ikke været bedre, at Hr. Nehn, i stedet for at skrive disse Bemærkninger, havde selv nøjere undersøgt disse Insekter, da han dog har havt dem i nogen Mængde, og da bestemt dem med Fasthed og Visshed efter det ene eller det andet System.

Til den næste Afhandling om nogle af den Schultze'ske Samling ved mig tilførn optagne Insekter kan jeg ikke sige meget. Doctor Schulz var en fortræffelig Mand, en varm Ven og en ivrig Naturforsker. Skade, at han ved mange Ubehageligheder i sin Stilling blev saa tidligen bortreven fra sine Venner og Videnskaben. Aldrig kunde han opofre sig den ganske og med fuldkommen Rolighed, han vilde
ellers

ellers vist have udrettet mere. Bearbejdelsen af Conchylierne i den yderst vigtige Samling tilhørende den særdeles fortiente Dr. Volten er vel hans vigtigste Værk. Skade er det at han ei bragde det til Ende, og jeg frygter næsten, at det ganske bliver liggende, som saa mange andre forladte og usfuldendte Arbejder.

Vist nok har jeg vel undertiden optaget to Gange det samme Insekt. Ved den Mængde beskrevne Insekter paa adskillige Reiser og i forskjellige Samlinger, er Tilfældet meget let mueligt, især i de vidtløftigere Slægter. For tyve Aar siden kunde jeg med fuld Visshed erindre, om jeg tilforn havde seet eller beskrevet et forekommende Insekt eller ikke. Nu derimod er det ikke alletider meer saa, og i de store Slægter overses en Art alt for letteligen. Imidlertid er Skaden af en saadan Igientagelse ikke af synderlig Betydning, og lidt efter lidt findes dog Feilen.

Det sidste Stykke er endeligen Kugelann's Forsegnelse over de i nogle Egne i Preussen hidtil opdagede Arter haardvingede Insekter, men hvoraf alene en meget liden Begyndelse er astrykt, om hvilken intet lader sig sige. Forfatteren synes at være en ivrig Samler og en kyndig Naturforsker. I den korte Fortale lover han os nogle nye Slægter, hvorved han anfører, at Wed=Redskaberne ikke tilhyde de eneste Slægts=Mærker. I det Hele har han vel ikke heri Uret. Vi maae endnu have flere Systemer i Entomologien, og jo mere vi undersøge alle Insekternes

Dele i-Hensigt til Systemet, saa meget mere vil det Hele vinde; men den første Grundsaetning for Systemet maae ikke tabes af Sigte, nemlig, at Charaktererne for alle Slægter tages af de samme Dele. Dette maae blive Grund-Villen for ethvert sandt System; thi de forskiellige Legemets Dele lade sig slet ikke sammenligne. Desuden er enhver Art i en eller anden Deel forskiellig fra de andre, og hvo siger, hvor man skal blive staaende. Jeg saaer saa mange Slægter næsten som der ere Arter. Denne Saetning, som allerede saalænge har været fastsat i Botaniken, er det, som giver Plantelærens Systemer en saa stor Overbægt over Systemerne i de øvrige Naturens Riger. Ingen falder det nu letteligen ind at tage sine Slægts Charakterer snart fra Roden, snart fra Bladene, snart fra Blomsterne. Det var overhovedet at ønske, at vi i alle Dyre-Rigets Classer kunde tage Charaktererne af Ude-Nedskåberne for at danne et fuldstændigt Heelt. Jeg er overbevist om, de vilde give os dem baade fortræffelige og tilstrækkelige. Min udsødelige Lærer Linné, hvis Undervisning jeg har Tilbæieligheden for, saavel som de første Grunde i Naturhistorien at takke, indsaae dette meget vel. Han antog dem derfor hvor han kunde, nemlig ved Pattedyrene, og af alle Dyre-Rigets Classer er hos Linné ingen, hvor Ordnerne og Slægterne ere naturligere og fortræffeligere. Ved de øvrige tillod Mængden af hans Arbeide ham ikke at naae dem og han maatte

over=

overlade det til hans Efterfølgere. Og jeg tvivler ikke paa, at vi jo lidt efter lidt ville faae dem indførte ogsaa i de øvrige Klasser.

Den Bearbejdningen selv lader sig intet sige. Han har blot anført 2 smaae Slægter, nemlig *Lucanus* og *Sinodendron*, hvilke ere begge tilstrækkeligen bestemte og tydelige. Saadanne Faunæ saavel som Monograpfier kunne i Entomologien blive nyttige, men de maatte da ikke som de fleste, vi have faaet i de nyere Tider, indeholde et blot, tørt Navne-Register. Jeg vilde derimod forlange af dem:

1). En fuldstændig Undersøgelse og Bestemmelse af Slægtskiendemerkerne for enhver Art, da Mængden af Arter er mindre, men Antallet af Individuer gemenligen tilstrækkelig. Enhver Afvigelse fra den givne Slægts Karakter maatte aumærkes, for neigtigen at bestemme, om den er tilstrækkelig til Bestemmelsen af en ny Slægt. Vi bør endnu have flere Slægter i Entomologien. Jeg seer og tydeligen nogle blandt de gamle, hvilke jeg endnu ikke har kunnet naae. Saaledes synes *Tritoma dubia*, *morio* og flere, ligesom og *Chrysomela coccinea*, *bovistæ* og andre at være i Slægt forskjelligt fra dem, med hvilke de nu ere bandede. Den fuldstændige Bestemmelse af disse Slægter var en sand Fortieneste af Entomologien.

2). en kort men tydelig *differentia specifica* især ved nye Arter eller saadanne, hvis Bestemmelse end-

nu er uvis, vakkende og utydelig. De vidløftige Beskrivelser af allerede tilstrækkeligen bekiendte Insekter kunne derimod gierne udeblive.

3). En nøie Jagttagelse af de forskjellige Forandringer af Kionnet, i Bygning, Farve ved enhver Art. Denne Tilbagebringelse af de forskjellige Forandringer til deres Art udfordrer en i flere Aar fortsat opmærksom Jagttagelse, som vi ikke med nogen Visshed kunne foretage i Samlinger eller Studeerstuer. I Linnés Hymenopteris vilde en nøie Undersøgelse i denne Hensigt være nødvendigst, efterdi Kionnernes Afvigelse ere blandt disse tydeligst og størst. Mig er det sandsynligt, at mange af disse Forskielligheder i Kionnene have indsneget sig som Arter.

4). Endelig ønsker jeg en tydelig fast Synonymie. Mange have vel ikke den Mængde Bøger og Skrifter, som behøves til en fuldendte Sammenligning af alle Skribenter. Det jeg ønsker er derfor, at intet Synonymon anføres allene af andre, men heller udelades, naar man ei har Leilighed selv at efterflaae og sammenligne det.

Paa denne Maade kunne saadanne Fauner og Monographier blive virkeligene vigtige for Entomologien, da derimod deres Indflydelse paa Videnskaben, efter som de nu indrettes, pleier være meget ubetydelig.

XI.

Ud tog

af

Hr. Paulsons Dagbog

paa hans Reise i Island fra Begyndelsen
af Mai Maaned 1792.

Den 1 Mai saae man først her paa Den den be-
kiendte Træksugl Grågæsen (Anas, Anser) i smaa
Hobe ankomme trækkende fra Syd; efter kort Op-
hold paa det tørre, rimelig for at tage lidt Hvile, tog
den Veien Nord efter over Fjeldene, for at komme til
Nordlandet, hvor den dvæler i nogen Tid ved ferske
Søer og smaa Elve, da den siden bliver borte, og
sees ei forend henimod Esteraaret.

Den 2den besaae jeg den paa det faste Land kort
herfra liggende, og blandt fremmede bekiendte, Lau-
garnæs Laug ¹⁾.

Laugarnæs, Annex til Keikevigs Domkirke, lig-
ger paa en liden, af svære Basalt-Piller bestaaende
Udhuk, tæt ved Søen i Sydvest fra Vidøe; Jord-
bunden i og omkring samme er Leer og grusagtig, deels
moradsig, med smaa Hængedynd imellem; strax Sø-
den for Gaarden er en temmelig stor Mose, hvis
Længde strækker sig fra S. O. til N. V.; denne er paa

3 Si

---

¹⁾ See Paulsens og Davsens Reise pag. 899. og 915.

3 Sider omgiven af høie Brinke (isl. Melhólar), af grov Graasteen, og sort Sandgrus, hvoriblandt findes løse Stykker, umoden Lava, imod N. V. ender Mosen, med en middelmaadig høi Sandbanke, hvorpaa Søen bryder; For Resten er denne Mose rig paa Brænde=Lørve, som og aarlig benyttes fra Laugar-næs. Høit oppe i Myren, omtrent 1000 Skridt fra Søen, fremkommer et koldt Vandspring, hvilket har nedgravet sig giennem det underliggende Lørve Lag, løber saaledes giennem en dyb Kende nogen Wei, indtil Bunden med et ophøies, og en Dufsteens=Klippe skyder sig midt op af Vandet; her findes det første hede Vandspring, der har banet sig Weien op igiennem en Sprække, og formodentlig er det her man forfulgte det hede Vandspring, see B. Trøils isl. Nesa pag. 256. Klippen er heel og holden en Afsetning af det varme Vand, og bestaaer af sortebrun, blaae, rød, og hvidgulagtig samt grøn Leer, i skiferagtige tykke Lag, hvis Sammenhæng er saa liden, at den knap maae vedrøres uden at falde i smaae Stykker. Inden i er denne Klippe heel opfyldt med smaa Hulheder og Kanaler, hvori Vandet deels har rindet før, deels rinder endnu; disse ere inden i belagte med en hvid Skorpe, og smaa hvide Druser, der under Microscopet see ud som Busskvært, og ere formodentlig af Kiselagtig Natur, og samme Slags som Producterne fra Geiseren l. cit. pag. 231. Disse ere ellers naturligvis hvidere og renere end Skorpen selv, der tildeels beklæder

Høulhederne indvendig, og tildeels og den ydre Over-
 flade af Hvere-Klipperne. Omtrent 86 Skridt her
 neden for, opvælter kaaghedt Vand, deels op af Ken-
 dens egen Bund under Vandet ved den nordere
 Bredde, deels i Form af en Kilde paa samme Side
 tet ved Renden; da dette Væld synes yngre, fore-
 kommer her ikke synderlig af den før ommeldte hvide
 Skorpe. Længere ned, henved 34 Skridt ved den
 søndere Bredde fremvælde smaa koghede Vandspring
 op af en jevn Klippe af samme Beskaffenhed som den
 første, og strax neden for bliver Renden bredere og
 danner en lille Søe, der almindeligen bruges til Ba-
 skersted, da man imidlertid kan opslaae et Telt paa en
 tet ved liggende Græshøi Laugarhól kaldet, isald man
 vil blive her Natten over; neden for dette Sted bliver
 Vandet immer koldere, saa at omtrent midt imellem Lau-
 garholen og Vandets Udlob i Søen er Varmens Grad
 passende til det menneskelige Legeme; hvorfor alle de
 der besøge denne Løig, bade sig sammesteds: den me-
 ste Uleilighed der møder ved samme, er det paa Bun-
 den sig sættende Mudder, hvori man ofte bliver hæn-
 gende, med mindre man tager sig i agt; endel Men-
 nesker ere og af Uagtsomhed bleve borte i Badet, ri-
 meligt af Blodets Rarefaction, naar man sidder for
 længe paa slige Steder. Paa det Sted, hvor Folk
 almindelig bader sig, opholde sig et eller flere Par
 Odinshaner (*Tringa lobata*), disse skal endog komme
 saa høit, at man ei kan holde sin Haand i Vandet der,

hvor

hvor de svømme med fuld Behag; der skal og efter Folkets Beretning findes Aal, endog ovenfor Hveren, men kun døde, efter at have igiennemvandret det hede Vand. Chymisk kunde jeg ikke undersøge dette Vand, da mig fattedes alle Nødvendigheder dertil; at demme af Smagen, holder det intet Metallisk, undtagen lidt Jern, det er klart og reensmagende, og lugter lidt efter Svovel; Paa et til den Ende medbragt Glas-Hydrometer fandtes Tykheden af det kolde Vand ovenfor Hverene at være $5\frac{1}{2}^{\circ}$; i den mellemste Hver sank det 9° , men kun 5° i det samme Vand afskilet; Vandet ved Laugarholen neden for den sidste Hver holdt $7\frac{1}{2}^{\circ}$ varmt, $5\frac{1}{2}^{\circ}$ koldt; Her steg Dvørgsølvet i Reaumur's Thermometer i 1 quart. Tid fra 7° i fri Luft, til $45\frac{3}{4}^{\circ}$ over 0 nemlig:

J 1ste Minut til - 22°	J 8de Minut til - $43\frac{1}{2}^{\circ}$
- 2den - - - - - $29\frac{1}{2}^{\circ}$	- 9de - - - - - $44\frac{1}{4}^{\circ}$
- 3die - - - - - 34	- 10de - - - - - $44\frac{1}{2}^{\circ}$
- 4de - - - - - $36\frac{1}{2}^{\circ}$	- 11te - - - - - 45
- 5te - - - - - 40	- 12te - - - - - $45\frac{1}{4}^{\circ}$
- 6te - - - - - 42	- 13de - - - - - $45\frac{1}{2}^{\circ}$
- 7de - - - - - 43	- 14de - - - - - $45\frac{3}{4}^{\circ}$

J den mellemste og øverste Hver steg det fra 14° Varme i fri Luft, til 51° nemlig:

1ste Minut til - 29 $\frac{1}{2}$ ^o - 2den - - - - - 38 - 3die - - - - - 43 - 4de - - - - - 45 - 5te - - - - - 47 - 6te - - - - - 48 - 7de - - - - - 49	8de Minut til - - 49 $\frac{3}{4}$ ^o - 9de - - - - - 49 $\frac{3}{4}$ ^o - 10de - - - - - 50 $\frac{1}{4}$ ^o - 11te - - - - - 50 $\frac{1}{2}$ ^o - 12te - - - - - 50 $\frac{3}{4}$ ^o - 13de - - - - - 51 - 14de - - - - - 51
--	--

Luften var jevn tyk, med en sagte Vesten Blæst eller Utrøene (Havgul) og Varmen om Middagen mod Solen 14°, Barometret fra Dagen før staaende paa 28 Tom. 4", men begyndte om Estermiddagen at falde. At Varmen her, saavel som i andre Hverer ikke til alle Tider er lige, beretter man i Almindelighed, selv fik jeg Leilighed at erfare det den 29de næst efter, da Varmen i den mellemste befandtes at være 52°, da Hydrometret dog ei sank meer end til 8 $\frac{1}{2}$ °, ved Laugersholen derimod, var Varmen kun 41°; Veiret var næsten klart med en stiv N. V. Wind, og Varmen kun liden; Barometret mellem 9 á 10 Linier over 27 Tommer. Ingen af disse Hverer ved Laugarnes spruder, men kun vælde sagte op med smaae Bobler og en susende Lyd, hvori man mærker dog noget Periodisk, da det holder aldeles op imellem. Den af v. Troil efter Horrebøw anførte besynderlige Egenskab, at nemlig Vandet af disse Hverer, sat i et Kar, skulde paa samme Tid, som Hverer spruder eller vælde op, yttre samme Bevægelser, har jeg ikke kunnet bemærke

3die Dags, 1ste Gæste.
ⓔ
ved

ved denne. Med et dertil indrettet Compas, og et samme Dag efter en rigtig Meridian sat Uhr, fandt jeg Misvisningen paa den forbemeldte Laugarhol at være $3\frac{1}{2}$ Streg Nordvestlig. Her hørte jeg først i dette Foraar og saae forommeldte 2den Mai Spøen (*Scolopax phæopus*).

Den 3die blev man først Kioen (*Larus Parasiticus*) vaer her paa Øen, denne jager meget efter Vederfuglens Æg, og isteden for at alle Rovfugle, som Ravnene, bortflotte Æggene af Keden, lader denne dem ligge urørt, hugger et Hul paa dem, hvorpaa en heel Hoben Kioer samles omkring Keden; og æde sig mæt uden mindste indbyrdes Uenighed, men for at faae Æggene, naar Vederhunnen ruer, ere de endog saa ubarmhertige med forenede Kræfter at antaste hende, indtil hun maae stige ud af Keden; Nu begyndte og Vederfuglen Hobevís at sidde oppe paa Øen tæt ved Stranden, om Flodtiden, især samles den did hvor Søen i de smaae Biger ere meest stille og Stranden sandig. Skollafingrin (*equivetum vernum*) i Blomst.

Den 8de fandt jeg de første Æg her paa Øen af Tialdr (*hæmatopus ostralegus*) de vare kun 3. Denne Fugl er af alle den meest listige i Henseende til sine Æg; længe før man nærmer sig Keden, flyver den tæt til een, gier sig der saa ynkelig, som dens Æg skulle være der, kryber med udslagne Vinger frem og tilbage, og er færdig at gjøre en døv med sit

Skriegen

Skriden, der er omtrent at ligne som naar 2 Jernstykker slaes sammen.

Den 12te og der ved Lag begyndte Ederfuglen parvis at spadsero oppe paa Den, dog meget adspredt og usædvanlig stye, som dog ikke er at undres over, saalænge den ei begynder at lægge sine Æg. Skarfa-kål (*cochlearia officinalis*) i Blomst, og siden af og til hele Sommeren.

Den 16de fangede man her først de saa kaldte Lunder (*Alca arctica*) i der tillagte Garn. Denne Fugl, hvilken vi i forrige Sommer traf i Mængde paa Søen ved Herland og Farøe ankommer tidlig i Mai Maaned her til Landet, holder sig især hen til Øerne og de Steder hvor Stranden bestaaer af store nedfaldne Klipper (isl. Urd); den lægger sit ene Æg i dertil indgravede Huller i Jorden, eller imellem Strandklipperne, hvor ingen kan naae dem; først den er kommen, seer man den at besøge sine Huller fra forrige Aar, og udrense af samme det Snaus, som før har fyldt disse om Vinteren, derpaa bliver den borte en kort Tid, til den igien indfinder sig, og lægger Æg; Hannen holder sig stoffevis paa Søen udenfor, men Hunnen kun om Ebben, især naar Veiret er stille, da den i hastig paakommende Ufred har meget ont med at frelse sit Liv ved Flugten, om Vandet ikke er høit; Saavel deres Vinger som Kumpen ere i Proportion af Kroppen meget kort, derfor seer man dem i det samme de krybe ud af sine Huller, at sætte sig paa de høieste

Stene og Klippe=Spidser, for desbedre at kunne tage Flugten, naar behøves; Da Lunden deels er en af de lekkerste Søefugle til Føde, deels forderver Jorden ved sin Graven, forøder man dem af alle Kræfter, endog paa Westmannø skal Lundefangsten være en af Indbyggernes fornemste Nærings=Veie, til den Ende passer man paa om Floden naar Hunnerne ligge paa, og breder udslidte Torske=Garn oven over deres Bosliger, der ere saa tæt ved hinanden, at man vel maae tage sig i agt for ikke at falde ned igiennem Jorden; inden man veed et Ord af, og faae brækkede Been. Fuglen bliver hængende i Garnet, og paa denne Maade fanges en heel Deel. Man fanger dem og med Hænderne i stille Veir, hvor Stranden er steinig, da de saa let tabe Flugten og falde ned imellem Stenene; desuden opgraver man med en dertil indrettet Spade deres Nedar, og paa den Maade fanger dem, saavel som deres Æg, der smage trannede, og Unger som kaldes Lundapissa, og ere meget fede; de fanges og ved at række dem Enden af et stykke Træ, Lønde=Baand eller Kiep ind i Hulen, da de ere meget grumme, bide de saa fast heri, at man let kan trække dem heelt ud af Hulen; de dræbes ved et par Gange at dreie deres Hals om; Kiødet spises, som sagt, enten lavet til Suppe, ferskt kogt, eller best stegt i Smør, efter at Fierene og Dunct er afplukket, nogle bruge at sætte Kroppen paa et Spid, og svie den over Ild, og imellem skrabe Hammen op med en Kniv; andre trække

Hammen

Hammen af, stoppe Bugen ud med Hæe, under Kog-
 ningen trækker dette den trannede Fedme ud af Kjødet,
 som derved bliver reensmagende, skiont noget tørt.
 Fier og Dun bruges til Underdynner. Ved og om-
 kring Lundernes Boliger (paa Isl. Lundabair) bliver
 Jorden saa overmaade feed, at sammesteds quæles alt
 Græs, undtagen Arre (Alfine media) hvilken reent
 bedækker samme, og voxer til uhyre Størrelse; Ved
 at gaae over slike Steder er man færdig at glide et
 heelt Stykke Wei, som paa det glatteste Leer; Under,
 at denne Jord ingensteds opgraves og anvendes til
 Gødsel, da dens Fedme dog blot hidrører af Fugle-
 nes Ekstrementer. Disse Boliger, saavel som Stenene
 nedenfor i Stranden, og Lunden selv vrinler af den
 saa kaldte Lundalus (Pedic. arctica) hvilken gierne op-
 søger de blottede Steder paa Mennesker og andre
 Dyr, æder sig ind giennem Huden, og forvolder stem-
 me Saar og en stærk Svien.

Den 19de saae jeg først Steindepil (motacilla
 Oenanthe) der helst holder sig ved og omkring gamle
 Gærder og ledige Fæ-Huse, samt middelmaadig høie
 Klipper, hvor man undertiden finder dens Rede; det
 er artig at see, hvorledes denne nysselige Fugl spøger
 med Ratten; denne jager især om Morgenen tidlig
 efter denne og andre smaa Fugle, kryber frem i Græs-
 set og under Beggene, men ikke saa snart bliver
 Steendolpen Ratten vaer, ferend den flyver lige over
 samme, springer op og ned foran og omkring Ratten,

og imellem holder en lang Tid stille i Lusten, lige over Kattens Ryg, og da denne ved et Spring vil tage Fuglen, er samme saa høit oppe, at Katten veed ei selv hvor den er bleven af, ofte bliver dog Katten Mester og belønner Steendolpen sit Spøg. At man paa Nordlandet skulle være uvidende om den Skade denne Fugl gjør paa Malke-Kreaturenes Jver, i følge den brave Mohrs Beretning, er ikke saa rigtigt, da man allevegne beskylder den derfor, uden at vide, hvorledes den bærer sig ad, eller om Sagen i sig selv er rigtig. Det Islandske Navn Steindepill faaer den 'af sin Stemme, der lader, som man slog tvende smaa Steene sammen. Denne Dag fandt man det første Uderfugle Ueg her paa Øen; denne Fugl begynder nu at spadserer silde om Matten op omkring Husene, men holder sig til Søen om Dagen.

Den 20de vare Ranunc. acris og caltha palustris almindelig i Blomst, men begge næsten acaules, begge kaldes af Indbyggerne, saavel som flere icosandrifter og polyandrifter, med det fælles Navn Solei. Fandt man 3 Ueg af Stelken (Scolop. tetanus) der lægger dem paa samme Steder som Hæmat. Ostralegus, hvilke 2 Fugle har mere tilfælles.

Den 21de blomstrede Eryoph. polystacium, Juncus campestris og pilosus, Osmunda lunaria, Alchemilla vulgaris i største Mængde endog i Hiemme-Marken, men langt mindre af Bært, end den der vover til Fields; samt carex capillaris (Spicis florentibus

rentibus omnibus erectis, fæmineis fructiferis pendulis, omnibus atris). Samme Dag hørte man først til Krien (*Sterna hirundo*) som blev angivet at være usædvanlig tidlig. Man paaftaaer ellers i Almindelighed, at saa snart Krien eller Zernen lader sig høre paa Landet, skal Laren være kommen til Mundingerne af Elvene, men hvad Overeensstemmelse der skulde være i saa Fald mellem disse forskiellige Dyr, indsees ei; men at Rognkælsen tager bort i samme Forhold, som Laren nærmer sig til Landet, er troligere, da den førstes Indvolde er en lækker Epise for de fleste Fiske. Sandloen (*Charadrius hiaticula*) saaes denne Dag i store Hobe siddende paa adskillige Stier, tæt ved Landet, men forsvandt nogle Dage efter.

Den 23de Formedelt nu indfaldende Regn samledes Væderfuglen alt meere og meere stadig oppe paa Den, og begyndte at giøre Æg.

Den 26de blomstrede *Hippuris vulgaris*, *Rhodiola rosea* (Burnrót, Blódrót) som i stor Mængde vore alle vegne i Strandklipperne paa Vidøe, imod Sunden, *Cochlearia* derimod meest imod Norden; den førstes Blomst varierer meget i Farven, gul, grøn og rød; *Leontodon taraxacum*, *Silene acaulis* (Lambblóm) som varierer med hvide og purpurrede Blomster; Almindelig vore de som *Statice armeria*, med sine mangfoldige Rødder, forenede med en Hovedrod, der gaaer meget dybt; Denne, men ei Roden af *Statice armeria*, kaldes Høstarót, og bruges paa den af

Mohr under Statice anførte Maade; Cardamine pratensis (Hrafnaflucka) i Overstedighed saavel i Tullet, som omkring paa Den; denne herlige antiscorbustiske behagelig bitre Urt burde bedre benyttes; til denne Tid begyndte og Equisetum arvense caule sterili (Ballar elsting) at stude frem.

Den 29de besaae jeg, som her ovenfor er meldt, Gaugarnæs Gaug, og fandt der, foruden nogle før omtalte, samt Taraxacum alt i Frøe; Draba verna, Carex atrata, Anthoxanthum odoratum, Sherardia arvensis, Equisetum limosum og Potentilla verna i Blomst. Den lille See, hvor Heden var over 45°, var fuld af ulva latissima, conferva rivularis og Fontinalis.

Fisferiet.

I den almindelige Beskrivelse af Gulbringe Syssel, under Martii Maaned, hvoraf Udtoget endnu ikke kan nedsendes, meldes, at Vinter Værtiden skal her i Fiskevarene endes den 12 Mai, undertiden holder Torskfisferiet op længe før, undertiden er til den Tid det beste Fisferie, og ofte varer samme over den bestemte Dag; denne Gang holdt det op noget før, og man begyndte alt at fange Kullien (Gadus æglefinus, isl. Tsa) den 9de i Maaned, hvis Mave befandtes at være fuld af ammodytes tobianus (Sand- og Trønu-sili); dog fisker man altid endeel Torsk med i Vaarværtiden.

Paa Mandtalstingene, som holdes i denne Maa-
ned, maae Sæbenderne opgive hver det Antal af
Baader der roe paa hans Gaard i Værtiden, samt de-
res Løt, for derefter at indkræve Mandtalsfiske; af
de indkommende Lister seer man tydeligst hvor uselt
Fiskeriet har været i denne Værtid, hvilket er desto
mere trykkende for de fattige Bønder, da de skal svare
Jords-Afgiften til Kongens Foged i Fisk, og et
Skpd. betales kun med 6 Croner, eller Courant
6 Rdlr. 36 ß. da den derimod til de Handlende er af-
sat for 15 Rdlr. Skippundet, ja vil i Aar stige endnu
høiere; Paa Vatnsnes tæt ved Kieblevig er den stegen
til 27 Rdlr. Skippundet, men den almindelige Pris
er 24 Rdlr.

Det er før anført, at her i Vaarværtiden, som
følger strax paa Vinterværtiden, fanges meestpart
Kuller (gad. æglefinus), allerede den 9de i Maanedens
begyndte de at fiskes, som sagt, og den 15de fik man
endog 20 i Løt, tillige med nogle Titlinger eller smaa
Lorstk, (gad. callarius). Disse begge sværme paa samme
Maade som Havtorstken. De fanges almindeligen
med lang Line, ellers bruger man og Haandsnøre,
med smaa Kroge paa, imod man paa Nordlandet
bruger store Kroge, og hugger de fæste (Mohrs Isl.
Naturh. pag. 65 og 68). Af Hellefjyndrer (Plevro-
nect. cynogl. og hypoglossus) fanges kun lidt i
denne Tid.

Den 14de i Maaneden blev her paa Vidde først lagt Smaaflyndregarn; denne Fangst drives nesten hele Sommeren med god Fordeel, tillige trækker man op i Garnet en Mængde smaa Canceres, echini og asteriæ, hvilke sidste især æde Flyndrene lige indtil Rygbenet, medens Garnet ligger i Søen; det samme gjer og Marfloen (cancer pulex) der endog er saa glubsk, at den paa mange Steder havde ædt sig igjennem Haar og Skind af en liden Sælhund, der engang blev optrukken ved bemeldte Garn. De Flyndre Arter, man meest fischer her, skient meget forskiellige, kaldes under et Koli, og paa Østerlandet Lura, og ere gemenlig i Følgeskab med hinanden: Pl. platessa (Dan. Rødspette, isl. af nogle Karkoli) er temmelig bredere end den følgende, jeg tæller paa nogle Stykker: i Rygsfinnen 69, i Brystfinnerne 12, hvoraf de 8 i Midten vare toflove, i Bugfinnerne 6, i Gatborettsfinne 51, i Sporsfinnen 19 Radii, hvoraf de mellemste 14 vare toflove; Den kom i det øvrige overens med Autorernes Beskrivelser; Ryggen, eller den høire Side aftegraae med sorte irregulære smaae Skyer og heipomerants farvede Pletter, hvoraf de fleste ere aflange, og gaae tværs, med en hvidagtig Kant, disse gaae i en regelmæssig Rad, dog af ubestemt Tal, langs Ryg og Gatborettsfinnen, og ved deres Rodder, paa Noden af Sporen er der altid 2; det næst bageste Tuberkel paa Hovedet er størst, og ofte anvoret med det bageste. Strax foran ved Dinene var en kort cirrus,

thus²⁾, med ligesom et Rudiment til en anden. Iris var brandgul; Linea lateralis over Brystfinnerne halvringbøiet; Paa Dyret levende var Skællene meget smaa med en lysere Kant, paa det døde bleve de ligesom smaa Børter halv ophøiede, den venstre Side var heel hvid; Størrelsen overmaade forskiellig. Pl. lingvataloides (Oculis dextris, dentibus minutissimis subobtusis, ano sinistro, corpore oblongo, aspero) Isl. Koli og Lúra, er formodentlig den Varietæt Mohr nævner S. 72. Jeg tællede i nogle i Rygsfinnen 80, i Brystfinnerne II, alle tvækløvede, i Bugfinnerne 6, i Gatborsfinnen 63, i Sporen 16, alle tokløvede. Af denne falder en temmelig Mængde i Vidøe Sundet, dog mindre end den forrige; Kroppen er lancetformig og kun skrubbet naar den stryges bag fra for til; Skællene ere smaa, runde, i Kanten mørkere. Hovedet ligner den forrige, men er glat og skiellet, uden Skæg, og Kiæverne nær lige lange, med smaa halvstumpe Tænder; Ganen og Gummerne glatte; Dinene mindre udstaaende, men noget større end de paa den forrige, Pupillen himmelblaa med en brandgul Iris; Gælle=Dekselet bestaaer af 2 Lameller, der bedække Gællehinden; linea lateralis gaaer lige efter Midten hen til Brystfinnerne, lige over samme er den ganske ringbøiet; Gatboret paa venstre Side midt imellem Bugfinnen og Gatborsfinnen; Finnerne af

---

²⁾ Vel ei andet end Næseborets bløde Pibe.

af samme Farve som Kroppen og radii heelt opskiel-
 lede; den høire Side sortaskefarvet, den venstre gan-
 ske hvid; Størrelsen bestandigere; de sædvanligste ere
 fra Snuden til Roden af Sporen 8 à 10 Tommer,
 og mellem Ryg- og Gattborfinnen, hvor de ere bredest,
 5 à 6 Tommer; Det hænder sig, at i bemeldte Glyn-
 dregarn optrækkes en eller anden af de smaa Kopper;
 den jeg fik, var Raja Fullonica (isl. Lindabikkia), kom
 nøie overeens med Hr. Sogne Præst Fabritii Beskri-
 velse i hans Fauna Grönl. dog vare de omtalte Plet-
 ter, eller rettere Draaber paa Ryggen hvide, Pupil-
 len askegraae, iris albo-radiata, den fanges paa mud-
 ret Grund, og ædes ugiærne, uden af fattige Folk.

Udtog af Veirjournalen.

Saa nær som den 1ste om Aftenen, og den 2den
 om Morgenens har denne Maaned været uden Frost;
 dog har Vinden ofte været fra S. til N. omvankende;
 fielden meget stærk, men man kan sikkert slutte, at paa
 Nordlandet have været ständige Nordvinde, og den Kant
 belagt med Grønlandsk Is, hvilket og Beretningen der-
 fra midt i Maanedens bekræfter; Luften har nemlig som
 oftest hver Formiddag her været tyk fra S, ligesom
 Vinden skulle ville blæse fra den Kant; men altid har den
 været, især imod Aftenerne, klar over Besten og Nor-
 derfielddene, og vist er det, at om Nætterne har det sted-
 se, saa ofte Luften har været klar, froffet til Fields,
 hvor:

hvorpaa man og her paa Stedet angiver et sikkert
 Mærke, naar nemlig Vinduerne, efter en varm Dag
 og i stille Veir, henimod Solens Nedgang anløbe paa
 den indvendige Side med Dunster, skal der vist blive
 Frost den Nat, om ei i Bygden, saa dog til Fjelds.
 Varmen om Aftenen er bleven optegnet Kl. 11, men
 altid staaer Dvægselvet ved denne Tid lavest ved So-
 lens Dvgang gemenlig 2° lavere end Aftenen før, som-
 metider lavere, saasom Natten efter den 26de, da
 Dvægselvet var sunket til $1\frac{1}{2}^{\circ}$, ved Solens Dvgang
 Kl. $2\frac{3}{4}$ f. m.; bemeldte den 26de havde man ellers et
 besynderligt Veir: Om Formiddagen blæste en sagte
 Østenvind, og Luften var næsten klar, om Middagen
 var det stille med 29° mod Solen, og en tynd Vak-
 ke i S. (Vakke kalder man her Skyerne, naar de som
 en Bæg sidde tæt ned ved Horizonten) Kl. 2 e. m.
 var den sydlige halve Deel af Himmelen bleven skyet,
 med tillige et stærkt Svemister af samme Slags som
 det under April omtalte; Vinden blæste da tillige fra
 S. og N. saaledes at Senden for Vidøe var Vinden
 stiv Syd, og norden for samt længer ud til Havs stiv
 Nord, dette varede et par Timer, da Nordvinden
 maatte vige for den sydlige, som Kl. 6 havde dreiet
 sig om til V. med tiltagende Mister, der end videre
 bekræfter den Formodning, at dette Mister kommer ei
 her fra Landet; maaskee er det opstigende Svædunster
 fra det store Hav sønden for Island, der vel er det
 stærste i Verden; Den 31te var Luften opfyldt med tyde-
 ligt

ligt Jord= eller Landmister (dan. Støvtaage, isl. Mor), det havde en gulbrun Farve, og forsvandt om Eftermiddagen da Vinden gik til S., og blev afløst med det førnævnte Søemister og Regn. Hylindgar er et Luftsyn og en Art Morgana, hvorom jeg erindrer mig at have læst en Afhandling i den physikalske Narbog, som nu er ei ved Haanden, der sees ofte i klart Veir med Utræne, eller, naar Vinden staaer fra Søen: smaa Udhubker, Baade, Der, Skier og Holme er ligesom ophøiede og hængende i Luften tæt ved Søen, og paa adskillige Maader forandrede i sin Figur, paa samme Maade som naar man staaer for et Vindue af Kronsglas, og i adskillige Stillinger seer de udenfor værende Objecter af foranderlig Udseende. Paa Nordlandet sees dette endog langt fra Søen, og meget oftere end her; ventelig er dette Luftsyn almindeligere mod Norden end Sønden; Endnu sidst i Maanedens ere Fjeldene saa bedækkede med Snee, at ingen kan reise, undtagen over det laveste.

Barometret høiest Vidde 28', 6 $\frac{1}{4}$ " — Næs 28', 9".

lavest — — 27', 3 $\frac{1}{4}$ " — — 27', 5".

Forskiel — — 1', 3" — — 1', 4".

Thermometret høiest Vidde 14° Δ — Næs 10° Δ

lavest — — 1 $\frac{1}{2}$ ° ∇ — — 1° ∇

Forskiel — — 12 $\frac{1}{2}$ ° — — 9°

Nord=

Nordlys	1 Nat	Solring	6 gange	Maanering	0 gange
Regnbue	0 gange	Visele	5 —	Soldrag	0 —
Ultrane	14 —	Mister	5 —	Aftenrøde	2 —
Hyllingar	1 —	Mor, (Jord eller Stov, Laage)	1 —		
Sydvind	9 —	Nordvind	7 —	Ostvind	41 —
Vestvind	4 —	Sydost	12 —	Nordvest	5 —
Sydvest	8 —	Nordost	3 —	stille	27 —
Vola	25 —	stiv Blæst	28 —	Storm	12 —
Snee (til Fields)	3 —	Regn eller Slud	22 —	Hagel (sterk)	1 —
flart (ganske)	6 —	tykt	85 —	tørt	66 —

Middagsvarme stærst i ☉ 29°

Den 2den Junii samlede man her første Gang Veder Æg paa Lidmarken. Nu begyndte man og at finde Farnens Æg i Mængde, hvoraf fielden findes over 2 i een Rede; i Farnen ere de meget forskiellige, saavel som i Størrelse og Figur; nogle ere ganske hvide, og er det artig, at deslige falde meest i det saa kaldte Botasund her paa Øen; undertiden ere disse uden Skal, og kaldes da Bindæg; de fleste ere mørke hvide, med grøn Skær og blaae, og sorte Pletter; bemeldte Fugl bygger fielden Rede, men laer Æggene ligge hvor de falde. Hift og her oppe i Bygden lægger den sine Æg i smaa Holme og Bredder af de større Elve. Af Soefugle=Æg ere disse nok de lekkerste. Samme Dag fandt man nogle Unde Æg, og nogle af *Fringilla Lapponica*.

Den 3die om Natten, da vi reiste over Lavastrækningen Gardahran, for at besøge en Dansk paa Havnesfjord, der ved Kanon=Løsning havde meget
blesferet

bleseret sig paa Hænder og i Ansigt, fandtes i samme Havn *Dryas octopetala*, (hvoraf alle smaa Fielde ellers besættes) *Potent. verna*, *Arb. uva ursi*, *Sedum acre*, *Empetr. nigrum*, og *Carex montana* i Blomst; omkring liggende Heider begyndte og at fremstykke *Cardam. petræa* og *Cerast. viscosum* i Mængde.

Den 4de fandt man en *Falc. lanarii* Rede med 3 Æg udi, i en Strandklippe Stefiarholen kaldet, hvilken Fugl man ei erindrer før at have lagt sine Æg her paa Den. Æggene vare af Størrelse som *Kriens*, rødagtige sortspragtede, dens Rede var bygget af blotte Straae. Hvergang den forlod sin Rede og flet op, blev den jammerlig forfulgt af *Krien*, som i hundrede Tal omringede og nappede den. *Saxifraga cespitosa* *Talict. alpinum*, begge sparsomt paa smaa klippige Heider, samt *Alchemilla alpina* alle vegne paa tørre grussige Steder, stode i Blomst ved denne Tid.

Den 6te fik jeg Æggene af *Anas Boschas*, de ere noget større end de andres, Æderfugles undtagne, og som de flestes af hvid Farve, 6 à 8 i en Rede, hvilke de bygge af egne Fier og smaa Mos i Huller mellem store jordgravne Stene udi Stranden.

Den 8de fik jeg Æggene af *Anas histrionica*, noget mindre end den forrige, men af samme Tal og samme Redebygning; samme Dag fik jeg Æggene af *Scolop. gallinago*, som er noget mindre end *Ternens*, og spidsere i den anden Ende, 4 i Tallet, af grønlig, gulspraglet Farve; den bygger sin Rede af Mos og Straae,

Straa, ganske smuk i Siden af Tuer paa fugtige Steder. Fandt Alopec. geniculatus afblomstret paa et Hauge-Gaarde i Kiøbstaden Keikewig.

Den 10de blomstrede *Pinguicula vulgaris*, *Potentilla anserina*, *Rumex acetosa*, *Cerastium vulgatum*, *Alfime media*, *Thlapsi b. pastoris*, *Cucubalus behen*, og *Erig. 1-florum*.

Den 13de blev jeg fra Stranden af, var en Fugl ude paa Søen blandt de andre Vederfugle, der laae og sov med Nebbet fremmen til under Vingen; ved første Allarm vognede den strax, men var saa langt fra, at jeg hverken kunde træffe den med en Steen, eller ret beskrive dens Udseende; den var noget større end en Vederhan, næsten af samme Farve undtagen nogle hvide tværgaaende Baaend, denne havde over Skuldrene og Halsen; men deri var den forskjellig fra hine, at den havde en stor Kam eller Karunkel paa basis af rostrum ligesom en Hane, samt nogle Lapper neden under Halsen, alle af rød Farve; i det man vilde faae fat paa en Flint, floi denne meget skye Fugl, til min inderlige Fortrød, sin Wei. Om det blot er en Varietet af Vederfuglen eller en særskilt, maaskee ubeskreven Species, tør jeg ikke sige; af de tilstedeværende blev den kaldet Blifa-køngur.

Samme Dag samlede jeg og udpillede nogle smaa Krabber, der bleve optrukne med Flyndre-Garnene, hvoriblandt en, hvis hele Krop og Fødder var ganske besat med *Lepades*, saa det var Under den kunde røre sig.

Den 14de fik jeg Æg af *Tringa lobata* (Ódins, hanin eller Torfgráfarastin) 4 i Tallet, mindre end *Scolop. Gallinaginis*, men næsten af samme Farve; dens Rede er simpel, oftest i Breddene af ferske Søer, især om de ved Hverevand ere noget varme, samt Torvemoser og smaa Diger.

Denne Dag stod *Arenaria multicaulis* i Blomst i tør Grus og stenig Jord vesten for Kenkevijs Skole. Ved denne Tid forekom meget hiß og her, hvor man kom, af *Polygonum viviparum*, hvis Spici var ganske besat med uftilago, der ventelig forarsages af det kolde og tørre Foraar, knap af Fugtighed, da Veiret ikke var særdeles fugtigt, og dette mærkedes saavel paa tørre som fugtige Steder.

Den 20de stode *Myosotis Scorpioides*, *Geranium sylvaticum*, *fuscum* og *Carex arenaria* i Blomst her paa Den; desuden fik jeg en *Moracilla alba*, dens Rede og Æg, 6 i Tallet, meget smaa, af hvidgrøn Farve; Reden er kunstig sammenfløttet af Hestes og andre Dyrs Haar, og meget dyb. Endnu fik jeg ova *Mergi Merganseris*; den lægger dem lige saa mange og paa lige Maade, som de øvrige Rænder, i en Rede af Straa og egne Fier.

Den 21de blomstrede *Pulmonaria maritima*, *Cerastium alpinum*, samt i et Hengeddynd paa Østerøen *Montia fontana*, *Ranunc. hyperboreus*, og en Mængde *Sedum acre*, hvis naturlige solum dog er tørt Grus. Tæt ved Dyndet i fugtig Jord stod nogle enkelte.

enkelt Tali^{tr.} alpinum angrebne med en besynderlig mig ukendt Sygdom, med mindre det skulde have været Insekt-Boliger, af Slægten Coccus; Petiolus var oventil oppe ved Bladene, og endeel af Bladene selv, opsvulmet i Substancen, og havde faaet en mørk Risd-Farve; disse Svulster vare tæt besatte med smaa bitte hvide Punkter, der under Microscopet saae ud som smaa Kopper, hvis Barmer vare hvide og enten ciliati, eller overstræede med et Slags hvidt Pulver, samme saae man og under Glasset hist og her mellem Kopperne; Kopperne selv vare fulde af nogen gulagtig Materie. Hvor neie jeg søgde, fandt jeg ikke nogen anden Plante anstucken af dette i Nærheden.

Den 26de foretog jeg en Reise til Kiosen, et Beigdelav op fra Hvalsfjorden, indstttet af Fjeldet Esian og andre; Veien falder vesten for Esu-Fjeldet langs samme, over det saa kaldte Kialarnes, hvor Historien melder om en saa betydelig Skov i gamle Dage, at deraf skal være taget Vinne i Kielen til et i de Dage saa kaldet Havfært Skib: nu sees der ikke engang Krætskov, men en skion Græssgang overalt. Fra Fjeldet er nedstyrtet uhyre Skredfald, der nok kan have forødt Skoven til deels; i disse Skrede findes blandt andet adskillige Calcedon Stykker; rød og grøn Jaspis og lidt Zeolithen af de ordinaire. Fjeldet er meget høit, med udstaaende Klippepidser, hvilke forvolde overmaade hestige Windsted (isl. Bilier) naar Winden er østlig; Ja vi havde denne Gang, skion Winden

var S. D., nok med at holde os paa Hestene; Fjeldet seer paa fleste Steder meget omtumlet ud, med hele Floser hvidgraae Tophus, og andre bolar Leer-Arter. Veien boiedes til Slutning opad en Dal, Mydalen kaldet; Vinden var her saa stærk, at vi næsten laae skade paa Hesten, tillige regnede det meget, og Veien var den usselste. Vi kom omsider til Medalfell ganske udpidskede og trætte, og bleve der om Natten meget got imodtagne af den brave Laugmand Olavsøn. Kort fra denne Gaard er en fiskerig fersk See Medalfells-vand, med en lille Holme udi, hvor før har været et got Eggvær af Vederfugle og flere, men skal ved en misundelig Person være ruineret; fra Vandet flyder en Elv Bugda, hvor Laugmanden har sat en Laxefiske i hvilken han fanger temmelig got; Eggen er lige midt op i Fjeld-Siden meget græsrig, og for største Deelen tør; *Antheric. calyculatum* vorde her temmelig hyppig og stod nu i Blomst.

Den 27de reiste jeg fra Medalfell ledsaget af Hr. Laugmanden i privat Vrende ned ad Sveiten til Gaarden Nedrehals. Veien falder over Laxaen, en Elv der flyder ned langs Bygden, og nedentil, hvor den falder udi Seen, danner en Foss, Laxfossen kaldet, da der fanges Lax paa en mig hidtil ubekjendt Maade; nedentil i Fossen selv danner Sklippen adskillige Hylde, der for det meste, naar liden Vært er i Elven, ere tørre eller rage ud af Vandfaldet, og saaledes beskafne, at man uden synderlig Fare dog med Agtsomhed kan

Klavre ud paa dem; paa disse Hylde bygger man nogle saa kaldte Krór eller firkantede Giærder af Stene hvilke strax fyldes med Vand fra Fossen af; Væren som af alle Kræfter stræber at komme mod Strømmen saa langt op efter Elvene om Foraaret som det er den mueligt, springer, især i stille og got Veir saa høit han kan op af Vandet imod Fossen, men mangfoldige stode deels imod Bandsfaldet, deels imod Klipperne, og falde ned i bemeldte Giærder, hvor de forblive i al Stilhed og Sikkerhed til Eiermanden kommer, og med en Lansse hiver den ene efter den anden op af Vandet; Paa saadan Maade kan her ofte falde en betydelig Fangst, men Ulykken er at saa snart Elven ved indfaldende Regnveir vorer til, ryddes disse Steengiærder reent bort og maae bygges paa ny. Vi tog fra bemeldte Gaard om Aftenen Kl. 6½ op ad Klofen paa den østere Side af Medalsfjeldet, der staaer adskilt fra alle de omkringliggende; Veigdelavet bestaaer ligesom af Etager, eller den ene Egn er høiere end den anden, lige til man kommer opad den lille Fjeldvei Svinaskardet; her blomstrede *Cardamine pratensis* midt oppe i Fjeldet med alle flores nutantes, der ikke kom af Nattens Fugtighed, da jeg blev det samme var siden efter om høi lys Dag, i tørt Veir; Videre stode her *Cardam. petræa tota hispida*, *Alchemilla vulgaris*, *varietas latifolia*, som allene vorer til Fields, *Bartsia alpina* og en heel Deel *Antheric. calyculatum*, *Arabis alpina* o. fl. Vi fortsatte Reis-

sen om Natten over Svinassard, og kom til Widøe Kl. 2 f. M. den 28de.

Fiskeriet.

Det i denne foregaaende Maaned under denne Artikel anførte Kulle-Fiskerie tog efter Haanden af igien til midt i denne Maaned, da det var reent forsvundet, imod at det ofte vedvarer den hele Sommer. Slyndre-Fiskeriet ligeledes, saa at man reent ud kan sige Fiskeriet i dette Aar er her ganske mislinget.

Udtog af Veirjournalen.

Det meste af Maaneden til den 20de var Vinden sydlig, og sydvestlig, og sagte med let taaget og iblandt ganske klar Luft, om Dagen, og for det meste tørt, undtagen om Natten, da der oftest var Taage og Slud; Varmen bestandig tempereret, og om Natten, naar Veiret var klart, kun 3 à 4° Varme. Slutningen af Maaneden mere vindig og ofte nordlig med afvejlende Regn og Slud. Nattet Luften end var fugtig, vilde dog Græsvoerten ikke slaae ind; man giver den grønlandiske Is Skylden, som laae hele Sommeren til i August Maanedes Begyndelse næsten fast ved Nordlandet, hvorfor Luften aldrig blev naturlig varm, som den pleier i denne Tid. Den 20de gik Solen ned paa Widøe Kl. 10, 26 Min. men kom formiddelt Fjeldet Esian ikke op, førend Kl. 2, 35 Min.

Baro-

Baromet. høiest 28', 7". Thermomet. høiest 15°_A.
 lavest 27', 2½". lavest 3½°_V.

Forskiel 1', 4½".

Forskiel 11½°

Middagsvarme størst i ☉ 31°.

Utræne	8 gange	Bisole	3 gange	Sjallingar	ofte
Aftenrøde	4 —	Hagl	1 —	Solring	2 gange
Sydvind	32 —	Nordvind	9 —	Østvind	2 —
Vestvind	14 —	Sydøstvind	7 —	Sydvestvind	12 —
Nordøstvind	0 —	Nordvestvind	11 —	stille	18 —
saate	34 —	stiv	33 —	Storm	5 —
Snee	0 —	Megn og Slud	31 —	klart	20 —
tykt	70 —	tørt	59 —	Taage	4 —

Først i Julii Maaned traf mig det Uheld, at den ene af mine Heste blev formedelst Bevogterens Skisdesløshed udgtrig til al Sommerbrug, og den anden døde pludselig paa Marken af en mig ubekjendt Sygdom: Forrest paa Ryggen imellem Skuldrene, blev man en liden Tuberositet vaer en Aften, hvis Værelse ei mærkedes at giøre Hesten noget ondt, den næstfølgende Aften laae Hesten død paa Marken, og den hele fremmere Deel af dens Krop med Boverne og det bagerste af Halsen saa opsvolmet, som paa en i høieste Grad Battersottig. Ved en Incision i den forbererte Tuberositet, løb lidt Materie ud af samme, men i dets Sted en forfærdelig Mængde Luft, hvorved Høvelsen satte sig; Mon dette har været et em-

physemia? og er den Sygdom observeret blant Heste? For alle slige pludselige Sygdomme paa Kreaturer, slaaer den gemene Mand Skylden paa Fanden eller onde Aander, her saavel som andre Steder, fordi ingen lærer dem de rette Aarsager.

Den saa kaldte Vesterlands Sygdom begyndte at valse saa stærk i Begyndelsen af denne Maaned, at henimod 20 Menneſker bleve i en rum Uges Tid bortrykte i og omkring Kiebstaden Keykevig, hvilket i Forhold til Folkemængden var meget betydeligt.

Efter alle Nærmeligheder og Landphysicus egen Beretning var dette den samme Sygdom, som i denne Dagbog under August Maaned s. A. er berørt³⁾, og som i den Tid mest grasserede paa Vesterlandet; Patienterne bleve først angrebne af den heftigste Pine, nu i hele Ryggen, nu i en af Hypochondria, nu over Cardia, nu i Mediastino antico, men sædvanligst under en af Skulder=Bladene ned under Huul=Haanden frem for Brystet; de fleste havde tillige Hovedpine, mange stærk Smerte i Fødderne opad Læggen, og nogle en Art Flodsmertes allevegne i Extremiteterne; Smerten i Brystet var saa stærk med et, at de knap kunde trække det halve Veir, men maatte skrig og vrie sig som Orme; Puffen var i denne Tid stærk inflammatorisk og gesvind, men inden man vidste deraf, blev den mat og mellemledende, uden Smerternes

mærke=

---

3) Selst. Skrivters 2det Bind 1ste Heste, pag. 231.

mærkelige Afstagselse, da denne og blev underholdt af
 en i dette Tidrum paafaldende hæftig Hoste, hvormed
 tilsidst fulgde gelinde Kaserie og Døden. Saaledes frem-
 gik Sygdommen hos dem, der enten ikke vilde (hvoraf en
 heel Deel findes iblandt den Islandsske Almue) eller ei
 kunde bruge Lægemidler, eller for det tredie, hvor
 Sygdommen ingen Medicamenter vilde lystre; mange
 af disse vare alt borte inden 24 Timer, de fleste naae-
 de ei 3 Døgn, og de saa, der udholdt Sygdommen
 længer, kom som oftest til Live igien, men maatte hol-
 de ved Sengen 6 til 8 Uger og derover; jo hastigere
 Sygdommen syntes at remittere, jo farligere var det;
 og de der i Forveien vare nogen cronisk Sygdom un-
 derlagte, havde ei nødig at frygte for at besværes læn-
 ge med dette Liv; Dette uagtet vare der mange, som
 Sygdommen ei attaqverede i høiere Grad end saa,
 at de næsten hele Tiden kunde være ude af Sengen,
 hos disse vare Smerterne naturligvis sagtere og mesten-
 deels vagi, ingen Appetit og en Febris continua len-
 ta; og her solveredes Sygdommen med Sved og
 Udset. Min Cuur-Methode var Aareladen jo før
 jo bedre, endog efter at Pulsen var begyndt at give ef-
 ter, og den itereret endog til 4 Gange i 16 Timer,
 saa fremt Smerterne satte sig noget efter den 1ste og
 2den, men slog dette Feil, adplicerte jeg strax et dyg-
 tigt vesicatorium lige paa det Sted hvor Smerten var
 fixus, og gav af internis kuns den bekiendte Mixtura
 Camphorata non acida, et var Spisefkeer fulde hver

Time. Af de circa 20 Stykker jeg fik Leilighed til at behandle i denne Sngdom, var jeg saa lykkelig kun at miste en eneste, der ved Forkielse fik en dødelig Trangbrystighed. De sædvanligste Følger af denne Sngdom, enten forkert eller skodesløst behandlet, var hos de fleste Febris hectica med Nattesveed og bestandig Hoste; Disse blev raadet at drikke $\frac{1}{2}$ Pot sød Koesmælk og desuden Belling og Thee af Musc. Islandicus, som oftest med god Fordeel; Paa ingen af dem der døde mærkede man noget Udslæt, de andre fik sædvanlig et Slags Inatagtige exanthamata, samt Bvlder hist og her paa Legemet, og paa en 6 Stykker af mine Patienter, hvoraf nogle endog hele Tiden gik oppe, saae man ordentligt Mæslinge Udslæt paa Ansigt, Hals og Skuldre samt Bryst, der dog ikke iagttog nogle visse Stadia; overalt var Sngdommen meget mindre hæftig paa alle dem, der fik bemeldte Udslæt. Sidst i Maanedten holdt den noget op paa denne Kant, men begyndte da at yttre sig længere op i Landet; Jeg kan nu ikke frastaae min allerede før yttrede Mening, at dette maae dog være en masseret Mæslinge Feber, ledsaget med en Febris rheumatica, eller falsk Pleuritis, der begge saa ofte gaae her som Epidemie. Jeg beklagede ikke at faae Anledning til nogen Obductio Cadaverum, da endog Landphysicus selv intet befattede sig med samme, og er den største Marsag dertil den Uvillie der hersker iblandt Folk i at give sit Minde til

til at behandle deres Lig, efter deres Fordom, saa umenneskelig, og til ingen Nytte.

I Slutningen af forrige og først i denne Maaned ankomme de saa kaldte Lestir (see v. Troils Breve pag. 42) fra Oplandet nedad til Fiskevarene for at hente Vartidens Fiskefangst. Lest kalder man ellers overhoved, naar man i sit Felge har en halv Snes Lest Heste og derover; Bemeldte Lestamænd eller Lestførere komme til dette Syffel deels fra Øster, deels og mest fra Nordlandet, men hver af disse har sin egen Maner at reise paa; Hr. v. Troil beskriver Nordlændingernes Reise-Maner allene, dog rider Lestamanden forud, kun naar Veien er enten utydelig, eller saa besværlig at Hestene nødigt vil gaae samme; for det øvrige følge Folkene altid bag efter Læsten, og naar samme er meget stor, eller bestaaer af mange Heste, deler Mandskabet samme mellem sig, for at Farten kan blive desto hastigere. Østerlændingerne derimod knytte et Laug i Kieften paa hver Lesthest, seie 4 à 5 sammen, den ene til Rumpen eller Stierten af den anden, og ledes de da af en Mand der altid er foran dem; naar der ere mange Heste i Læste, ere der flere Ledere, saa at samme udgjør en heel lang Række; paa den bageste Hest sidder altid en Dreng eller gammel Kierling mellem Kæfterne, for at varskue de andre, dersom noget gaaer af lave; Disse have den Fordeel, at saavel Seletøi som Læst kan sidde endog hele Dagen uden at noget gaaer af lave, da Hesten stedse gaaer jævnt frem,

fe heller ikke paa denne Maade kan forhale Reisen ved at gribe en Mundfuld Græs efter hinanden hvor samme findes; dog holde Nordlendingerne gjerne bedre ud, ere Imuntreere og raskere, da disse have næsten sin hele Frihed ved at gaae løse. Bemeldte Hr. Treiel tager meget Feil, naar han anfører en Hests sædvanlige Lastkun 15 à 16 Pund, da de sædvanlige Bagger veie hver fra 80 til 120 danske Pund, og hvoraf der hænges een paa hver Side af Hesten, kaldes da Baggar og Klyf, de mindre af 10 til 30 Punds Vægt kaldes Truss. I forrige Tider ankom der meget flere Laster til Sydlandet end nu, den Tid kom der Folk med Landvarer, for at tilbytte sig Fiskevarer af Søebonden, foruden de andre, der havde holdt en eller flere Karle til Fiskeriet om Værtiden; nu derimod kommer ingen, undtagen de sidste, da deels Fiskeriets Mislingelse, deels den høie Pris paa Fisk hos Fremmede, gier al sig Varebytning umuelig, saa at denne Art af Markeder er nu næsten af Mode, naar man undtager noget smaa Prang med endeel ubetydelige Varer, Smede: Arbeide og deslige. For sit Landbonden for 20 Pund Smør eller Uld, 80 Pund eller 1 Det Fisk af Søebonden, nu faaes den ikke for det firdobbelte; Fer var Landbonden Landbonde, og Søebonden Søebonde, og sit sine Fornødenheder af hverandre, nu vil enhver i sin Husholdning være et Amphibium, drive begge Dele, men forsømme desaaarsag begge Deele; Det er endog offentlig forbudt, at Søebonden,

den, saasom nærmere ved Kiøb- og Handelstæderne, maae paa Landbondens Begne indkøbe Nødvendigheds Varer af de Handlende, hvorved den sidste enten maae miste samme, eller nødes til at købe dem efter forhøjet Pris, da han ikke i den Tid, Priserne vare lavere, maatte forsømme sit Landbrug ved ofte mange Mils Reise ned til Handelstædet. Til Vesterlands Fiskevær udredes ligeledes i denne Tid flige Læster.

Den 12te og noget før, efter Græsvoxtens Beskaffenhed, begyndes Høestængen almindelig her i Landet; Bonden har visse Urters Modenhed til Mærke, naar samme skal begyndes, her iblandt er *Leontodon taraxacum* i pappo den fornemste, og naar *Gramina* begynde at faae en lysere og glindsende *Spica*, og nemlig disses *fructescencia* begynder.

Den 14de reiste jeg op til Altinget eller Islands almindelige Laugting, der aarlig holdes nær ved Gaarden Thingvælle i Thingvælle Sveiten. Bemeldte Sveit, som tilhører Arnes Eyssel, ligger noget høit oppe til Fjelds omkring en fersk Sø Thingvallavatn, som Paullsen og Davsen angive for den største i Island, og som giver en deilig Forellesfangst; Sveiten bestaaer af et Kirkesogn, nemlig Thingvælle, hvor Præsten residerer. Den hele Egn er ganske forbrændt, og ingen Steder troer jeg man seer gyseligere Virkninger af underjordisk Ild, neppe kan man giøre et Skridt, formedelt bundløse Sprækker, der gaae i alle muelige Directioner, dog meest fra N. til S. eftersom Ildflodene
 3de Bind, 1ste Sæfte. N dens

dens Direction synes at have været: nogle af disse ere fyldte med Vand; andre lukkede oventil med Lavagrus og Mosse, og desaaarsag overmaade farlige for Mennesker og Dyr, hvoraf en heel Deel Nar efter andet har sat Livet til i samme. Af disse Giauere eller Sprækker ere 2 de største af alle; en paa hver Side af Egnen, nemlig Hrafnagiau paa den østere, og Almannagiau paa den vestere Side, begge ere de de længste endog over 1 Miil; Egnen imellem dem, som egentlig kaldes Thingvallahraun henimod $\frac{3}{4}$ Miil bred er intet andet end Lava, og synes, som og virkelig er, at være heel nedsunken under Dntumlingen, rimelig er den store Søe Thingvalle Vand intet andet end en opdæmmet stor Elv, maaskee fra de nordenfor denne Sveit høit oppe liggende Isbierge, hvorom jeg siden faaer Anledning at tale mere. At der ingen betydelige Elve, begge Hvitaærne, den i Borgesfiorden, og den ved Skalholt undtagne, løbe fra disse uhyre Isklipper, Sveitens egen Beskaffenhed og Udseende, samt den i mange af Giauerne hørte brusende Strømi, og tilsidst at der fra Thingvallevandet igien styrter en betydelig Elv, Sogit kaldet, ud nedad igiennem Urnes Ghyffel, giver mig Anledning til denne Tanke, og at bemeldte formodede Elv maae under Dntumlingen være forsvunden, paa samme Maade som Skaptaaen i sidste Vulcan paa Østerlandet 1783. (vide Steph. Beskrivelse over Vulcanen i Skaptfields Ghyffel &c.); det er ellers at mærke, at denne Vulcan i Thingvalle Sveiten

er afbrændt førend Landet blev beboet (see Kristni-
 Saga, Kiebenhavn 1773. pag. 88) og det endog me-
 get længe før, thi ved Landets Beboelse var dette
 Hraun, som det endnu er, bevoxet med Krattkov (see
 Páttin af Mulkofra); I sidste Jordstielv Aar 1789 er
 denne hele Mellemdeel af Egnen nedstunken en god
 Alen eller meer, hvilket tydelig var at see paa Klippen
 nordentil i Almannagiau, hvor man kunde maale
 hvor dybt Grunden var nedstunken, og det samme sees
 paa den østere Side af Egnen ved Hrasnagiau, men
 det tydeligste Bevis gav Thingvallevandet selv,
 som gif en heel Bei over sine Bredde paa den nordre,
 men tørrede op paa den søndre Side. Efter samme
 Jordstielv opkom der utallige Sprækker her i Egnen,
 og en heel Deel kaagende Hvere paa Fjeldveien Helligs-
 heide og andre Steder, hvor de ei vare før. I den sto-
 re Sprække Almannagiau, samt tillige i de andre min-
 dre, seer man, at det ene Lag ligger ovenpaa det andet;
 man kan endnu paa bemeldte Sted tælle over 20 ho-
 rizontale Lag, men dette giver ei andet tilkiende end
 mangfoldige Oversvømminger under en og samme
 Sprudning, saaledes, at det ene Lags yderste har alt
 været i Færd med at styrkne, da det andet kom; men
 foruden dette, ere alle disse strata fulde af vertikale
 Sprækker, hvorved dannes Basaltlignende Støtter,
 men det Lava eller Slaggeagtige Brud, og de mange
 Huller vise, at det ingen Basalter er. At ville bevise
 Basaltens Frembringelse ved underjordisk Jld af, at

Lava=Strømmen, ved at styrte ud i Søen, er bleven til Basalt=Viller, ved at sprække i disse kantede Støtter, som nogle Skribenter have gjort, synes mig af foransførte ikke gaaer an; her er Lava sønderbrusten i basaltformige Støtter, men ingen Basalt.

Den lille Elv Urará kommer fra N. V., styrter ned i Allmannagiauven, flyder en Deel langs samme, men skærer sig kort østen for Thingvalle ud igiennem øster-Bøg, og løber siden langs samme udi Thingvalle Søen strax vesten for Thingvalle. Althinget staaer strax sønden for Elvens Udlob af Giæen paa dens venstre Side, og har staaet der, siden Begyndelsen af det 10de Seculum, da det blev didstyttet fra Kialar=nes; her sees kun 2 Huse af Tømmer; det ene er Amtmandens Stue, reent forfaldet, formedelst Mangel paa Oppasning og Reparation; det andet er Bogretten eller Huset hvori begge de verdslige Retter, Laugtings- og Ober-Retten holdes, her er en Klokke, hvormed ringes naar Retten skal bivaanes. I forrige Tider bleve Domme affagte under aaben Himmel østen for Elven, paa en med dybe Hraun=Sprækker omgiærdet Klippe, Fegbergi kaldet. Rettens Bisiddere og andre Bedkommende som besøge Althinget, logere enten i Telte, eller i de saa kaldte Boeder: det er af Jord og Steen opbygte Gærder, behængte indvendig med Gardiner, og overdækket med hvidt Badmel; nu omstunder bliver dette almindelige Landsthing sat eller begyndt den 8de i d. M. eller næste Dag efter, naar

den 8de er en Søndag, og opsagt den 21de eller der
 ved Lag efter Sagernes Beskaffenhed. Da her samles
 de fornemste af Landets Mænd, og blive trakterede de
 betydeligste af Landets publiqve Sager, falder Tiden
 her ganske behagelig for en stadig Beopagter af saavel
 Naturen som Menneskers Karakterer, og deraf fly-
 dende forskiellige Phænomener i den islandske politiske
 Verden. De Gamle have ei uden Betænkning sat
 dette Stød her; deels ligger Egnen nærmest af de be-
 hoede til Landets Centrum, deels falde de fleste Fornø-
 denheder i dette Bygde Lav, saasom Beetemark for
 Heste, Brændsel, serst Blands Fiske, Kied, Mælk,
 og andet til de tilstedeværendes Brug; den eneste Ulei-
 lighed er, at Stedet ligger saa langt fra alle Kjøbstæ-
 der, at Kaffe, Sukker og Brændevin til de saa kaldte
 Stores Fornødenhed maae hentes 5 à 6 Miils Wei,
 samt at Landets Stiftamtmand maae have den Uleilig-
 hed paa andres Bekostning, thi han har Frieskøds
 derhen af Bønderne, og til sin Sundheds Besor-
 dring, da man har her en sund Field-Luft, og friskt
 velsmagende Vand, at reise her hid engang om Aaret
 i den hedeste Sommer, paa samme simple Maade,
 som de andre uskyldige Indvaanere, hvilket iblant
 kunde falde ham noget kostbart, da han i Følge de Is-
 landske Giestfriheds Bedtægter, som den øverste af
 Forsamlingen, fremsfor de andre er forbunden til at
 traktere adskillige der besøge ham; Men lad heller dette
 ærverdige antike Sted beholde sin nu nær 900 Aar
 gamle

gamle Værdighed, end at Stedet i Betragtning af nogle tilsyneladende Uleiligheder, flyttes til manges Fortred til Kiøbstæden Kenkevig, hvis ørkesløse Indvaanere nu allerede ere færdige at øde hverandre af Mangel paa alle slags Nødvendigheder. Meere om Althinget og Kettergangene i Island, see Davsens og Poussens Reiser, samt v. Trøils Breve og andre.

Udtog af Veirjournalen.

Til den 2ode var Luften for det første tør, Vinden foranderlig, oftest sagte, og meest V. og Nordvestlig; Maanedens sidste Deel derimod bestandig sugtig, for det meste Sydsøstlig, dog aldrig stærk.

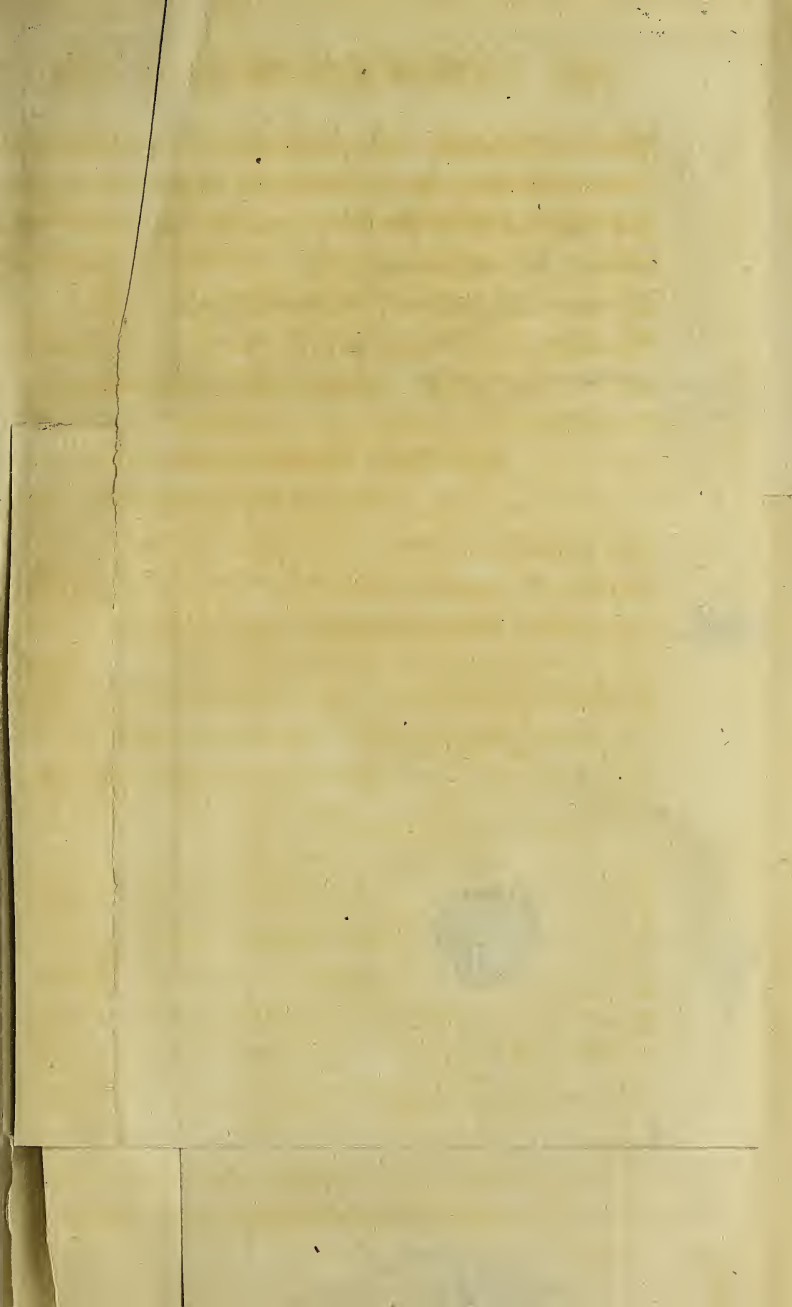
Baromet. høiest $28', 2\frac{3}{4}''$. Thermomet. høiest $18\frac{3}{4}^{\circ}$.
lavest $27', 5\frac{1}{4}''$. lavest 6° .

Forskiel = $1', 9\frac{1}{2}''$.

Forskiel $12\frac{3}{4}^{\circ}$.

Middagsvarme stærst i $\odot$ 36°

Utrøene	17 gange	Jorden	1 gang	Sydvind	9 gange
Solring	1 —	Nordvind	8 —	Østvind	4 —
Bisole	1 —	Vestvind	21 —	Sydsøstvind	19 —
Nordvestv.	26 —	Sydvestvind	1 —	Nordsøstvind	1 —
Regn og Slud	36 —	klart	15 —	tykt	76 —
tørt	54 —	Saage	11 —	Hagel	nogle —
stille	31 —	sagte	36 —	snø	22 —
Storm	4 —				

117

Fig. 4.

Fig. 4. a.

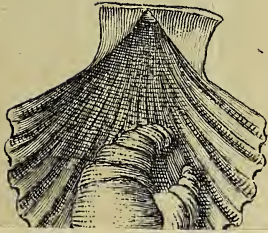

Fig. 1. a.

Fig. 1

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 4. a.

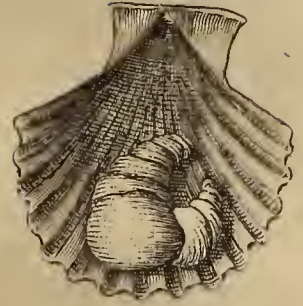

Fig. 8.

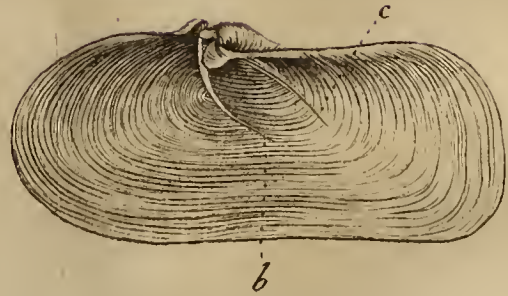
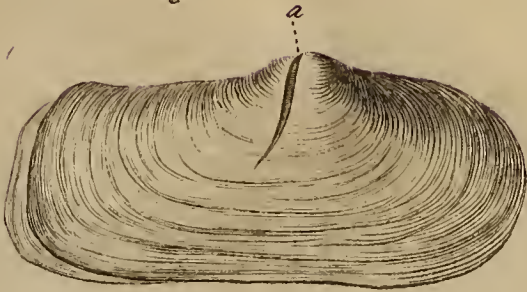

Fig. 16.

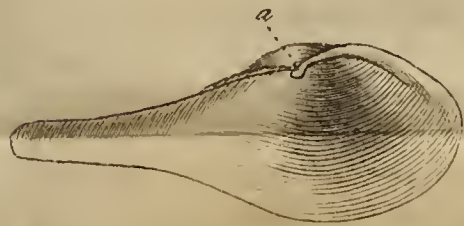
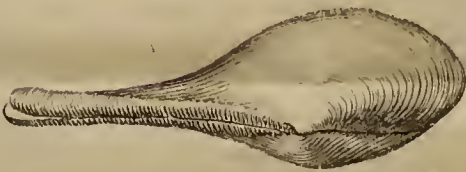
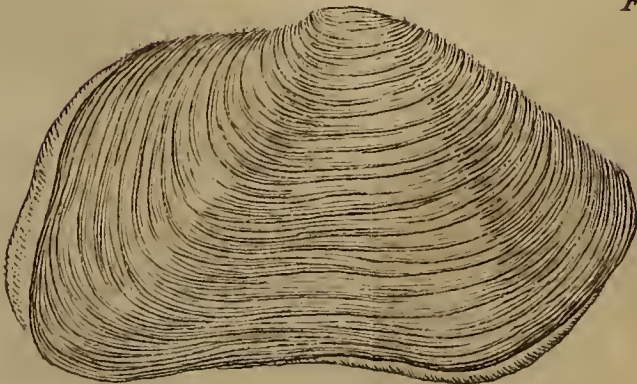
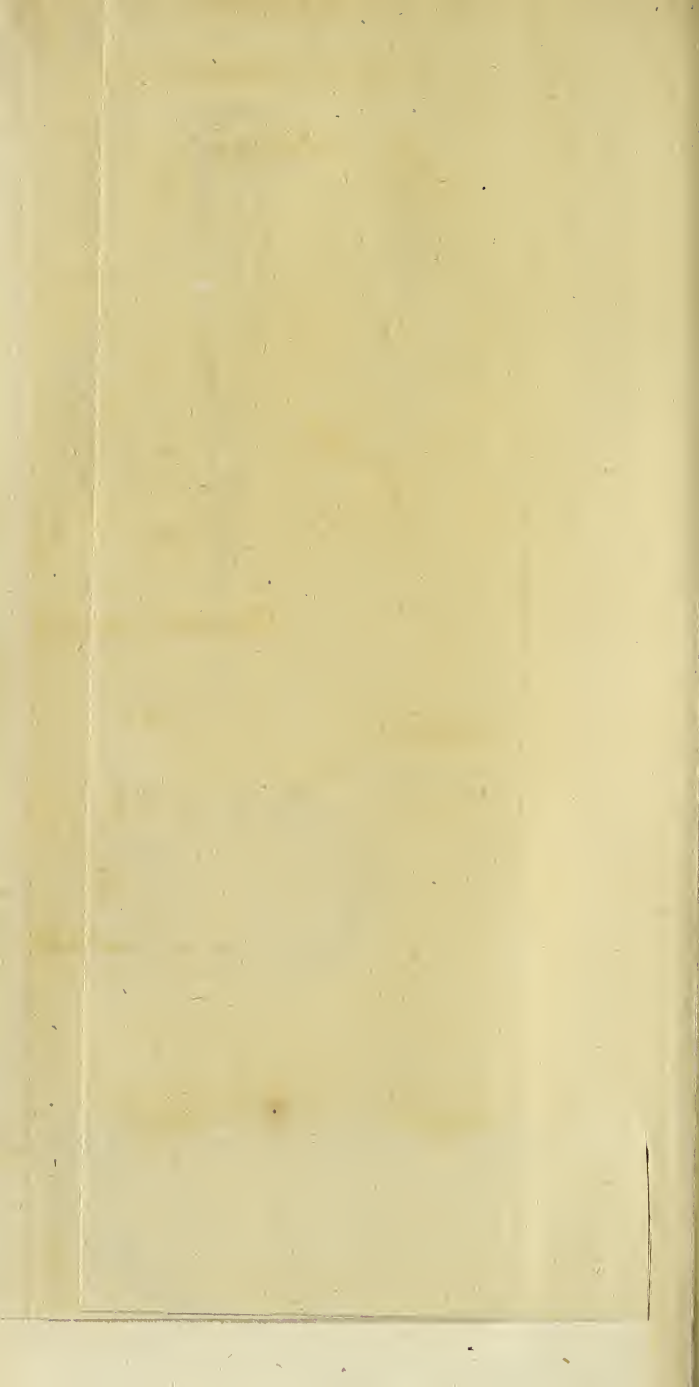
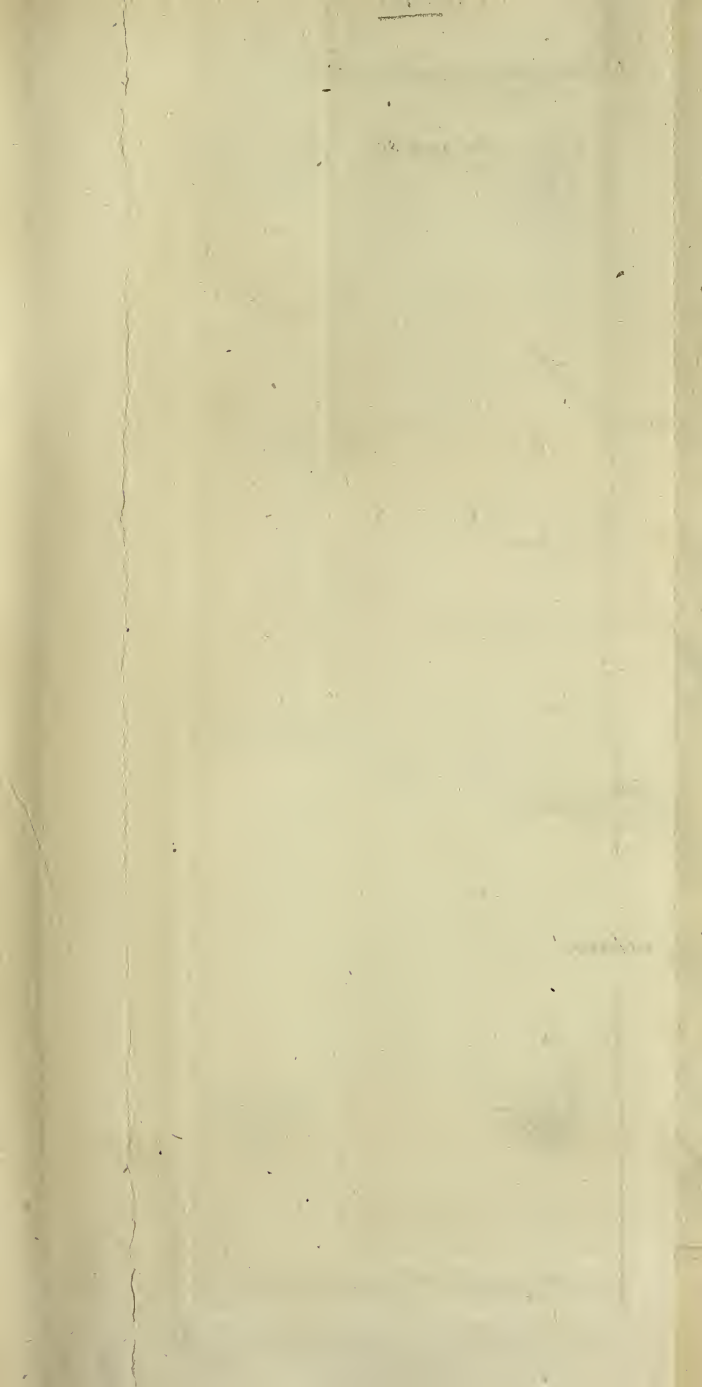

Fig. 18.

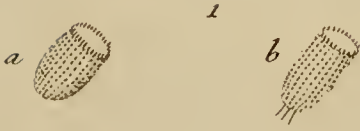

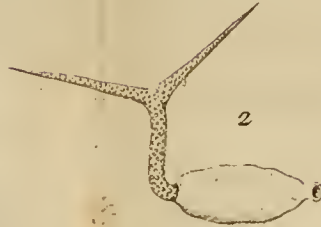
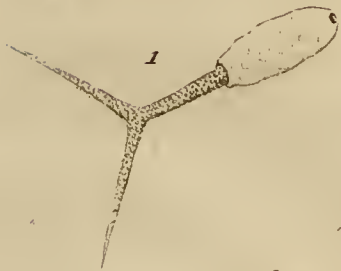

Vorticella punctata

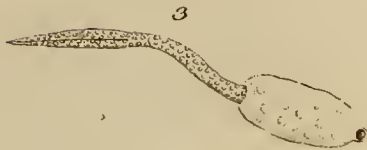

Kerona octoceros

A

Cercaria varicans

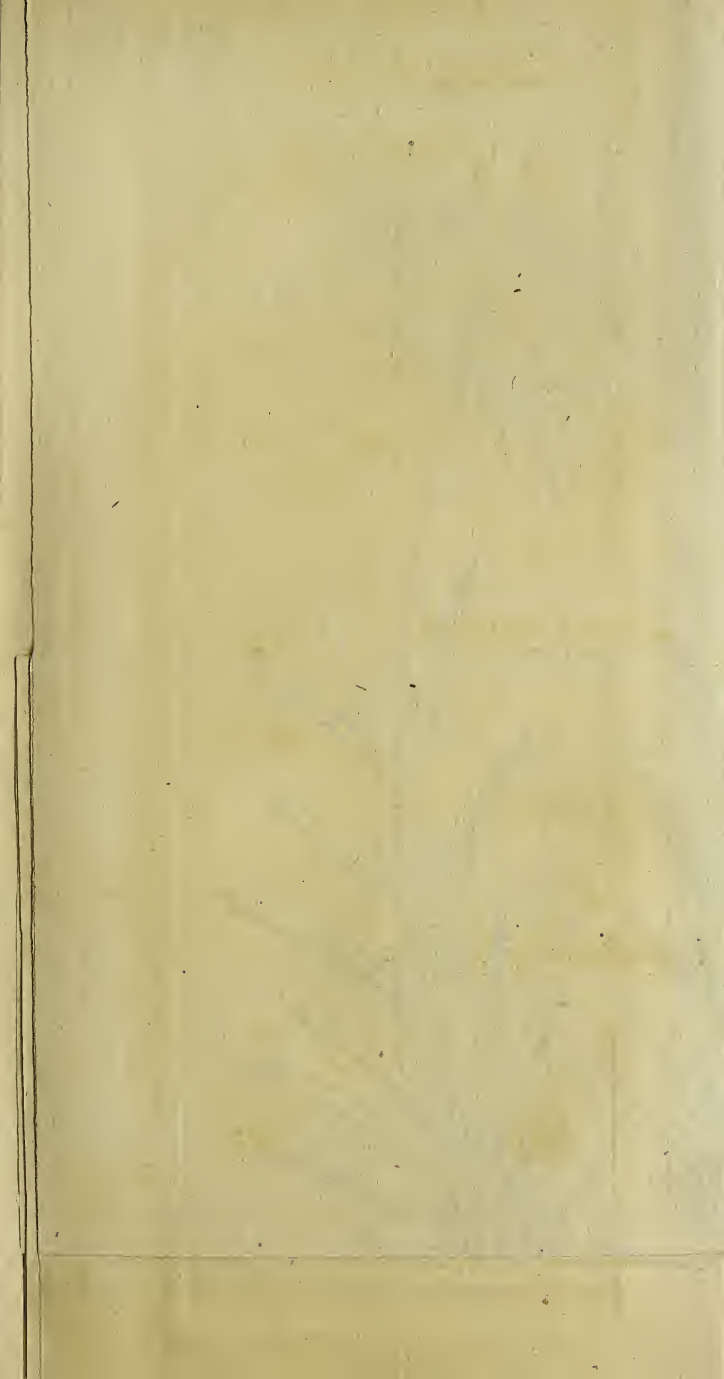
B

Bursaria rostellata

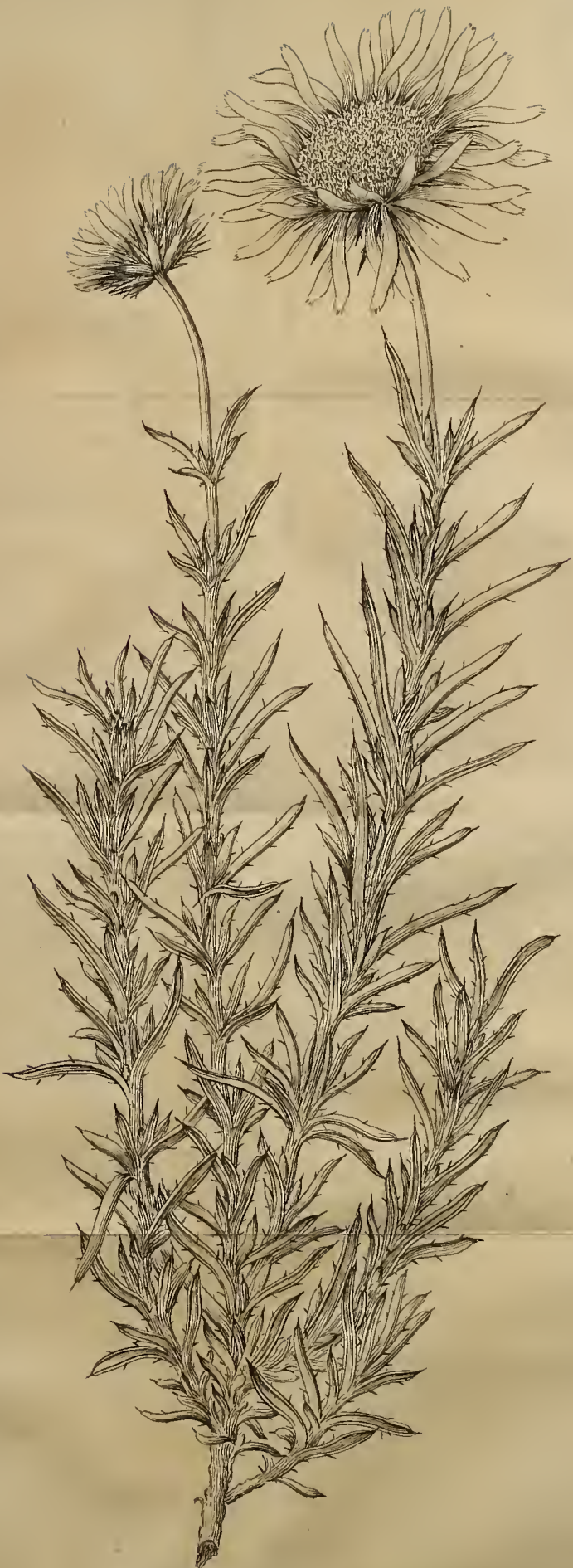

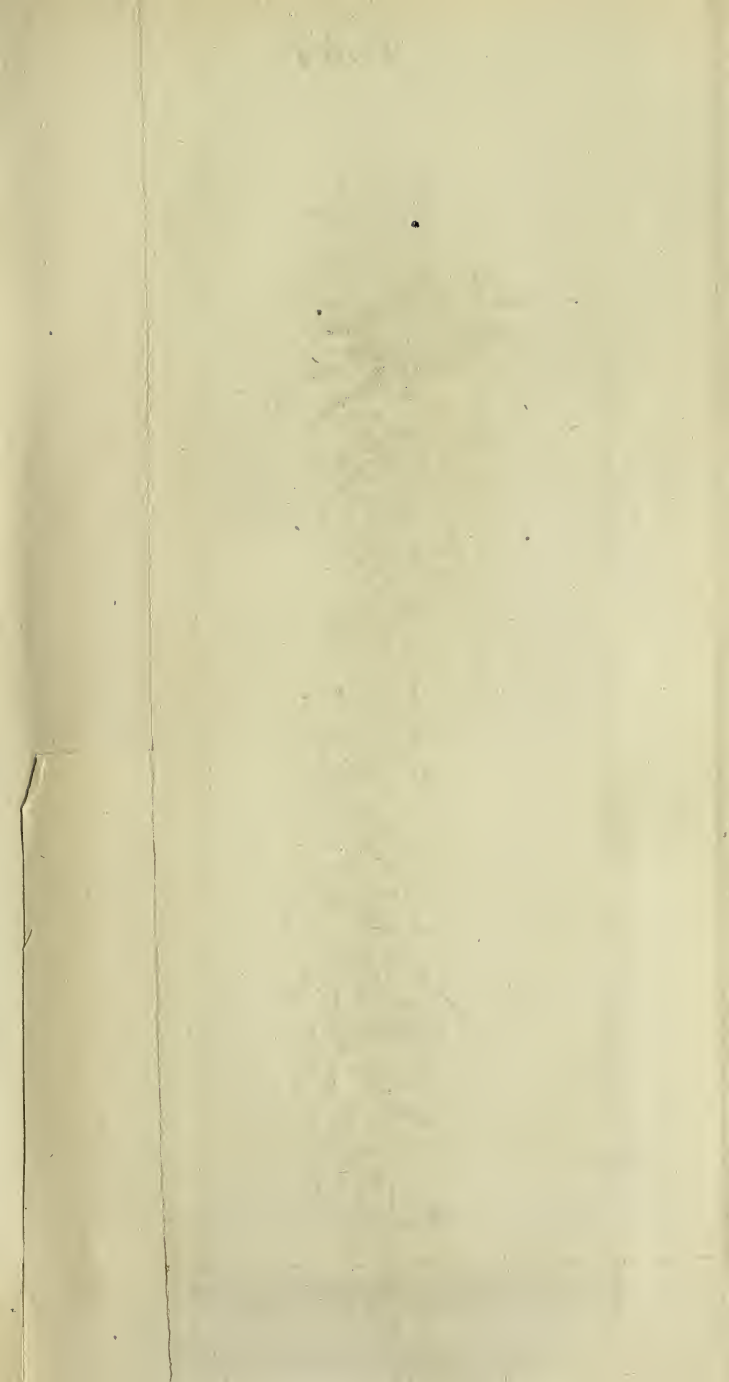

ROHRIA lanceolata.

Worsted del.

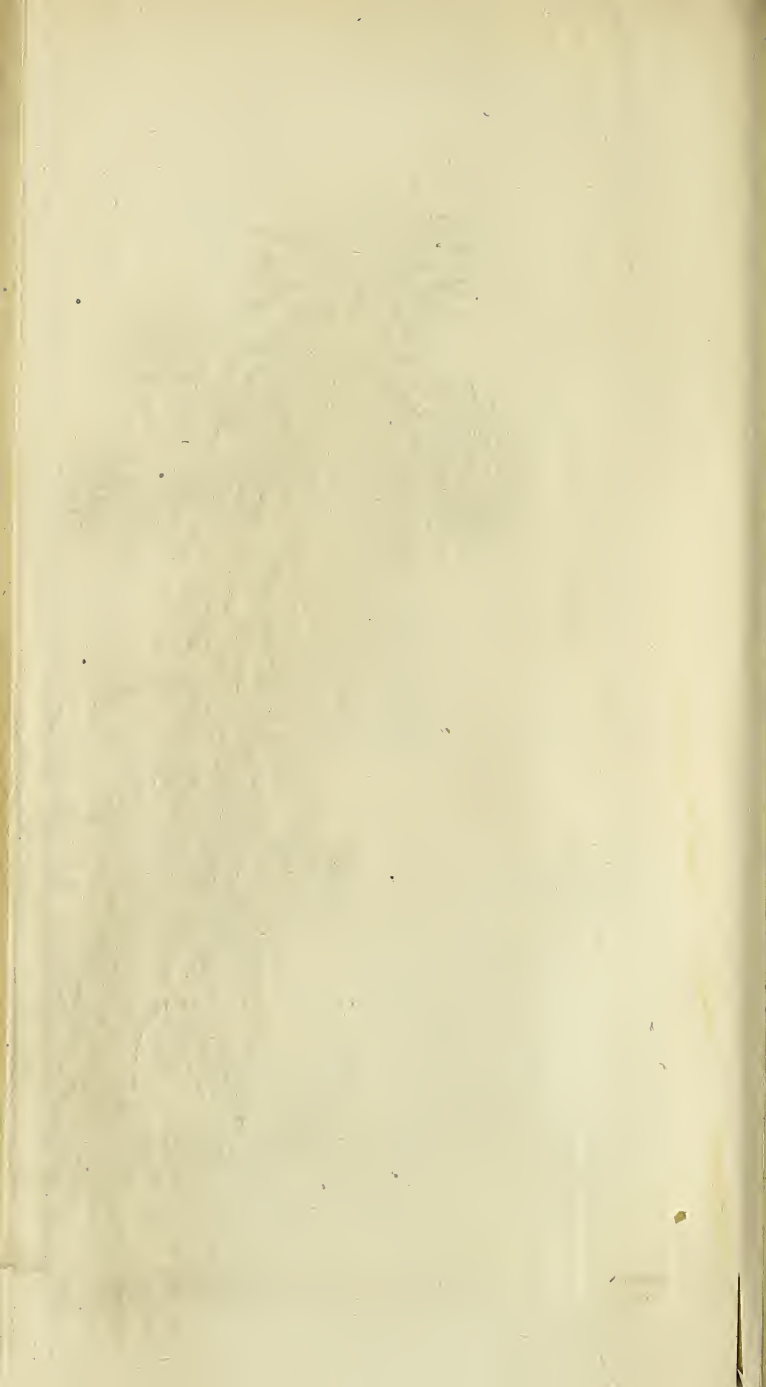

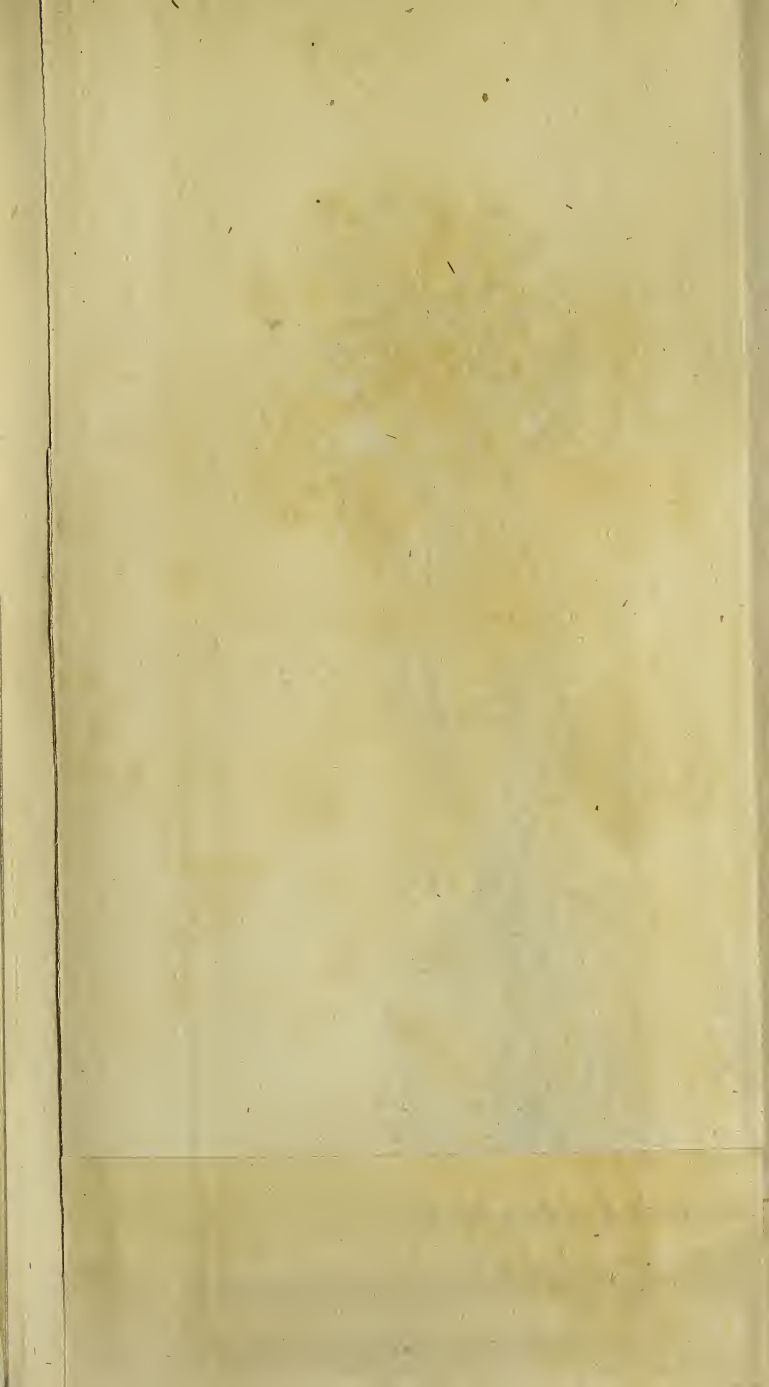

ROFELIA squarrosa.

H. del.

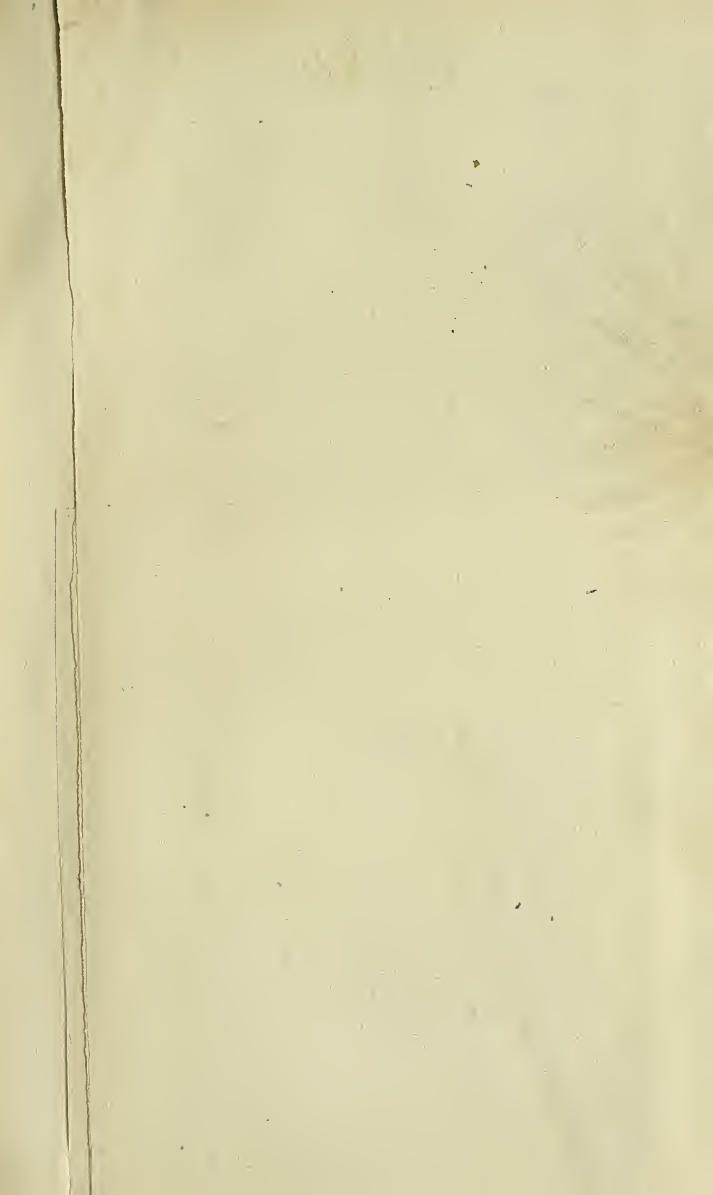

ROHRA hispida.

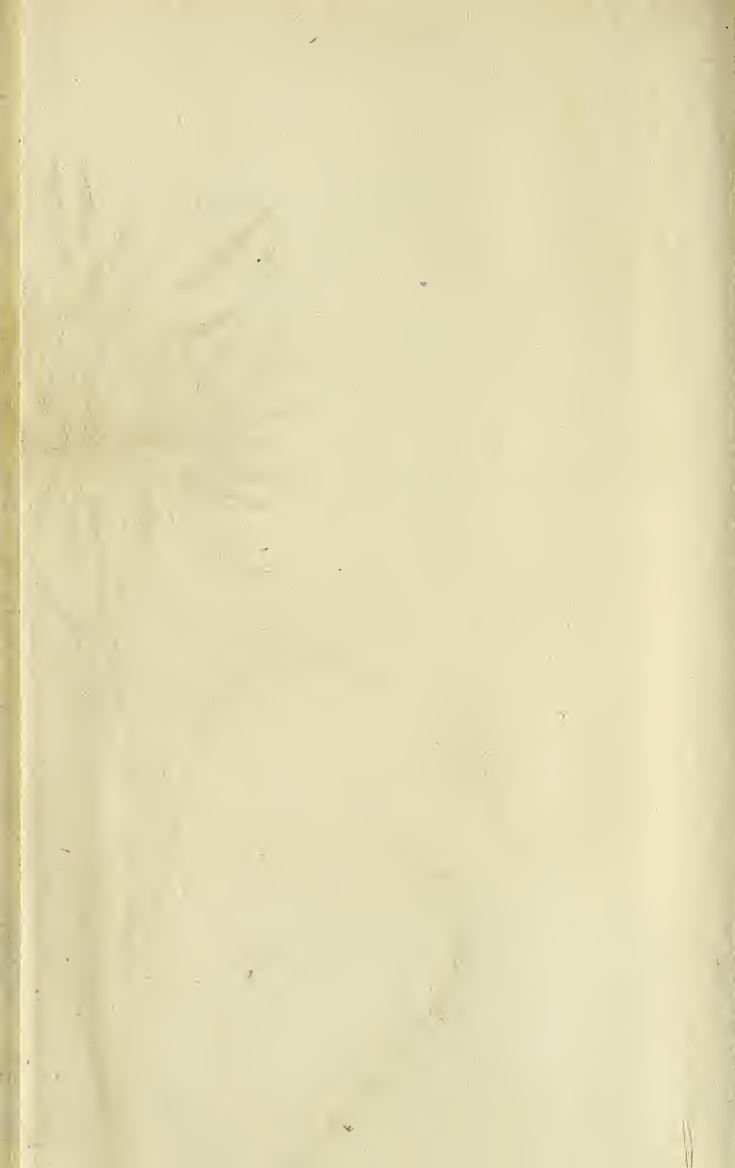

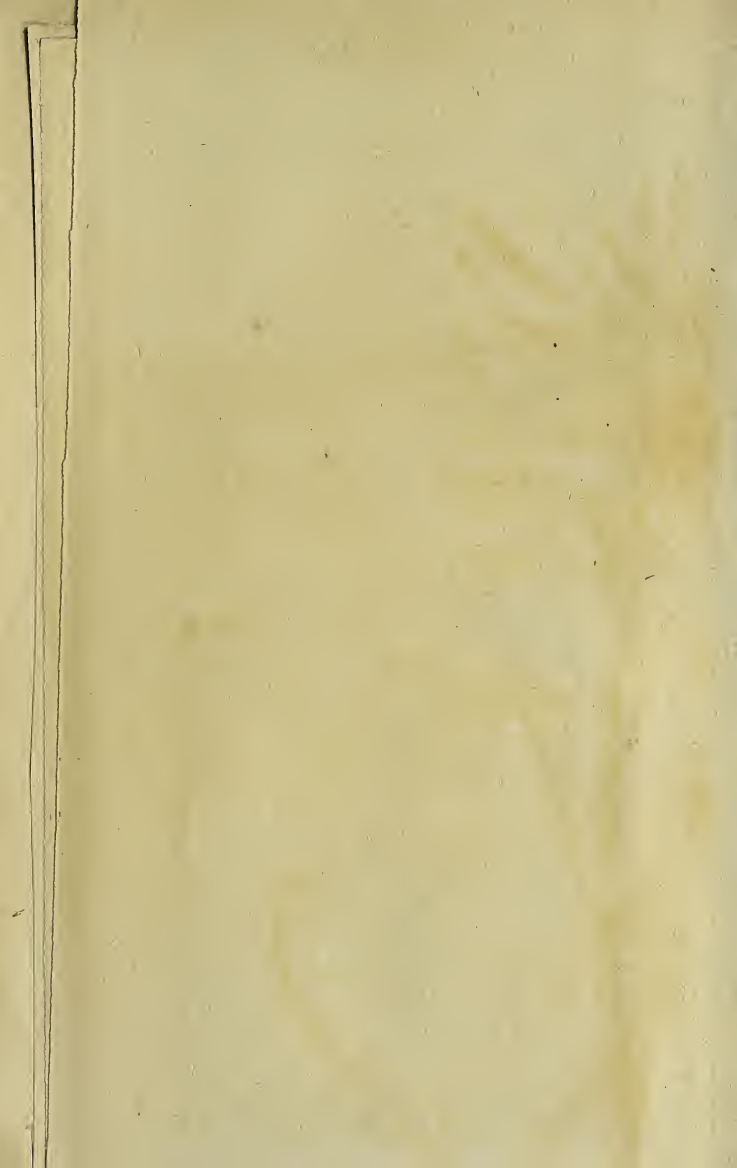

ROHRA monanthos.

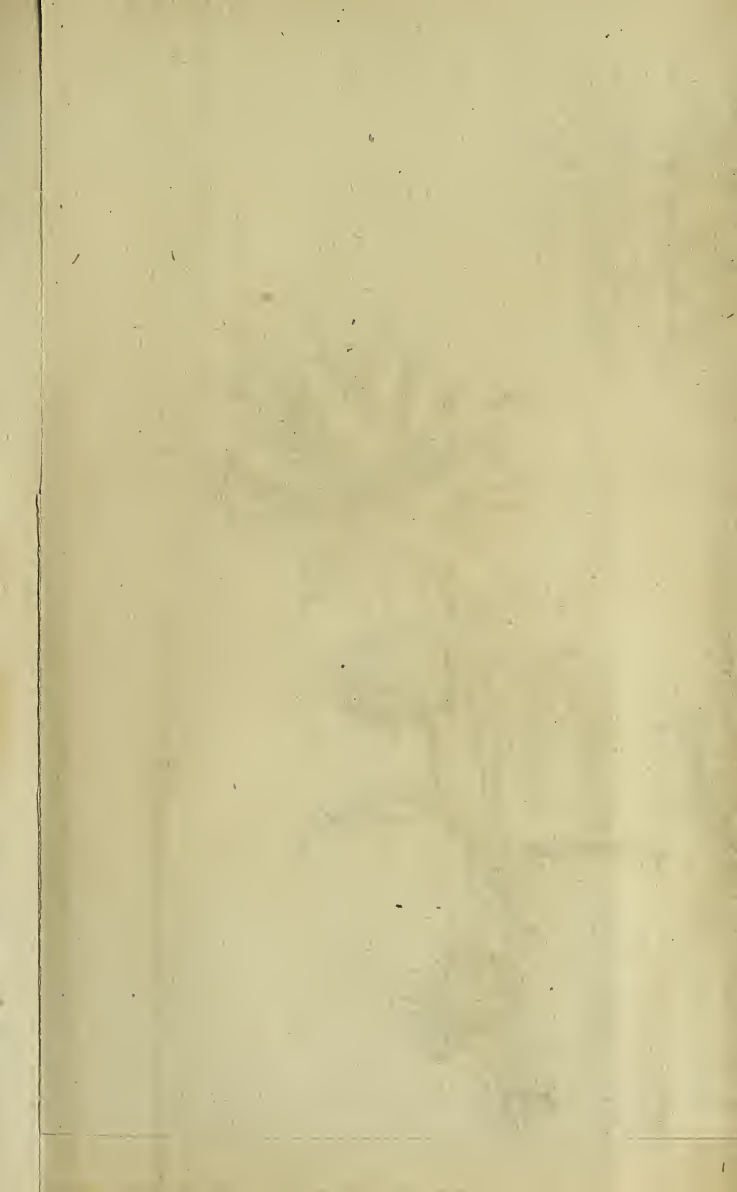

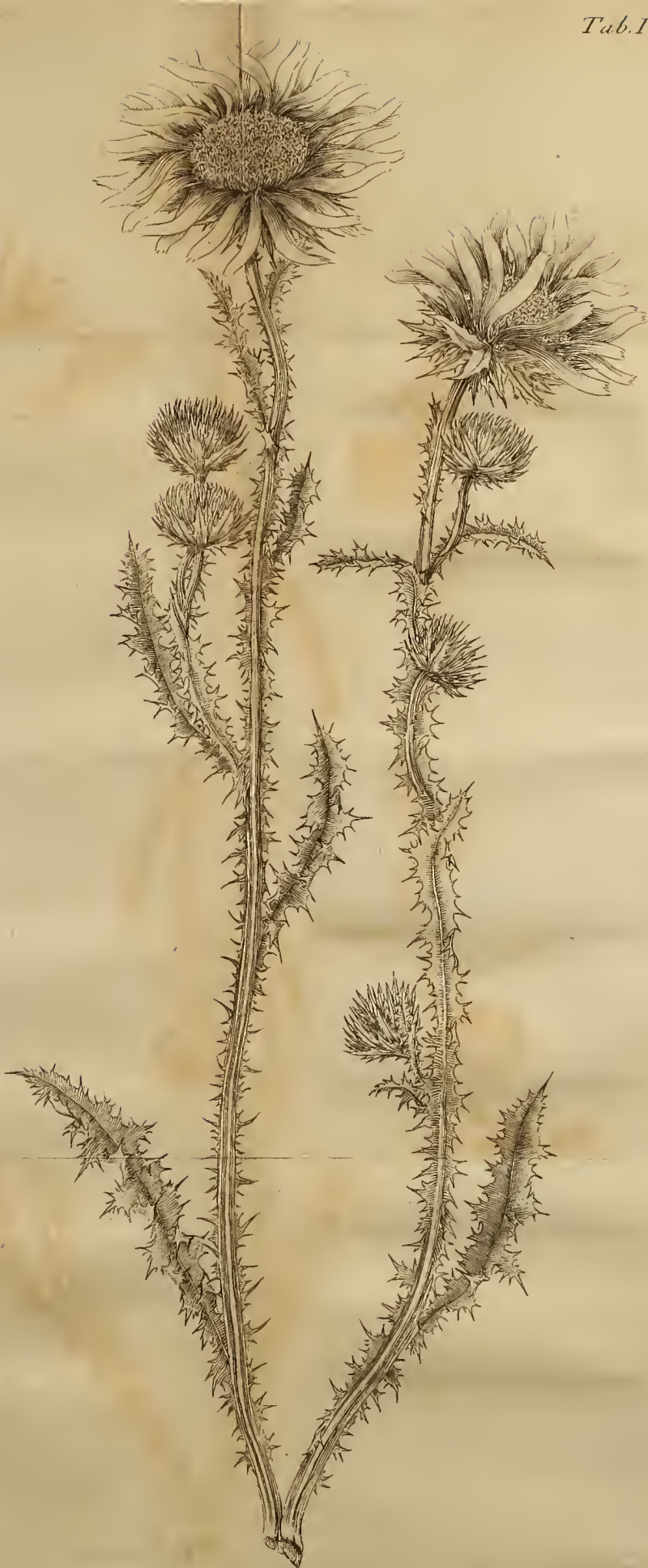

ROICRIA carthamoides.

ROHRTA decurrens.

117 del.

788

Tab. X.

ROHRIA cuneata.

H. del.

17
No. 100

Tab. XI.

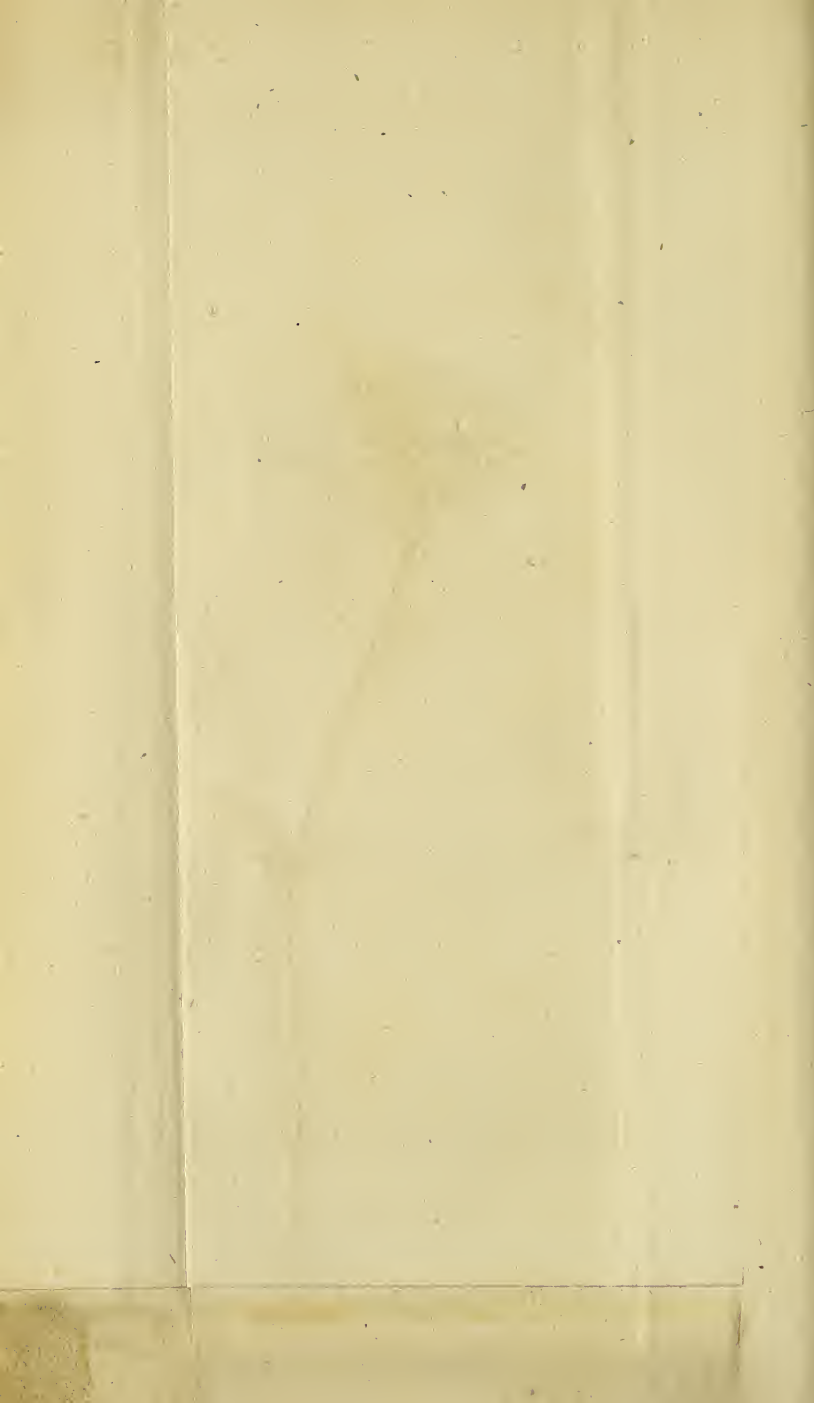

RORIPPA incana

H. del.

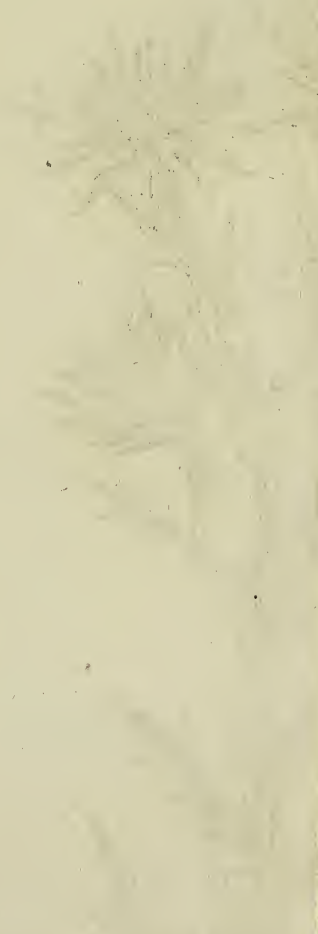

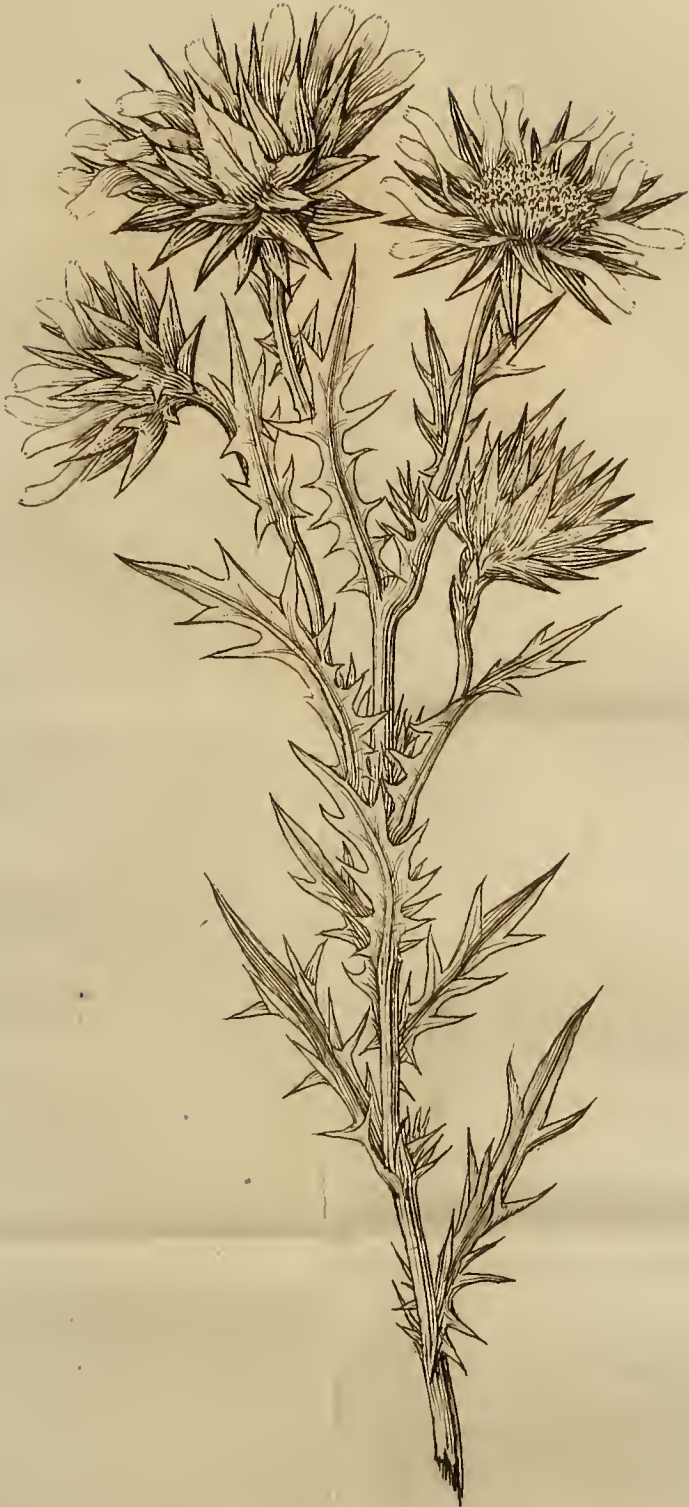
ROHRJA spinosissima.

118 505

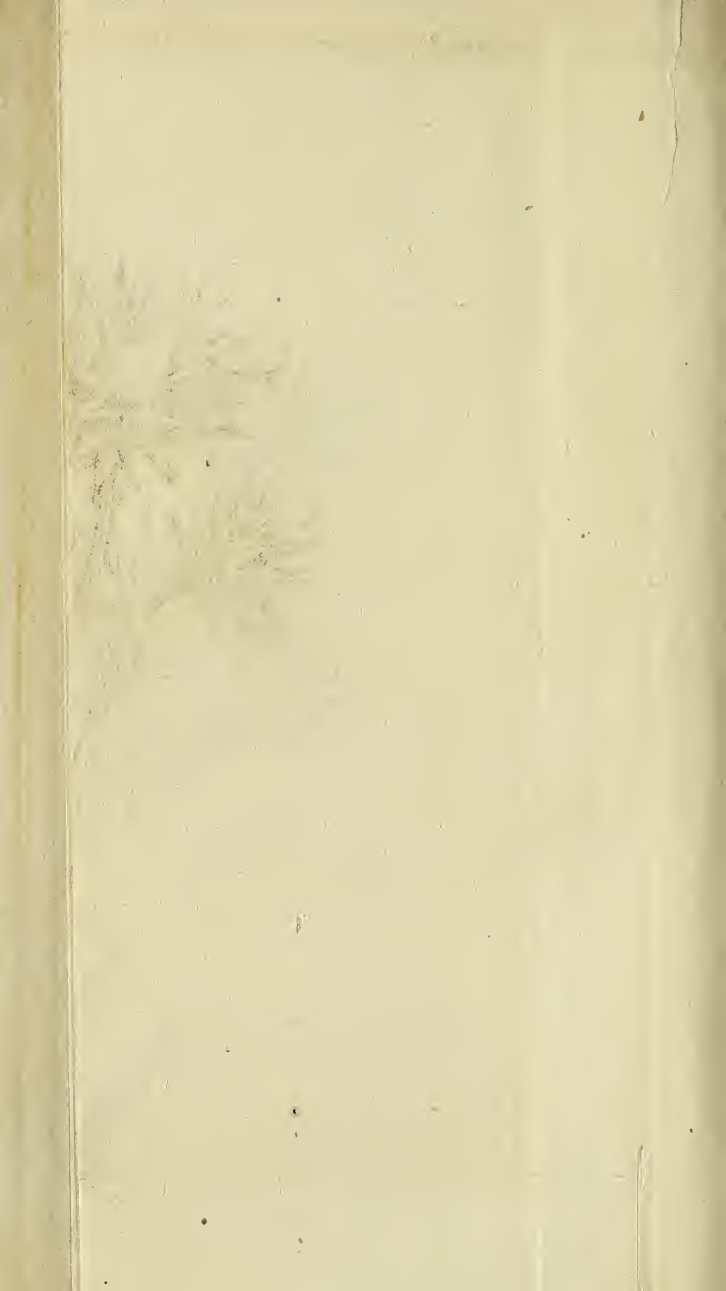

H. del.

ROHRIA palmata.

Ta. F.

Fig. 2.

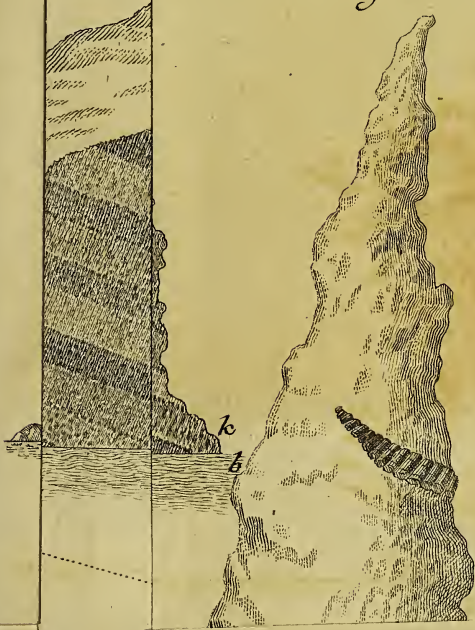

Fig. 1.

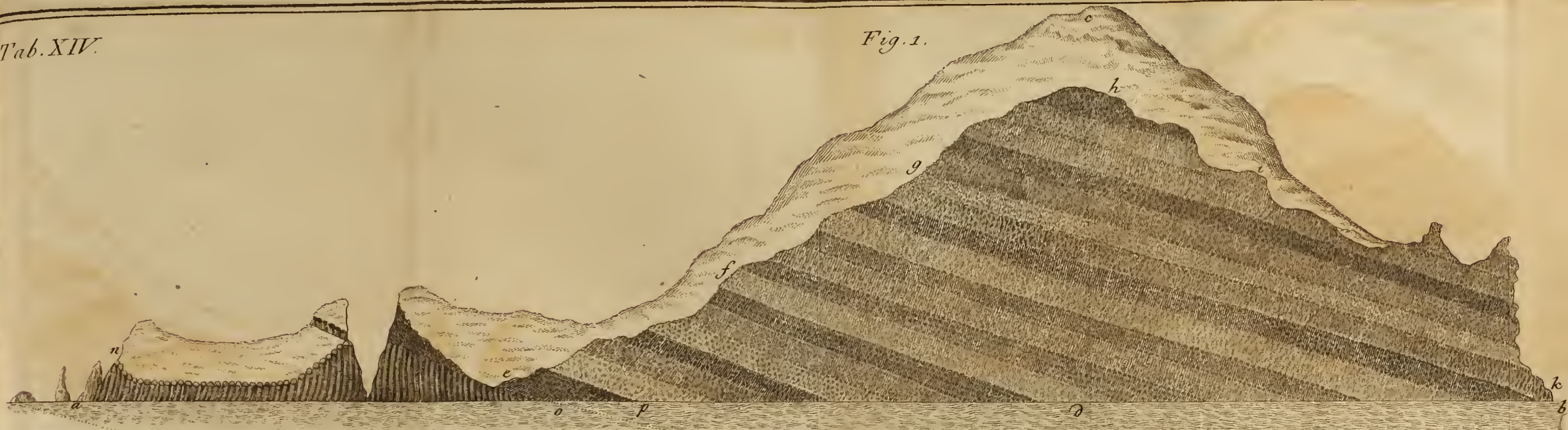
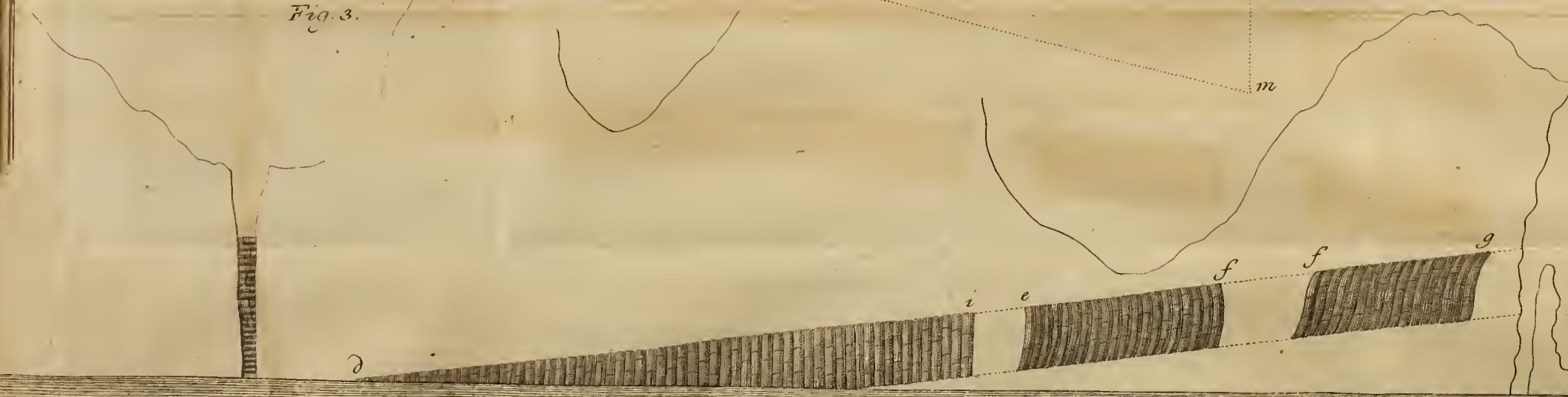
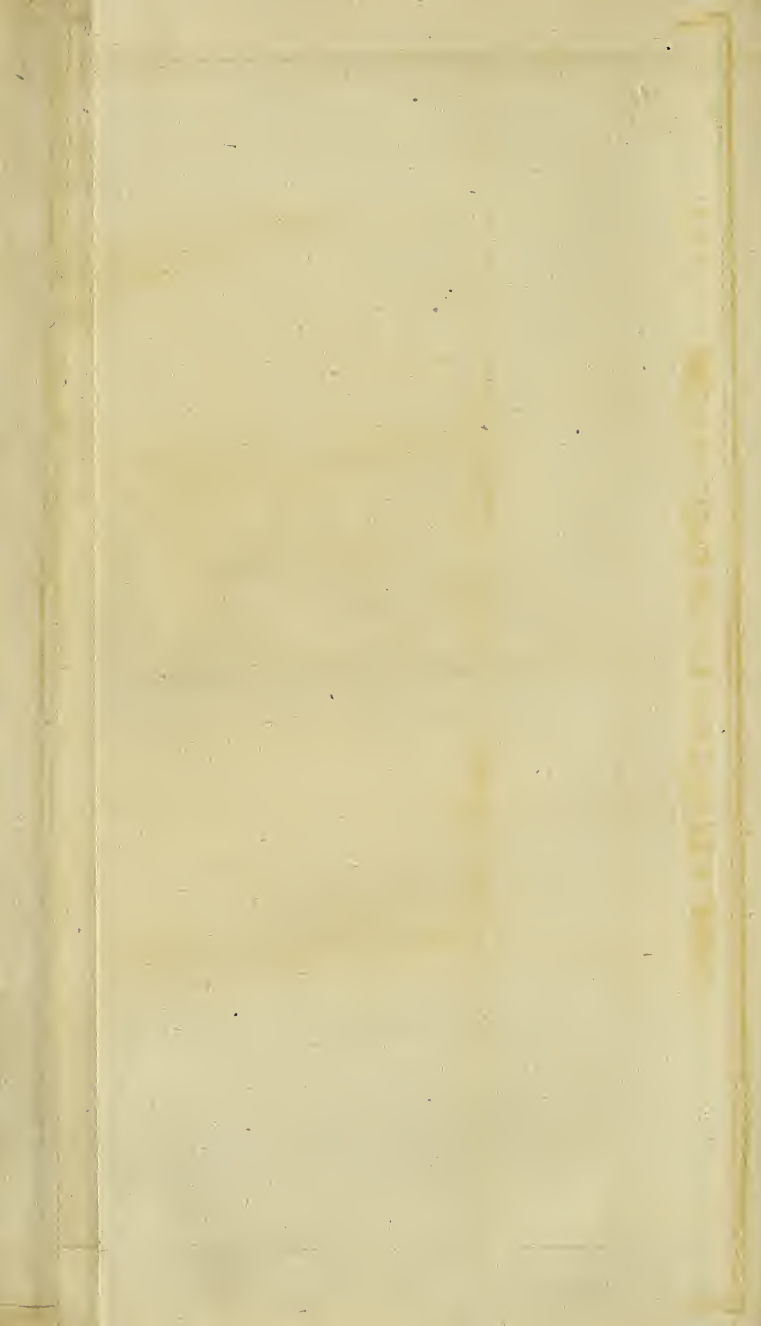

Fig. 2.

Fig. 3.

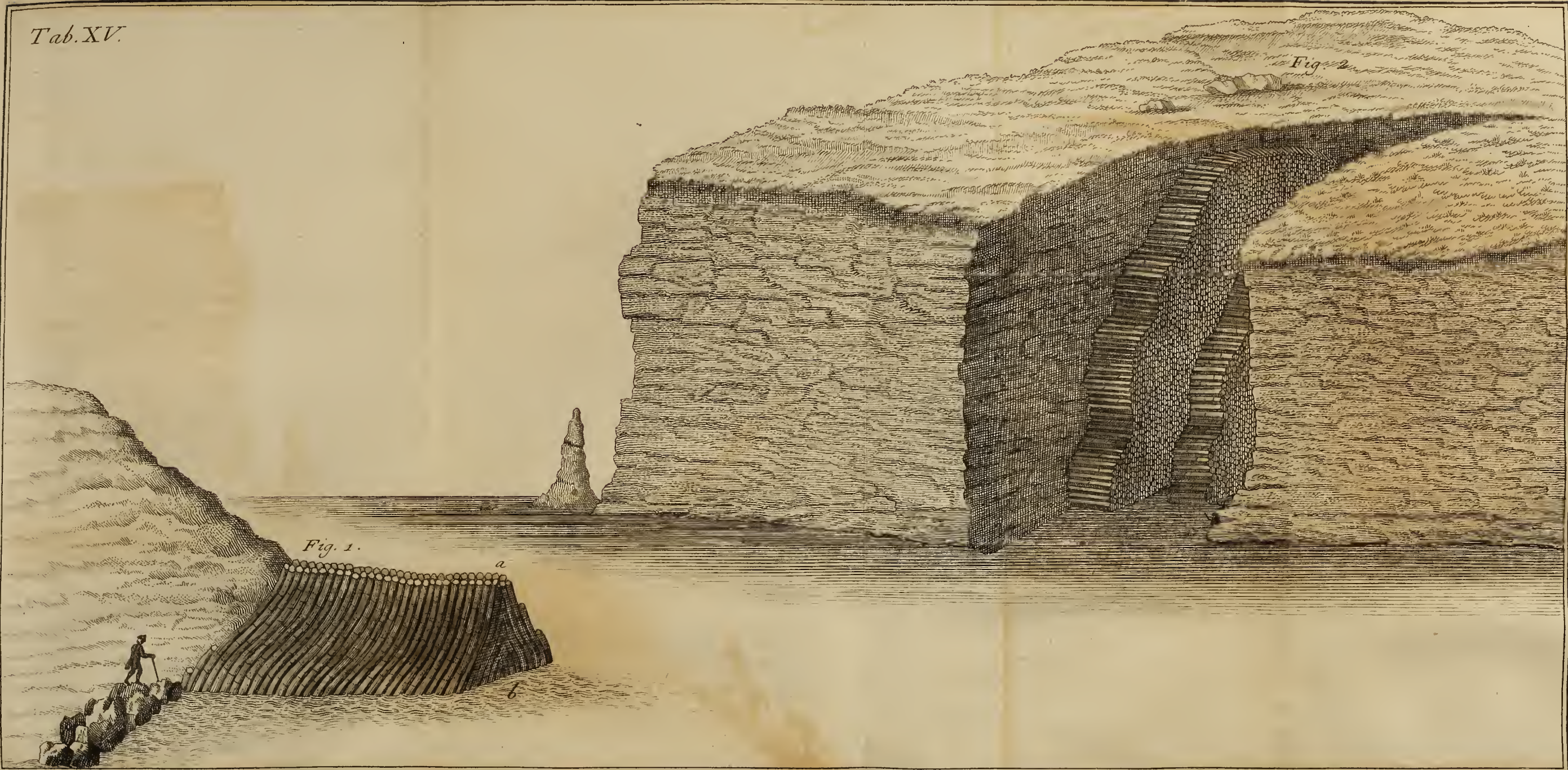
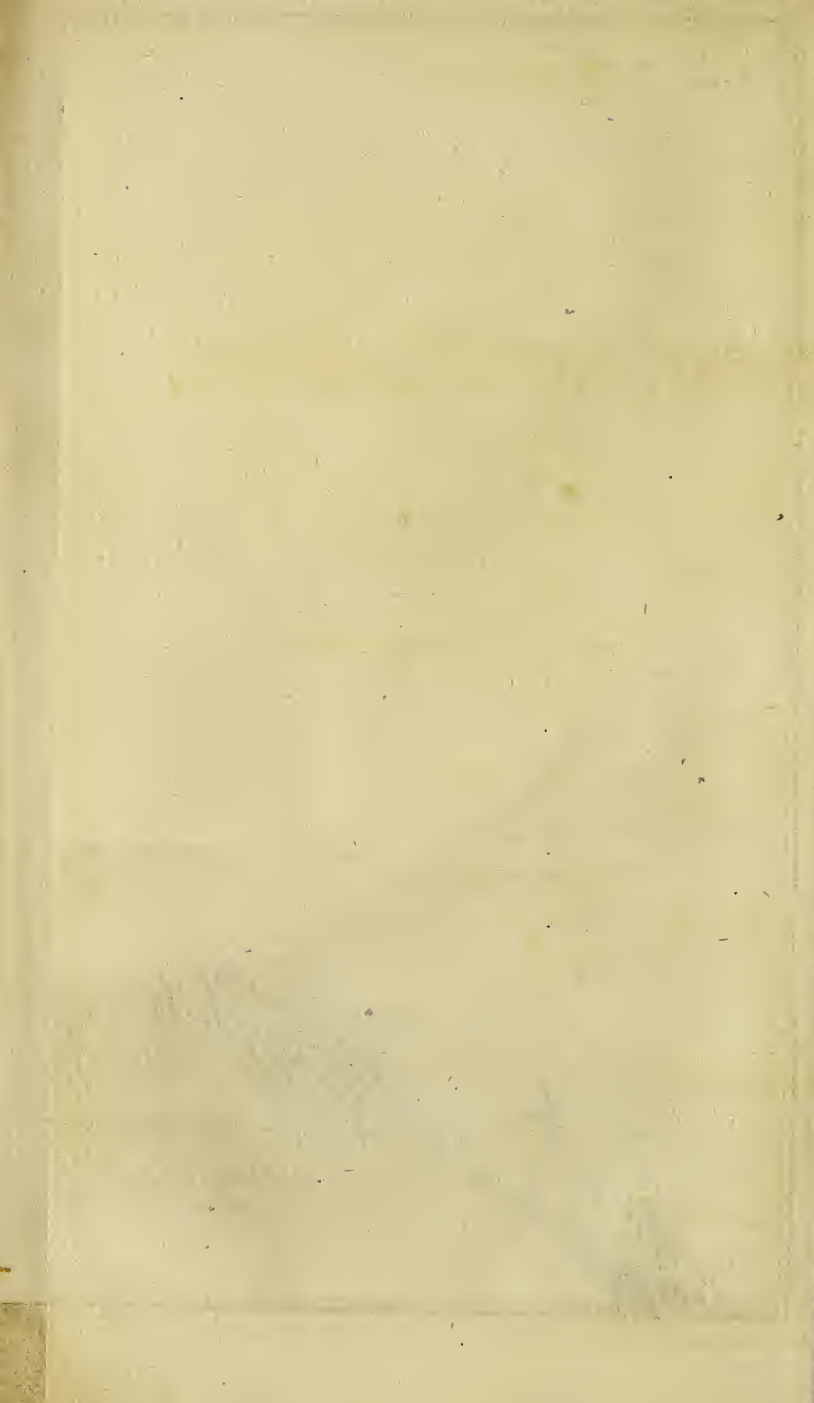

Fig. 1.

a

b

Fig. 2.

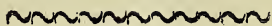
Skrivter

af

Naturhistorie-Selskabet.

3die Bind.

2det Hefte.

Kiøbenhavn,

Trykt hos Høfbogetrykkerne M. Møller og Søn.

1794.

1915

October 21 1915

1915

1915

1915

Indhold.

Afhandlinger.

I.)	Bidrag til Snylte = Ormenes Historie, ved Sognepræst Otho Fabricius	Side I
1.)	Faarenes Rundorm, Strongylus ovinus	— 5
2.)	Heltens Sliimorm, Scolex Lavareti	— 13
3.)	Flyndrens Sliimorm, Scolex Pleuronectis	— 19
4.)	Heltens Gielleorm, Lernæa Lavareti	— 21
5.)	Rørens Jfr, Fasciola Umblæ	— 26
6.)	Dredens Hætteorm, Cucullanus Truttæ	— 30
7.)	Sildens Hætteorm, Cucullanus Halecis	— 33
8.)	Silde = Qveisen, Ascaris Clypearum	— 35
9.)	Rynkekradsæren, Echinorhynchus annulatus	— 38
10.)	Hayens Bændelorm, Tania Squali	— 41
II.)	Beskrivelse over tvende nye Monoculi Linn., Caligi Mülleri, af Prof. P. C. Abildgaard	— 46
1.)	Caligus crassus	— 49
2.)	Caligus oblongus	— 52
III.)	Beskrivelse af en nye Igle, paa Giellerne af Støren, Hirudo Sturionis, af Professor P. C. Abildgaard	— 55
IV.)	Beskrivelse af en Gielleorm paa Brasens Krop, Lernæa anomala, af Professor P. C. Abildgaard	— 57
V.)	Beskrivelse af en nye Snylteorm, paa Hornfiskens Gieller, Axine Bellones, af Prof. P. C. Abildgaard.	— 56

Indhold.

VI.) Om <i>Plumas-Meriten</i> , <i>Valvata cristata Mülleri</i> , af Prof. N. C. Abildgaard	Side 61
VII.) Beskrivelse over <i>Sukker- og Bomulds-Ormen</i> i <i>Bestindien</i> , <i>Phalæna saccharalis</i> og <i>Noctua Gosypii</i> , og om <i>Zygæna Pugionis</i> Forvandling, af Prof. J. E. Fabricius	— 63
VIII.) <i>Cychrus</i> , en nye Insekt-Slægt af Prof. J. E. Fabricius	— 68
IX.) Anmærkninger ved nogle Fugle, af Prof. M. Bahl	— 72
1.) <i>Turdus melanocephalus</i>	— 75
2.) <i>Coracias brachyura</i>	— 77
3.) <i>Gracula tristis</i>	— 79
X.) Nøjere Bestemmelse og Udvidelse af det Linneiske Genus <i>Solen</i> , af Konstforvalter L. Spengler	— 81
XI.) Om Slægten <i>Paullinia</i> Linn., af Regiments-Chirurgus C. F. Schumacher	— 115
XII.) Beskrivelse af den chrystalbærende <i>Haar-Zoolith</i> , ved Regiments-Chirurgus C. F. Schumacher	— 133
XIII.) Om en <i>Saltkilde</i> i den <i>Kjøbenhavnke Dofse</i> , af Hof-Apotheker G. Becker	— 137
XIV.) <i>Pentapetes suberosa</i> , beskrevet af Prof. A. J. Rezius i Lund	— 144
XV.) Beskrivelse af en nye Fiske-slægt, <i>Cæcula</i> , ved Prof. M. Bahl	— 149
XVI.) Fortsættelse af Jagttagelser ved en Rejse giennem Norge, af Prof. M. Bahl	— 157
XVII.) Om en pyramidalsk tilspidset <i>Vasalkstøtte</i> fra <i>Færøe</i> , ved Etatsraad L. Kothe	— 207

Robbere.

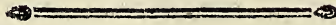

- Tab. 1. Fig. 1 & 2. *Strongylus ovinus*.
— 2. — 1 — 9. *Scolex Lavareti*.
— 3. — 1 — 5. *Lernæa Lavareti*.
— — 6 — 8. *Fasciola Umblæ*.
— — 9 — 12. *Cucullanus Truttæ*.
— 4. — 1 — 3. *Ascaris Clupearum*.
— — 4 — 6. *Echinorynchus annulatus*.
— — 7 — 12. *Tænia Squali*.
— 5. — 1 — 3. *Caligus crassus*.
— — 4 — 11. *Caligus oblongus*.
— 6. — 1. *Hirudo Sturionis*.
— — 2. *Lernæa anomala*.
— — 3. *Axine Bellones*.
— — 4. *Valvata cristata*.
— 7. — 1. *Phalæna saccharalis*.
— — 2. Larva & Puppa *Zygænæ Pugionis*.
— — 3. *Noctua Gossypii*.
— — 4. *Cychrys rostratus* med *Mundens Dese*.
— 8. *Turdus melanocephalus*.

Fig.

Robbere.

- Tab. 9. Fig. 1. Blomstdele af Paullinia - Slægten:
— — 2. — — — af Seriania - Slægten:
— — 3. Paullinia barbadosis.
— 10. — 1 — 8. Frøhusene af adskillige Paullinier.
— 11. — 1. Paullinia Vespertilio.
— — 2. — — — curasavica Linn.
— — 3. — — — mexicana.
— 12. — 1. Seriania sinuata.
— — 2. — — — divaricata.
— — 3. — — — racemosa.
— — 4. — — — spectabilis.
— — 5. — — — lupulina.
— 13. Cæcula pterygera.
— — En pyramidalst tilspidset Basalt.

I.

Bidrag

til

Snylte-Ormenes Historie,

ved

Ottho Fabricius.

 (Opkast den 28 December 1792.)

Orme- Classen, som Systematici have kaldet Vermes, tør man sikkert endnu regne blant de mindst bekiendte i Dyreriget. Man synes ikke nok at have værddiget disse smaae Dyr sin Opmærksomhed, eller de have bedre kunnet unddrage sig Naturforskerens Oie, eller og Vanskeligheden, forenet med Ubehageligheden, i deres nøjere Betragtning har bevæget ham til, at hellere henvende sin Agtpaagivenhed paa andre Classer, der bedre og suarere lønnede Umagen.

Ere disse ikke Aarsagerne, hvi saamange Skaldyr (Testacea) hidtil bleve aldeles ukjendte; Skallerne, som deres Boliger, fik man dog Tid efter anden fat paa, og kunde let forsende til at berige Cabinetterne, men det samme traf ikke saa let ind med Beboerne, Ormene selv. De fandtes enten ikke i Skallerne, da disse bleve opkastede paa Strandbredden af Havets Velger, eller, om de end fulgde med, 3die Bind, 2det Hefte. U bar

var Finderen ingen Naturkyndig, som strax kunde beskrive dem, og, da han vilde forsende dem i Spiritus, trak de sig enten tilbage i Skallen, eller forandrede deres Skikkelse, saa at intet blev til Efterretlighed for den Naturkyndige, der siden vilde tage dem under Betragtning.

Dette gielder og om Blød-Dyrene (Mollusca), hvoraf den største Deel opholder sig i Havet eller andre lidet tilgængelige Steder, og formedelst deres Evne at trække sig sammen eller sammenvikle deres uvendige Dele, blive sig ikke selv lige, ved hvilken forandrede Skikkelse endog de største Naturkyndige ofte ere blevne forledte til at ansee dem for forskjellige Arter, ja Slægter, som dog vare een og samme; endog een og samme Forfatter sees paa denne Maade bebragen ved det, han saa til forskjellige Lider. Der udfordres visseligen et øvet Øje, lang Taalmodighed og igjentagne Bemærkelser, om disse saa foranderlige Orme-Arter nøje skulle bestemmes, og det er kun efter deres fulde Udvikling, som sjelden viser sig uden i deres levende Tilstand, man med Visshed kan henføre dem til sit rette Sted i Naturen; Ofte maae og Forsterrelses-Glasset gjøre Udslaget, men dermed ere ikke alle forsynede. Til Ex. vil jeg kun anføre det Blød-Dyr afg. Confer. Müller beskrev i 1ste Deel af det Berlinske Naturforskende Selskabs Skrifter ¹⁾,
 hvorom

¹⁾ Berl. Besch. Naturf. Freunde, I. p. 406. Tab. V. f. 3. 4.

hvorom han til den Tid var uvis, til hvilken Slægt det egentlig skulde henføres; Saare ulig vil man finde den Beskrivelse og Afbildning, han der leverer, med en senere, som han efter nøjere anstillet Betragtning giver i sin Zoologie²⁾, hvor han med Sikkerhed kan regne dette Dyr til Polyperne. Ikke formodede han selv ved første Betragtning, at skulle have en saadan Orm for sig, som Udviklingen og Forstørrelses-Glasset siden opdagede ham, og, dersom han var døet bort, inden den sidste nøjere Jagttagelse, saa vilde vel stedse hans Blod-Dyr bleven holdt for en særskilt Orme-Slægt, og en senere Opdager af Hydra Squamata neppe troet sig berettiget til at holde den for samme. Virkelig har og Gmelin af begge Figurers store Ulighed ladet sig bedrage, og i sit System³⁾ dannet et nyt Genus under Navn af Clava, hvortil han intet Species fandt, uden Müllers først anførte mangelhaftige Figur. Dette hele nykabte Genus falder da af sig selv bort, som overflødig, og Gmelins Fejltagelse er ikke saa let at undskylde, da Müller ikke allene i sin Zoologie, men endog i en følgende Deel af samme Berlinske Selskabs Skrifter⁴⁾, havde rettet sin Fejl, og tydelig nok bestemt denne Orm, som en Hydra.

U 2

Som

²⁾ Zool. Dan. Fasc. I. Tab. IV.

³⁾ Gmel. Syst. Nat. p. 3131.

⁴⁾ Schr. Berl. Gesellsch. 2. p. 125.

Som det har sig med Blød-Dyrene, har det sig og med Snylte-Orme, og det ikke i mindre Grad, thi da de fleste af disse opholde sig i Dyrenes Indvolde, er det ikke allene vanskeligt at faae dem for Djen, men og saa væmmeligt at eftersøge dem, at kun saa skjøtte om at foretage sig dette Arbejde. Desuden ere disse Orme for en stor Deel saa smaa, deres Skjælnemærker saa saa og ukjendelige, at man let tager den ene for den anden, især naar de sees til forskjellige Tider. Og, skjønt man i de senere Tider har gjort store Fremskridt med Kundskaben om disse Orme, saa trænger man dog endnu til et større Lys, for saavel at kjende dem fra hinanden, som og at bedømme ret deres Deconomie.

I den Tanke, at, hvad jeg Tid efter anden har bemærket angaaende dette Slags Orme, ogsaa i begge Henseender kunde give noget Lys, har jeg ikke villet beholde det for mig selv. Og, da afg. Confer. Müller i den Fortegnelse, han i der Naturforscher⁵⁾ har leveret paa Indvolde-Orme, som til den Tid vare opdagede, ogsaa har behaget at anføre, hvad jeg paa Forlangende havde tilmeldt ham at have herom i Haandskrift, hvilket jeg selv længe siden har havt i Sinde, til desmere Efterretlighed, at bekjendtgjøre ved Trykken, saa faaer jeg nu med det samme Lejlighed at see dette mit Ønske opfyldt. Dog vilde det
blive

---

⁵⁾ 22 St. p. 33—36.

blive for vidtløftigt at levere alt paa eengang, jeg maae derfor have mig forbeholden i flere paafølgende Stykker at fortsætte disse mine Bidrag. Forud agter jeg fornødent at erindre, at jeg under Snylte-Orme (*Vermes Parasitici*) ikke blot forstaaer de egentlige Indvolde-Orme (*Vermes viscerales*), men alle saadanne Orme, som enten leve i eller paa andre Dyr, og hos dem ene finde deres Ophold; hvortil ogsaa høre nogle, som ellers pleje at regnes blant Blod-Dyrerne (*Mollusca*) s. Ex. Gjelle-Ormene (*Lernææ*) og nogle Igle-Arter (*Hirudines*). Mine gjorte Opdagelser ved at omvandre i denne vide Mark, er det da jeg under denne Opsskrift tænker at levere; Og vil begynde med:

I.

Faarenes Rundorm.

(*Strongylus ovinus.*)

Denne Art Rundorme fandt jeg allerede for 12 Aar siden (1780 den 9 Nov.), da jeg var Præst i Hobroe i Jylland, og kort derefter sendte jeg dens og flere Ormes Beskrivelse til afg. Confer. Müller efter hans Anmodning, for at indrykkes i hans *Zoologia Danica*, men, da det gik saa seent med dette Værks Udgivelse, bleve de fleste af disse mine Beskrivelser liggende ubrugte hen, og fandtes igien efter hans Død blant hans Papirer. Dog har han i Zoo-

logiens 2det Hefte, under Beskrivelsen af *Strongylus eqvinus*, meldet om, at en lignende Orm af mig var opdaget hos Faarene⁶⁾. Dette har han atter citeret i forommeldte hans Fortegnelse paa Indvolde-Orme⁷⁾, hvorefter og Hr. Prof. Abildgaard i vort Selskabs Skrifter⁸⁾ har sagt, at en *Strongylus* og var funden i Faaret. Gmelin har og i sit System indrykket den blot paa Müllers Citationer, som et nyt Species⁹⁾ under Navn af *Strongylus ovinus*, uden dog at give den noget Nomen specificum, saasom han endnu ingen Beskrivelse i havde at følge. Det er da billigt, at jeg engang lader denne Orm blive ret bekendt.

Ved første Anseende har den saameget ligt med Hestens Rundorm (*Strongylus eqvinus*)¹⁰⁾ at jeg snart var fristet til at holde den for samme Art, men ved nøjere Betragtning fandt jeg dog endeel Forskjelligheder, som vel kunne give den Ret til at ansees for en egen Art. Det er bekendt, at i denne Ormeslægt har hvert Køn sine udvortes Særmærker, hvorpaa de især ved Hjælp af et Øjglas strax kunne kjendes fra hinanden, men i meget ere de dog hinanden lige, som

viser,

6) Zool. Dan. (ed. alt.) Vol. 2. p. 3.

7) Naturf. 22 St. p. 55.

8) 1ste Hefte. p. 30.

9) Gmel. Syst. nat. p. 3044.

10) see Zool. Dan. t. XLII.

viser, at de udgjøre kun Han og Hun af een og samme Art.

Hunnen er større end Hannen, men begge ere meget mindre end Hestens Rundorm, thi Hannen er kun 7 Linier lang og $\frac{1}{6}$ Lin. tyk, og Hunnen 11 Lin. lang og neppe $\frac{1}{4}$ Lin. tyk. Begge have en trind og glat Krop, en blød og lidt pergamentagtig Hud, ligesom paa de mindre Spolorme, og uden kjendelige Ringe eller Rynker; vel synes paa de Exemplarer, som ere blevne tørre, ligesom lyse Tverstreger, men uden Orden, og de ere vist ikke naturlige. Foran mod Hovedet er Kroppen ængere og ligesom sammenkneben til en kort Hals. Farven er hvidagtig med dunklere Jædlemmer, som efterlade for Djet en lys gjennemsigtig Udkant til begge Sider. Hovedet ligner meget Kapselen paa nogle smaae Mos-Arter, er kugelrund og gjennemsigtig, som en opblæst Blære, men for til tverkappet. Her er Mundaabningen, som løber noget skjev hen til den ene Side, er ellers rundmelig og har en rynket Omrand, der egentlig dannes af bitte smaa Fryndser eller bløde Vrer, fremstaaende fra en liden Ring. I Bagdelen og Jædlemmerne er det Han og Hun have sine Uligheder. Hunnens Bagdeel er noget stump tilrundet, men fra dens yderste fremrager en Spids, som en Braad, der krummer sig op ad; ved Roden af denne Spids maae vel Gatboret være, skjønt det ej er synligt, thi didhen rækker det dunkle Jædlem, der kan ansees som

Mastarm. Ellers viser sig endnu paa nederste Side noget foran Spidsen en liden fremragende Borte, som uden Tvivl er Fødselslemmet, thi tæt foran samme sees indvendig 3 eller flere mørke Kugler svømmende frit uden for Indvoldene, og rimeligst maae ansees for modne Egg. Paa nogle Hunner sees denne Bagdeel blot, men paa de fleste var det altsammen tildekket med et mørkebrunt Omsvøb, lig den tynde Bark paa spæde Nviste, af hvilket Ende = Spidsen neppe fremragede. Det er ej let at sige, hvoraf dette Omsvøb er dannet, da intet saadant fandtes i den Ureenlighed, hvori Ormen laae; maaskee det foraarsages ved en Uddunstning af Bag-Enden, som hælder sig lidt efter lidt; Ventelig skal det tjene til at bevare disse søelfommere Dele og Eggene fra de skarpe Vædsker, som maatte findes uden til, thi jeg kan vanskeligt troe, at det er noget tilfældigt, saasom det fandtes hos saa mange, og saa bestemt hos Hunnerne, men ej hos Hammerne. Svælget sees som en dunkel Strib, og udvider sig lidt efter lidt imod det mørke Indlem, som siden løber hele Kroppen igiennem indtil Bagenden, og er næsten jevntyl overalt, opfyldt med mange melkvide smaa Grøn. Denne store Tarm omslynges igjen af meget fine melkvide smaa Tarme, som ere sammenviklede om hinanden i en dobbelt Strækning, og tage deres Begyndelse 1 à 2 Linier bag Hovedet; gemeenlig sees tæt foran sammes Begyndelse et par smaa dunkle Prikke. Disse smaa Tarme

me maae sikkert gjemme Eggestoffen, da de kun findes hos Hunnen og ej hos Hannen, indeholde ogsaa litte smaa Kugler, som sees, naar Tarmene efter Kroppens Bristning komme for Dagen. Hannens Bagdeel ender sig med en Hætte, eller et sammenskudet Blad, der gaber bag til, og udbreder sig ved 4 Flige, da dets Omrand er deelt i flere Bugter; thi øverst er en breed Flig, hvis Lørrand er deelt i 3de mindre formedelst 2 smaa Bugter; denne Flig rager længst frem; til hver Side er en aflang rund Flig, som oven til er af Længde med den øverste, men ned ad bliver kortere formedelst en Affkraaning; midt imellem disse er nederst en rund Flig, som er den mindste. Og da alle disse Flige hænge sammen og udgjøre et heelt Blad, ligner det meget en Fruentimmer-Knise. I sammes Huling bag til, have Avle = Redskaberne deres Sæde, og af Midten henimod nederste Flig fremstaaer en temmelig lang stiv Borste, som i Enden er splittet og udentviøl maae være det egentlige Avle = Lem; ved hver Side af samme sees nogle kortere Borster skinne igjennem Hætten, hvis Antal jeg ikke har kunnet bestemme; maaskee tjene disse som Knibe = Redskaber under Parringen. Hos Hannen traf jeg ej andre Indvolde, end den store Tarm, som ikke her var jevntyk, men paa adskillige Steder bugtet og sammenkneben, ellers ogsaa fyldt med hvide stræede Ornn.

Denne Orm traf jeg i Tarmene af nogle Faar, som jeg lod slagte til Vinterforraad; den havde indboret sig i sammes temmelig haarde Ureenlighed, dog var den gjerne omgiven med lidet Slim. Jeg saae mange Exemplarer af begge Kjon. De vare ej meget livlige, skjønt Ureenligheden var endnu varm. I koldt Vand bøjede de sig lidet, men dede strax derpaa, bleve i det ringeste ubevægelige. Da jeg hos en Hun vilde med en Naalespids skubbe det barkede Dmsvøb fra Bagen, brast den ved Fødsels-Åbningen, og udgav sine Tarme store og smaa.

Tab. I. viser denne Rundorm.

Fig. 1. Hannen.

A. i naturlig Størrelse.

B. Forstørret.

C. Svants-Hætten meget forstørret, med Hulingen tilvendt.

a. Hoved. b. Mund. c. Hals.

d. Svælg. e. den store Tarm.

l. Svants-hætten med Siden tilvendt.

m¹m²m³ den øverste tredeelte Flig af samme. nn. Sidefligene. o. nederste

Flig. p. den splittede Børste.

Fig. 2. Hunnen.

A. i naturlig Størrelse.

B. Forstørret.

C. Bag-Cuden brusten, meget forstørret.

D. Samme med sit barkede Dmsvøb.

a—e. som Fig. 1.

e² den store Larm med sine smaa Grøn.
f. de smaa Larve. f² Samme med sine
smaa Grøn. g. Hunlemmet. h. Kug-
lerne for ved samme. i. Endespidsen.
k. Det barkede Omsvøb.

Før jeg forlader denne Orme-Art, maae det til-
lades mig at sige mine Tanker angaaende Antallet af
de bekjendte Arter, som med Grund kunde henføres
til denne Slægt. Hr. Prof. Abildgaard siger paa
ovenanførte Sted ¹¹⁾, at den allene er funden hos He-
sten og Faaret; men længe tilforn har Müller sagt
¹²⁾, at den ogsaa fandtes i Grøvlingen, thi han ant-
saae Pastor Goetzes Haarrundwurm (*Ascaris cri-
niformis*) ¹³⁾ at høre til denne Slægt, og jeg troer
dette med ham, thi alt det utydelige fraregnet, som
Goetzes Pres-Instrument har foraarsaget, sees dog
Bagdelene hos Hannen og Hunnen saa lige dem, der
findes hos Strongyli, at den ikke vel kan skilles fra
samme Slægt, men regnes mere naturlig til denne
Slægt, end til *Ascarides*, som Goetze har gjort; dog
har ogsaa han yttret Formodning om, at den kunde
gjøre en nye Slægt. Dette sidste har Hr. Frölich ¹⁴⁾
antaget

¹¹⁾ Naturh. Selsk. Skr. I S. p. 30.

¹²⁾ Naturforsch. 22 St. p. 55.

¹³⁾ Goetze Eingeweidew. p. 106. t. 3.

¹⁴⁾ Naturforsch. 24 St. p. 136.

antaget, og af samme dannet Slægten *Haakenwurmi* (*Uncinaria*), hvortil han havde fundet en ny Art i *Nævens Indvolde*¹⁵⁾, hvilket Slægtnavn og *Gmelin* har optaget i sit System¹⁶⁾ for disse 2de Arter, og derimod ladet *Heste-* og *Jaare-Demen* staae for sig selv, som *Strongyli*. Men, naar den Sætning er rigtig, at man ej bør formere Slægterne uden *Nød*, saa bør og disse 2de Slægter sammensmelte til een, hvad enten den saa blev under Navnet *Strongylus* eller *Uncinaria*; og, da det første er det ældste, ville vi beholde samme for disse 4 Arter, som jeg mener best kunde bestemmes saaledes:

Strongylus equinus, ore circinnato rugoso, cucullo (maris) utrinque triphyllo, acumine terminali (foeminæ) minuto.

Str. ovinus, ore obliquo rugoso, cucullo (maris) tetraphyllo sinuato, acumine terminali (foeminæ) sursum curvato, vulva prominente subterminali.

Str. melinus, ore subquadrato, cucullo (maris) simplici, acumine terminali (foeminæ) subcurvo.

Str. (vulpinus), ore obliquo quadrilobo, cucullo (maris) biphylo, (foemina) ad vulvam fracta, acumineque terminali minuto.

---

¹⁵⁾ Sammesteds p. 137. t. IV. f. 18. 19.

¹⁶⁾ p. 304f.

2.

Heltens Slimorm.

(Scolex Lavareti.)

Ogsaa denne Orm har jeg længe siden fundet (1781 den 6 Jan.) og sendt dens Beskrivelse med næstforegaaende til Indrykkelse i Zoologia Danica, der havde samme Skjæbne. Man har hidtil kun kjendt een Art af denne Slægt, opdaget af Conser. Müller, og af ham navngivet Scolex Pleuronectis¹⁷⁾, fordi han fandt den i forskjellige Ghynder-Arter, Sletvaren (Pleur. Rhombus), Rødspættten (Pleur. Plateffa), og Tungens Hoer-Unge (Pleur. Linguatula)¹⁸⁾; siden har og jeg fundet denne Art i den egentlige Tungefhynder (Pleur. Solea), og er derved bleven overbevist om, at Heltens Slimorm er forskjellig fra Ghyndrens, hvilket man og kunde formode, da denne opholder sig i Saltvands Fiske, men hiin i Ferskvands Fiske. Og dersom det blev bestrykt, at der gaves kun disse 2de Arter, vilde det være mere passende at kalde den ene Sc. Marinus og den anden Sc. lacustris, men dette maae udsættes, indtil flere Jagttagelser ere gjorte. Conser. Müller melder vel og i Naturforskeren¹⁹⁾, at have fundet en Scolex i Bredslaben (Loph.

¹⁷⁾ Zool. Dan. tab. LVIII. Vol. 2. p. 24. (ed. alt.)

¹⁸⁾ see Zool. Dan. l. c. og Berl. Schr. Naturf. I. p. 206.

207. 209 og 213.

¹⁹⁾ 22 St. p. 53.

(Loph. piscatorius), men dermed har han ikke sagt, at den var en forskjellig Art fra Glyndrens Sliimorm; thi hans der leverte Fortegnelse sigter kun til at vise, i hvad for en Dyr-Art man havde fundet Indvolde=Orme, som hørde til den eller den Slægt, enten disse vare saa forskjellige Arter eller ej, og paa dette Sted har han givet Bink til det modsatte, da han citerer den samme Figur i Zoologien, som viser Glyndrens Sliimorm. Efterkaster man og den anden Citation ²⁰), saa seer man, at han just har anseet denne Orm i Bredslaben for den samme, som i Glyndren. Snidlertid er det dog og mærkeligt, at han siden i Terten til Zoologien ikke melder et Ord om, at have fundet den i denne Fisk, hvilket kunde give den Formodning, at han selv har begyndt at tvivle om Sagens Rigtighed. Dette har vel bragt Gmelin til at anføre den i sit System ²¹) som den anden Art (Scolex Lophii), skjønt tvivlsomt. Derimod seer jeg Müller i Zoologien anmærke, at jeg skulde have fundet denne samme Orm i Rognkepen (Cyclopterus Lumpus); rigtig nok har jeg tilskrevet ham, at have i Aaret 1781 den 20 Apr. fundet i Rognkepens Indvolde en lignende Orm med hans Scolex, men bestemt kunde det hverken da, ej heller kan endnu, siges, om det just var den samme Art, efterdi den ikke nøje nok blev

---

²⁰) Berl. Schr. Naturf. I. p. 211.

²¹) p. 3042.

Blev betragtet; alt hvad jeg hos mig finder antegnet om den, er dette: "Foruden nogle smaa Efter fandtes og i dens Indvolde en Mængde smaa Orme med 4 Nabninger i Enden, nærmest lignende en Scolex, de vare dunkelhvide eller melkesfarvede overalt, tykke i forreste Ende og spidse bag ud, kunde ellers give sig adskillige Skikkelser; de 4 Nabninger saaes tydelig nok, af hvilke de 2de til den ene Side syntes at sidde lavere." Nærmere Opdagelser maae vise, om ikke Sliimormen i Cyclopterus er den samme, som den i Lophius, og kan udgjøre en 3die særskilt Art, hvilket man snart kunde formode, da disse Fiskeflægter høre begge blant Linnés Amphibia Nantes.

Men vi vende os igjen til Helstens Sliimorm, om hvilken jeg har større Visshed. Hidtil er om samme intet bleven bekendtgjort, uden den korte Anmeldelse af min Beretning, som findes i Zoologia Danica paa anførte Sted under Beskrivelsen af Slyndrens Sliimorm²²). Hele denne Orme-Slægt er saa liden, at den billig kunde regnes blant Infusions-Dyr²³), men den, som træffes i Helten, er dog den mindste, da den neppe var 3 Linier lang i største Udstrækning,

og

²²) p. 24. Diversam ex intestino Salmonis Lavareti communicavit Otho Fabricius.

²³) Har og virkelig noget Overeensstemmende med Slægten Enchelis, især Ench. retrograda. Anim. infus. p. 36. t. V. f. 4. 5. men er i meget atter forskjellig.

og Bredden da neppe $\frac{1}{2}$ Linie, men, naar den sammendræk sig, var Længden kun 1 Linie og Bredden næsten $\frac{1}{2}$ Linie.

Ormen er blød og slimig, og hele Kroppen sammensat af smaa Rugler eller Blærer, som viser sig paa de udtørrede ved Ujevnheder paa Overfladen. Den kan udstrække og atter sammentrække sig efter Behag; I den udstrakte Stilling, da Figuren viser sig mere tydelig, er den for til tykkere og affinales bag ud mere og mere. Dog kan den mangfoldig forandre Skikkelsen, thi snart sees den sammentrukken, linieret, med butte Ender, og fortil gemeenlig noget splittet; snart halv sammentrukken med forskjællige Bugter paa Kroppen; snart igjen paa andre Maader, som det vilde blive for videløst at opregne, og hvoraf Tegningen viser de mærkeligste. Stedsse er den dog fladagtig. Forreste Ende viser 2de Side=Hrer, der udstaae ligesom Orelæppe, og ere korte sammentrækkelige, derfor ej altid synlige; ej heller har jeg kunnet opdage flere, skjønt jeg en heel Dag betragtede den med Forstørrelses=Glas; disse have i Enderne Indtryk, som jeg formoder at være Nabningen, kunne altsaa ansees for Sue=Hrer. Naar Ormen er stærkest udstrakt, fremrager gjerne For=Enden, som en liden Snude imellem disse Hrer, og formodentlig er der den egentlige Mund, dog lykkedes det mig ikke at see dette tydelig, skjønt paa dette Sted hos de sammentrukne saaes gemeenlig et Indskaar, ligesom en Mundaabning. Far-

ven er hvidagtig, dog Enderne mere melkfarvede, ellers hele Kroppen gjennemsigtig. Indvolde kunde jeg ikke opdage.

Denne besynderlige Orm fandt jeg i Tarmene af en Helt (Salmo Lavaretus)²⁴), fanget i Ulenstrup Søe ved Hobroe i Jylland. Den havde i tusinde tal boret sig ind i Tarmenes gule seje Ureenlighed, ved hvilken hver sad fast med Hovedet, og ej gjerne lod sig afrive.

Da jeg lagde dem tillige med Ureenligheden i Koldt Vand, levede endeel af dem nogle Dage, skildes derfra af sig selv, og bleve liggende paa Bunden af Theekoppen at bevæge sig under mange Slags Skikkelser. Den kan saa ganske indtrække sine Yrer, at lidet eller intet af dem bliver tilsynne, og kun en klar Plet opdages vanskelig nok paa deres Sted, naar man holder den mod Dagen; Undertiden er den ene Yre udstrakt, og den anden ej; undertiden vises de mere udbredte, som Ørelæppe; undertiden meget korte og smale; atter igjen skyder den dem langt forud og trækker Snuden ind imellem dem, hvorved dannes en stor Kløft o. s. fr.

Tab. II. viser denne Slimorm i flere Skikkelser.

Fig. I. Mange af disse Orme i naturlig Størrelse hængende fast ved Ureenligheden.

Fig. II.

²⁴) Den Fisk, man i Norge kalder Siik.

- Fig. 2. Ligefaa, men skilt fra Ureenligheden.
De øvrige Figurer forstørrede, nemlig:
- Fig. 3. En nogenledes udstrakt Orm, med een
Yre fremstrakt, den anden neppe synlig.
- Fig. 4. Noget sammentrukken, med begge Yrer=
ne indtrukne, og en mørk Bue mod For=
Enden, som ventelig er Yrernes Sted
oven og neden.
- Fig. 5. Tvende Exemplarer halv-udstrakte, bug=
tede med klostede Ørelap-lignende Yrer,
og udstaaende Snude.
- Fig. 6. En ligedan med indtrukken For=
Ende, og 2de blanke Pletter ved samme, men
ingen Yrer.
- Fig. 7. En udstrakt Orm med en stærk Kloft for=
til, formedelst langt udstaaende tilspidse=
de Yrer og indtrukken Snude.
- Fig. 8. Et meget udstrakt og smalt Exemplar
med ordentlig Snude og Yrer.
- Fig. 9. Et stort halv-udstrakt bugtet Exemplar
med Kloft fortil, ingen Yrer til Sider=
ne, men oven til en mørk halvmaanesfor=
mig Plet, hvor ventelig den udbredte
Yre ligger antrøkt paa Kroppen.

J det jeg forlader denne Orm, vil jeg tilføje mi=
ne Bemærkninger over:

3.

Glyndrens Slimorm.

(Scolex Pleuronectis.)

Conferenceraad Müller, som den eneste, det har beskrevet denne²⁵⁾, har kun affattet sin Beskrivelse kort; jeg mener det derfor ikke overflødigt, her at tilføje det, der kan tjene til mere Fuldstændighed. Overalt giver det og Sandheden mere Styrke, naar fleres eenstemmige Bemærkninger fremsættes om et nyt opdaget Stykke i Naturen, som her er Tilfældet. Jeg fandt i Maret 1784 den 18 Maj denne Slimorm i det gule Larme-Slim af en Tunge (Pleur. Solea), som var kjøbt paa Kjøbenhavn's Fisketov, og saae paa samme næsten alt, hvad Müller havde seet. At han ellers kalder den usynlig for det blotte Øje, deri kan jeg ikke give ham Bifald, uden for saavitt at man neppe med blot Øje vil opdage en saa liden Orm i Slimet, men, naar dette eengang er skeet ved Hjælp af Øjeglaset, kan man siden med blotte Øjne see de største, især naar de ere udtagne af Slimet, thi de vises da i sammentrukken Tilstand af omtrent $1\frac{1}{2}$ Lin. Længde, og henved $\frac{1}{3}$ Lin. Brede, men kunne udstrække sig til 4 Liniers Længde, og blive da saa smækre som den fineste Traad. Ormen var fladtrind og hvidagtig, men

B 2

den

²⁵⁾ Zool. Dan. og Berl. Schr. II. ec.

den egentlige Krop dunklest og sammensat af mange smaa Grøn, dog forekom den mig aldrig saa mørk, som den forestilles i de Müller'ske Figurer, derimod var Hovedet og Halsen uden Grøn og derover mere lyshvide, som og Müller har anmærket. Paa Hovedet saaes til hver Side 2de aflange buglehule Drelæppe, vel rettere Sue-Vrer, altsaa 4 i alt; imellem samme var større Skillerum oven og neden, end til de skarpe Sider, hvor de sadde digt hos hinanden. De 2de af Müller omskrevne røde Punkter paa Halsen bag Drelæppene vare tydelige at see, og egentlig intet andet, end den skjulte Deel under Drelæppene, der er rød ligesom Gjellerne paa en Fisk, derfor ej helles synlige i alle Stillinger. Naar Drelæppene bevægede sig, skinnede og deres Huulhed crystalklar, saa at man skulde formode et Glimmer at være der tilstede, og gave et herligt Syn mod Solen, men det er ikke vist at bestemme, om Overfladen selv var begavet med saadan glimrende Egenkab, eller og Slimet havde lagt sig over Huulheden, som en tynd Hinde, og forarsagede denne Glands. Paa Halsen saae jeg og til hver Side den maaneformige Membran, som Müller har ommeldt, men den var bitte liden og melkesfarvet. Snuden rakde foran kun lidet frem imellem Drelæppene, men en Abning var dog virkelig der tilstede, thi her hængde den sig stedse fast ved Slimet. I Slimet skjød den sig frem, som en Glad-Orm (Planaria) og kunde trække sine Drelæppe sam-

men

men og Hoved ind, saa deraf lidet eller intet saaes. Den viisde sig især for mit Øje i de Skikkelser, som Müller har anført Fig. 2. 3. 5. 7. 8. 12. 13. 16. og 19.

Disse 2de Slim-Orme-Arter mener jeg nu best kunde skilles fra hinanden ved følgende Særmærker:

Scolex Pleuroneftis, auriculis quatuor, punctisque colli-duobus saturate rubris.

Scolex Lavareti, auriculis duobus, corpore unicolore.

4.

Heltens Gjelle-Orm.

(Lernæa Lavareti.)

Af Gjelle-Ormene har Gmelin i sit System 15 forskjellige Arter, hvoraf den 3die Deel af mig ere opdagede ved mit Ophold i Grønland og beskrevne i min Fauna Grönlandica tillige med 2de andre, som vel tilforn vare opdagede, men ej saa nøje beskrevne²⁶⁾; Fire af de nye har Confer. Müller efter mine Beretninger og Tegninger leveret i sin Zoologie²⁷⁾, nemlig: Lernæa uncinata, Gobina, radiata og nodosa. Beskrivelse og Tegning var ham og sendt over den 5te Art, Lernæa cyclopterina²⁸⁾, skjønt

B 3

han

²⁶⁾ Faun. grönl. p. 336—341.

²⁷⁾ Tab. LVIII.

²⁸⁾ Faun. Grönl. Spec. 326.

Han ikke fandt for got at gjøre Brug deraf; Jeg havde derfor halvvejs tænkt nu at levere dens Figur, men for ej blot at hænge i Grønlandſke Sager, vil jeg heller opsætte dette til en anden Gang, og i dens Sted levere Heltens Gjelle-Orm, som jeg siden har fundet.

Saa vitt mig bevidst, er den ej tilforn af nogen bleven bemærket, og dog er den særdeles mærkværdig saavel for sin Lidenhed, hvori den viger langt under alle mig bekjendte Arter, som og for sin Smukhed og det simple, hvori dens Dannelse skjælnes fra dem. Hvor rigtig er dog Naturen paa Forandringer, endog i de mindste og forborgneste Skabninger! Denne Orm er neppe 1 Lin. lang og $\frac{7}{8}$ Lin. breed. Den har et ægformigt Legeme, som for til er bredest, bag til mod Eggestoffene ængere; oven til fladbuglet, hvor ogsaa gives nogle neppe mærkelige Tverfurer; Neden til er den buglehuul; Omranden noget tilskærpet og smaa-kærvet eller lidt bølgebøende. Naar man holder den mod Lyset, sees nogle smaa ophejede Punkter ved Siderne neden til. Den har intet egentligt Hoved eller Bryststykke, som endeel andre, men for til i det allernderste er den noget afkneben, hvor man seer en sort firkantet Plet, der falder større, naar man seer den oven fra, end neden fra; Denne Plet, der har Sted hos alle, og kan sees endog med blotte Øjne, skulde man snart holde for et Øje, men, da sligt ej er fundet paa nogen Art af denne Slægt, ej heller synes fornedent for et Dyr, som altid sidder indboret i Gjellerne,

lerne, saa er jeg mere tilbøjelig til at holde den for Ormens Munding, der i sin Rift eller Jordybning er sort, maaskee formedelst nogle sorte Mundredskaber, hvilke jeg dog ikke kunde opdage; og, da den sees større oven end neden, maae Munden være mere udvidet mod Ryggen. Man finder ej heller noget andet Sted Nabning, som kunde tjene til Mund. Under Munden sidder i Bugens Huling 2 lange fine krumme Arme, som tilspidnes mod Enderne, og enten ligge krummede under Bugen eller stille lodret ud fra samme, fæstede i dens Klov; Dog kunne de og lade sig bøje forud, og, naar man slider Ormen af Gielernes Kjød, faaer man Armene at see i denne Stilling, da den med samme holder sig fast deri, og slipper ikke gjerne, før de ere udtrakte; men i hvad Stilling de end sees, ere de dog altid krummede mod Enderne. Foruden disse Arme syntes mig og at bemærke en liden Yre bag til paa Bugen midt imellem begge Eggestokkene, dog udgiver jeg det ikke for nogen Vished, men, hvis saa er, bliver vel Gatboret i sammes Ende. Eggestokkene ere trumlerunde, af Kroppens Længde, kornede, hos nogle sneehvide, hos andre blaa, hvilke sidste jeg holder for at have modne Æg i sig, thi baade sidde de løsere, end de hvide, og de smaa Kloder eller Æg, som de indeholde, falde større og kjendeligere; Den blaa Farve synes og at vise, at Ungen i Ægget er mere moden til at komme frem med de Gamles Farve. Det er endnu ikke afgjort,

om disse Æg skilles stykkeviis fra Æggestokkene, efter som de blive modne til, eller hele Æggestokken slipper fra Dyrret selv, saa alle Æggene paa eengang skulde blive modne, eller og Ugen udkryber af Ægget, medens Æggestokken endnu hænger ved Ormen; Det første skulde jeg snarest troe, efterdi de blaa Æggestokke faldt gemeenslig kortere end de hvide og mere butte i Enden, ret som de havde mistet et Stykke af Enden; I dette Fald maatte da de yderste Æg blive først modne. Farven er ellers paa Ormen hvid, men endeel Lver- og Længde-Striber i Bugens Huling, hvoraf nogle mod Bagdelen sidde i smaa Streger ligesom en Kam, ere smukt sorte, hvilket giver dette lille Dyr en smuk Udseende, endog for det blotte Øje; thi endog disse sorte Bugstriber skinne igjennem Ryggens Midterdeel i en stor Firkant.

Denne Gjelle-Orm har jeg fundet 1780 den 21 Junii meget talrig i Gjellerne hos en Helt (Salmo Lavaretus), fanget i Glenstrup See ved Hobroe i Jylland. Fiskens Gjeller vare ganske gjennemborede af disse smaa Dyr, og de sanderlidte Dele af Gjellernes Fryndser hængte blege til alle Sider, hvilket usædvanlige Udseende bevægede mig til at undersøge denne Nyhed, hvorved jeg opdagede Marsagen. Den sidder gjerne fordybet i Gjellernes Fryndser lige indtil Æggestokkene, saa at man seer intet uden dem og det sorte paa Kroppen, som skinner igjennem Slimet af Gjellerne. Bevægelse skal man ej lettesig opdage hos

hos den, uden at den rører Armene lidet, naar man slider den fra sit Nod og kommer den i Vand.

Dens Skjælnemærker fra de andre kunde best bestemmes saaledes:

Lernæa Lavareti, simplex, obovata, planiuscula subtus concava, ubi brachia 2 longa curva simplicia antice ad os.

Tab. III. viser denne Gjelleorm.

Fig. 1. i naturlig Størrelse.

Fig. 2. Forstørret fra Ryggen.

Fig. 3. ligesaa fra Bugen med Armene oplagt under samme.

Fig. 4. ligesaa fra Siden, dog saa, at Bugens Hulning kan sees, med Armene udstrakte fra Kroppen.

Fig. 5. Meget forstørret, fra Ryggen, med Armene fremstrakte fra For-Enden.

a. Munden. b. Kroppen med sin færdede Omrand. c. Den bageste ængere Deel.

d. Ryggen. e. Bugen med de sorte

Striber. f. Armene. g. Hvide Eggestokke. h. Blaa Eggestokke. i. Den

lille Yre imellem samme. k. Den mørke gjennemskinnende Gjærkant paa Ryggen.

Korens Fkt.

(Fasciola Umblæ.)

Denne Orm har, i Henseende til dens Beskjendtgjærelse, havt samme Skæbne, som de foregaaende, da Beskrivelsen allerede har ligget færdig siden 1778 i October Maaned, da jeg fandt den i Drangedal i Norge inden i den Fisk, som de Norske kalde Rør, men Drangedøslingerne Røje, og er *Salmo alpinus* Linnæi. Siden Aaret 1780 har den været sendt til afg. Confer. Müller, men ubrugt. Og, da den samme Fisk falder i Grønland, i hvilken noget ligt var mig forekommet, som jeg den Gang ikke ret fik betragtet, eller vidste at føre til sin rette Slægt, saa har jeg efter det Norske Exemplar indrykket Beskrivelsen i min Fauna²⁹⁾, men Figuren fattes endnu, som for Ormens Mærkværdigheds Skyld herved leveres tillige med en udførligere Beskrivelse.

Saa lidet man fra Begyndelsen end skulde ansee denne Orm derfor, hører den dog unægtelig til Fkterne, *Fasciolas* Linnæi & Mülleri, hvilken Slægt vor opmærksomme Professor *Abildgaard* har forandret til *Distoma*³⁰⁾, og derimod henført Slægtnavnet *Fasciola* til Nemormen. En Forandring, man
 gjerne

---

²⁹⁾ p. 329. Spec. 314.

³⁰⁾ Naturh. Selsk. Skr. 1ste Hefte p. 36.

gjærne kunde underskrive, da disse Navne saa særdeles passe til deres Slægter, men, da allerede Gmelin i sit System har givet Remormen det forhen brugte, og ligesaa passende Navn *Ligula*³¹⁾, og ladet Fkterne beholde deres gamle Navn *Fasciola*, ja ogsaa efter min Fauna anført nærværende Fkt under det af mig givne Navn *Fasciola Umblæ*³²⁾, vil jeg indtil videre lade den beholde samme.

Denne Fkt. har det besynderlige ved sig, at den ikke findes i Indvoldene, men i Rygblodet af Fisken, hvilket, saavist mig bevidst, ikke er truffen med nogen anden Fkt. Art. Det er især de mævre Fiske, hos hvilke den findes, og det i stor Mængde, saa at den rimeligst har bidraget til deres Magerhed og forvoldet en vis Sygdom; Hos de friske og fyldige forekommer den derimod sjelden. Man seer den i sit Leje, som en hvid Kjedegang, fordeelt i flere Rader og Grene, og skinnende gjennem det røde Rygblod, saa at man ved første Anseende skulde holde den for en Rygmarv hos Fisken eller og en Bændelorm, men, naar Blodet fraløsnes, mærker man, at denne Kjedegang bestaaer af mange smaa Fkter, som holde sig digt efter hinanden, da den Bagre altid ligger med Halsen skjult under den næstforegaaendes Krop, og har med samme fordybet sig i Blodet. I denne Stilling sees og kun

liden

---

³¹⁾ p. 3042.

³²⁾ p. 3058.

liden Bevægelse eller Tegn til Liv, og Halsen er slet ikke tilsynne, men tager man Skjeden ud af Blodet, og stiller den ad, saaer man strax af hvert Led i Skjeden en liden livlig Orm for Djæt, som da udstrækker og bøjer sin Hals efter Behag, at ligesom søge efter Føden; Ogsaa kan den forandre Sted, og viser da sin sande Skikkelse.

Hver enkelt Orms største Længde var kun $1\frac{1}{2}$ Linie, hvoraf Kroppen udgjorde $\frac{2}{3}$ Lin., Bredden $\frac{2}{3}$ Lin. Naar den er udstrakt, ligner den en fladsidet Glaske, da Kroppen eller den bageste Deel er bredest, stump eller tværskaaen for Enden, men den forreste Deel ulige smalere, som en Glaskehals. Oven og ned er den plat, og neppe kjendes nogen Bugling, saa at Tykkelsen fra Ryg til Bug er meget ubetydelig; Halsen selv synes og flad; derover sees Sidelantén eller Omkredsen noget skarp. Halsen kan udstrækkes og igjen tilbagetrækkes til Kroppen; dog skeer det sidste ikke saa ganske, at jo en kort Hals endda bliver tilbage fremragende for til; Ved saadan Sammentrækning bliver ogsaa det øvrige af Ormen mere udvidet og tilrundet til Sider og Ender, da den ellers, naar Halsen er udstrakt, viser sig i en ret Firkant. Man finder 2de Abninger hos den, som sædvanlig hos alle Gfter, hvilke vel maae holdes for Mund og Gæbor, og paa denne Art ere kjendelige nok. Den ene og største paa Bugen, just paa det Sted, hvor Kroppen støder til Halsen, er kredsrund med en noget ophejet Om-

Omrand. Den anden lige i Enden af Halsen, dog vendende mod Bugen, er mindre, mere aflang, og har neppe nogen ophøjet Omrand. Hvilken af 2de man skal kalde Mund eller Gatbor, er ej saa let at bestemme, da den paa Bugen, som skulde synes at være Gatbor, efterdi den er bagest, kan igjen agtes mere beqvem til Mund, fordi den er større til at modtage Føden. Saaledes forekommer det mig og med Saare-Slyndren (*Fasciola hepatica*) og flere. Undertiden sees paa den udstrakte Hals et Indfaar tæt bag den forreste Abning, hvilket danner ligesom et Hoved. Ormens Substants er blod og sej ligesom paa Saare-Slyndren. Farven hvid med nogle lysere hvide eller kridtsfarvede Blandinger til Siderne, hvoraf især mod Midten indringes 2de blegere Pletter. Omkring forreste Abning er samme Kridtsfarve.

Tab. III. sees denne Fkt.

Fig. 6. i sit naturlige Leje inden for Ryg-Blo-
det i naturlig Størrelse.

a. Fiskens Rygblod. bbb. Ormens Rje-
degang i 3 Rader.

Fig. 7. Tvende enkelte Orme i naturlig Størrelse.

A. Udstrakt, fra Bugen vrist.

B. Sammentrukket, fra Ryggen.

Fig. 8. Samme forstørrede.

C. Fra Bugen. D. Fra Ryggen.

c. Kroppen. d. Halsen. e. Bageste
Abning. f. Forreste Abning.

6.

Orredens Hætte-Orm.

(Cucullanus Truttæ.)

Skjønt Hætte-Orme-Slægten sikkert er rig paa Arter, har man dog endnu ikke opdaget ret mange deraf. Gmelin, som den nyeste Samler, har ikke vidst at angive flere, end 8 Arter³³⁾; Selv af disse falde mig nogle mistænkelige, at heller høre til en anden Slægt, nemlig: den 2den i Ordenen (Cuc. ocreatus), hvilken Goeze, som den eneste, der har beskrevet den, selv regner til een Slægt med Nellikke-Ormen, Prof. Abildgaards Blad-Orm (Phylline)³⁴⁾ og Gmelins Caryophyllæus³⁵⁾, hvor den maaffee og rettere henhører; og den 7de (Cuc. ascaroides) synes at være en Slægt for sig selv; Derksom ikke Goeze havde sagt det, skulde man neppe af hans Beskrivelse eller Figur³⁶⁾ kunne slutte, at den 1ste Art (Cuc. Talpæ) var en Hætte-Orm, men snarere en Traad-Orm (Filaria), saa lig er den samme; Andre af Gmelins anførte Arter ere ikke nøje nok bestemte ved Beskrivelse eller Figur, at man kunde have noget sikkert at dømme efter: Den 3die (Cuc. muris),

4de

---

³³⁾ i sit Systema p. 3051 og 3052.

³⁴⁾ Naturh. Selsk. Skr. 1ste Hefte p. 31.

³⁵⁾ l. c. p. 3052.

³⁶⁾ Goezes Eingew. Würmer p. 130. t. VIII. f. 7. 8.

4de (Cuc. avium) og 5te (Cuc. reptilium) ere blot navngivne, og, naar undtages, at Goeze tillægger den sidste en bladet Svank, og siger os Dyrene, hvori de ere fundne, saa er ikke et Ord sagt, hvorefter at kjende dem igjen³⁷⁾; Dette forekommer mig alt for vilkaarligt at skabe Arter; men paa den anden Side har Gmelin gjort formeget til at formindske Arterne, da han har antaget, at alle Hætte-Orme i Ferskvands Fiskene vare kun Artsforandringer af Cuc. lacustris, og de i Saltvands Fiskene kunne alle bringes under een Art Cuc. marinus. Jeg er bleven overbevist om det modsatte, da jeg af begge Slags har fundet flere forskjællige Arter, og den Hætte-Orm, jeg nu agter at beskrive, troer jeg at have saameget Udmærkende saavel fra C. lacustri, som fra de andre bekjendte Hætte-Orme, at man let vil blive enig med mig i at erkjende den for en egen Art for sig selv.

Den er 7 à 8 Linier lang, men smækker som den fineste Traad. Ormen er blod og lidt pergamentartet, trind, glat, og slet, uden mindste Fure eller Rynke. For til udbreder den sig i en stump Knude, som et Hoved, der til den ene Side viser en rummelig Munding, omgiven med en rynket Bremme at see til, som et Staa-Sæt. Bag Munden afsnibes Ormen til en kort Hals; derpaa bliver igjen Kroppen tykkere, og beholder siden næsten samme Tykkelse, indtil

---

37) see Goeze l. c. p. 189. 98. og 242.

til den affspidsede Bag-Ende, der dog paa Hannerne er mere spids og krum, end paa Hunnerne. Af Farve er den hvid, halv gjennemsigtig, da endeel mere dunkelhyvide slangelebende Indvolde gjennemskinne, og en endnu dunklere Mastarm i lige Linie fra Munden til Gatboret; Dette sidder tæt foran bageste Spids, og er paa Hannerne bulket. I nogle af Hunnerne faaes og een eller flere sorte Pletter inden for Huden noget bag Halsen. Hunnens Kjenmærke sees henimod Bagenden noget over Midten, som en liden Bull med et Indtryk, og opdages vanskelig. Hannens Kjenmærke er kjendeligere, som en enkelt, lang krum og spids Spire, der fremrager af Gatboret og indvendig sees forlænget ved en mørkere gjennemskinnende aflang Plet.

Jeg fandt denne Hætte-Orm 1780 den 27 Dec- tober i en liden Øred (Salmo Trutta), som var fanget i Hobroe-Sjød³⁸⁾ i Jylland og havde Mængde af disse Orme i sig; dog ikke i Larmene selv, men uden paa Mavens fingerartede Vedhæng, hvor ellers Øvejsen plejer at findes. Blant 10 à 12 Hunner fandtes kun 1 Han, men samme var ret livlig. Med Munden suer den sig temmelig fast, ligesom Tglen. Hannen krummer gjerne sin Bag; ellers kringelbejde de sig alle i Vandet, hvor de temmelig længe kunne holde ud og ere særdeles muntre.

Tab.

³⁸⁾ Det inderste af Mariager-Sjød.

Tab. III. Sees denne Hætte = Orm.

Fig. 9. i naturlig Størrelse.

Fig. 10. En Hun forstørret, fra Bugen seet.

Fig. 11. Forreste Ende forstørret og seet fra Siden.

Fig. 12. Hannens Bagdeel forstørret.

a. For-Enden. b. Bag-Enden.

c. Munden med sin rynkede Omrand.

d. Halsen. e. Mastarmen. f. Gat-

boret. g. de smaa stangeløbende Ind-

volde. h. Den sorte Plet i Hunnens

For = Ende. i. Hunnens Kjonmærke

k. Hannens Dito. l. den mørke Plet

bag samme.

Jeg mener, at man kunde bestemme denne saaledes til Forskjæl fra de andre:

Cucullanus Truttæ albus, glaber, ore circinnato ruguloso, collo angustato, membris genitalibus simplicibus.

7.

Sildens Hætte = Orm.

(*Cucullanus Halecis*.)

Denne Orm er iblant dem, man hidtil har anvist sit urette Sted i Systemet, hvilket jeg her ved vil søge at rette. Dr. Bloch har længe siden fundet en Orm i Silden, som han kortelig har beskrevet und-
3die Bind, 2det Hefte. C der

der Navn af Gordius Harengum³⁹⁾; Gmelin derimod har ført den til Spolorme-Slægten under Navn af Ascaris Halecis⁴⁰⁾; Men jeg mener, at den hører ligesaa lidet til den ene, som den anden af disse Slægter, da Blochs givne Figur strax viser, at den maae nærmest ligne Hætte-Ormene, saavel for dens Munding, som for Hunnens Kjønmærkes Skyld. Og den har saa meget ligt med den Hætte-Orm, jeg har seet i Silden, at jeg ikke kan andet end ansee den for een og samme orm, og vil derfor kun her bemærke, hvad Bloch ikke har anført.

Mine vare omtrent 1 Tomme lange, og kun lidt tykkere end en fin Traad. Ormen var trind, traadformig, med neppe kjendeligen affpidsede Ender, og Huden glat, jevn uden Rynker, og stiv. Foran afsnibes Kroppen lidet til en stumprund Ende, under hvilken Munden viser sig ved et kort kegelformigt Indtryk, der for til er afrundet og bag til tværskaaren, fra hvilken Abning en enkelt Mastarm løber gennem hele Kroppen. Farven er hvid med en mere melkfarvet Strib fra Munden af og kort bag samme, som gjennemskinner indvendig fra. Alle de, jeg saae, vare Hanner. I det øvrige var alt saaledes, som Bloch har anført; Figuren passer og ganske got, kun at

Mund-

---

³⁹⁾ Blochs Abb. von der Erzeug. der Eingeweidew. p. 33. t. VIII. f. 7—10.

⁴⁰⁾ Syst. nat. p. 3037.

Mundaabningen er for rund, Indvoldene for meget blomsterlignende paa de forstørrede, og Bagenden for spids paa Exemplarerne i naturlig Størrelse. Imidlertid agter jeg det overflødig for saa ringe Forskjælligheder at give nye Figurer.

Jeg fandt denne Hætte-Orm 1786 den 13 Dec. i Kjøbenhavn i en Silde uden paa Indvoldene i store Klumper, da flere laae samlede i Spiral-Vendinger inden for en fælles gjennemsigtig stiv Hudbeklædning, lig den, i hvilken Dvejsen plejer at befinde sig. Midt i Klyngen traf jeg nogle, som vare haardere, end Resten, ligesom hornartede, men døde, og derfor maa skee efter Døden hærdede.

I Selskab med den sad ogsaa uden paa disse Larve en Spolorm, men hver Slags i sine Klynger og under sin særskilte Hudbeklædning. Denne Spolorm vil jeg nu beskrive under Navn af:

8.

Silde-Dvejsen.

(Ascaris Clupearum.)

Det er gaaet med Spolormene (Ascarides) som med andre Snylte-Orme, at nogle have anseet Urternes Antal for lidet, og, da det forarsagede Banskælighed, at bemærke det lidet, der er til Forskjæl, ved et flygtigt Ojekast ladet sig forlede til at holde dem for een og samme Art, som en nøjagtigere Undersøgning

vilde have adskilt; Andre have igjen 'gjort for meget deraf, og uden tilstrækkelig angiven Grund ansat ligesaamange Arter, som Dyrene vare forskjællige til, i hvilke de fandtes. Et saadant Navne-Register finder man hos Gmelin paa ikke mindre, end 78 Arter⁴¹⁾, om han og selv virkelig har troet dem at være forskjællige Arter, eller i Uvisshed derom blot har anført dem, som forskjællige, for at overlade til andre efter nærmere Undersøgning at fælde Dommen, hvilket man faaer lade staae derhen. Det var imidlertid got, at der blev foretaget en Mynstring med dem, at de egentlige Arter Tid efter anden kunde blive fastsatte med vissere Mærker.

Jeg har under næstforegaaende Nummer erindret, hvor jeg fandt den nu omtalte Silde-Ovejsse, nemlig: ikke i Tarmene, men uden paa dem i Spiral-Krumning inden for en stiv Hudbeklædning. Paa samme Sted læser jeg og, at afg. Confer. Müller har fundet *Ascarides marinas*, som han kalder dem⁴²⁾, men, da han selv et andet Sted⁴³⁾ gjer disse til een og samme Art med Bloch's *Gordius Harengum*, som er min nylig beskrevne *Cucullanus Halecis*, saa bliver jeg uvis, om han har havt denne eller hiin Orm i Tanker.

Silde

⁴¹⁾ Syst. nat. p. 3029. og folgg.

⁴²⁾ Schr. Berl. Naturf. I. p. 212.

⁴³⁾ Naturforsch. 22 St. p. 76.

Silde: Øveffen har saameget tilfælles med den almindelige Øveffe i Torffeleveren ⁴⁴), at man snart skulde fristes til at holde den for samme, i det mindste en Artforandring deraf, men jeg er mere tilbøjelig at holde den for en særskilt Art. Man træffer flere i Tallet, indtil 50, i een Hob uden paa Blindtarmene sammenhængende ved et fælles blodagtigt Huddække, hver enkelte Orm igjen beklædt med en sortagtig Hud, som er mere blod og let afsnides, og da seer man Ormen selv, som er $1\frac{1}{2}$ Tom. lang og kun af Tykkelse med en fiin Traad, af Dannelsen trind, og smælere mod begge Ender, dog smalest mod For-Enden. Af Farve hvidagtig med et lysere hvidt Belte mod For-Enden. Dette er næsten alt, hvad man seer med blotte Øjne. Tager man Øjeglaset til Hjælp, finder man, at det hvide Belte er et Indlem, som Mave, der for til og bag ud forlænges ved en meget finere Mastarm af samme Farve; Denne taber sig dog især mod Bag-Enden, hvor endeel Orme vare mørkere. Under Forstørrelses-Glaset sees alt dette tydeligere, da man endog kan skjælne Mellemrummet imellem Maven og den udvendige Hud, og tillige opdager i For-Enden de 3de smaa Knuder, som udgjøre Slægt-Mærket.

C 3

Naar

⁴⁴) Gordius marinus Lin. Syst. nat. I. p. 1075. som Müller rettere har gjort til en Ascaris, Naturforsch. 12 St. p. 183. og 22 St. p. 75. og efter ham Gmelin Syst. nat. p. 3035. kaldet Ascaris marina.

Naar disse gabe, sees en liden neppe frempippende Sue=Borte. i Midten. Den skjælnes saaledes fra den almindelige Dvejsse især ved sit hvide Belte og ved Masttarmen, som her gaaer i lige Linie, og ingenlunde er slangeløbende, som paa den almindelige. Den er og altid forekommet mig mindre af Størrelse og mere livlig; I Systemet mener jeg, den kunde bestemmes saaledes:

Ascaris Chupearum, albidus, cingulo antico albo.

Tab. IV. viser Gilde=Dvejsen.

Fig. 1. i naturlig Størrelse.

Fig. 2. Et Stykke af For=Kroppen forstørret.

Fig. 3. For=Enden med sine Knuder meget forstørret.

a. For=Enden. b. Bag=Enden.

c. Beltet. dd. Mast=Tarmen.

e. Knuderne. f. Sue=Borten.

9.

Kynke = Kradsferen.

(*Echinorynchus annulatus*.)

Denne Kradsfer og Løgte = Kradsferen (*Echinorynchus attenuatus*) ⁴⁵⁾ gif til en Tid under eet Navn af

⁴⁵⁾ Zool. Dan. t. XXXVII. f. 1—3. Gmel. Syst. nat. p. 3048. n. 2. Denne har jeg og fundet i Halen og Haleqvabben; og det er just denne Kradsfer, Müllerer i Naturforsch. 22 St. p. 59. har sagt, ved mig funden i Halemoderen.

af den glatte Kradsfer (Echin. lævis)⁴⁶); Og egentlig skal det være denne, Hr. Zoega har havt i Tanke, skjønt den anden rettere fortjende sligt Navn for sin Glathed, og denne derimod det Navn rynket (annularus v. rugosus), hvorved og Müller i sin Zoologie har skilt den fra Eogte-Kradsferen⁴⁷). Gmelin har og anført den, som en egen Art⁴⁸). Og uden Tvivl har man deri gjort ret, thi, skjønt de, formedst Halsens Udvidelse til en klar Kugle, grændse hinanden saa nær, at man let ved første Anseende kunde holde dem for Artforandringer, saa mærkes dog ved næjere Betragtning alt formange Forskjælligheder, især naar man tager Forstørrelses-Glasset til Hjælp. Og, da Rynke-Kradsferen endnu ej findes nogensteds aftegnet eller beskrevet, naar det lidet undtages, som Müller har sagt paa anførte Sted i Zoologiën, saa vil jeg her levere dens Beskrivelse med Figur, at den kan blive kjendt, som en virkelig tilværende, og ej blot gisnet Orm.

Af Længde er den $4\frac{1}{4}$ Lin. og af Tykkelse neppe $\frac{1}{2}$ Lin. Kroppen næsten cylindrisk, dog bag ud mere afkneben, overalt dunkel og glat, men ikke jevn, saa som den har endeel viit fra hinanden staaende Tverryn-

C 4

ker,

⁴⁶) Müll. Prodr. 2601.

⁴⁷) Danske Dyrhist. p. 152. Zool. Dan. (ed. post.) Fasc. I. p. 45.

⁴⁸) Syst. nat. p. 3048. n. 8.

ter, som især blive fjendelige, naar Ormen noget sammentrækker sig. Bag-Enden har et temmelig stort Gatbor mod den ene Side. Foran Kroppen sees en lang, meget smalere, Hals, som nærmest mod Kuglen end mere affmales; Denne Hals er rynket med lige viit fra hinanden siddende Rynker, som Ringe, der sidde tættere sammen, end de paa Kroppen, og blive altid fjendelige, enten Ormen er udstrakt eller sammentrukket. Paa Halsen følger den omtalte Kugle, som her er mindre og dunklere, end paa Logtekradseren, viser og sine fine Rynker, naar Ormen sammentrækker sig, i hvilken Stilling Kuglen for og bag sees plattrøkt, men, naar den udstrækker sig, bliver Kuglen mere aflang og Rynkerne forsvinde næsten ganske. Midt igjennem Kuglen gaaer et mørkere Svælg, der er Gjæmmet for Snuden, hvori den kan tilbagetrækkes, og atter deraf fremstødes efter Behag; Dette Svælg kan Ormen bøje til Siderne, ret som det med Bag-Enden laae frit inden for Kuglen. Snuden, som heraf fremstødes, er baade smækrere og længere, end den hos Logtekradseren, har og længere Braadde, som bøjes bag ud; Naar Snuden er længst udstrakt, sees et Stykke af den næst ved Kuglen at være ængere og glattere næsten uden Braadde. Alle de, jeg saae, vare guulagtige, med en stærkere farvet Hals, men blankere Kugle. I Henseende til Indlemmer og Bestanddele ligner den ellers Logtekradseren.

Jeg fandt 3de Exemplarer af denne Krabser 1780 den 13de Nov. i Larmene af en liden Orred (Salmo Trutta) fanget i Høbroe-Fjord. Samme laae frit i Larmenes Ureenlighed, uden at være heftet med sine Hager til noget Sted, skjønt den hertil har Nedsfaber nok, og sikkert til visse Tider maae gjøre saadan Brug deraf.

Tab. IV. sees Rynkekrabseren.

Fig. 4. i naturlig Størrelse.

a. For-Enden. b. Bag-Enden.

Fig. 5. Forstørret, sammentrukken.

Fig. 6. ligesaa, udstrakt.

a. Snuden. b. Kuglen. c. Halsen.
d. Kroppen. e. Gatboret. f.f. De 2de
Strengte, som tjene til Snudens Be-
vægelse.

IO.

Hajens Bændelorm.

(Tania Squali.)

Blant de mange og forskjellige Bændelorme, jeg har fundet, især i Fiskene, udmærker denne sig, som en af de besynderligste. For 10 Aar siden (1782 den 7 Aug.) fandt jeg den i en Pighaa (Squalus Acanthias), medens jeg var Præst paa Erse, hvilket allerede af Müller er anført i Naturforskeren ⁴⁹).

E 5

Skjønt

---

⁴⁹) Naturforsch. 22 St. p. 44.

Skjønt jeg i samme Fisk fandt 4 Stykker, var dog ingen af dem fuldkommen, men havde mistet den største Deel af Kroppens bageste Led, og havde kun faa Led tilbage, foruden Hovedet. Vel endda, at dette var blevet i Behold, som det vigtigste Stykke, da Bagdelen stelden paa Bændelormene plejer at have noget udmærkende ved sig. Imidlertid havde jeg gjerne ønsket at see et fuldkomment Exemplar, og tildeels har jeg derefter lettet med at levere dens Beskrivelse, men, da det vel ikke saa let her vil lykkes mig, leverer jeg for det første den Ufuldkomne; thi derved kunde maaskee andre, som boe i Nærvarelsen af Fiskerierne, finde sig tilskyndte, at eftersøge denne Orm hos Hagerne, og fuldføre, hvad jeg har begyndt, eller maaskee rette, hvad jeg maatte have fejlet.

Det største Stykke, jeg saae af denne Bændelorm, var 2 Tommer langt, men neppe 1 Lin. bredt. Mod Hovedet blev Kroppen efterhaanden smalere, hvor og Ledene vare ukjendelige, saa at Kroppen der syntes at løbe i eet uden Tverrynker, men Bredens Tilvæert bag ud var og kun lidt mærkelig, efterat Ledene havde taget sin Begyndelse. Kroppen var flad og skarprandet, men tæt bag Hovedet var ligesom en Hals, der næsten var trind og jevntyk, og bredere end den paafølgende smale Deel af Kroppen. Ogsaa denne Hals var uden Led. Hovedet kun lidet, dog kan man med blotte Øjne see det, som en liden, næsten firkantet, Knude; Med Øjeglasset opdager man 4

Mun-

Mundingen, ligesom maaneformige Drelepper, 2 og 2 paa hver Side af Hovedets skarpeste Kant, saa at de der ere hinanden nærmere, men paa de flade Sider længere fra hinanden. Foran løbe de i eet med Bredde, fordi denne Bredde eller Snuderand er ophøjet, ligesom Mundingernes maaneformige Omkreds; Maanefigurens Horn stile og mod den skarpe Sidekant. Af hver Munding eller Haulheden i hver maaneformige Drelep fremstaaer en lang krum og noget stiv Traad, altsaa 4 i Tallet, der uden Tvivl ere ligesaa mange Hager at holde sig fast ved, hvormed denne Bændelorm maae hjælpe sig, at den ikke skal udgaae med Fiskens Ureenlighed, hvori den svømmer, da den ellers mangler de spidse Hager, hvormed endeel andre Bændelorme ere forsynede. Paa yderste Ende af Hovedet kunde jeg ikke opdage nogen anden Mund, men kun en liden Kloft i den mellem Dreleppene næppe fremragende Snude. Kroppens Led vare aflange, fortil smalest, meget affældige, da endog mange enkelte Led fandtes i Fiskens Ureenlighed, og endeel løsne sig fra de øvrige under Betragtningen, derfor og denne Orm vel vanskelig vil blive at erholde heel. Paa den ene Side af hvert Led er en liden, dog for Sjeglasset synlig, Åbning henimod det følgende Led. Alle de store Led ere heri eens, og alle Åbningerne paa een og samme Side. Disse Åbninger sidde just ikke lige i den skarpe Rand, men mod Gladen, saa at de best sees fra den ene flade Side, men fra den anden

den kun Sporet dertil formedelst deres Bremme, der løber i eet med Ledets skarpe Rand, men viser sig noget højere. Inden for disse Abninger sees i Midten af de bageste og største Led en grynet mellesfarvet Materie, der unægtelig bliver Eggestokken. Ellers var Ormen af Farve vandblaa, især foran, hvor den ingen Led havde, og kun Abningernes Omkreds var lidt mellesfarvet.

Denne Bændelorm laae i Pighaaens store Larm, hvor den svømmede frit i et grønt Slim. I dette sit Element udvidede og sammentraak den Hovedets Mundinger og bevægede sig lidet, men, da den blev lagt i Vand, døde den strax. Da den havde ligget Natten over i Vand, saaes Ledene brustne, og en stor Mængde Æg udkomne, hvilke nu vare grenagtige. Den lange smale Deel ved Hovedet forblev derimod ubrusten.

Dette er alt, hvad jeg veed at melde om denne Orm, der især formedelst sit Hoveds Dannelselse fortjende en god Afbildning, men dette vilde endog for en mere øvet Haand være vanskeligt at efterligne. Jeg har imidlertid troet at burde levere dens Figur, saa got jeg kunde, og

Tab. IV. viser denne Bændelorm.

Fig. 7. i naturlig Størrelse.

Fig. 8. Samme forstørret.

Fig. 9. Hoved, Hals og Forkrop med skarpe Side, tilvendt.

Fig.

Fig. 10. Samme med Gladen tilvendt.

Fig. 11. Hovedet skjens tilvendt.

Fig. 12. Tvende Led fra begge Sider. Alle me-
get forstørrede.

a. Hoved. b. Hals. c. Kroppens for-
reste smale Deel. d. Ledene. e. De 4
Mundinger paa Hovedet. f. De 4 krum-
me Traade i samme. g. Den flestede
Snude. h. Eggestokken. i. Egge-
gangens Abning. k. Dens ophøjede
Omkreds i Ledets Rand.

II.

Beskrivelse

af

Tvende nye Insekter

henhørende under

den Linneiske Slægt *Monoculus*,

og

den Müllerske Slægt *Caligus*,

af

P. C. Abildgaard.

 (Oplæst den 5 April 1793.)

De Insekt-Arter, som Linné i sit System anfører under Een-Oje-Slægten (*Monoculus*), ere ifkun 9 i Tallet, og dog ere nogle af disse Arter saa aldeles forskellige fra hinanden, at et blot flygtigt Ojekast viser, at de ikke kunne henhøre under een Slægt. Saaledes er *Monoculus apus* væsentligen forskjellig fra *M. polyphemus* og *piscinus*. *M. conchaceus* fra *pulex* og *quadricornis m. m.* Jeg vil ikke tale om, at *M. Telemus*, uden al Tvivl, ikke kan være andet, end Skal-ten af den *Clio*, som jeg i Selskabets Skrifters 2den Deel har beskrevet under Navn af *Cavolina*, altsaa til Orme-Klassen henhørende. Men da Linné optog

saa

saa saa Arter under sin Ceneje=Slægt, uagtet dog 16 vare bekiendte, da den 12te Udgave af Systemet udkom, saa har den eene Caracteer, som de have tilfælles, nemlig den, at være forsynede med et hornagtigt Skal=Dække, været ham nok, til at bestemme dem under een Slægt. Naar man tillige betænker den Forvirring og Uorden, i hvilken Linné forefandt Naturens Skabninger sammenkastede imellem hinanden i de fleste Naturkyndiges Skrifter, som for ham havde arbeidet, og den Mangel af Tydelighed og Bestemthed i Beskrivelserne, saa er det mere ubegribeligt, hvorledes denne store Mand har kunnet overkomme det Herkulisse Arbeide, at bringe alt dette, og de mange tusinde nye Skabninger, han selv først fandt og bestemte, i den skienne Orden, han efterlod det, end det er at undre over, om nogle enkelte smaa Ting, viffe Fag, af det hele ikke noksom have tildraget sig hans Opmærksomhed. Navnet Ceneje, som han har givet denne Slægt af Insekter, som jeg her handler om, er endog aldeles upasselig, da ikke allene de fleste af dem have 2de Øjne, men *M. polyphemus* har endog 4 Øjne, hvilket andre Naturkyndige have for længe siden bemærket. Det var derfor et meget vigtigt og nødvendigt Arbeide vor afdøde Landsmand D. F. Müller paatog sig, da han undersøgte og nøjere bestemte denne Insekt=Familie, opdagede 42 nye Arter og indeelde dem i 11ve Slægter i hans smukke Værk om Skal=Insekterne (*Entomotraca*), trykt i

Kiøbenhavn 1785, hvilket gode Værk dog er mindre brugt end misbrugt i den sidste og 13de Udgave af det Linneiske System. I den 12te Udgave er Slægtes Definitionen ikke bestemt nok og kunde ikke være det, da de anførte Arter havde for saa Mærker tilfælles. I den sidste Udgave er den Linneiske Definition forandret og meget mere bestemt, men ogsaa derved aldeles fordervet og upassende. Kroppen hos de saa kaldte Cenojer bestemmes at have 5 til 10 Afdelinger (Segmenta) og den allerførste Deel af de anførte Arter haver en udeelt Krop. De fire Palpi vil man og forgieves søge. Linné har sat sine Cenojer imellem Cancer og Oniscus, nogle af dem passe her, saasom, *Monoculus apus*, *Pulex quadricornis*; men *M. polyphemus*, *piscinus*, *pediculus*, have ikke her deres rette Sted. D. F. Müller har i sin *Prodr. Zool. Danicæ* indeelt disse Skal = Insekter i flere Slægter og sat dem imellem Oniscus og Scolopendra, hvor de uden Tvivl staae bedre, end i den nyeste Udgave af Systemet, hvor de Müllerske Genera ere optagne i den Orden de ere satte i hans *Entomotraca*, uden Hensigt til, om denne Orden passer, naar de staae imellem Cancer og Oniscus. Smidlertid er nu denne hele Familie under et systematisk Anarchie, men det er at haabe, at det bliver vor gode Landsmand og store Insektolog Fabricius forbeholdet, at anvise disse Dyr, som spille saa forskjellig og besynderlig Rolle i Naturens Huusholdning, deres rette Plads, og ordne enhver Slægt til det Sted, hvor

hvor samme i hans fuldstændigere System henhører. Meget Vanskelighed vil det vel have med en Deel, da Mund-Medskabene hos de fleste af disse Dyr ere saa vanskelige at opdage og saa lidet undersøgte. Det for-
 nøier mig derfor at kunne bekiendtgjøre tvende nye Arter af disse Skal-Insekter og beskrive dem saa nøie, at der ikke kan være Tvivl om, hvor deres Plads bør være i ethvert System. Disse tvende Arter henhøre til samme Slægt, som den Linneiske *Monoculus piscinus*, hvoraf Müller har gjort den nye Slægt, der allene indbefatter den Linneiske *Monoculus piscinus*, hvilken han kalder *Caligus curtus*, og en Art til, som han kalder *Caligus productus*, hvilken Linneé ikke har kendt. Den første af disse mine nye for et par Aar siden fundne Caligi, vil jeg kalde *Caligus crassus*, og den anden *Caligus oblongus*, de findes begge i Original i Glassene No. 1. og 2. som vedfølge, tillige med *Legnina* Tab. V.

Navnet *Caligus* har Müller givet dem, fordi Øjnene ere meget ukiendelige, saa at det endog synes uvist, om de virkeligen have Øjne.

Den tykke Morkøje.

(*Caligus crassus*.)

Har en rund Kropp, større end *Caligus curtus* og *productus*. Ryg = Skallen (*clypeus*) aa. er huul, rundlig, for til lige affaaeren og mod Siderne, hvor Føle-Hornene udspringe, er den stærk udffaaeren, saa
 3die Bind, 2det Sæfte. D at

at det synes, som her var dannet en Art af Hoved. Paa Midten og mod For-Enden af Rygsfalten er en brun Plet omtrent Korsdannet. Mod hvert Hjørne af den forreste affkaarne Rand er en liden brun Punkt b., som kunde antages for at være Dine; men de sande Dine cc. synes at være de 2 Brikker, som sidde under Følhornene og rage frem i den Udskæring i Randen af Rygsfalten, som findes paa det Sted.

Følhornene dd. ere halvt saa lange som Rygsfalten og bestaae af 6 Leed, ethvert af disse Leed er bredere mod Enden end ved Grunden, det første Leed er dobbelt saa langt, som det andet og de tage efter Haanden af i Længde og Tykkelse indtil det sidste, som er meget lidet.

Under en aflang Overlippe e. fremrager et Næb f. halvt saa langt som Følhornene, stumpt mod Enden, som har en linieformet Tvær-Åbning.

Benene ere 6 i Tallet, de to forreste gg. siddende tæt mod Forranden af Rygsfalten. De midterste hh. ved Grunden af Næbet, og de bageste ii. tæt ved disse. Alle Benene have 3 Ledmod, det første meget kort; de forreste Been er en Art af Kræbs-Klœe, det andet Leed paa disse er tykt og af Næbets Længde, det tredie halvanden Gang saa langt men smalere og aftagende i Tykkelse indtil Enden, som er forsynet med en spids bevægelig Klœe, der bøjer sig ind ad mod en paa den indvendige Rand af det tredie Leed siddende liden Knop. Det andet par Been, hh.

har

har det andet Leed kegelformigt og tykt, det 3die Leed smalt og smækkert af lige Længde med det andet, og endes med en liden flad og rund Knop isteden for en Klo. Det 3die Par Been, ii., har det 2det Leed næstendeels ægformig, og det 3die dannet som en Klo af lige Længde med det 2det Leed.

Bugen, kk, ser aflang og rund bedækket for største Deel af 8 bladformige Skæl ll, som ere hvide og prikkede, de 3 Par af disse bedække den største underste Flade af Bugen og ere saa brede, at de gaae langt ud til Siderne. De 2 forreste Par have en Indskjæring i den indvendige Rand, som deler dem i 2 Lapper. Det bageste Par have Randen heel. Det 4de Par af disse Skæl rage frem under Rygskaalen, ere runde og dække den største Deel af Bugens Rygsflade. Tilsammen danne de en Art af Skjort, som omgiver Bugen.

Bugen endes med 2de aflange Lapper mm, oven for hvilke de traadformige Eggerør nn, som ere denne Slægt egne. De ere afbrudte i det Exemplar, jeg har for mig, saa at jeg ikke kan bestemme deres Længde.

Tab. V. Fig. 1. Viser Insektet i naturlig Størrelse.

Fig. 2. Samme forstørret, fra Ryggen seet.

Fig. 3. Samme fra Underdelen.

Dette Insekt har jeg fundet paa Giellerne af en Haj ved Helgoland, og ikkun den eeneste.

Den aflange Morkøje.

(Caligus oblongus.)

Kroppen af dette Insekt er graa-guul med en rød Linie i Midten og en rød Linie paa hver af Siderne. Dyret er smalt og langt og deelt ved 6 Indskivninger i 7 Dele eller Segmenter. Rygsfalten aa. er sexkantet, de 2 Hjørner for til, 2 bag til og et Hjørne eller Kant mod hver Side. Derefter følge 2de smale aflange Tvær-Led b c.; derefter et halvt pæreformig d.; efter dette et firkantet e.; derefter den runde aflange Bug f.; denne endes med det sidste Segment g., som er rundt og fladtrykt; fra denne sidste Deel udgaae tvende smaa aflange og rundlige Lapper h., ligesom paa den foran beskrevne.

Den har 2de Pletter mod de 2de forreste Hjørner af Rygsfalten, som ligne usuldkomment Øjne, og forresten har jeg intet fundet, som kunde antages for dette Organ.

Dens Følehorn k. bestaae af 6 Led, men de ere smalere og kortere end hos Caligus crassus.

Den har et Næb ligesom denne, men Overlæben var ikke synlig.

Den har 3 Par Been og 2 Par Guelle-Been (Pedes branchiales).

Det forreste par Been ere korte, have 2 Led, af hvilke det første er meget kort, det andet aflangtrykt med en tydelig fremstaaende Finger ved den indvendige

Rand,

Kand, og det endes med en bevægelig spids Kloe. Dette Been er aftegnet Fig. 7.

Det andet par Been Fig. 8. har 3 Led, det første meget kort og lidet, det andet tykt og aflangt med en Knop paa den udvendige Kand mod den nederste Ende. Det tredie Led er smalere af samme Længde som det andet Led, og endes tilspidset med 5 smaa sylformige Tænder, som udgaae fra den udvendige Kand.

Det tredie par Been Fig. 9. har ligeledes 3 Led, det første lidet og kort som hos de foregaaende, det andet aflangt-rundt og det tredie er en bevægelig lang indbøjet Kloe.

De 2 par Gielle-Been Fig. 10. ere korte, dannede som et Latinsk S. med 6 krumme og spidse Haar udgaaende fra den udvendige Kand. Den øverste Deel af ethvert Gielle-Been er dækket med et lidet hvidt og rundt Blad. Bag ved Gielle-Benene sidde paa det fjerde Segment af Kroppen mod hver Side en ægformig Blære.

Ægge-Kørene ii. ere næsten saa lange som hele Kroppen; de ere brune. Insektet kastede disse Kør fra sig, da jeg vendte og tumlede det i Vandet, uden at beskadige Dyret eller røre disse Ægge-Kør. Skeden, som danner disse Kør, brast i tu efter Længden og Æggene udspredeedes. Under Forstørrelses-Glasset ere disse Æg runde og noget flade, halvdeelen klar og hvid, den øvrige halve Deel merkebrun og i Form af en Halv-Maane, som Fig. 11. udviser.

Dette Insekt har jeg fundet paa Giellerne af Støren, 6 Stykker samlede.

Tab. V. Fig. 4. viser Insektet i naturlig Størrelse.

Fig. 5. samme forstørret fra Ryggen.

Fig. 6. samme fra Undersiden.

Fig. 7. Det forreste Been.

Fig. 8. Det andet Been.

Fig. 9. Det tredie Been.

Fig. 10. Gielle = Venene.

Fig. 11. Et Æg meget forstørret.

Da Müller har taget sin Definition for hans 2de Morkøjer af de Organer, som sidde ved Halen eller Enden af Bugen, og som ved hans 2de Arter ere forskellige, saa vil jeg ogsaa bestemme mine 2de efter disse Dele, endskjønt de ere mindre forskellige, og da bleve disse 4 Arter saaledes udmærkede.

CALIGUS curtus corpore curto, cauda bifida monophylla. Müll. Entomostr. p. 130. Tab. 21.

Fig. 1, 2.

CALIGUS productus corpore longo, cauda imbricata tetraphylla. Müll. Entomostr. p. 132. Tab.

21. Fig. 3, 4.

CALIGUS crassus corpore squamulis cingentibus incrassato, cauda diphylla.

CALIGUS oblongus, corpore angusto segmentis septem diviso, cauda orbiculo cum appendice diphylo terminata.

III.

Beskrivelse
af en nye Igle,
funden
paa Giellerne af Støren.

af

P. C. Abildgaard.

(Oplæst den 5 April 1793.)

Denne Igle fandt jeg paa Giellerne af den samme Stør, hvor jeg fandt den aflange Mørkeje. Den kommer nærmest Flynder-Iglen (*Hirudo Hippoglossi*); den har en flad aflang Krop, som er hvid med højrøde Aarer og 2de Linier med Længden af Kroppens Midte paa Over- og Underfladen. Fortil er Kroppen forængtet med en Hale, paa hvilken sidder en hvid fugelformig Blære som et Hoved. Denne Blære er aaben mod Underdeelen med et rundt Hul, og Kanden omkring dette Hul er kantet med en rynket hindig Krands. Med denne holdt den sig fastsuget paa Fiskens Gieller. Mod Bagenden af Kroppen er denne smalere og for Enden stump affkaaren. Paa den underste Side mod Hjørnerne af Hale-Enden er Kanden udmærket med korte og tætte Furer. Nær ved Hale-Enden er paa den samme underste Flade et lidet

rundt Hul med en fremstaaende Rand, og der ovenfor
giennemskinne utydeligen nogle graa Indvolde.

Tab. VI. Fig. I. Litr. a. viser Ormen fra Underfladen.

Litr. b. fra Overfladen

Litr. c. fra Siden.

Den kunde bestemmes saaledes:

HIRUDO Sturionis dilatata candida venulis rubris,
antice vesicula candida foramine marginato ru-
gofo, margine caudali subtrus striato.

IV.

Beskrivelse

af

en Bielle = Orm (Lernæa),
funden paa Brasens Krop.

af

P. C. Abildgaard.

(Oplæst den 5 April 1793.)

Denne Bielle = Orm er afvigende fra alle andre derved, at den kun har een Egge = Sæk, da dog den dobbelte Eggesæk. er antagen som Slægts = Mærke. Jeg fandt 2 af disse Dyr, begge eens dannede. Det har et enkelt traadformig Næb, der gaaer fra Kroppen i en Retvinkel og er opbøjet mod Enden. Kroppen er dannet af 2de lange og jevnfides liggende Rør, tykkere mod Enden end fortil, og forenede ved en fin Hinde, som udfylder det smale Mellemrum, som er imellem disse 2de Rør, der endes med en liden omvendt og hult Halvkugle, fra hvis Rand udgaaer bag til en smal bladformig Lap, som en Hale, og paa hver Side en Tand. I Huln af denne Halv = Kugle er befestet en aflang og lidet fladtrykket Eggesæk af samme Længde som Kroppen, men noget tykkere. I En-

den af denne Egge = Sæk ere tvende smaa randede Huller, et ved hver Side.

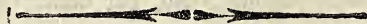
Tab. VI. Fig. 2. a. forestiller Ormen i naturlig Størrelse, seet fra Siden.

b. den samme forstørret, seet fra Ryggen.

c. den samme fra Siden.

Ormen selv har jeg afgivet til Selskabets Samling. Den kunde faae Sted imellem Planaria og Fasciola, og bestemmes saaledes:

LERNEA anomala rostro simplici, corpore bicruri, ovario unico biporo.

V.

Beskrivelse

af

en nye Snylte-Orm,
funden paa Horn-Fiskens Gieller
(Axine Bellones.)

af

P. E. Abildgaard.

 (Oplæst den 5 April 1793.)

Denne Orm, som ikke kan henføres til nogen af de bekjendte Orme-Slægter, fandt jeg for nogle Aar siden paa Hornfiskens Gieller et temmelig Antal af; jeg har meget ofte søgt den siden hos denne Fisk, uden at finde den. Et par Stykker, som jeg havde bevaret efter at have aftegnet dem, har jeg afgivet til Selskabets Samling.

Den er omtrent $\frac{1}{2}$ Tomme lang, Kroppen brun mod Randerne, formodentligen af de der liggende Æg, i Midten efter Længden er den temmelig klar og fîn-aaret. Kroppen er lang og flad, fortil smal og Forenden tilrundet med en liden Indskjæring, bag ved denne 2 smaa aflang-runde Knoppe. Imellem begge disse udgaaer en smal brun Linie, som snart deler sig i Form

af

60 V. Beskrivelse af en nye Snylte-Orm.

af en Gaffel, af hvilken hver Green gaaer til sin Side og taber sig i det brune ægformige Bæsen. I Midten af Kroppen er den ægformige Indvold. Kroppen, som bag til bliver bredere, endes med en meget udbredt Hinde, som et Segment af en Cirkel, hvorved Dyret faaer nogenlunde Form af en Dre. I Randen af denne Hinde ere 2 tæt paa hinanden liggende Rader af smaa Kugler ligesom 2 Rader Perler.

Jeg mener, at den kunde som en nye Slægt bestemmes saaledes:

AXINE *Bellones* corpore elongato compresso antice nodulis binis ocellatis, postice dilatato membrana armilla duplici marginata.

Tab. VI. Fig. 3. a. forestiller denne Orm i naturlig
Størrelse.

b. forstørret.

VI.

Aftegning af Müllers

Plumas - Nerite (Valvata cristata.)

ved

P. C. Abildgaard.

(Oplæst og fremlagt den 5 April 1793.)

Denne smukke Snegl af den Linneiske Slægt Helix har vor Müller allene bemærket, og beskrevet i hans Historia Vermium. Vol. 2. p. 198. og anført i hans Zool. Dan. Prodr. p. 239, under No. 2891. Han beklager paa første Sted, at det ikke har været ham mueligt at faae dette lidet Dyr aftegnet, saasom det saa sielden kryber frem, og ved den allermindste Bevægelse kryber i sit Hus og tillukker det med Skaldækket. Da jeg ogsaa fandt dette skønne Dyr, havde jeg det længe staaende i Vand ved min Side i Vinduet, for at passe paa, naar det med sin Plumas kom frem, for at aftegne det; jeg bemærkede da, at det ofte krøb ud, uden at det stak Plumasen frem, og det varede længe inden det blev mig mueligt, at faae det saa tydelig at see, at jeg kunde tage en rigtig Tegning deraf; jeg vil ikke igientage den fuldstændige Beskrivelse, Müller har givet os af denne Snegl, hvis Slægts Mærke er de tvende Bersteformige Fole-
Traade

Traade med Sjine bag til ved Roden af samme. Jeg har og ikke fundet noget at anmærke ved den Müllerske Beskrivelse, uden dette, at Laaget eller Snegle-Dækket sidder fast paa Dyrrets Ryg, ligesom hos alle andre Snegle, der ere forsynede med dette Laag for deres Huus, og at det ikke er forbundet med 2de See-ne = Baand til Huset, som Müller angiver. Da dette Dyr saaielden forekommer og er saa lidet bekiendt, saa har jeg troet, at en Tegning af samme maatte være velkommen.

Tab. VI. Fig. 4. a. viser dette lille Dyr i naturlig Størrelse.

- b. Det samme forstørret, ovenfra seet, hvor Dyrret er udkrøbet og har udstrakt sin federdannede Plumas fra venstre Side og det lille Spyd fra højre, som det er begavet med.
- c. Det samme fuldkommen udkrøbet, at man kan see den hele Krop og det cirkelrunde Laag paa Ryggen af Halen.
- d. Det samme seet unden fra, hvor Føletraadene, Munden og det lille Spyd ere synlige.
- e. Det tomme Snegle = Huus unden fra, hvor dets Navle sees.

VII.

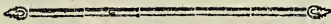
Beskrivelse

over

den skadelige Sukker- og Bomulds-Orm
i Vestindien,

og om

Zygænæ Pugionis Forvandling.

af

Hr. Professor Joh. Chr. Fabricius.

Af Insekterne er det os vigtigst at kiende de skadelige, som ofte i kort Tid forstyrre vore Bøtter, uden at vi ere i Stand til deri at hindre dem. Til disse skadelige Rauper høre og i Særdeleshed 2de, som paa de Vestindiske Øer tilføje Sukker- og Bomulds-Plantagerne den største Skade. Kundskab om disse Insekter har jeg min værdige Ven og Videnskabernes sande Befordrer Hr. Oberstlieutenant von Kohn at takke, og Figuren af Raupen, hans Ven Hr. Capit. Mühlensfels, hvilke begge jeg aflægger den forbindligste Tak for deres venstabelige Godhed.

Den første eller Sukker- Raupen er, saavidt jeg veed, endnu ingensteds beskrevet eller afbildet. Engellænderne i Vestindien kalde den the boarer, og den er i Stand til at bringe en Sukkerhest, der lod haabe

300 Fade Sukker, ned til 20 eller 30. Den forvandler sig til en liden uanseelig Phalen og af den Afledning, som Linné kaldte Pyralides.

Phalæna saccharalis alis striatis cinereis: margine postico atro punctato.

Habitat in Americae meridionalis Saccharo, cujus caules perforat, exsiccat, destruit plantationum pestis.

Corpus parvum, cinereum, immaculatum. Palpi exserti, approximati. Alae anticae cinereae, interdum strigis duabus obscurioribus; obsoletis, interdum fere immaculatae. Margo posticus striga punctorum atrorum. Posticae albae immaculatae.

Larva 16 poda, pallide hyalina capite punctis que utrinque octo brunneis.

Puppa nuda, elongata, brunnea antice spinis plurimis, elevatis, brevibus.

Denne lille Phalæne lægger sine Æg ved Rødderne af de unge Sukkerer, da de udfækkede Raupe eller Orme æde sig ind i Hjertet af den endnu unge og sine Plante. Denne Plante dør, de omkringstaaende Planter have voxet, men Raupe og saa, der nu har Kræfter nok til at bore ind i de allerede stærkere Sukkerplanter, indtil endelig Sukkererret begynder at modnes, og da er og den fulde Forvandling af Raupe til Ende. Før dens Forvandling borer den sig Udgang for den tilkommende Phalæne gennem Troet

og Barken af Stammen, og i denne borede Kanal forvandler den sig til Puppe. Men Phalænen kryber efter dens Forvandling beqvemt ud giennem denne borede Abning. Unge Borere findes aldrig i haarde eller gamle Sukkerstokke; de synes ikke at have Kræfter nok for at indbore sig i disse, men de vore med Planterne og maae vælge dem efter deres Alder. Pupperne ligge gemeentligen ganske nær ved Abningen, hvorigiennem Nat-Fuglen skal krybe ud; dog undertiden 1 eller 2 Raupers Længde videre tilbage, hvilket vel kommer deraf, at Raupen er bleven færdig med Indgangen noget før dens Forvandling.

Naar siden de modne Sukkerrør komme i Mellem, er liden eller ingen Saft deri. De fleste ere ganske tørre, og hos dem, der endnu have nogen Saft, er denne fordervet, saa at vel Sirup og Rum, men ikke Sukker, i det mindste ikke godt Sukker, deraf kan koges.

Den anden af disse fordervende Raupe er *Noctua Gosypii*, som i *Mantissa Inf. 2, 169, 229.* er beskrevet under Navn af *Noctua histrionica*. Den er egentlig polyphaga. Dens kiæreste Næring synes at være *Parthenium hysterophorus*, men, naar den ikke finder denne Plante, eller og den er opspist, falder den paa Bomuld-Planten, og i Mangel deraf tager den til Takke med *Boerhavia*, *Trianthema monogyna*, *Hibiscus esculentus*, *Anacardium occidentale* og flere.

Noctua Gosypii cristata alis deflexis fusco cinereo-que variis, posticis hyalinis.

Larva gregaria fusco grisea: vitra dorsa lineata fusca, quae linea flava maculis albis intersecta utrinque includitur.

Rustica media. Antennae fuscae. Thorax lobo antico distincto, postice cristatus, cinereo fusco-que variegatus. Abdomen cinereum. Alae anticae mox magis fuscae, mox magis cinerea macula costali oblonga, fusca versus apicem. Costa albo punctata. Posticae albo hyalinae, immaculatae. Tibiae fuscae.

Kraupen eller Dømen til denne Phalæne fremkommer i nogle Aar i saadan Mængde, at den afæder hele Bomulds = Marker. I de sidste Tider har man efter Hr. von Kohns Beretning begyndt med megen Held at lade dem afplukke ved hele Flokke Kalkonste Høns: Tab. VII. Fig. 1. Forestiller Phalæna saccharalis, dens Puppe og Larve, denne ogsaa efter de i Spiritus hiemsendte.

Tab. VII. Fig. 3. Forestiller *Noctua Gosypii*, af hvis Kraupe og Puppe jeg ingen Tegning har faaet, men kun Beskrivelsen fra Sal. Dr. Pflug.

Det maae endnu være mig tilladt at bekendtgjøre Larven til *Zygæna Pugione*, som jeg skylder de samme Herrers venstkabelige Godhed. Det flyvende Insekt selv er allerede længe siden bekendt.

Zygæna

Zygæna Pugione cyanea albo punctata alis rubris:
margine postico fusco. Mant. Inf. 2. 105. 40.

Sphinx Pugione Linn. Syst. Nat. 2. 807. 45.

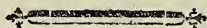
Sphinx Lichas Cram. pap. 4. tab. 45. fig. B.

Habitat in Nerio Oleander.

Larva pilosa, crocea utrinque lineis duabus punctorum alborum fasciculisque pilorum quatuor colli, duabus caudæ apice fuscis.

Puppa tenuissime folliculata, fusca.

Tab. VII. Fig. 2. Forestiller dens Larve og Puppe.

VIII.

Cychrys,
en ny Insekt = Slægt.

af

Professør J. E. Fabricius.

Paa Slægternes uomstødelige Fastsedelse berodt Værdien af ethvert System i Naturhistorien. Forlade vi denne faste, sikke Ledetraad, fremstaaer en uundgaaelig Uorden, og Bestemmelsen og Bencøvnelsen af Natur = Produkterne bliver usikker og vakkende. I Botaniken have vi allerede længe siden erkjendt dette, og have ved sluttigen og paa adskillige Maader at bearbejde Slægtsmærkerne naaet en Sikkerhed, som endnu fejler i Entomologien. Insekternes ringe Størrelse har holdt de fleste fra en Undersøgelse, som de tildeels ansaae for umuelig. Naturligt er det imidlertid, at Kiendemærkerne for smaa Dyr ogsaa maae være smaa, og maae iagttages ved Forstørrelses = Glas. I Grunden ere de dog større end Værternes Blomsterdele, naar der henses til Værternes og Insekternes forskjellige Størrelse. De ere og virkelig ikke, naar de mikroskopiske Dyr undtages, saa vanskelige at udfinde, og fordre kun, ligesom alle Undersøgelser i Naturhistorien, nogen Øvelse. Et enkelt Forstørrelses = Glas har

har været mig tilstrækkeligt til Beskrivelsen af de i *Syne* stemet givne Kiendetegn. Vel er det saa, at man formodest Delenes ringe Størrelse ofte seer fejl, at een eller anden Deel tabes, og at man seer sig nødt til at begynde Undersøgelsen fra ny. Ofte brækkes eller beskadiges Insektet, som man vil undersøge. Hovedet, Følehornene brækkes, og, naar man ikke har en stor Mængde Exemplarer ere begge Tilfælde ubehagelige, især for dem, som see mere paa deres Samlings Skønhed end paa Videnskabens Udbredelse. Men er det ikke det samme ved Planterne. Hvor ofte maae man ikke i mange Tilfælde igientage Undersøgelsen af Blomsterdelene ved de mindre, naar man vil have fuld Visshed om deres Structur, og den Blomst, hvis Dele ere blevne undersøgte, er gemeenligen derved ødelagt. Forfskiellen er kun, at ved Planterne findes mest ndeels flere Blomster paa det samme Exemplar, og selvfølgelig agtes det mindre, om en eller anden deraf tabes.

Ved den gode Understøttelse af den af Videnskabben fortiente Hr. Professor Helwig i Brunsvig har jeg nu faaet en stor Mængde af *Carabus rostratus*, og er derved bleven sat i Stand til at fastsætte den sande Charakter for en ny Slægt. Den er i vore nordlige Egne allerede sieldnere og Undersøgelsen af mit eeneste Exemplar mishlykdes mig tilforn, saa jeg var nødt til at lade den blive mellem Carabi, skjønt den endog ved det udvortes Udseende synes at være fra dem adskilt.

Slægts-Charakteren er imidlertid tydelig og adskiller den fuldkommen fra Carabis.

Cychrys Os maxillis palpisque.

Palpi quatuor subæquales, elongati prominuli.

anteriores paullo longiores, quadriarticulati: articulo primo brevissimo, secundo longissimo, ultimo obconico apice oblique truncato adhærentes maxillae dorso.

posteriores triarticulati: articulo secundo longissimo; tertio obconico, oblique truncato adnati labii apice.

Mandibula elongata, tenuis, recta, cornea, apice incurva, acutissima, edentula.

Maxilla compressa, cornea, rotundata, integra.

Labium breve, corneum, cylindricum, integrum.

Antennæ setaceæ.

Corpus oblongum, glabrum, immarginatum, agile, capite inferto, porrecto, cylindrico, oculis parvis rotundatis, lateralibus, antennis porrectis, distantibus, sub oculis infertis, thorace angusto, supra plano, rotundato, scutello nullo, elytris connatis lateribus supra abdominis marginem deflexis, pedibus longiusculis, cursoriis, femoribus posticis fulcratis, tibiis apice spinosis, tarsis quinquearticulatis, colore nigro.

Jeg kiender kun 2 Arter af denne Slægt, nemlig *Cychrys rostratus* og *attenuatus*, hvilke i den nye

Udgave

Udgave af Systemet ere begge anførte under Carabus. De komme hinanden nær, og jeg er endnu i Tvivl, om de ikke ere blot Forandringer af samme Art. Vel har *C. attenuatus* ophøjede Punkter paa Vingedækkerne i en tredobbelt Række, men den øvrige Bygning er saa liig, at disse neppe ere tilstrækkelige til at adskille dem. De synes at leve som de øvrige Carabi af andre Insekters Kov. Forvandlingen ligesom Larvens og Puppens Structur er os endnu ganske ubekendt.

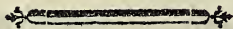
Tab. VII. Fig. 4. a. *Cychrys rostratus*.

b. Hovedet forstørret.

c. mandibula.

d. maxilla cum palpo.

e. labium cum palpis.

IX.

Anmærkninger
ved nogle Fugle.

af

M. Bahl.

(Oplæst den 30 November 1792.)

Den Tver, hvormed man i de senere Aar af dette Aarhundrede har søgt at lære at kende flere Natu-rens Indbyggere af vor Jordklode, har beriget Na- turvidenskaben med et Antal af Dyr og Planter, der langt overstiger det, som Linné og flere engang formode- de, der skulde findes. Fuglene, der ved deres skion- ne Farver og Sang fornøje baade Øiet og Øret, maatte naturligtvis fremfor mange andre Skabninger, tiltrække sig de Rejsendes Opmærksomhed. Ogsaa har denne Klasse af Dyr faaet en større Tilvæxt end no- gen af de øvrige, Insekterne maaskee undtagne. Ved Sonnerats og Pallas's Rejser, men især ved Enge- lænderes til forskiellige forhen ubekjendte Lande, er Fuglenes Antal foreget til mere end det halve af hvad Linné kende. Man behøver allene at efterslaae Kramsfugle- Slægten i den sidste af hans egne Udga- ver (1766) af hans System, hvor det hele Antal af Arter beløber sig kun til 28; men efterseer man denne
samme

samme Slægt i den nye Udgave af Gmelin, saa finder man ikke mindre end 126 Arter. Tilstaaer man endog, at maaskee endeel kunne være Artsforandringer, nogle blot forskellige i Henseende til Kønnet; saa er dog ingen Tvivl om, at en betydelig Deel er virkelige Arter, og at Antallet af de nye opbagede meget overstiger det, man forhen kiendte. Men maaskee er et lige stort Antal endnu ukendt; mange Lande i Verden ere endnu ikke besøgte af Europæerne, mange af dem, som de videlystne Europæer have haft Lejlighed at see, ere dog kun endnu løseligen undersøgte, saa af de uden for Europa liggende Lande ere endnu giennevandrede af flere Naturens ivrige Dyrkere. De utilgiængelige Skove i de varmere Verdens Dele, hvor man fornemmelig skulde søge dem, den Lethed, hvormed disse Dyr unddrage sig den Søgendes Opmærksomhed, gjør det endnu mere sandsynligt, at endnu mange flere ere tilbage. Kysten af Coromandel og Malabar, hvorfra man allerede kiender en ikke liden Mængde, er endnu ikke saa udtømmet, at en tilkommende Rejsende og i denne Deel af Naturvidenskabben ikke skulde vente at giøre nye Opdagelser. Hr. Daldorf har endog efter et kort Ophold i denne Deel af Verden blandt flere Fugle, han har tilsendt Selskabet, ogsaa meddeelt nogle, der uden al Tvivl ere nye. Men endnu fattes meget inden Videnskaben har vundet alt ved denne Mængde af Opdagelser, som den burde. Mange ere endnu ikke henførte til deres rette

Slægter, gode og rigtige Kiendemærker mangle endnu paa Arterne, endnu ere de nye Arter ikke nøje nok satte i den Orden i Slægterne, hvor de efter deres Forvandelskab med hinanden henhøre. Kiendemærkerne paa Slægterne og Arterne ere endnu ikke rettede og forbedrede efter de nye, man har opdaget. Ved Mængden af Arter, som opdages, ere de, der engang passede enten som Slægtemærker eller som Skielnemærker for Arterne, blevne utilstrækkelige. Nye Opdagelser vise ofte, at man har sat for stor Værdie paa visse Dele som Adskillelses-Mærker, og at de, man ansaae for de væsentligste, ikke fortiene dette Navn. Mængden af Dyr og Planter, man i de senere Aaringer har opdaget, gjør det nu til en Umuelighed for den Naturkyndige at udbrede sig over den hele Natur; at udarbejde en enkelt Klasse vel og rigtig fordrer for nærværende næsten allene een Mands Arbejde, og med mindre enhver, der har Lejlighed til at see en eller anden af de mere fieldne Arter, bidrager sin Skierv til Videnskabernes Fremtard, vil lang Tid gaae hen og Arbejdet blive uovervindeligt for dem, der engang ville bringe Kundskaben enten om det hele eller endeel deraf til nogen Fuldkommenhed.

Selskabet ville derfor tillade, at jeg efterhaanden meddeler de Anmærkninger, jeg har havt Lejlighed at gjøre ved Undersøgelsen af de af Hr. Daldorf sendte Fugle, hvoraf jeg denne Gang har den Ære at forelægge 3de.

Den første henhører til Kramsfuglene. For- medelst dens sorte Hoved, hvorved den især udmærker sig fra mange af de øvrige af Slægten, har jeg kaldet den melanocephalus. Kroppen, der oven paa er graa, Hals og Bryst bleeg teglsteensfarvet med langs ad gaaende lysere Striber, et guult Neb, der ved Roden er sort, og endelig tillige dens sorte Hoved er det, hvori jeg fornemmelig finder den adskiller sig fra de øvrige. Den eneste Art af alle de i Gmelin opregnede, som man kunde formode, den kunde henføres til, er en han kalder *Turdus malabaricus*. Men da jeg hverken i Skielnemærkerne, ej heller i Beskrivelsen finder det ringeste nævnt om Hovedets sorte Farve, som dog paa denne Fugl er saa karakteristisk, saa har jeg megen Grund til at tvivle om, at det skulde være en og samme Fugl. Gmelin beskriver Nebbet sort og Spidsen guul paa den Malabariske; paa den af Hr. Dalsdorf sendte er det guult og sort allene ved Roden. Brystets Farve kan ikke kaldes mørk rød-brun, som det skulde være efter Gmelins Beskrivelse, isald det var samme Fugl. Endelig er intet nævnt om Styre-Giaerene, der hos den, jeg her leverer Beskrivelsen paa, ligeledes ere udmærkende. Endskjønt den kommer overeens med Gmelins *Turdus malabaricus*, i Hensyn til Fædreneland, Føddernes, Kroppens og Slagfiaerens Farve, saa har jeg dog heller villet beskrive den under et nyt, end under et falskt Navn. De Forskieligheder, som jeg, forhen har nævnt, ere alt for udmærkende

fende til, at de skulde være udeladte ved *Turdus Malabaricus* hos Gmelin, ifald de havde været tilstede. Lathams Bærk over Fuglene, hvorefter Gmelin har indført den i Systemet, har jeg ikke havt Lejlighed at see, og mangler saaledes det Hielpemiddel, der fuldkommen kunde opløse min Tvivl. Den, der har Lejlighed at sammenligne min Beskrivelse og Figur med Lathams, vil snart see, om den fortjener Navn af en nye Art, om den er forskjellig allene i Henseende til Rivnet, eller om den virkelig er den samme. I sidste Fald maae Manglen af en bedre differentia specifica og en udførligere Beskrivelse af Gmelin undskyldes min Fejltagelse. Følgende kunde characterisere den fra de øvrige:

MELANOCEPHALUS TURDUS capite subcristato nigro, dorso canescente, collo pectoreque subtestaceo albidulo striato, rostro flavescente Tab. VIII.

Habitat Tranquebariæ. D. DALDORF.

CORPUS magnitudine fere Turdiliaci.

ROSTRUM: *mandibulæ* citrinæ, basi nigræ, superior pone apicem emarginata.

CAPUT nigrum, subcristatum: *crista* deflexa. Pennæ lineares, angustissimæ. *Occiput*, *cervix*, *tempora*, *genæ*, *jugulum*, *pectus* & *pars anterior abdominis* pennis longis, pallide ruffis, angustis, *rachide* pallidiore striatis. *Abdomen* postice pallide ruffum. *Criſsum* album. *Dorsum*,

IX. Anmærkninger ved nogle Fugle. 77

sum, uropygium, rectrices caudæ et remigum secundariorum canescentes.

REMIGES *primores* septem nigri, apicem versus dilutiores, tres insequentes intus nigri, extus cinerei apice margine tenuissimo albido. *Secundarii* cinerei.

RECTRICES 6. utrinque superne nigri, postice albi, exteriores magis; intermedii 2 griseo nigricantes: subrus concolores.

PEDES & *ungues* flavescentes.

2.

Den anden findes vel forhen beskrevet hos Na-jus, Brisson, Buffon, aftegnet hos Edward, og efter disse anfert af Vinné. Men neppe har den endnu faaet den Plads i Systemet, hvor den henhører. Ban-skeligt er det og at anvise den dette, og maaffee torde det ikke være urigtigt, deraf at danne en særskilt Slægt, naar man allene kiendte nogle flere Arter, for at faae et nogenledes sikkert Slægtemærke. Imidlertid maae man beholde den saalænge i den Slægt, med hvilken den synes at have den meste Overensstemmelse. Brisson kalder den *Turdus moluccensis*. Det eneste, hvorfor man skulde henseere den til Kramsfuglene, er, at den ligesom de har mod den øvre Kiæbes Spidse en lille Udskjæring, men for Nesten er Nebbet kun lidt ligt; det er stærkere og tykkere end paa Kramsfuglene; den andre har en skarp Kant. . . Kroppens hele Udseende,

er

er desuden ganske forskjellig, Laarene og dens korte Hale giver den mere Lighed med Vagtlerne end med Kramsfuglene. Fingrene ere ikke saa deelte som hos Spurre-Familien, den yderste Finger er til en stor Deel sammenvoren med den mellemste. Buffon har derfor og allerede anmærket, at den burde adskilles fra Kramsfuglene, men sætter den dog nærmest ved disse. Rajus synes at være kommen Naturen nærmere. Han anseer den for en Art Skade, da den virkelig synes at have noget lignende med disse. Linné har formodentlig fulgt Rajus, og derfor sat den blandt Ravnene, Corvi. Men da den mangler det væsentligste Kiendemærke for Corvi, saa kan den heller ikke anses for en Art af denne Slægt. Man finder ikke det mindste Spor til Fier, der ligge fremad og bedække Nøden af Nebbet, men Næseborene ere aldeles nøgne og Fierene ligge som sædvanligt op ad Hovedet. Da Tungen er bruskagtig, og i Spidsen kløvet, saa bliver Coracias den eneste Slægt, hvortil den kan henregnes; til ingen af de øvrige Slægter blandt Picæ kan man efter deres Kiendemærke henregne den. Da man forhen har gode Beskrivelser paa denne Fugl, saa er det nok allene at anføre, hvori den udmærker sig fra de øvrige Arter af den Slægt, hvortil jeg synes den indtil videre med mere Ret kan henregnes end til Coryus.

BRACHYURA CORACIAS viridis, subtus tæniisque capitis nigri fulvescentibus, alis macula alba.

Corvus brachyurus. Lin. S. N. (Ed. 1766.) p. 158.

Den 3die Art, som jeg har den Ære at forevise, vasser saa nøje til Brissons Beskrivelse af *Merula philippensis*, at jeg ikke har nogen Tvivl om, at det jo er den samme. Naar jeg undtager, at Fiærene ved Roden af Nebbet i Brissons Tegning synes at være overmaade korte, mod hvad de ere paa det af Hr. Daldorf sendte Exemplar, saa stemmer den fuldkommen overeens med Brissons Figur. Formedelst den lille Udskjæring mod Spidsen af den øverste Kiæbe, henregner Brisson den til *Kransfugle-Slægten*, men det første Øjeblik viser, at den ikke kan henhøre dertil, men har tværtimod mere Lighed med Slægten *Gracula*. Buffon har og sat den nær ved *Gracula religiosa* og *calva*. *Gracula religiosa* ligner den vel ikke fuldkommen i Nebbet, men den kommer desto nærmere i *Habitus* til de øvrige Arter, Vinné henregner til denne Slægt, og neppe kan den henføres til nogen anden Slægt i den hele Familie. Gmelin regner den til *Paradis = Fuglene*, fordi den ved Roden af Nebbet skulde have korte bløde Fier som Fløjel, men hverken findes de paa det Exemplar, som jeg har for Øjnene, ej heller finder jeg Fiærene saaledes beskrevne hos Brisson og Buffon. Vil Gmelin af den Årsag henføre den til *Paradis = Fuglene*, saa maae og *Gracula religiosa*, paa hvilken Fiærene ved Roden af Nebbet ligne langt mere *Paradis = Fuglens*, føres derhen. Men hverken den eller Brissons *Merula philippensis*

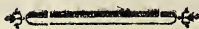
har

har nogen Lighed med Paradis = Fuglene. Dens Plads bliver imellem *gracula calva* og *foetida*. Fra den første adskiller den sig ved, at de første Slagfløer ere midt paa hvide, og at Hovedet allene paa Siderne bagen for Øjet er nægent. Til Brissons nøjagtige Beskrivelse finder jeg intet at lægge, undtagen dens *differentia specifica*.

TRISTIS GRACULA capite colloque fuscis, renigibus primoribus antice albis, macula triangulari pone oculos nuda.

Merula philippensis Briss. av. 2. p. 278. t. 26. fig. 1.

Martin Buff. hist. nat. 3. p. 423.

X.

Nøiere Bestemmelse og Udvidelse
af
det Linneiske Genus Solen.

af
L. Spengler.

(Oplæst den 22 Febr. 1793.)

Jeg troer, at det vil ikke være det ærede Selskab ubehageligt, naar jeg efter min engang anlagde Plan, vedbliver at tage mit Emne af den tillokkende Konkhyliologie og det efter Linnés ligesaa fuldstændige som almindelig antagne Methode. Jeg haaber at holde enhver Naturens og især Konkhyliologiens Dyrker skadesløs for deres Taalmodighed i at høre mig, da jeg ikke agter at opregne det bekiendte Antal, eller at gientage forhen giorte Beskrivelser, men min Hensigt er, som hidtil, at berigtige det efter min Indsigt feilagtige og ved passende Beskrivelser at bekiendtgjøre det mærkværdige og sieldne. I Særdeleshed troer jeg, at det vil være behageligt for Konkhyliologiens Elskere i ethvert Genus at træffe endeel nye Species med rigtige Beskrivelser og oftest med Tegninger naar de ikke findes hverken hos Linné eller nogen anden Autor.

Efter Ordenen skal jeg denne Gang afhandle Slægtet Solen. Det indeholder hos Linné kun saa Species, men bliver her mere end dobbelt forøget. De under det almindelige Navn Langskæl bekendte Muslinger, med hvilken Linné begynder dette Slægt, ere i denne Afhandling meget forøgede, da jeg ved nøjagtige Beskrivelser har adskilt de mange Arter og Varieteter, som min Samling indeholder, og som i Henseende til Laasen, ere lige saa forskellige fra de andre Solens som fra alle øvrige Bivalvia.

Solen.

Slægtets Kiendetegn ere følgende:

Muslingen har tvende aflange Skaller, som gaabe i begge Ender. Laasen er meget forskjellig hos de forskjellige Arter, saaledes er den f. Ex. hos de saa kaldte Langskæl aldeles liig Hængselen paa en Der, hos de andre ere undertiden een, undertiden to Tænder paa hver Skæl, ja nogle have ifkun een Tand paa den ene Skæl; de ligne alle hinanden deri, at Tænderne ere spidse, smaa og meget skjøre, hvorfor de ogsaa som oftest mangle, da de saa let springe i Stykker.

No. 1. *Solen Vagina*, testa lineari recta, extremitate altera marginata, cardinibus unidentatis.

Linnæi Syft. Nat. p. 1113. No. 33.

Lister Hist. Conch. Tab. 410. Fig. 256.

Knorr. Tom. I. tab. 28. fig. 3.

Chemnitz Tom. 6. fig. 28.

I hvor bekiendt end denne Musling er, saa ofte den er afbildet og beskrevet, saa finder man dog saa meget usædvanligt og skønt hos den, som fortjener enhver Naturens Elfers Opmærksomhed. Denne Muslings Laastand er ganske forskiellig fra alle Laase hos de andre Bivalvia. Paa den forreste Deels yderste Rand sidder i horisontal Stilling en liden skivedannet Tand i hver Skal; den ene af disse Tænder hviler med sin Flade paa den anden. Den underste af disse Tænder er forbunden med en fremstaaende ophøjet Kant for at styrke og understøtte samme, tillige griber denne ophøjede Kant i den anden Skals Side naar Muslingen lukker sig, hvorved begge Skaller blive nøjere forenede. Saa omhyggelig har Naturens Herre ved denne liden Deel sørget for denne Muslings Bedligholdelse. Foruden denne enkelte Tand i hver Skal, som er det Kiendetegn, hvorved Linné skiller *S. Vagina* fra *S. Siliqua*, findes endnu et andet, ligesaa meget Skielnemærke, nemlig i Kanten paa den udvendige Side af begge Skaller en ophøvet skarp Kant langs med Ryggen, hvilken paa den modsatte Side giemmes i en udhulet Fure, hvilken indvendig kiedes paa en afrundet ophøjet Kant. Ved alle disse Langskiel-Muslinger findes kun en Muskelsplet i hver Skal, hvilken begynder øverst oppe ved Mundings-Sommen, tæt ved Laasen, den er lang og smal, rødbrun, trækker sig i Forbindelse med en glindsende Kanal fra Midten af Skallen til henimod Enden, hvor

den taber sig i en spids Vinkel. Paa samme Sted sidder Ligamentet, (Hymen Linn.) nemlig tæt under Baasen dybt nedtrykt i Skallen, hvorfor ogsaa Nympferne have sig meget indvendig. Paa ingen Haabred findes denne Art af Størrelse og Skønhed, som paa den Frankbarste Kunst. Ligesom alle Langskiaellene ere overtrukne med en tynd Epidermis, saaledes ogsaa Solen Vagina; Desuagtet kan man dog see de efter Længden løbende skønne hvide og purpurfarvede Baand. Indvendig have de en meget stærk Politur og Glands, ligesom den udvendige Side glindser som Agath, naar Huden er aftrukken.

Jeg ejer Exemplarer af 6 Tommers Længde og 1 Tom. og 2 Lin. Bredde.

Der findes nogle, som ere noget mindre, fine og giennemsigtige og beklædte med en meget tynd lysegul Epiderm, hvorigiennem man tydelig kan see de purpurfarvede Baand, disse ere ikke fuldvorne.

Solen Vagina. Var. a.

D'Argenville. Pl. 24. f. K.

Lister Tab. 413. den øverste Figur.

Denne Varietet af S. Vagina er i Henseende til dens Brede paa den forreste Deel, dens stærke indvendige Mundingssem, Laastand, Musselplet og Ligament, Skallernes Styrke og Tykkelse et fuldvoret Exemplar af Vagina liig, men i Henseende til den underste Deel afviger den, da den er smal, kuledannet,

net, paa Overfladen sammentrykket, og ved den underste Rand afrundet i en Cirkel. Den mangler den ophævede Rand langs med Ryggen, som fremkommer af en Fure. Ligesom Skallerne ere tykke og stærke, saa er og Epidermis tyk og mørkebrun; man kan derfor ikke see de purpurfarvede Baand. Dens Længde er 4 Tom. dens Brede 1 Tom. Den findes ved Tranquebar.

Solen Vagina. Var. *b*.

D'Argenville Planche 27. fig. M.

Denne Langskjæl-Musling er kun liden og bliver sjelden længere end 3 Tom. Den er lige bredd ved begge Ender, men afrundet ligesom den forrige ved den underste Rand. Epidermis er lysebrun og glindsende. Skallen selv er hvid som Elfenbeen, dog saaledes, at de to spidspyramidalske Afdeeling, hvilke ssee formodentlig den skraae Linie, som er trukken paa Overfladen, ere tydelig at see, saa at den eene Afdeling har lige Striber, den anden derimod buesformige Folder. Den har ligesom *S. Vagina* kun een Tand i hver Skal, som er fortil skævt affkaaren og den indvendige Rand er indfattet med en Søm, men mangler den ophævede Kant og fordybede Furer langs med Ryggen. Endnu maage jeg berøre en liden Slags af denne Varietet, som maaskee er et meget ungt Exemplar, maaskee en fast Varietet. Dens Længde er fra $1\frac{1}{2}$ til 2 Tom. 2 Lin., den er tynd og fin i Skallen og overtrukket med en ly-

seguul Epidermis, der har en mat Glands, uden at være afrevet. For det øvrige ligner den aldeles den sidstbeskrevne. De findes paa Nicobar.

No. 2. *Solen rotundatus*, testa lineari recta, antice rotundata, extremitatibus immarginatis, cardinibus unidentatis.

Lister Hist. Conch. Tab. 1056. Fig. 5.

Omendskient denne Langskiel-Musling er ikke nye, saa er den dog ikke bemærket af Skribentere og anvist sin rette Plads. Jeg anfører den derfor her og indsætter den i det Sted, som den tilkommer. Den er lige breed overalt. Ved den forreste Ende henimod Næbningen ere begge Skallerne Overflader afrundede og bøjede ind ad, hvorved Munden bliver snever og faaer tillige paa den udvendige Kant oven til en smuk Indfatning formedelst den smale Rand. Paa den underste Ende har Muslingen en cirkelrund Figur. Laasen er ligesom ved *S. Vagina*, hvor en liden Skive eller Tand paa hver Skal i en horisontal Stilling, i Nærheden af den glindsende Søm i Kanten af Ryggen, fremkommer. Nympherne ligge dybt og slutte Kanten af begge Skaller i Ryggen tæt paa hinanden. Muskel-Pletten er stærk, lang og smal, drager sig op ad i en Kanal under Sømmen, og endes under Laas-Tanden i en dyb Grube. Udvendig har denne Musling ingen Glands, og næsten ingen Farve, dog kan man skimte de to Afdelinger, som Diagonalen danner.

Denne

Denne Musling er 8 Lin. breed og $3\frac{3}{4}$ Tom. lang, og findes i det Middellandske Hav. Jeg har adskillige Exemplarer fra dette Hav, som, nogle smaa Forandringer undtagne, gandske ligne hinanden. Denne Forskiel bestaaer især i Mangel paa Glands og Farve, og at de paa den forreste Ende ere indknebnede, og Mundingen indfattet med en indskaaeren Rand, men paa den underste Ende er ingen af dem afrundede saaledes som den ovenfor beskrevne.

No. 3. *Solen linearis* testa recta, linearis, tenuissima, longa, violacea, utraque extremitate truncata, cardinibus unidentatis.

Man kan ikke lettelig forestille sig nogen Musling, der i Henseende til Fjinhed og Skizhede overgaaer denne. Den kan ansees for det Udvortes at være en Unge af *S. Vagina*, da den aldeles ligner denne i det smaa. Dog viser Forholdet af dens Længde imod dens Brede, at den er en særskilt, nye og stielden Art, og aldeles ikke noget ungt eller ikke fuldvoert Exemplar. Den har en lige cylindrisk Figur og opnaaer aldrig Tykkelsen af en Pennepose. Laasen bestaaer af en Tand paa hver Skal ligesom hos *S. Vagina*, men hos denne sidder de ikke ved Kanten, men i nogen Afstand derfra. Ligeledes bemærker man ikke nogen Søm paa Læberne. Ligamentet (*Hymen* Linn.) saavel som Nymferne, ere saa fine og tynde, at man neppe med blotte Øjne kan see dem, og passe altsaa

meget vel til Skallerne, som ere tynde og giennemsig-
tige. Denne Langskiel-Musling er S. Vagina særde-
les liig deri, at den paa begge Skaller langs ad Ryg-
gen er forsynet med en Fure der er indfattet af en
ophævet Kant, ligesom hiin. Begge Afdelingerne
paa Overfladen dannes ved Diagonal-Linien, en lang
tilspidset Pyramide, og den eene af disse er efter Læng-
den svagt stribet og mørk-violet. Den anden er glat
og prydet med hvide og purpurfarvede Baaend efter
Breden. Dens Længde er $2\frac{1}{2}$ Tom. og Breden
ikke fuldt 3 Lin. Den findes paa Nicobar.

No. 4. *Solen Siliqua*, testa lineari recta, cardine al-
tero bidentato.

Linné p. 1113. No. 34.

Lister Hist. Conch. Tab. 409. Fig. 255.

Linné har meget rigtig adskilt denne Langskiel-
Musling fra den første Art, og med den ham egne og
medfødte Jagttagelses-Vand, sat faste Kiendemærker,
hvorved denne adskiller sig fra hiin. Hvo kan afhol-
de sig fra, at beundre denne Muslings usædvanlig
kunstige Bygning, i Laasen, som Linné gjør os op-
mærksom paa. Den ligner aldeles Hængselen paa en
Dør, saavel i Henseende til Formen, som til Bevæg-
gelsen. Laasen i den eene Skal er meget tyk, og de-
les ved en horisontal Indskæring i 2 Dele. I den-
ne Indskæring passer den runde skivedannede tynde
Lind paa den anden Skal, og dreier sig imellem de

to andre, naar Skallen skal aabnes. Indvendig i begge Skaller blive Tænderne forenede ved en fremstaaende ophøjet Kant, som paa højre Haand er udhulet fra Siden, og slutter eller indfatter Kanten paa venstre Side meget nøje, hvorved Muslingen faaer en dobbelt Laas. Denne Musling har ikke, som S. Vagina, indvendig nogen Søm paa Laben. Den er ligesom hien ganske lige, og er smalere mod den forreste Ende, hvor Laasen sidder, end paa den modsatte underste Ende, men begge ere afrundede i den yderste Kant. Skallernes Overflade paa S. Siliqua er mærk- værdig, og deri meget forskiellig fra Vagina. Diagonalen er fordybet saaledes, at man paa et fuldvorent Exemplar kan see en Ophævning paa den modsatte inderste Side. De 2de Afdelinger ere ikke lige store. Den som løber neden fra op til en spids Pyramide er smalest, den er rund ophævet, og af Farve hviid med blege Purpurbaand, som gaae efter Breden. Mar- sagen, hvorfor denne Deel er smalest, er den med en skarp, skjærende Kant opstaaende Rng, hvorved en fra Pyramiden adskilt udhulet Rand formindsker paa begge Sider Størrelsen i en Bredde af 2 Lin. Randen er ligesom den større efter Længden sribede Afde- ling af Overfladen paa det skionneste beklædt med en glindsende Epidermis, men den spidse fremstaaende Pyramide mangler denne Beklædning, hvilket giver Muslingen et smukt Udseende. Den er 5 Tom. lang og $\frac{3}{4}$ Tom. breed, og findes i Ostindien.

No. 5. *Solen Ensis*, testa lineari subarcuata, cardine altero bidentato.

Linné p. 1114. No. 35.

Lister Hist. Conch. Tab. 411. Fig. 257.

Chemnitz Tom. VI. Fig. 30.

Da den foregaaende Langskal-Musling var ganske lige, denne derimod paa Ryggen indtrykket i Form af en Sabel, saa har dette Kendetegn været Linné tilstrækkeligt til at bestemme Arten, især da de Marker, som skulle tages af Laasen paa denne, ere meget usikre. Iblant de mange Exemplarer, som jeg ejer, har jeg kun paa meget faa med Sikkerhed kunnet see, at de signede *S. Siliqua*, men jeg er dog derved bleven overbevist om, at 1 ja maaskee 2 Lænder ere afbrukne, thi da Lænderne ere meget fine, saa springe de let i Stykker endog paa store Exemplarer, ja det er meget sjeldent at faae et, hvis Læastænder ere ubeskadigede. Paa Overfladen ere disse *S. Siliqua* aldeles liig, men ere mindre og undertiden kun $2\frac{1}{2}$ Tom. lang, hvilke smaa alletider ere krumbojede. De findes i det Middellandske Hav, og paa den vestlige Kyst af Norge.

Solen Ensis Var. a.

Chemnitz Tom. VI. Fig. 29.

Knorr Tom. 6. Tab. 7. Fig. 1.

For ikke uden høieste Nødvendighed at forøge Antallet af Arterne, som ligevel er stort nok, og da
man

man desuden ved denne Musling ikke kan skienne anden Forandring fra den foregaaende end Størrelsen, saa har jeg anseet samme formiedelst dens krumme Figur for en Varietet af *S. Ensis*. Men da det undertiden skeer, at denne Krumhed fattes, saa maae man i dette Tilfælde giøre den til en Varietet af *S. Siliqua*, da den har en deelt Tand, og pyramidaliske Afdelinger paa dens Overflade ere ligesom denne. Hvor store end de Ostindiske Langskæl-Muslinger ere, saa overgaaer denne skienne Færsiske Musling dem, da den opnaaer en Længde af $7\frac{1}{2}$ Tom. og $1\frac{1}{4}$ Tom. Bredde, og er overtrukken med en glindsende guulgrøn Epiderm paa dens hele Overflade.

Solen *Ensis*. Var. *b*.

Denne krumbøjede Langskæl-Musling har jeg erhholdet fra Nye York paa Rhode Island i Nord Amerika, som en nye Art, men paa Grund af det foranførte, maae jeg ansee den for en Varietet af *Solen Ensis*. I Ligning med den Færsiske, er den kun kort og har et andet Forhold i dens Figur. Den er smal ved den forreste Ende og breed ved den bagerste, men kun lidet afrundet paa begge Ender. Der findes Exemplarer, som paa Overfladen ere meget ophævede, derimod andre, som ere fladtrykte. Den pyramidaliske hvelvede Afdeling, som løber fra neden af op imod det øverste Hjørne efter Ryggen, er forsynet efter Bredden med violette og mørkere Baaend. Epidermis er grøn

grøn og sort ved den forreste Ende. Indvendig ligner den aldeles *S. Siliqua*. Den er 5 Tom. lang og 11 Lin. bred.

No. 6. *Solen obliquus testa lineari recta, extremitate postica oblique, antica recte truncata, cardinis dente oblitterata.*

Denne nye Art har meget tilfælles med de foregaaende Langskjæls-Muslinger, især med *S. Vagina*. Den bliver ligesom hiin ved en Diagonal deelt i tvende Afdelinger, som begge ere pyramidalste. Den forreste Afdeling er hvid, og forsynet efter Længden med ophævede Folder, som drage sig ved en vinkeldannet Bøjning hen i den anden Afdeling, som er rødlig, og forandre der deres Stilling fra Længden til Bredden, og beklæde saaledes ogsaa den anden Afdeling. Denne Musling er ganske lige og lige bred paa begge Ender, og stærkest afrundet paa den forreste. Laasen findes ikke paa den yderste Kant, som hos de foregaaende Arter, men Skallen har en ordentlig Hvirvel (Nates), som sidder 6 Lin. fra Kanten. Indvendig under den liden forhøjede Hvirvel, sidder en affumpet Tand tilige med en dyb Grube som grændser tæt til Nymferne, hvilke ligge meget dybt i Skallen og ere meget korte. Under Nymferne er en dobbelt Grube, foreenet med en flammert glindsende Linie, som nærmer sig mod Kanten af Ryggen og drager sig som en Kanal henimod den underste Ende. Dette kan man ansee for

Leiet

Leiet af Musselen. Indvendig er denne Musling hvid og glindsende. Jeg er ikke saa lykkelig at eje begge Skaller af denne nye og sieldne Art, men maae være fornøjet med een. Dens Længde er $3\frac{1}{2}$ Tom., dens Brede $\frac{3}{4}$ Tom. Den findes paa Guinea.

No. 7. *Solen Legumen*, testa lineari ovali recta, cardinibus bidentatis, alterius bifido.

Linné Syst. Nat. p. 1114. No. 36.

Lister Hist. Conch. Tab. 420. Fig. 264.

von Born Tab. 2. Fig. 1. 2.

Chemnitz Tom. VI. Fig. 32 — 34.

Da denne Art er nøjagtig beskrevet af Linné, Chemnitz, Schröter og flere, saa har jeg intet at erindre om den.

No. 8. *Solen Cultellus*, testa ovali oblonga subarcuata.

Linné Syst. Nat. p. 1114. No. 37.

Gualt. Tab. 90. E.

Chemnitz Tom. VI. Fig. 36. 37.

Linné har omstændelig beskrevet denne Musling i Museo Reginae L. U. Laasen ligner aldeles ikke hiin paa S. Vagina, men paa Siliqua. Dog fortiene Muskel-Pletterne paa denne Solen at bemærkes. Deres Figur er langagtig æggedannet, deres Stilling er fra den øverste Ende under Laasen indtil den yderste Rand. Fra dette Indtryk gaaer indtil Midten af Skallen en

For-

94 X. Nøjere Bestemmelse og Udvidelse

Fordybning, som en ud- og indbøjet Kende, som er foreenet med en Linie, der taber sig mod den underste Deel af Muslingen. Den ligner de første Arter derved, at i hver Skal er kun een Musselplet. Hymen, saavelsom Nymferne, ere meget fine og smaa.

No. 9. *Solen lacteus, testa vix curvata oblongo-ovali, cardinibus bidentatis.*

Chemnitz Tom. VI. Fig. 35.

Denne Solen er en lang æggedannet Figur, den er afrundet for begge Ender og bredest ved den forreste Deel. Hvirvelen er temmelig nær ved den øverste Rand. Muslingen er lidet ophævet. Tæt ved Hvirvelen er den indtrykt og begge Skaller udvide sig igien henimod den afrundede Kant, og giver derved Muslingen Udseende efter et aabent Ande-Neb, hvorved den faaer aldeles Lighed med *S. anatinus* Linn. Indvendig under Hvirvelen sidder Raastænderne, som ere 2de i hver Skal; de sidde i nogen Afstand fra hinanden, den forreste er opreist-staaende og spids, den anden er derimod skævt, vendt imod Nympherne og er breed. I den modsatte Skal ere Tænderne ikke saa lange, men sidde nærmere sammen og indtage den Aabning, som i den anden Skal adskiller Tænderne. Det er vanskeligt at bestemme Nyttens af disse Tænder for Muslingen, da de ikke vevelsiis indtræde i nogen Grube, hvorved de kunde hjælpe til at sammenføje Skallerne. Hymen er ganske kort og ligger højt over beg-

ge Skallerne, hvorved Nympherne faae samme Højde som Manden. Til at forene Skallerne bidrage især Musklernerne, af hvilke der ere 2de i hver Skal. Indtrykket af den ene ved den forreste Ende er rundt, og sidder neden for en rund ophævet Kant, som trækker sig indvendig fra Hvirvelen langs den nederste og øverste Rand. Det andet er langt, kegledannet, og sidder tæt ved Ryggen, og naaer næsten indtil den underste Rand. Langs med Ryggen, danne begge Skaller ved Kanten en opstaaende skarp Rand. Denne Musling er melkehvid, og adskiller sig altsaa ved sin blaaelige Skær fra andre hvide Muslinger. Den er overtrukken med en tynd gul Epidermis, naar den kommer af Havet. Den er 5 Tom. lang og 1 Tom. 7 Lin. bred., og findes paa Nicobar.

No. 10. *Solen radiatus*, testa ovali recta lævi, costa transversali adnata depresso.

Linné Syst. Nat. p. 1114. No. 38.

Lister Hist. Conch. Tab. 422. Fig. 266.

Gualt. Tab. 91. f. B.

Chemnitz Tom. VI. Fig. 38. 39.

Da denne Langskæl-Musling har i lang Tid været almindelig bekiendt, saa maae man og formode, at den er rigtig beskrevet.

96 X. Nøjere Bestemmelse og Udvidelse

No. 11. *Solen divisus*, testa ovato-lineari, cardine in medio margine cum linea transversa costamentiente.

Den udvendige Figur af denne liden Musling er et langt oval. Den ikkun lidet ophævede Hvirvel er just i Midten. Overfladen er glat, den midterste Afdeling er hvid med en violet Stribe, som trækkes ned fra Hvirvelen, og begge Ender ere ogsaa violet farvede efter en skraa Linie. Laasen bestaaer af en lidet Tand, som staaer frem under Hvirvelen. Mod Siden hæver Nympherne sig noget over Randen af Muslingen. Indvendig deles Skallen i 2de Dele formodelst et merke violet ophævet Baand, som kommer frem under Hvirvelen. Begge Muskel-Pletterne have den for disse Muslinger egne og sædvanlige Figur og Stilling. Jeg ejer kun en enkelt Skal, hvis Længde er $1\frac{1}{4}$ Tom. og Bredden 6 Lin. Fra Ostindien.

No. 12. *Solen fasciatus*, testa ovali minuta, extremitate postica linea transversa candida.

Chemnitz Tom. VI. Fig. 40.

Omtrent denne Musling ikkun er liden, saa fortiener den dog baade Natur-Dyrkerens og Samlerens Opmærksomhed. Dens udvendige Figur er æggedannet, og henimod Ryggen er begge Skallerne stærk opblæste. Laasen sidder tæt ved den forreste Deel, hvor Muslingen gaaber meget, men den underste spidse Deel er derimod tæt tillukket. Fra Hvirvelen og det
lidet,

lidet smale Ligament, hvorunder Tænderne sidde, ibesregnet, er Kanten af begge Skaller underneden omhøjet, hvorved der dannes en fordybet Fure langs med Ryggen. I den ene Skal er en stumpet fremadstaaende Tand, og i den anden tvende mindre, spidse, bøjede Tænder. Under disse Laastænder ligger en sneehvid ophøjet Kant eller Stribe, som strækker sig i lige Linie til den underste Rand, hvor den bliver meget breed. Denne ophøjede Kant danner paa Overfladen af begge Skaller et smalt hvidt Baaud, 2de andre ikke saa hvide men meget bredere Baaud gaae i en skæv Stilling til den bageste Deel af Muslingen. Imellem disse Baaud er Skallen violet. Den er 8 Lin. lang og 4 Lin. breed, og findes ved Tunis.

No. 13. *Solen pellucidus*, testa parva tenui ovali, cardine bidentato, costa transversali.

Chemnitz Tom. VI. Fig. 31.

Denne Musling er en lang Oval, som er noget bredere ved den forreste Deel end ved den underste. Den har en liden ophævet Hvirvel, som sidder tæt ved den forreste Ende, hvor begge Skaller ere indtrykte, liig et Andeneb som ved *S. lacteus*. Muslingen gaaber i begge Ender, dog meest paa den forreste. Laasen bestaaer i en klovret Tand i den ene Skal, som hester imellem tvende mindre Tænder i den anden. Under Laasen sidder indvendig i enhver Skal en tynd ophævet Kant i en skæv Stilling mod den forreste Rand. Et
3die Bind, 2det Hefte. G gamen=

gamentet saavel som Nymferne ere meget smaa. Iblant mange Exemplarer har jeg fundet en eneste med Musfjeldpletter, omendskiont man ikke kan formode at denne Musling kan undvære Musfjelder. Overfladen synes vel at være glat og glindsende, men den er dog paa tværs overtrukken med meget fine Striber. Dens Farve er hvid, giennemsigtig og tynd af Skal. Dens Længde er $1\frac{3}{4}$ Tom., dens Brede 7 Lin. Fra Nicobar.

No. 14. *Solen diphos*, testa ovali recta lævi nymphis prominentibus.

Linné Mantissa altera p. 544.

Omendskiont de fleste Skribenter ikke have kiendt denne Solen, saa ere dog de af Linné fastsatte Kiendestegn paa den saa udtryksfulde og bestemte, at man ikke kan tvivle om, at det er denne og ikke nogen anden Musling han har meent.

Skallerne ere æggedannede, lige og glatte, ved begge Ender lige brede og afrundede. Nymferne ere meget fremstaaende. Overalt har denne Art megen Lighed med *S. radiatus*, undtagen at *S. diphos* har efter Linnés Beskrivelse kun 2de høide Straaler og indvendig ingen ophævet Kant. Hvirvelen sidder paa Midten af Skallen, er noget ophævet, og indvendig under samme findes en liden afflumpet Land. Musfjeldpletterne ere som hos de øvrige Arter. Den, som sidder under Nymferne, er stor og breed, den under Kanden af den anden Side er lang, neden til rund og løber

løber ud i en Spidse. De ere tilligemed hele Skalle
 len indvendig og udvendig glindsende som et Speil og
 mørkefølet, undtagen tvende hvide giennemsigtige
 Straaler, som udmærke sig paa den forreste Side af
 enhver Skal. Den er 3 Tom. 7 Lin. lang, $1\frac{3}{4}$ Tom.
 breed, og kommer fra Ostindien.

No. 15. *Solen rostratus*, testa ovali transverse linea-
 ta, extremitate antea producta.

Valentyn Verhandl. t. 13. f. 5.

Chemnitz Tom. VI. Fig. 53. 54.

Da de nyere Skribenter og Naturelskere sildig
 have faaet Linnés Beskrivelse om *S. diphos*, saa have
 de indtil den Tid antaget denne Musling i dets Sted.
 Man troede at finde i Linné korté Beskrivelse noget
 som kunde henføres paa denne. Dette er en Feiltagelse,
 som enhver maae tilstaae, der seer den sande *S. di-*
phos. Denne Art, som Linné formodentlig aldrig
 har seet, opnaaer en betydelig Størrelse, den bagerste
 og brede Deel indtil Ligamentet er æggedannet, den
 forreste løber ud i en Pyramide med en affumpet
 Spidse. Paa denne smale Deel er Ryggen af begge
 Skallerne sammentrykkede til en skarp Kant ligesom hos
 Tellinerne. Laasen bestaaer af 2de skjævtliggende
 Tænder i den ene Skal, imellem hvilke en opreiststaa-
 ende Tand i den anden passer. Overalt er det almin-
 deligt for det hele Slægt, at Tænderne ere forholds-
 viis meget smaa og skjøre, saa at de meget let bræktes

af, hvilket gier Methodisten forvirret, naar han skal bestemme Kiendtegnene. Nymferne paa denne Musling ere meget høje, fremstaaende over Ryggen, men kun korte. Hymen er stærkt, tykt, til alle Sider afrundet, glat og glindsende. Den ene af Musselpletterne sidder tæt ved Hymen, er meget breed og hirtedannet, den anden, som sidder ved den bageste Deel af Muslingen, er krumbøjet, og nedentil rund, men bliver tilsidst ganske smal. Fra denne og henimod den underste Rand trækker sig endnu en glindsende Linie, som formodentlig har sit Udspring fra Muskelen. Indvendig saavel som udvendig er Muslingen mørk-violet. Udvendig er den overtrukken med en grøn Epidermis under hvilken ligge 2de næsten hvide Straaler, som fremkomme ved Hvirvelen. Ved store og gamle Exemplarer er Epidermis sort og løser sig af sig selv fra Skallen. Hele Overfladen er prydet med fine Striber, undtagen ved den forreste Spidse, hvor der findes nogle Rynker. De største Exemplarer er $5\frac{3}{4}$ Tom. lang og 2 Tom. bred, de findes paa Nicobar.

No. 16. *Solen frigidatus*, testa ovali oblique striata.

Linné Syst. Nat. p. 1115. No. 39.

Lister Hilt. Conch. Tab. 416. Fig. 260.

Gualt. Tab. 91. C.

Da denne Solen nævnes hos alle Skribenter, saasom den findes i det ikke langt bortliggende Mid-

del

dellandske Hav, saa er det ikke at undre over, at den for lang Tid siden er beskrevet.

Solen strigilarus, Var.

Chemnitz Tom. VI. Fig. 43.

Omendskint det ved første Øjeblik har Anseelse, at denne Musling aldeles ligner S. strigil. saa vil man dog ved nøjere Eftersyn finde, at denne Lighed fornemmelig forarsages ved de skævt liggende, og over hinanden fæstede skælformige Linier, som ikke findes hos nogen anden Slægt eller Art af Bivalver. Dens Figur er en lang Oval, dog er smalere mod den forreste Ende end mod den anden kortere og modsatte Deel. Hvirvelen sidder ikke som hos S. strigilarus i Midten, men temmelig nær ved den bageste Ende, og paa dette Sted ere Skallerne tykke og opblæste. Den Deel af Ryggen, som gaaer fra Hvirvelen til den forreste Side, er lavere end den ved den brede Ende. Nymferne ere kun halvt saa lange som hos den forrige. I den ene Skal er en lige, afftumpet og en tættiliggende skævt Land, hvilke begge passe i tvende Gruber i den modsatte Skal. Muskelpletterne ere store, men ikke dybt indtrykkede. Muslingen er tynd i Skallen og sneehvid. Den er paa den yderste Overflade forsynet med vordentlige Folder, over hvilke de forhen nævnte skævt liggende Skæl ere især paa den forreste Deel satte ligesom i afmaalt Afstand fra hinanden. Muslingens Længde er 3 Tom. og Bredden er $1\frac{1}{4}$ Tom. Fra Nicobar.

No. 17. *Solen-Rhombus*, testa rhombea rugosa obliqua striata, cardine altero dentato.

Chemnitz Tom. VI. Fig. 44. Ilet tegnet.

Denne Musling ligner en forvreden Firkant, hvis Hjørner ere afrundede. Hvirvelen sidder noget forbi Midten. Henimod den bageste Deel af Muslingen ere begge Skallerne bøjede indad, og under den skraae affkaarne paa Kanten, derimod er Kanten paa den forreste Deel af begge Skaller bøjet udad, hvorved den desuden store Abning bliver endnu større. I Midten af Ryggen er Muslingen huul indtrykt. Laasen bestaaer kun af en fra indvendig udtrædende krumbojet Tand, som hester sig i Kanten under Hvirvelen paa den anden Skal. Ligamentet (Hymen) er kort og opbøjet over Kanten, afrundet og glindsende. Leiets for begge Musklerne er synligt formedelst en Huud, men der findes hverken Indtryk eller Pletter. Paa Overfladen ere Skallerne overtrukne med fine Striber og stærke Folder, som fra Hvirvelen drage sig over tværs ligesom hos de forrige, disse blive igien krydsede af fine forhøjede Linier, som staae temmelig nær sammen, ligne de skjældannede Forhøjninger paa *S. strigilatus* og dens Varietet, og trække sig fra Ryggen ned ad til den underste Rand. Denne Musling er, ligesom den foregaaende, ganske hvid, er 7 Lin. lang, 11 Lin. breed, og findes ved Nicobar.

No.

No. 18. *Solen lineatus*, testa lineari brevi, transverse striata, utroque cardine dentato.

Skallernes Figur ere lang-oval, hvis Ender ere afrundede og Siderne ganske lige. Hvirvelerne ere kun smaa, og sidde nær ved den underste Ende af Muslingen. Laasens Indretning er meget kunstig. Den ene Skal har en lang, fremstaaende, Skælv op ad bøjset Land, som er rund paa den underste Side og udhulet paa den øverste. Paa den anden Skal findes ligesaadan en Land, som dog kun er halv saa breed, men tæt-under den ved Nymfen noget lavere, ligger en anden Land i skælv Stilling, begge ere formedelst en mellemliggende Grube adskilte fra hinanden, i hvilken den modsatte Skals Land slutter paa det allernejeste og derved forener begge Skaller. Hymen og Nymferne ere overordentlig smaa, desto større er derimod Muskel = Indtrykkene, da de ved den bageste Ende endogsaa udbrede sig under den udhulede Hvirvel. De have en stærk Glands og forenes med hinanden formedelst en ud- og indbøjet glindsende Linie. Den udvendige ganske hvide Overflade ere overtrukken med en meget tynd gul Epidermis, og da Skallerne ere meget fine og tynde, saa seer man ikke hos denne, som hos de forrige, nogen Folder, men fine Striber, som krydses af bøjede skælvdannede Linier, hvorved den faaer megen Lighed med *S. strigilatus* og de 2de efterfølgende. Denne nye Art af Solen er 1 Tom. 8 Lin. lang og 8 Lin. breed. Fra Kysten af Guinea.

No. 19. *Solen bidentatus*, testa parva ovato-lineari, cardine recto, dentibus binis productis.

Denne nye Art er af en lang smal oval Figur. Hvirvelen er næsten i Midten af Muslingen. Laasen, som viser sig kun i den ene Skal, bestaaer af 2 ulige brede krumbejede Tænder, som sidde under Kanden i ligedannet Stilling. Den underste Flade af disse er rund, den øverste derimod udhulet som en Drekkæ. Hymen og Nymferne ere korte og smale. Muskel=Indtrykkene ere æggedannede, glindsende og dybt udhulede. Paa hver Skal under Hvirvelen henimod den underste Rand, ligger en flad Kant eller Ribbe, som udvendig er tegnet med en rød Straale. Muslingens Farve er hvid. Den er giennemsigtig, og den yderste Side er overtrukket med en mørkegrøn stærk Epidermis. Den er 1 Tom. 8 Lin. lang og 7 Lin. bred. Fra Nicobar.

No. 20. *Solen gibbus*, testa lineari lævi, valvula antice & postice gibbo-lineari obliqua.

Lister Hist. Conch. Tab. 421. Fig. 265.

Denne lange, smalle Solen har en besynderlig, næsten cylindrisk Figur. Den er overalt lige bred, tyn og opblæst. Den bageste Deel af Muslingen, til hvilken Ligamentet er hestet, bliver fra Hvirvelen, som sidder aldeles i Midten, sammentrykt i en skarp fløende Kant, hvorved denne Deel af Muslingen

erhol-

erholder en forhøjet Ryg, som fortsattes fra Hvirvelen indtil den underste Kant af Muslingens afrundede Ende. Kun den ene Skal har to tæer ved hinanden staaende korte Tænder. Hymen og Nymferne ere smale og korte. Musselpletten paa den bredeste runde Deel af Muslingen har en besynderlig Danselse, den er nemlig neden til breed og rund, og trækker sig op under Nanden i en Pyramide. Den anden Plet, hvor Baandet sidder, er breed og stor. Denne nye Art af Langskal-Musling er hvid og giennemsigtig, $2\frac{1}{4}$ Tom. lang og 10 Lin. breed. Findes i Vestindien.

No. 21. *Solen emarginatus*, testa lineari-ovata, emarginata, valvulis radio unico impresso.

Pennant p. 72. t. 46. f. 25.

Chemnitz Tom. VI. Fig. 45.

Denne Musling er lang æggedannet. Ryggen er som en Bue, og den modsatte Side er huul udskaaeren. Begge Ender ere stærk afrundede, og paa Overfladen ere begge Skallerne fra Hvirvelen og ned ad bøjede ind og udhulede i Midten ved en Fure, som er fiendelig paa den indvendige Side formedelst en Opbøvning. Hvirvelen sidder ikke aldeles i Midten, men nærmer sig til den bageste Deel af Muslingen. Under samme sidder i den ene Skal en eneste Tand, som indfattes i den anden Skal imellem 2de ulige store Tænder. Nymferne og Hymen ere korte og smale,

Begge Muskel-Pletterne ere store, og en glindsende Linie sammensøger dem. Den udvendige Side er fint stribet paa tværs, og naar Muslingen tages af Søen er den overtrukken med en guul Epidermis. Ellers er Skallen hvid, og har indvendig perlemors Glands. Dens Længde er 1 Tom. 11 Lin., dens Brede 8 Lin. Den kommer fra Nicobar.

No. 22. *Solen tellinata*, testa ovali glabra, valvulis radiis binis impressis, nymphis productis.

Chemnitz Tom. VI. Fig. 55.

Denne Musling er æggedannet. Ved den ene Ende er den afrundet, men er smalere ved den anden, og sammentrykt, saa at den ligner en Tellina. Hvirvelen sidder noget uden for Midten af Muslingen. Indvendig har den ene Skal 2de Lænder, imellem hvilke en enkelt Tand fra den modsatte Skal indfattes. Nymferne staae meget højt over Ryggen af Skallen, og ere baade brede og lange. Muskel-Indtrykkene har samme Form som hos de andre Arter, men er noget dybere og forenet med hinanden formedelst en fordybet udad bøjet Linie. Den udvendige Side er ganske glat med næsten umærkelige fine Striber. I dens naturlige Tilstand er den overtrukken med en tynd guul Epidermis. Dens Farve er en behagelig Blanding af rødt og violet med merkere Baand om Rundingen. Denne Farve skinner igiennem paa den indvendige Side, hvor Muskel-Indtrykkene især ere smukke

Ishærode. Den er 2 Tom. 5 Lin. lang og $1\frac{1}{4}$ Tom. bred, og findes i det rede Hav.

No. 23. *Solen pictus*, testa ovali glabra, valvulis variegata radiatis.

Chemnitz Tom. VI. Fig. 59. 60.

Mus. Cæs. v. Born Tab. 2. Fig. 6. 7.

Der gives mange Varieteter af denne Musling, men paa dem alle løbe paa en lys Grund fra Hvirvelen snart brede snart ganske smale matte violette Straaler, hvorfor den af Hollænderne kaldes: Daalende Zonnenstraal. Årsagen til de mange Varieteter er, at den findes paa forskellige Kyster. De, som samles ved det Middellandske Hav, have en rigtig oval Figur. Paa den forreste Ende ved Ligamentet ere begge Skaller sammentrykte, men danne ikke nogen skarp Rng som paa Tellinerne, derimod er denne Deel overtrukken med dybe Striber efter Bredden. Laasen bestaaer af en liden fløvet Tand i hver Skal, som indfattes ved Siden af hinanden i en liden modsat Grube, naar Skallen lukkes. Nymferne ere meget smaa og korte, men Muskel-Indtrykkene ere store og dybe, og imod Sædvane ere begge ligedannede, nemlig neden til ved den brede Ende afrundede og fortsættes lange og smale under den øverste Rand af Muslingen. Den indvendige Side er speilglat og Farven er en behagelig Blanding af blaat, brunt og violet. Den udvendige Side, som ligeledes er glindsende glat, er

paa

paa det skønneste marmoreret af grønt, guult og violet. Fra Hvirvelen, som er rødbrun, og sidder paa Midten af Muslingen, gaae lige til den underste Rand Straaler, som ere brede og efter Farven blege-brunrøde. Dens Længde er $1\frac{1}{2}$ Tom. og Bredden 1 Tom. Fra det Middellandske Hav.

Solen pictus, Var. a.

Denne Musling er fra de norske Seekyster. Den er lang æggedannet og stad sammentrykt mod den forreste Ende, faaer derfor en skarp Kng ligesom Tellinerne, dog med den Forskiel, at denne er ikke skævdrejet til Siden. Den ene Skal har kun een Tand, som indfluttes imellem 2de udbredte Tænder paa den anden. Rynkerne ere brede og meget fremstaaende. Begge Muskelpletterne ere og store, men ikke ligedannede, og ikke saa dybe som de forrige. Denne nordiske Solen bliver ofte antaget for en Tellina, omendskjønt den er aaben i begge Ender, dog ikke saa meget som de foregaaende. Naar den tages af Søen er den overtrukken med en brun Epidermis. Den er meget foranderlig i Henseende til Farverne. Overalt har den ikke den Glands, som den fra det Middellandske Hav, omendskjønt den praler med forskiellige Farver. Den findes $2\frac{1}{4}$ Tom. lang og 1 Tom. 2 Lin. breed.

Solen

Solen pictus, Var. b.

Denne Muslings Figur er en kort breed Oval, altsaa af en anden Form end de foregaaende Arter. Hvirvelen er ikke aldeles i Midten, men nærmer sig noget til den bageste Ende. Den forreste Deel ved Ligamentet er, ligesom den foregaaende Varietet, sammentrykt til en skarp Kæg. Raasen bestaaer af en afstumpet Tand i den ene Skal, som passer i en Grube i den modsatte Skal. Rymferne ere smaa, men dog fremstaende. Hymen er brun og stærk glindsende. Musflespletterne ere som hos de fleste Solenes. Den udvendige Side er glat fra Hvirvelen indtil Midten, den øvrige brede Deel er dybt og fint stribet efter Bredden. Muslingen er hvid blandet med noget violet, og forsynet med matte Straaler fra Hvirvelen til den underste Rand. Den er i frisk Tilstand overtrukket med en tynd Epidermis. Den er 2 Tom. 1 Lin. breed og 1 Tom. 4 Lin. lang. Fra Ostindien.

Solen pictus, Var. c.

Chemnitz Tab. VI. Fig. 61.

Denne skønt tegnede Nicobariske Musling har samme Figur i det store, som de 3de foregaaende i det smaa. Hvirvelen nærmer sig til den bageste Deel. Den forreste Ende er ved Ligamentet skarp tilfamsmentrykt ligesom Tellinerne. Muslingen er noget opblæst under Hvirvelen, men i Midten henimod Randen er den flad udhulet. Hele Overfladen og især den forreste sammentrykte Ende er belagt paa tværs med

Striber

Striber og Folder, som ikke ligge i nogen Orden. Den er zinoberrød, gul og lys-violet, plettet, og disse Pletter ere krydsede af hvide Straaler, som gaae fra Hvirvelen. Laasen bestaaer i en afrundet Tand mellem 2 Gruber i den ene Skal, hvilken i den modsatte Skal indfattes imellem 2 Tænder, som heftes i de modsatte Gruber. Nymferne ere meget brede og fremstaaende. Muskel-Indtrykkene have den sædvanlige Figur og Stilling, og ere forenede med hinanden ved en fordybet Kende, som ligner et Y. Muslingen har indvendig en stærk Glands, den er blaa blandet med hvidt, og mod Kanten karmoisinrød. Den er 3 Tom. 3 Lin. lang og 2 Tom. breed. Hr. Pastor Chemnitz har større Exemplar.

No. 24. *Solen castrensis*, testa ovali, tenui, valvulis characteribus angularibus inscriptis.

Denne meget tynde og fine Musling er æggeførmig, men dens forreste Ende er bredere end den bageste. Dens yderste Overflade er prydet med fine, neppe tilsyneladende Striber i Rundingen, men forresten ganske glat. Den er hvid, og i lige Afstand gaae nogle Striber af sammenhængende Figurer, som ligne Telte, hvorved Overfladen kommer til at ligne en Lejer. Hvirvelen sidder henimod den smale bageste Ende. Laasen bestaaer af en skævt liggende breed Tand paa den ene Skal, som hefter sig i en Grube paa den anden. Indvendig er Muslingen hvid, men

da den er giennemsigtig som Glas, saa kan man see de telteformige Figurer ligesaa tydelig som paa den udvendige Side. Den er $1\frac{1}{2}$ Tom. lang og 10 Lin. breed. Fra Kysten Guinea.

No. 25. *Solen fucatus*, testa rotundato-ovata, umbone sanguineo, radio lævi impresso.

Lister Hist. Conch. Tab. 397. Fig. 236.

Chemnitz Tom. VI. Fig. 56.

Knorr. Tom. 4. Tab. 3. Fig. 4.

Denne Musling er æggedannet og afrundet paa begge Ender. Den er hvælvet og opblæst henimod Hvirvelen, som sidder noget neden for Midten. Den underste Rand er rund affkaaren. Den Deel af Ryggen indtil den forreste Ende danner en lige Linie med en skarpskiærende Kant. Forresten er denne Solen overalt glat og rosenrød, men fra Hvirvelen nedad er den noget mørkere. Nymferne ere smaa og ligge lavt tilligemed et tyndt Ligament. Hver Skal har en stærk afftumpet Tand, og ved Siden af en Grube en endnu mindre og kortere. Man kan ikke kiende noget Musffel-Indtryk. Den er indvendig som udvendig rosenrød, 1 Tom. 10 Lin. lang og $1\frac{1}{4}$ Tom. breed, fra Vestindien.

No. 26. *Solen bullatus*, testa subrotunda inflata substriata antice crenato-hiante.

Linnæi Syst. Nat. p. 1115. No. 41.

Lister

112 X. Nøjere Bestemmelse og Udvidelse

Lister Tab. 342. Fig. 179.

Gualtieri Tab. 85. f. H.

Chemnitz Tom. VI. fig. 59. 60.

Jeg er forviffet om, at det er faldet Linné be-
 sværligt at henføre denne Musling under Slægtet So-
 len, thi han forøgede ugierne Slægternes Antal, el-
 lers havde han vist gjort et nyt Slægt af denne Mus-
 ling. Den eneste Grund, hvorfor han kunde henføre
 den til Solen, var, fordi den er aaben i begge Ender.
 Men den hele Figur, og fornemmelig Sidetænderne
 ved Laasen, som aldeles ligne hine hos Hjerte-Mus-
 lingen, kunne lige saavel givet denne Art til at hen-
 føres imellem samme. Man har Hjerte-Muslinger,
 hvor i det ringeste den forreste Side er aaben, men de
 ere ikke anførte hos Linné. Da *S. bullatus* er en be-
 synderlig Musling, saa vil jeg her beskrive den. Dens
 Figur er en rigtig Oval, den er noget opblæst omkring
 Hvirvelen, som sidder ganske nær ved den bageste
 Deel af Muslingen, og fra den udbreder sig paa Over-
 fladen af begge Skallerne en Mængde smaa ophæve-
 de Folder og Striber, af hvilke de ved den forreste og
 bageste Ende ere besatte med Pigge eller smaa Skæl.
 Paa den yderste forreste Rand, hvor Muslingen er
 meest aaben, ere Folderne, som paa denne Side ere
 bredere, spidse udskærne, liig Tænderne paa en Sang-
 Laasen bestaaer af en liden Tand i hver Skal, hvil-
 ken sidder midt under Hvirvelen, med en Grube ved
 Siden.

Siden. Derimod sidde Sidetænderne i nogen Afstand fra Hvirvelen, og ere brede og flade som hos Hjerte-Muslingerne (Cardia). Nymferne tilligemed Hymen ere overmaade smaae. De første fremkomme udvendig fra som en breed Søm, og trykke Ligamentet tæt til Manden af Muslingen. Musfjeldpletterne kan kun kiendes ved en Glands paa Skallen, men dette er usikkert. Da Skallen er tynd og gienemsigtig, saa giøre de udvendig ophøjede Folder her ligesaa mange Fordybninger, hvorved den yderste Rand faaer Tænder, som kun i Midten gribe i hinanden, da begge Ender ere aabne. Jeg ejer en Varietet af denne Musling, hvilken er udvendig ganske glat, og har kun fine Striber i Rundingen indtil den underste Rand. Farven paa den første er meget ulige. Jeg har nogle Exemplarer, som ere skionne brunrøde, med nogle saa merkere og hvide Pletter. De fleste ere hvide, bestrøede med mange uordentlige røde Pletter. Indvendig ere de undertiden hvide blandede med violet, undertiden røde med udvendig fra gienemsigtige Pletter. De opnaae en Længde af 2 Tom. og $1\frac{1}{4}$ Tom. Brede, og findes paa Kysten af Guinea.

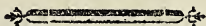
No. 27. *Solen minutus*, testa ovali, valvularum angulis utrisque ferratis.

Linné Syst. Nat. p. 1115. No. 42.

Gualt. Tab. 85. fig. 1.

Chemnitz Tom. V. f. 51. 52.

Denne smukke lille Musling har ligesaa lidet Udseende af en Solen som den foregaaende. Formedelst den alt for store Afvigelse i de Kiendetegn, som Linné har fastsat for Bivalverne, kunde det let træffe at en Musling, som har saa tvetydige Kiendetegn, kunde paa forskjellige Tider blive sat i 2de forskjellige Slægter, især da den er sig selv meget ulig i Henseende til den udvortes Dannelsse. Jeg tvivler altsaa ikke om, at Linné kan have beskrevet den samme under Navn af *Mya arctica*, da hans Beskrivelse paa denne ligesaa godt passer paa nærværende Musling som hiin af *S. minus*. Denne uforlignelige Musling har en langagtig, firekantet Figur, dog er den bredere ved den forreste Deel end ved den anden Ende, hvor Hvirvelen sidder. Enhver Skal har en afrundet Tand tilligemed en Grube, hvori de verevliis slutte, ligesom mange andre Solenes ere forshuede med en saadan Laastand. Fra Hvirvelen løbe tvende kantede Kande i en asmaalt Afstand fra hinanden. Disse ere besatte med lange skarpe Pigger, og gaae henimod den forreste Ende af Muslingen. Resten af Overfladen er efter Længden prydet med Striber. Den er sneehvid og indvendig smul glindsende. Denne Musling findes især paa Grenene af *Madrepora prolifera* Linn. I Norge, og især ved Bergen, optrækkes den i Almindelighed fra Dybet. Den er $\frac{3}{4}$ Tom. lang og $\frac{1}{2}$ Tom. breed.

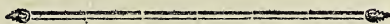
XI.

Om

Slægten Paullinia Linn.

af

Regiments-Chirurgus C. F. Schumacher.

(Oplæst den 26 Oct. 1792.)

Bed at giennemsee Sir Joseph Banks's Urtesamling, var Slægten Paullinia Linn. een af dem, som jeg ønskede nærmere at lære kiende. Der vare mange Arter, og flere end af Botanici ere blevne nævnte; men jeg saae ogsaa, at der herskede betydelig Forskiel imellem dem i Henseende til Frøhusenes Dannelse, som gjorde mig det troeligt, at denne Slægt ved nærmere Undersøgelse kunde maaskee deles i flere Slægter, hvorved man lettere vilde komme til at kiende disse Arter.

Jeg er ikke den første, der gjør dette Forsøg. Plumier i hans nova genera plantarum americanarum har strax betragtet dem som to særskilte Slægter, og kaldte den ene Cururu og den anden Seriania, hvis fornemmeste Slægts-Kiendemærker bestode i Frøhusene.

Linné i hans første Udgave af Systema Naturæ har ogsaa beholdt Plumiers Navne; men i hans anden Udgave har han forandret dem, betragtet dem som een Slægt, og kaldet denne Paullinia efter den berømte

te Simon Pauli. Formodentlig har Linné allene rettet sig efter den store Lighed, nogle af Befrugtnings-Delene have i begge tilfælles, og vist ikke havt Lejlighed at see Frohusene paa nogen af de af ham beskrevne Arter, selgeligen allene har gaaet efter Plumiers, hvor han da vel ikke har formodet saa stor Forskiel at være imellem disse to Slægters Befrugtnings-Dele.

Under Linnés sidst anførte Slægts Navn, er denne Slægt i Henseende til dens Arter mærkelig bleven forøget af Jacquin, Aublet, Thunberg og Swartz. Men naar vi nu undersøge Befrugtnings-Delene af denne Linnés Slægts forskjellige Arter, ville vi letteligen kunne erfare, at denne kan nøjagtigst deles i tre ganske særskilte Slægter. Begyndelsen til denne Skilsmisse er allerede skeet af Jussieu og Schreber. Begge have paa een Tid taget Paullinia asiatica, undersøgt og beskrevet den, som en fra Paullinia ganske særskilt Slægt. Den første, i hans genera plantarum, under Planterne af hans 14de Klasse (plantæ dicotyledones polypetalæ) 12te Orden (terebinthinaceæ) p. 371. med Slægts Navn af Toddalia. Den sidste, i hans senere Udgave af Linnéi genera plantarum har anført den under pentandria monogynia p. 143. med Navn af Cranzia 362. At denne Slægt er en og samme Plante meent, er ingen Tvivl underkastet, da Beskrivelsen af dem begge temmelig nøje og især i Hovedtingene er overeensstemmende; man maae og have dem undskyldet, at de ikke have citeret hverandre, da

deres Skrifter udkom i et og samme Aar, selgeligen var den ene uvidende om den andens Bog, og man finder intet Spor hverken hos den ene eller den anden til, at de have kiendt hverandre. Men at Gmelin i hans Udgave af Linn. Systema naturæ endnu anfører denne Slægt under Paullinæ Arter, nemlig som asiatica, og ikke anmærker dette, da han dog har kiendt begge foransførte Auctorer, som sees tydelig af de anførte Synonymier og Citationer, er at undre sig over.

De øvrige Arter vedbleve og foregedes siden som før er sagt under det Vinneiske Slægts Navn Paullinia, er ogsaa af de to foransførte Botanici i deres genera plantarum beskrevet, men meget ulige. Man seer, at Jussieu ikke har undersøgt Slægten selv, men allene har rettet sig efter Plumiers Beskrivelse og Aftegning. Schreber har fulgt Linné: genera plantarum med lieden Tilfætning.

Det som er meest mærkeligt ved disse og andres Beskrivelser af denne Slægt, er den Fejlagelse som viser sig i deres Citationer fra Linné's genera plantarum af, indtil de sidste, der have skrevet om den, og som bestaaer derudi, at de alle have angivet Seriania Plum. med capsul. trigon. &c. Cururu derimod med Frøet af Seriania; som man vil finde i Linn. genera plantarum p. 200. Juss. genera plantarum p. 247. Schreber i hans senere Udgave af Linn. genera plantarum p. 265., og af Swartz i hans Observ. botanicæ p. 152.; da dog Plumier i hans Nova plantarum

americanarum genera p. 34. siger: „*Curura* est plantæ
 „genus flore rosaceo, quatuor ut plurimum petalis
 „in orbem positis constante; e cujus calyce polyphyl-
 „lo surgit pistillum, quod deinde abit in fructum
 „pyriformem, trigonum, in tres partes a summo ad
 „imum dehiscentem, tribusque feminibus foetura
 „carnosis, calyptraque tenerrima contextis. „ Som
 nu Beskrivelsen er ogsaa Figuren tydelig i Henseende
 til Frøhusets Figur, som vises Tab. 35. Dernæst føl-
 ger hans *Seriania*, om hvilken han siger: „est plan-
 „tæ genus flore rosaceo, quatuor ut plurimum petalis
 „in orbem positis constante. E cujus calyce surgit
 „pistillum, quod deinde abit in fructum tricapsula-
 „rem, seu tricipitem & trialatum, quolibet capite
 „semen continente rotundum. „ som ligeledes er paa
 den 35de, Table aftegnet: saa at, naar man nu sam-
 menligner foransførte Plumiers Beskrivelse med mine
 vedføjede Tegninger, man lettelig kan indsee Feilta-
 gelsen.

Men jeg maae ogsaa anmærke, at dette ikkun
 gielder om Frøhusene, og at de øvrige af Befrugt-
 nings-Delene ikke er saa sikre at forlade sig paa, hvilke
 forholde sig som før er sagt efter Jussieus Beskrivelse,
 da de dog ere noget anderledes, som ogsaa sees i med-
 følgende Tegning.

Paa Plumiers Autoritet, paa Swartz's An-
 mærkning og min egen nøjere Undersøgelse, vover
 jeg

jeg det altsaa at dese Paullinia Linn. Til den første af disse vil jeg beholde Linnés Slægts Navn og kalde den:

PAULLINIA.

Cururu PLUM. nova genera plantarum americanarum tab. 34. p. 35.

Paullinia pinnata GÆRTN. de fructibus & seminibus plantarum, centuria quinta pag. 382. tab. 79.

Paullinia seriana GÆRTN. de fr. & semin. plantar., centur. quinta. p. 381. tab. 79.

Charakter essentialis.

COR. 4. petala. CAL. pentaphyllus. CAPSULA turbinata, trigona, trilocularis.

Characteres naturales.

CALYX *Perianthium* pentaphyllum: *foliolis* duobus exterioribus oppositis, minoribus, subrotundis, concavis: tribus interioribus majoribus.

COROLLA tetrapetala: *Petalis* oblongis unguiculatis: *foliolis* calycinis longioribus.

NECTARIUM duplex: *exterius* ad alterum latus corollæ, tetraphyllum; *foliolis* basi petalorum infertis, inferne membranaceis, marginibus hirsutis, introrsum in tubum conniventibus, apice corpusculo carnosio auctis in *foliolis* duo-

bus

bus intermediis apice bilobo, lobis obtusis; in lateralibus plerumque indiviso: squama ad basin corpusculi carnosa, lanceolata, deflexa, hirsuta, rimam tubi interne claudens. *Interior* Glandulæ duæ inter filamenta breviora & foliola intermedia nectarii, ovatæ, hirsutæ.

STAMINA *filamenta* octo, incurva, pilosa: quatuor longiora, reliqua quatuor nectario opposita breviora. *Antheræ* ovatæ, versatiles.

PISTILLUM Germen ovatum, subtrigonum, subpilosum. *Styli* tres, erecti, clavati staminibus breviores. *Stigmata* simplicia

PERICARPIUM *Capsula* turbinata, trigona, trilocularis.

SEMINA solitaria, oblonga, inferne parum angustiora, arillata: *Arillus* rubicundus, membranaceus, bilobus, seminibus arcte adnatus, ultra medium tegens.

For nu at kunne saa meget nøjere lære at kende denne Slægts særskilte Urter, har jeg forsøgt at bringe de Urter, hvilke jeg har seet med Frøe, under visse Afdelinger, tagne af Frøhusets Dannelse og Frøets Befæstelse.

SPECIES.

*) *Capsulis* coriaceis, seminibus in fundo loculamentorum.

a) Capsulis turbinatis lævibus.

CURURU 1. PAULLINIA capsulis pyriformibus obtusis, foliis ternatis; foliolis oblongis dentato-ferratis subacuminatis, petiolis alatis.

Cururu scandens triphylla. PLUM. gen. 34.

Icon. tab. CXI. fig. 2.

Bladene saavel paa Plumiers som paa Jaquins Figur ere meget mere oval og stump forestilte end de ere i Naturen.

PINNATA 2. P. capsulis pyriformibus tricornibus, foliis pinnatis: foliolis oblongis obtuse-ferratis acuminatis, petiolis marginatis. PISO. bras. 250. Med. bras. 114.

Mueligt, at under Navn af Paullinia pinnata, blandes flere der til Art ere forskiellige; thi saavel af Plum. fig. Icon. am. t. 76., som og Gært. paa anførte Sted, sees Træet at være omgivet med den anførte Arillus; men paa den almindelige surinamske synes den at mangle, i det øvrige er den temmelig liig med Plum. og Pis. Figurer. Tabellen over Befrugtningsdelene viser tydelig Forskiellen med Bogstaverne l. m. n. og ligeledes en Afart, hvor Træet har ikkun eet Horn, paa 10de Tavle fig. 2. b.

TOMENTOSA 3. P. foliis pinnatis: foliolis ovato-rhombis, repandis obtusis tomentosis, petiolis marginatis.

b) Capsulis carinatis vel alatis.

TETRAGONA 4. P. capsulis tricarinatis tricornibus, foliis pinnatis: foliolis ovatis subserratis acutis glabris, petiolis nudis. *Paullinia tetragona*; foliolis integerrimis, fructu trigono subalato. AUBL. hist. des plant. de la Guiane de franc. Tom. I. p. 355.

Caulis tetragonus.

Aublets Citation af denne Art i Rumph. amboinens. er vel vigtig, da der paa det af ham anførte Sted findes hverken Beskrivelse eller Figur.

VESPERTILIO 5. P. Capsulis alatis, alis horizontalibus foliis pinnatis: foliolis ovatis apice incisoferratis, petiolis nudis.

Paullinia vespertilio foliis pinnatis: foliolis ovatis acuminatis incisiferratis, petiolis nudis capsulis pedicellatis alis horizontalibus lanceolatis. SWARTZ. Prodr. p. 64.

Endskjønt jeg har haft Lejlighed, at see af følgende Arter deres Frøhuse, undersøgt Frøet, og fundet at de har vel den selvsamme Art af Indfatning (Arillus) som forhen er angivet; men at Frøets Insertion saavel som ogsaa Frøhusenes Form er forskiellig fra de forrige; saa drister jeg mig dog ikke til at skille disse fra denne Slægt, af Mangel paa Undersøgelse af de øvrige Befrugtningsdele. Jeg anfører dem da hellere,

Keller indtil videre under en anden Hoved = Afdeling af Slægten Paullinia, nemlig:

**) Capsulis subcoriaceis, valvulis navicularibus, dissepimento nullo, Columella in medio alis tribus angulata, superne in rostro filiformi acuminata, inferne attenuata. Semen unicum singulo latere Columellæ affixum.

BARBADENSIS 6. P. valvulis semiovatis villosiusculis, foliis biternatis: foliolis ovalibus integerrimis ferratisque coriaceis, petiolis submarginatis.

Gärtner paa anførte Sted har givet Aftegning af et Frøhuus, som vel kan være Plumiers Seriania noget lignet, men ikke Linnés egen P. Seriania som sees siden, og derfor troer jeg, at han har maaskee taget Fejl i Navnet, da den vist ligger i Sir Joseph Banks Urtesamling under det af mig anførte Navn barbadensis.

CURASAVICA 7. P. valvulis semiobcordatis foliis biternatis: foliolis crenatis ovalibus, imparibus ovato cuneatis, petiolo intermedio marginato.

(caulis sulcatus, angulis villosis ferrugineis, apicem versus sulci ferrugineo-punctati.)

Denne her beskrevne Art, som jeg fandt overensstemmende med den i Linnés Plantesamling synes

at være ganske forskjellig fra den, som han har citeret af Plum. American. Burm. ic. CXI. fig. 1. under samme Navn. Dog seer man, at Plumier har regnet den til sin Cururu, da den efter hans Beskrivelse kommer, overeens med den i Kapselerne, omendskjont den afviger i den Henseende, at de ere mere af en oval Figur end som nogle af de andre Arter af Cururu. Saa at efter Linnés Urtesamling denne henhører til den af Linné anførte Art: men Plumiers Figur passer sig bedre til foregaaende.

POLYPHYLLA 8. P. valvulis semiobovatis, foliis supra-decompositis: foliolis ovato-cuneatis apice crenatis supra glabris subtus petiolisque villosis.

JAQ. Histor. 110. t. 150. f. 32.

Foruden disse anførte Arter er man dog endnu nedtaget til saalænge at beholde under Paullinia, Lin. nodosa, mexicana, carthaginensis, caribæa, triternata, japonica og diversifolia, indtil disse Blomster og Frøhuse ere nærmere undersøgte.

Dog maae jeg ikke undlade ved P. mexicana at anføre, at Plumiers og Jaquins Figurer ikke ere de nøjagtigste; thi hos Plumier ere Bladene saa besynderlig tegnede, og Bladstilkene givet samme Figur som Bladene, saa man skulde troe at de vare ledede (articulatæ): da nu Jaquin har betient sig af alle Plumiers Figurer i hans Observations, saa ere disse følgerigen

de samme som Plumiers. Foruden dette sees tydelig af Plumiers Figur, at det er een af hans Seriania, hvilket det efter inflorescentiens Lighed med nogle af de foranførte Arter ikke vel synes at kunne være. Jeg har derfor paa en Tavle meddeelt en Tegning, som især giver Bladenes Figur bedre tilkiende, og viser sig mere overensstemmende med Beskrivelsen i Linn. spec. plant., undtagen at disse ere mere stumpt tilbagetrykte (retusæ.)

Den anden Slægt er i Henseende til Blomsterdelene selv meget liiz Paullinia, men til Frebusets Bygning ganske forskiellig. Af den Aarsag har jeg skilt endeel Arter fra den forrige Slægt, og kaldt denne med Plumiers og Linnés første Navn Seriania, efter Serian der rejste med Plumier.

SERIANIA.

Seriania PLUM. nov. genera plantarum americanarum.
pag. 35. t. 35.

Charakter essentialis.

COR. 4. petala, CAL. pentaphyllus, SAMARÆ tres longitudinaliter connatæ globosæ, inferne in alam membranaceam dilatantem.

Charakter naturalis.

CALYX *perianthium* pentaphyllum fol. æqualibus.
COROLLA & *Nectararia* ut in Paullinia.
STAMINA *filamenta* octo, æqualia.

PISTIL-

PISTILLUM *Germen* trigonum, pyriforme, obtusum:
Styli tres, filiformes divaricantes staminibus
 longiores, *stigmata* simplicia.

PERICARPIUM *Samaræ* tres, longitudinaliter con-
 natæ, globosæ, inferne in alam membranace-
 am, plerumque basin versus sensim paululum
 dilatata elongatæ.

SEMINA solitaria compressa, ovato - reniformia,
 arillo destituta.

SPECIES.

SINUATA 1. SERIANIA alis capsularum postice dila-
 tatis, foliis ternatis: foliolis ovato-lanceo-
 latis, dentato-sinuatis.

*Paullinia Seriana foliis ternatis, petiolis
 nudis foliolis ovato-oblongis.* LINN. Syst.
 vegetab. ed. 14ta. pag. 379.

(caulis fulcatus, hirsutus; foliola coriacea
 glabra, mucronata basi angustata per pe-
 tiolum decurrentia.)

Bladene af denne Art ere af Plumier og Ja-
 quin tegnede meget for stumpe, af hvilken Aarsag jeg
 har givet en mere rigtig Tegning.

DIVARICATA 2. S. foliis biternatis, foliolis ovatis in-
 tegerrimis subacutis lucidis petiolatis, pe-
 tiolis nudis.

Paullinia divaricata, foliis biternatis, foliolis ovatis acutis subintegris, petiolis nudis, paniculis divaricatis, alis capsularum ovatis. Sw. Prodr. pag. 64.

(Panicula bicirrhosa, alis capsularum postice parum dilatatis ac rotundatis.)

RACEMOSA 3. S. alis capsularum postice dilatatis antice subsinuatis, foliis biternatis: foliolis ovatis profunde ferratis. Habitat in vera Cruce.

(Folia acuta. Petioli subnudi. Panicula bicirrhosa.)

SPECTABILIS 4. S. capsularum alis postice dilatatis, foliis biternatis: foliolis obovatis terminalibus retusis, petiolatis alatis.

(Racemi subsimplices, bicirrhosi.)

Denne Art har saa megen Lighed i Bladenes Figur med *Paul. mexicana* Linn., at naar man ikke havde Blomsterstilken derved, den letteligen kunde tages for samme; men naar man sammenligner begge, seer man, at ved *P. mexicana* er panicula composita, og ved denne racemus subsimplex.

LUPULINA 5. S. alis capsularum semiovalibus, foliis biternatis crenatis subtus ferrugineis: foliolis terminalibus subrhombeis lateralibus ovatis, petiolis subalatis.

(Racemis subsimplicibus longitudine foliorum, bicirrhosis.)

LUCIDA 6. S. alis capsularum semiovalibus foliis biter-natis: foliolis ovatis acutis ferratis petiolis subnudis.

(Folia apice lucida. Flores racemoso paniculati, panicula bicirrhosa. Habitat in Insula. St. Crucis.)

At denne Art ikke er Paul. triternata Linn., som man see ved Sammenligning af Jaquins citerede Figur.

De medfølgende Figurer af Frøhusene, og de Arter af Paulliniæ og Serianiæ ere tegnede efter tørrede Planter udaf Sir Joseph Banks Urtesamling, som ogsaa de nye ikke forhen beskrevne Arter ere tagne der; undtagen Paullinia polyphylla, som er af Hr. Prof. Wahls Plantesamling.

Tavlernes Forklaring.

Tab. IX. Fig. I. Viser Blomster-Dele af Paullinia-Slægten, som ere tagne udaf Paullinia pinnata fra Surinam.

- a. Blomsten med lukkede Kalkblade.
- b. samme aabnet at see bag fra, i Henseende til den ulige Størrelse.
- c. en aabnet i naturlig Størrelse.
- d. samme forstørret, og sees: 1. de to mindre Kalkblade. 2. to af de større sammensiddende Kalkblade. 3. de 4re Blomsterblade. 4. de 4re lange Stamina.

e. et af petala med vedsidende nectarium.

f. et af de yderste nectarii Blade.

g. en forstørret Figur af: 1. de 4re lange, 2. de 4re korte Stamina. 3. de to mellemste lappede Nectarii Blade, og 4 4. de to aflange Kirtler, som det inderste Nectarium, imellem disse og de korte Stamina.

h. de 4re lange Stamina forstørrede.

i. en forstørret Figur af: 1. de 4re korte Stamina i Forhold med 2. en af de lange. 3. rudimenta af de tre andre lange afbrudte Stamina. 4. Pistillen.

k. en forstørret Pistil.

l. Frøhuset.

m. samme tvers overskaaret.

n. et Frøe af samme og som ikke har Arillus.

Fig. 2. Blomsterdelene af Slægten Seriania, tagne udaf Seriania lucida.

a. en luft Blomst.

b. en aabnet forstørret, sees bag fra de lige store Kalkblade og 1. de tre Stryli.

- c. en aabnet Blomst med sine inderste Dele. 1. Kalkbladene.
 2.2. Blomsterbladene.
 3.3.3. Nectarium.
- d. et Blomsterblad med Nectarium.
- e. et Nectarium af de mellemste lange.
- f. noget forstørret Figur af begge Arter af Nectarier. 1. de are store med Slappe forsynede,
 2. de 2de kirtelformede. 3. de 8te lige lange Stamina. 4. Pistillen.
- g. et forstørret Stamen visende det haarede Filament.
- h. Pistillen.
- i. samme, forstørret.
- k. de tre med deres Binger forenede Frøe. 1. Knoppe hvorudi Frøet sidder. 2. Bingerne.
- l. Frøeknoppe tværs overskaarne, med indliggende Frøe.
- m. en Frøeknop, langs igiennemskaaeren med indliggende Frøe og vedhængende Winge.
- n. et Frøe.

Fig. 3. Paullinia barbadiensis.

Tab. X. Biser Frøhusene af de her beskrevne Paullinia.

Fig. 1. Paullinia Cururu.

Fig. 2. a. & b. P. pinnata.

Fig. 3. P. tomentosa.

Fig. 4. P. tetragona.

Fig. 5. P. Vespertilio.

Fig. 6. P. barbadosis.

a. alle 3 Valvulas endnu tilsammen.

b. samme fra hinanden, og sees:

c. Frøets Befæstelse til d. Distil-
len med det nederst siddende trekantede
svampagtige Legeme. e Gris-
felen frie med de tre vedsiddende og
af f. Arillus indfattede Frøe.

Fig. 7. P. curasavica Linn.

a. det lukkede Frøhus. b. aab-
net, og sees: c. Frøet siddende paa
samme Maade som i den forrige.

Fig. 8. P. polyphylla.

a. Det lukkede Frøhus, og

b. Frøets Maade at fæste sig paa
som i de to foregaaende.

Tab. XI. Fig. 1. Paullinia vespertilio.

Fig. 2. P. curasavica Linn. Herb.

Fig. 3. P. mexicana

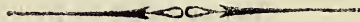
Tab. XII. Fig. 1. *Seriania sinuata*.

Fig. 2. *S. divaricata*.

Fig. 3. *S. racemosa*.

Fig. 4. *S. spectabilis*.

Fig. 5. *S. lupulina*.

XII.

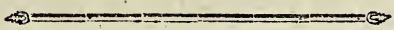
Beskrivelse

af den

Chrystalbærende Haar-Zeolit.

af

Regiments-Chirurgus C. F. Schumacher.

 (Oplagt den 26 Oct. 1792)

Af alle Zeolit-Arter bære vel de, som frembringes paa vore nordiske Øer, Fortrinet for alle andre, og især de i de sidste Aaringer fundne. De fleste Arter af Crystallisationer opdages der, tilligemed den skønneste Form, som især sees hos de fine Haar-Zeoliter.

Af disse sidst nævnte, fortæner især een at ansees og beskrives saa nøje mueligt, da det ikke er saaligt at give en tydelig Tegning af den.

Denne Zeolit blev funden af den nu afdøde Hr. Mohr, som rejsede forskiellige Gange og Tider til Færøerne, berigede meget med disse Øers Produkter baade vore, som ogsaa udenlandske Samlinger: han fandt den i Klysterne af de næsten stejleste og ubestige- ligste Klipper ved Stranden.

Den begynder næst til Bergarten med en uforme- lig, bladet eller spatagtig, i Brudet klar og halv igien-

nemsigtig Skorpe, som alt videre afgaaende bliver kugledannet, hvilke Former forandre sig til Straaler som til Omkredsen mere og mere udbredes, og fra en Kugle til den anden overskiære sig; disse ere i Førstningen ved deres Udspring klare, eller nogle af en mælkehvid Farve, men de fleste tabe sig i den matte Farve og synes at være næsten forvittrede. Dette er ifkun den eenformeste Dannelse af Haar-Zeoliter; men paa denne her, hvor man kunde tænke, det ikke var muligt for saadanne fine Crystaller at kunne bære noget, har sat sig et Lag af sammenknyttede formelige Crystaller, som paa nogle Steder lade ifkun grynede og ufuldkommen formede.

Crystallernes Form er at regne til Romé de l'Isle parallelipede rhomboidale*), som er en prismatisk tolvsidet Crystal (dodecaedrum prismaticum), men dog med en Forandring: ved denne her beskrevne er Kroppen af Crystallerne firesidede (prisma tetraedrum) Fladerne heraf seksidede (planis hexagonis) men paa begge Ender firesidede. Pyramider (pyramidibus tetraedris) og rhombiske Flader (planis rhombeis), dog ere disse rhombiske Flader ikke lige dybt affkaarne hos alle, men hos nogle ere de to imodsatte større eller mindre end de andre to. Spidserne af Pyramiderne
ere

---

*) Romé des l'Isle Cristallographie Tom. 4me, 2de Suite
des Modifications du parallelipede rhomboidale, &
de la Planche IVme No. 114. & 115.

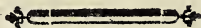
ere affkaarne enten forestillende en cubisk eller parallelogram Flade, hvilket kommer an paa det lige eller ulige Forhold af Pyramidens Flader, for ere de lige store, bliver Endfladen tærnet, ere de derimod ulige, bliver den aflang firkantet. Disse Affskæringer forandre ogsaa meget Pyramidens Flader, saasom de ere dybe til, paa de fleste vil man finde de naturlige rhombiske Flader forandrede til uordentlige femsidede Flader (*pentagona irregularia*), men naar Affskæringen er meget dyb, og berører prismens hexagon, saa bliver ikkun 4re trevinklede ligesidede Flader (*plana triangularia æquilateralia*) tilbage. Crystallerne ere for det meste klare, igiennemsigtige og paa nogle Steder mælkehvide matte, eller plattede uigiennemsigtige.

Paa nogle Stykker seer man de fine Haarcrystaller gaae igiennem dette Lag ogsaa, udbrede sig paa den tydeligste Maade og med den skønneste Glans, ligesom giennemspyde igjen andre Crystaller, deels af forrige anførte Form, saa at undertiden, naar saadan en Crystal holder i sin Prismes Længde 2 til $2\frac{1}{2}$ Linie, kan den være igiennemrængt af 2 eller 3 Haar-Crystaller, som viser sig paa anden Side ganske tydelig igjen, og selvfølgelig bærer den større; men deels og for det meste aflang, kugledannet, mælkehvid og mat, og ikkun af een Haarcystal igiennemspydet.

Saa eenformig disse sidste lade at være, saa meget tiene de igjen at seere os paa den første Hovedcrystal tilbage, og vise os Oprindelsen til samme.

Fra de første aflange, paa somme Steder næsten usynlige Klumper, gaac de over til en meer og meer ordentlig Figur, som tilsidst bliver til en temmelig regelmæssig Rhombus, omendskjønt noget langagtig, og paa nogle med rundagtige Glader, men andre vise tydelig Overgang til den foranferte prismatiske tolv-sidede Crystall.

Maaden hvorpaa disse sidste bæres, er Aarsag at jeg kalder denne, som jeg troer forhen ubeskrevne Zeolit, den Crystalbærende Haarzeolit.

XIII.

Om
 en Salt-Kilde
 i den Kiøbenhavnſke Dokke.

---

 af

 Hof-Apotheker G. Becker.

 (Oplæst den 5 April 1793.)

Den Mening, at man i et Land, hvis Fabriker og Manufacturer ej endnu befinde sig i en fuldkommen blomstrende Tilstand, fornemmeligen bør beskæftige sig ved Hielp af chemiske Kundskaber med den techniske Chemie, troer jeg neppe er noget at indvende imod, og sikkerligen vil derved meget bringes i Flor, som før laae skjult og ej kunde fremspire, formedelst Mangel paa de nødvendigste Midler. Som Chemiens Dyrker vover jeg for Naturhistorie-Selskabet at fremstille denne min Afhandling, som om ej til andet, saa dog i Tiden anvendelig som Stof og Kettesnor til andres i samme Henseende videre Behandling. Objectet til mine Forsøg befinder sig paa et af de mærkværdigste Steder i Dannemark, som formedelst sin fiældne Fuldkommenhed ej burde at være ubekjendt for nogen Dansk

og ligesaa lidet af den Rejsende forbigaaes, nemlig Dokken; hvor en Saltkilde, der ved Dokkens Indretning Aar 1734 blev opdaget.

I Slutningen af Aaret 1734, begyndte man med Dokkens Indretning. Aar 1735 den 24 Maj udbrød ved adskillige Pæles Nedramning i en løs Grund en riig Saltkilde, som forbed Arbejdets Fortsættelse paa den antagne og bestemte Maade. Mængden, i hvilken det frembrød, var saa stor, at det i 24 Timer udgjorde henimod 6000 Tender Vand, hvis Mængde siden den Tid har været afværende, ja end ydermere i Mængde tabt sig, at i Aaret 1741 allerede Mængden næsten til det halve var afdagen. Først efter 15 Fods dyb Nedgravning i Jorden fandtes 4 forskellige Aarer, som horisontal med Jorden foreenede sig med hinanden og udgjorde et Spring i perpendiculair Direction. Grunden om Kilden var meget haard og formodentlig Gips eller fast Kalksteen, som bevises af de Jern-Instrumenter, som man før ej havde havt nødvendig, men tilsidst saae sig nødsaget til at benytte sig af. For at befrie Dokken fra de Farer, som den kunde være underkastet formedelst den store Massa Vands Trykning, blev Kilden ved en Muur indfattet, og fra den Tid af saa ofte som muelig udpumpet. Efter saaledes Esterretninger har Vandets Formerelse og Formindskelse været følgende:

Aar

Mar 1736 i November Maaned har Kilden i 24
 Timer givet 5992 Lønder Vand. Mar 1740 var
 Vandet aftaget og gav ifkun 3721 Lønder i ſamme
 Tid. Mar 1741, 3105 Lønder. 1747, ſteeg
 Vandet i en halv Time 18 til 26 Tommer. 1785
 og 1786 i ſamme Tid kun 7 Tom. 1789 $3\frac{1}{2}$
 Tom. i ſamme Tid, ſom i 24 Timer udgjør 352 Løn-
 der, hver Lønde i Indhold $4\frac{1}{2}$ cubiefod Vand. Nær-
 værende Tid ſtiger Vandet i 2de Timer 20 til 21 Tom.
 ſom formedelſt 2de Hefte igiennem 2de Pumper i 11—
 12 Minutter udpumpes. Dette Vand, ſom man her
 ſøger at befrie ſig fra, har jeg underkaſtet følgende For-
 ſøg, for at lære dets Beſtanddele nærmere at kiende.

Bed Hr. Commandeur Wleugels Godhed, blev
 mig en ubefemt Mængde af dette Vand overladt,
 hvoraf endeel paa følgende Maade blev behandlet.

Forſøg No. 1. Trende Potter $\approx$ 162 Cub. Tom. Vand,
 ſom fra Begyndelſen af var fuldkommen klart,
 blev til tert afdampet, for at erfare hvor ſtor
 Mængde af ſaltagtige Dele deri var opløſt; me-
 dens Afdampningen blev det adſkillige Gange fil-
 treret for at ſkille det fra de ſlimagtige Dele
 ſom Mechanifk deri vare opløſte. Efter ganſke at
 have berøvet de opløſte Deles Opløsningsmiddel,
 blev en ej ganſke hviid Maſſe tilbage, ſom vejede
 1 Unze 7 Dragma 42 Gran.

- No. 2. For nu at kende Mængden af de meest opløselige Dele af ovenanmeldte Bægt, blev det overgødet forskiellige Gange, hvergang med 4 Unz. destilleret koldt Vand, hvorved jeg hvergang saae den forhen tørre Masse i Volumen at aftage. Dette blev saa ofte igientaget, indtil det over Massen staaende Vand hverken besad nogen saltagtig Smag, ej heller formedelst den liden Mængde af Vand kunde opløse noget mere.
- No. 3. Den klare Opløsning blev prøvet med Tungjord opløst i Salpetersyre, men ved at gøde de tvende Opløsninger tilsammen, skede ej nogen Forandring. Klarheden af det flydende hørte ej op, hvorved jeg erfarede, at der ligesaa lidet befandt sig Gips som noget andet Vitriolsyreholdigt Middelsalt; det derimod i Forseget No. 2. tilbageblevne tungopløselige Bundfald, som vejede 16 Gr., blev med 6 Unz. destilleret Vand overgødet, og forholdt sig imod Tungjord-Opløsningen som et Vitriolsyreholdigt Middelsalt, og var Gips.
- No. 4. Den klare Opløsning, som paa 16 Gr. nær indeholdte de øvrige Dele opløste, blev formedelst Afdampling concentreret og derpaa med Biinsteensyre prøvet, hvorved der havde udskilt sig en regenereret Biinsteen, der som Digestivsalt havde været nærværende.

No. 5. Da jeg nu var underrettet om Bestanddelene, blev ſaa længe en renſet Potasſe=Oploſning tilſat, indtil intet meer udſkilte ſig. Herved ſamlede ſig et temmelig volumineus præcipitat, ſom, eſterat det havde ſtaaet een Dag over, for det meſte igien havde oploſt ſig; ved at behandle dette over Ilden og da det henimod $\frac{1}{4}$ Time havde kaagt, ſaa udſkilte ſig igien alt hvad ſom formedelſt Luſtſyren af den tilſatte Potasſe var blevet oploſt, men nu formedelſt Barmen berøvet ſit Oploſningsmiddel. Dette Bundfald blev nejagtig ſamlet paa et Filtrum, og ſaa ofte med deſtilleret Vand overgødtes, indtil det aflobende Vand ej meer beſad nogen ſaltagtig Smag. Eſter at det fuldkommen var tørrat udgiorde dets Mængde 1 Dragma 42 Gr.

No. 6. Udſkilte Jord forholdte ſig i alle Henſeender ſom den reneſte Bitterjord, og at den fuldkommen var befriet fra Kalkens Indblanding, overbeviste mig dens klare opløſende Egnekab formedelſt Vitriolſyre.

Bestandelene af dette Vand ere alſaa i tør Tilſtand:

Bitterjord	3:	Magnesia	1	Dragma	42	Gran
Gips	=	=	=	=	16	Gr.
Kiøſkensalt	=	=	1	Unz.	5	Dr. 44

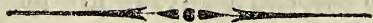
i alt: 942 Gran

Anførte

Ansøgte Forsøg vidne vel om Bitterjordens Nær-
værelse men derhos desto værre ej i saa stor Mængde,
at dette allene kunde med stor Fordeel derudaf vindes,
det være da, at man søgte et Middel, hvorved ej alle-
ne det samme meget brugelige og i Legedommen uund-
værlige Middel blev beholdt, men og ved samme Lej-
lighed forskaffedes et ligesaa vigtigt og ej endnu her i
Landet forhen frembragt Product, nemlig Salmiak.

Til den Ende havde jeg allerede i Forvejen hen-
sat 6 Potter Urin til Giering som, efterat det havde
staaet adskillige Maaneder, havde tabt over det halve af
sine vandagtige Dele. Resten, som var meget flygtig
lugtende og i Consistenz en Syrup liig, udgiorde i Vægt
3 Pd. 12 Unz., blev blandet med den tredie Deel Aske,
og underkastet en Destillation, hvorved beholdtes i For-
laget en klar, stærk, flygtig, lugtende Liqueur, som saa
længe blev tilsat 3 Potter af omtalte Vand indtil intet
mere udskilde sig. Dette Praecipitat blev samlet, tør-
ret, og vejede i alt 1 Drak. 50 Gr., som udgiorde Bit-
terjord og Kalken; imedens dette Bundfald blev med
destilleret Vand overgydet, blev 8 Gr. i Vægt Vi-
triolsyre tilsat, for at foreene sig med den liden Mæng-
de af fin Kalkjord, og derpaa med rigelig Mængde af
destilleret kogende Vand overgydet for at opløse den
regenererede Gips. Den tilbageblevne Magnesia var
reen saavel i Farve som for fremmede Dele, den kla-
re Lud blev nu næsten til tørt afdampet og derpaa i en
Kolbe

Kolbe indsluttet, hvorved erholdtes ved Sublimation 4 Dr. 18 Gr. Salmiak, og det paa Bunden tilbageblevne bestod blot af Kiøkkensaltet. Naar Salmiak og Bitterjord ved en og samme Lejlighed kunde erholdes, saa var det at ønske, at man her, endskjønt Mængden af hvert synes lidet, dog vilde sege at vinde det derudaf, som man ej behøvede med Foragt at bortkaste.

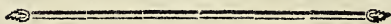
XIV.

Pentapetes suberosa,

beskreven af

Hr. N. J. Retzius.

Professor i Lund og Selskabets udenlandske Medlem.

(Oplæst den 31 October 1793.)

At Ridderen von Linné aldrig saa, eller havde Lejlighed at undersøge Blomsterne af denne Væxt og dens Frugt, i det mindste ikke inden han udgav den 6te Edition af Genera Plantarum, derom er jeg forvissat. Han havde da ganske vist ikke forbundet den i Slægt med Pentapetes phoenicea. At Tilfældet er det samme med den værdige Schreber, som har givet os et saa meget forbedret Oplag af Linnés Genera Plantarum, er klart, og ligeledes staaer det til med den flittige Urteforsker Cavanilles. Ammanni Beskrivelse og Tegning af Pentaspermadendron har tient alle 3 til Grund for Character Generis. Det er da ikke underligt, om den er hos alle 3 ufuldstændig. Unægtelig har Pentapetes phoenicea og suberosa, naar man kun seer begges Beskrivelser, saa meget tilfældes, at man letteligen kan forledes at sammenbinde dem i et Genus, især naar man er saa bange for at mangfoldiggjøre Slægterne, som Linné var, hvilken store
Mand

Mand desuden havde antaget den Grundsetning in casu dubio hellere at forbinde en Vægt med et allerede bekiendt Genus, end deraf at giøre et særskilt, helst naar han ikke havde sikker Auhoritet for sig.

Den uforglemmelige Dr. König sendte mig en gang af Pentaperes suberosa en tør Frugt, og en anden Gang tvende Blomster, indlagte i Spiritus vini, og just aftagne da de vare færdige at slaae ud. Jeg har anatomeret dem, og den Beskrivelse, jeg derefter gjorde, troer jeg bliver Botanisten kierkommen.

Calyx ante explicationem pentagono-pyramidalis, ad basin fere quinquepartitus; laciniis lineari-lanceolatis, subobliquis, carnosis, crassis, extus tomentosus; florens revolutus.

Corolla quinquepartita; laciniis lineari-lanceolatis, acutis, extus sparfe tomentosus, calycis laciniis parum latioribus.

Stamina XV. filamentis ad basin in tubum coalitis, sub anthera in - & demum reflexis.

Antheræ longæ, lineares, aristatæ.

Filamenta V. sterilia, subulata, villosa, longitudine staminum, basi columnæ stamineæ intus adnata.

Pistillum. *Receptaculum* sesquilineam intra corollæ basin elevatum, tomentosum, crassitie germinis.

Germen conico - pyramidale, subdecagonum ex quinque paribus linearum villosarum.

Stylus longitudine staminum, fulcatus & quasi ex V. coalitus.

Stigma quinquelobum, lobis reflexis subtus canaliculatis.

Fructus. *Capsula* ovata, angulis V. obtuse prominentibus, tomento fusco denso vestita, quinquevalvis, quinquelocularis.

Semina oblongo - ovata, compressa, ala femine longiore acuta: altero margine incrassato.

Den af *Amman* i 8de *Tome* af de *Petropolitan-* *iske Commentarier* givne *Figur* er temmelig god, men da der savnes al nøjere *Beskrivelse* og særskilt *Tegning* over *Blomsternes Dele*, bliver man i *Tvivl* om *ad-* *skilligt*.

Han siger, at *Blomstret* constat plurimis petalis, og deraf er det unægteligen at *Linne* og *Cavanilles* har gjort den til pentapetala. *Maaskee* er den saa, men af de i *Spiritu vini* indlagte *Blomster*, som jeg *examinerede*, kunde jeg ikke finde andet end at den er monopetala. Det torde være med denne, som med flere *malvaceæ*, at *Blomsten* virkelig hænger fast ved *basin*, skient jeg ikke, da *Blomsterne* *examineredes*, kunde *anmærke*, at *petala*, som hos *Malva*, hænge ved *Columna staminea*. *Petala* ere og hos *Amman* meget

meget bredere end jeg fandt dem, men det kan være en Forandring eller en Fejl af Tegneren. Bladene og Capselen Fig. C. D. ere vel tegnede, men Ringen paa Frøet E. meget for stump, og Bladene smaltre end paa mit Exemplar.

Ved Bladene er at mærke, at baade Linné og Cavanilles fejle. Den første siger, at de ere repanda. Det kan vel hende, at nogle af dem vare saa, men almindeligen ere de det ikke. Han siger i *Flora Zeylanica*, at de ere glabra. De ere saa paa den øverste Side, men paa den underste Side ere de beklædte med en tet og hvid Lod, aldeles som *Amman* og *Cavanilles* have sagt. De ere og til en Deel meget bredere end *Amman* tegnede dem, og mere afrundede ved petiolus, saa at hines der bliver dybere og fuldkommen saa dyb, som paa Tab. 17. hos *Amman*. Ja jeg skulde snart have Aarsag til at troe, at *Pentapetes suberifolia* og *acerifolia* allene ere adskilte i Henseende til Størrelsen, om ikke andre Omstændigheder, hvilke da *Amman* har forbigaaet eller ikke kiendt, giere dem til adskilte Species. Den øverste halve Deel af Bladene kan ikke kaldes *angulata*, uden at den er *inæqualiter* og *grossedentata*. Hvorledes *Cavanilles* kan sige, at de have en eeneste *nervus protuberans* paa Under siden, forstaaer jeg ikke, thi *nervi*, som løbe fra den ne, ere ganske tydeligen ophejede. Er det hans Mening, at disse Blade have en eneste *nervus longitudinalis*,

nalis, har han ganske Ret, men Anmærkingen ved *Pentapetes acerifolia* havde da været overflødig: Blomsterne ere ikke axillares, som det siges i *Flora Zeylanica* Side 114, men de sidde snart i Aakserne, snart sparsim paa de yderste Grene.

XV.

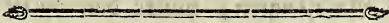
Beskrivelse

af en

nye Fiske-Slægt, *Cæcula*,

af

M. Bahl.

(Oplæst den 5 April 1793.)

I Selskabets Samling findes en Fisk, der saavel for sin Nyheds Skyld, som for flere Egenskaber, hvorved den udmærker sig fra alle hidindtil bekiendte Slægter af Fiskene, fortjener en Beskrivelse, som jeg denne Gang har den Ære at forelæse, og levere en Aftegning af.

Den er, iblandt flere andre, tilsendt Selskabet af Hr. Daldorf fra Indien, men om han har fanget den i det atlantiske eller indiske Hav er mig ubekjendt, da han hverken har anmærket den i hans Dagbog, ej heller i Fortegnelsen over de til Selskabet sendte Naturalier. Dens egentlige Opholdssted er saaledes endnu ubekjendt, dog, isald det er tilladt at giette, hvor visse Underretninger mangle, saa skulde jeg helst troe, at Indiens Strandbredde vare dens Fædreland.

Den mangler baade Bryst- og Bugfinner, saaledes synes den helst at kunne henhøre til den Familie af Fiske, Linné kalder apodes. Legemet er ganske trindt, bliver efterhaanden bag ad smallere og ender sig i en Spidse. Langs ad Ryggen findes en lav Finne med mange Straaler, der ophører nær ved Spidsen af Legemet, og ligeledes en neden under fra Gadboret af, hvilken ligesom Ryggens ligger skjult i en dyb Fure. Den har saaledes megen Lighed med de Fiske, der høre til Malefslægten, hvilke den og til første Udseende ligner saa meget, at man snart skulde ansee den for at være en Art deraf. Halsens Finne mangler aldeles, ligesom hos *Muræna ophis*, *serpens* og *coeca*. Da Bryst-Finnerne mangle, saa kan den ikke henføres til nogen af de 2 første af disse nævnte, hvilke ere forsynede dermed. Med *Muræna coeca* derimod synes den efter Linnés Beskrivelse at have saameget fælleds, saa at man snart skulde ansee den for at være af samme Art. Kiørberne gaae ud i en Spidse, Næseborene findes neden under paa Nebbet, Gielle-Åbninger sidde neden under Halsen ligesom hos *Muræna coeca*. Men da Linné beskriver sin uden alle Finner, at dens Gathor sidder nærmere Hovedet end Halsen, og han regner et større Antal af pori paa Hovedet end paa min, saa troer jeg, uagtet jeg kun kiender Linnés efter hans Beskrivelse, at denne af Hr. Daldorf sendte maae være en særskilt Art. De, der
 faae

faae Lejlighed at see Linnæi *Muræna coeca*, ville domme hvorvidt jeg har fejlet i min Gietning eller ikke.

J hvorvel at begge disse Arter til det udvortes har faa megen Lighed med *Alen*, saa udmærke de sig dog i andre Henseender saa meget, saa at man med Grund kan ansee dem ikke allene forskjællige i Henseende til Slægt, men maaskee og til Familie. Linné selv synes at tvivle om, at hans *Muræna coeca* kunde henføres til *Alen*. Hr. Prof. Thunberg i hans Dissertation om *Muræna* og *Ophichtus* pag. 6. anseer den ligeledes for særskilt dersfra, og udelader den derfor i begge nævnte Slægter, som han beskriver i anførte Dissertation. Formodentlig førde Linné den til *Muræna*, da han allene kiendte een Art, og denne, som det synes kun ufuldkommen; thi sielden dannede han en nye Slægt naar han kun ejede een Art, og denne til endeel havde noget overeensstemmende med en anden forhen bekiendt, da en Usvigelse i en eller anden enkelt Deel kunde maaskee tilhøre denne enkelte allene som forskjællig Art.

Men da nu 2de gives, der i det væsentlige komme fuldkommen overeens og adskille sig deri fra *Alen*, saa voyer jeg desto hellere at ansee den, jeg her beskriver, tilligemed Linnæi *Muræna coeca* for en særskilt Slægt, allerhøest da jeg tildeels kan anføre en Linnés og en Thunbergs Autoritet derfor.

Det væsentlige Kiendemærke, hvorved disse 2de Fiske adskille sig fra *Alen*, bestaaer i, at Giellerne-

Åbning ikke er paa Siderne ved Hovedet, men neden under paa Halsen. Paa min sidder desuden denne Åbning til en halv Tomes Afstand fra Hovedet. Hvad der endnu mere udmærker den, jeg her beskriver, fra Alalen er, at intet ordentligt beenagtigt Giellelaag findes, ingen Hinne med Straaler, men i dens Sted danner Huden 2de Klapper, hvoraf den ydre er større, længere, tykkere, og bedækker for det meste den indre, der er mindre, halv cirkelrund og bagen til bedækket af den øvre Klappe, uden nogen Hinne med Beenstraaler, der kan folde sig sammen. Den ydre Åbning, som det ydre Laag lukker, gaaer i en skraae Linie, den indre derimod i en maaneformig. Efter Gielle-Åbningen selv, dens Forskiellighed i Stillingen, Mangel af en Giellehinne med Straaler synes mig, at den maaskee med mere Nette kunde henføres til de saa kaldte pisces branchiostegi. Linnæi *Muræna coeca* har jeg ikke seet, det er mig saaledes ubekendt om Gielterne er i alt saaledes beskafne som paa den her beskrevne, eller om den allene ligner den i Henseende til Stillingen af Gielle-Åbningen, men da af Linnés hele Beskrivelse sees, at den har saa megen Lighed, saa at der skulde snarere være Tvivl om den var forskiellig til Art, saa formoder jeg, at Beskaffenheden af Gielterne er uden al Tvivl lige.

Linné har ingen Øjne kunnet opdage paa den han beskriver, hvorfor han og har kaldet den *coeca*. Men at den skulde mangle dem aldeles, tvivler jeg om. Saa-
vidt

vidt som mig ere bekiendt, er allene endeel af Vermes de Dyr, hvor disse Redskaber synes at mangle. Jeg formoder, at det forholder sig ved Linnés ligesom ved den, jeg her beskriver, saavel som hos den Slægt af Slangar man kalder Cæcilia eller Blindslanger, at Dvinene ere saa smaae, at de efter Døden neppe mærkes uden ved meget nøje Eftersyn. Paa min Skulde man ved første Øjeblik troe, at de ligeledes fattedes, men ved nøjere Paaseende opdager man et paa hver Side af Hovedet, dog saa smaae, at man snarere skulde ansee dem for de sædvanlige Huller, man finder paa Hovedet hos Fiskene, og har maasske Linné henregnet dem dertil. Dette at den synes at mangle Dvine, har givet mig Anledning til at kalde den Cæcula, Blindfisk: da begge Arterne fortiene dette Navn, saa er jeg og nødsaget at forandre det trivielle Navn paa Linnés og kalder hans *apterygia*, som jeg troer at være saa meget mere passende, da dette udmærker den fra den anden, som jeg kalder *pterygera*, da den har Finner.

Character generis essentialis.

Corpus teretiuseculum, valapidotum.

Branchiarum apertura collaris, linearis.

Pinnae ventrales pectorales & caudales nullæ.

Oculi minutissimi.

pterygera CÆCULA pinna dorsali analique. Tab.

XIII.

Habitat in India Orientali?

CORPUS teres, crassitie digiti intermedii, pedale, postice sensim attenuatum, acutum, alepidotum, lævissimum, supra & subtus fulco longitudinali ad pinnam dorsalem & analem recondendas.

Linea lateralis supra commissuram anteriorem aperturæ branchialis incipiens, recta, media, parum intra apicem caudæ desinens.

Anus pone medium corporis.

Caput conicum, acutum, pollicare, postice latitudine corporis, utrinque ad nuham parum gibbosum cum foveola obscura longitudinali interjacente, antice a medio ad apicem depressum, planum; lateribus postice convexiusculis, antice acutis. *Poris* utrinque circiter 5.; 2. pone oculos postice, reliqui antice seriatim positi, remoti.

Rictus longitudine capitis, horizontalis.

Maxilla superior longior, vix mobilis, acutior, antice utrinque versus nares plica parva duplici subtus ad marginem: *inferior* brevior, angustior, obtusior; ossibus cartilagineis linearibus cute rectis. Gula gibbosa.

Aperturæ nasales subtus versus apicem, tubulosæ, utrinque unica, inter marginem anteriorem & foveolam triangularem marginatam in medio maxillæ superioris versus rictum.

Dentes

Dentes minutissimi utrinque serie unica utriusque maxillæ.

Apertura branchialis postice sub collo, spatio unguiculari a capite remota, duplex: exterior recta, obliqua: interior semilunaris. Cutis ante aperturam oblique plicato-striata.

Operculi loco Membrana duplex: exterior longior, semiungularis, crassior, latior, interiorem antice tegens margine recto: interior minor, tenuior, semilunaris, ad sternum cum opposito connexa.

Oculi minutissimi, ad singulum latus capitis ejusque apici propiores quam nuchæ.

Membrana branchiostega nulla nisi valvulam anteriorem operculi sic nominare velis: radiis nullis.

Pinnæ ventrales, pectorales & caudales nullæ.

Pinna dorsalis spatio semiungulari post commissuram branchialem posteriorem incipiens & parum ante apicem caudæ desinens, latitudine vix bilineari, multiradiata: radiis simplicibus, pellucida, æqualis, in sulco dorsali recondita. *Pinna analis* pone anum incipiens, ante apicem caudæ desinens, structura pinnæ dorsalis & pariter in sulco recondita.

CORPUS fere totum supra & ad latera adpersum punctis numerosissimis minutis nigricantibus; dorsum & fascia longitudinalis versus ventrem fusco flavescens; fascia argentea inter lineam lateralem & fasciam inferiorem; longitudinalis, postice evanescens, subtus subargenteum, tinctura violacea utrinque ad pinnam dorsalem caudalem & marginem superiorem lineæ lateralis. Linea lateralis serie simplici punctorum distantium albidorum postice evanescentium. Pinna dorsalis & analis albida immaculata. Puncta decem albida transversim posita ad basin capitis & series longitudinalis punctorum 4 or utrinque antice juxta has, approximata. Puncta quatuor distantia, albida utrinque ante pinnam dorsalem.

apterygia CÆCULA: pinnis nullis.

Muræna cæca: *apterygia*, rostro acutiusculo

Lin. S. Nat. pag. 426.

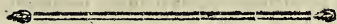
XVI.

Fortsættelse

af nogle

Jagttagelser ved en Reise
igiennem Norge,

see Selsk. Skrivt. 2det Bind. 1ste Hefte.

af

M. Bahl.

Til Bergen kom jeg betids nok, da endnu ingen Nordlands Jægter vare ankomne. Der blev endog Tid tilovers for mig at besøge Egnen om mit Fødested, som paa mange Steder ved Flid og Dyrkning var saaledes forandret i en Tid af 17 Aar, at jeg neppe kunde gienkiende dem. Steder, der i min Ungdom kun vare nøgne Klipper, saae jeg nu forvandlede til frugtbare Enge. Det bedre Udseende, som Egnen om Byen har vundet derved, har man Hr. Fosvinkel fornemmelig at takke for, og som derved har oprettet sig det varigste Erminde.

Næsten overalt var Græsset nu afflaact, lidt eller intet var saaledes tilbage for mig af Floras Rigdomme.

domme. Af den sieldne *Ophrys paludosa* Linn.¹⁾ fandt jeg et par Exemplarer. Usformodet var det, her at finde *Centaurea nigra*²⁾, hvilken ingensinde er forekommen mig, hverken i Danmark eller Norge. Den vorde her i største Overflodighed, den derimod overalt saa almindelige *Centaurea jacea* saae jeg ikke ringeste Tegn til.

Lichen *heclæ*³⁾ fandtes hist og her, allestider paa lese fra Sieldene nedrullede Stene, og kun paa saadanne har jeg bestandig seet den overalt, hvor den er forekommen mig, men aldrig paa selve Sieldet. Det er sikkert en af de Mosser, i det mindste saavidt mig er bekiendt, som allene tilhører Norden. Hverken i Pyrenæerne ej heller paa Alperne har jeg nogensinde seet den, og hos ingen af dem, der have beskrevet benævnte Sieldes Mosser, finder jeg nogen, der efter mit Skiennende passer dertil. Hr. Bellardi anfører vel en under dette Navn i Appendix Fl. Pedem. pag. 59. men som sikkert er en ganske forskiellig. Han kalder den en *Planta polymorpha*, hvilket Navn den vist ikke fortjener, da der gives saa Mosser, som har saa bestandig et og samme Udseende som denne. Hr. Wil-

lars's

¹⁾ Den der findes i Flora Danica Tab. 877. under dette Navn er ikke Linnæi *O. paludosa*, men hans *Ophrys Loeselii*.

²⁾ Flora Dan. Tab. 996.

³⁾ Flora Dan. Tab. 470. Fig. 2.

Hrs's Lichen gelidus⁴⁾ hører ej heller hertil. Endnu mindre passer Lichen Hall. hist. st. No. 2057. med Lichen heclæ. Hr. Prof. Weber formoder⁵⁾, at den kunde maaffee høre til hans Lichen cruentus, men denne er, som jeg forhen har anmærket, Lichen ventrosus Linn. Sendensfelds har jeg ingenfinde iagttaget denne Mosse, her om Bergen fandt jeg den for første Gang, dog langt fra ej i den Mængde, som siden i den nordligste Deel af Nordlandene. Den var her sielden at finde med Scuteller, da jeg derimod aldrig savnede disse paa dem, jeg fandt i Nordlandene. Paa Færøerne og Island maae den ligeledes være almindelig, da den er bleven bragt fra begge nævnte Steder i Mængde, saavel af Hr. Mohr, som flere. Hr. Stiftamtmand Deder tvivler om det kunde være Linn. Lichen gelidus, men at det er samme, er jeg saa meget mere forvissset om, da jeg ejer et Exemplar deraf, samlet og bencævnt af Hr. König selv, som først meddeelte Linné denne Mosse. Aarsagen til at Gunnerus og flere have anseet den for en særskilt, er sandsynlig den, at Linné beskriver som Fructifications=Dele det, som virkelig ikke er det, formodentlig har han havt et Exemplar, hvorpaa de virkelige ikke sandtes. Linné ansaae den ophøjede hundrede Deel i Midten af Mossen, formedelsft dens ulige Farve fra den øvrige Deel,
urigtig

4) Flor. Delphin, Tom. 3. p. 977. No. 101.

5) Spicil. fl. Gott. pag. 186.

urigtig for Fructificationen. Den rigtige Fructification findes dog paa Oeders Tegning, allene at Scutellerne ikke ere saa tydelige som man kunde ønske og at deres Kant er endnu mindre, ej heller er det øvrige af Mossen synderlig kiendelig forestillet. Med rette er derfor allerede for længe siden i Flor. Island. ⁶⁾ Lichen heclæ Oederi forenet med Lichen gelidus Linn. og siden efter af Hr. Prof. Ketzius ⁷⁾ og Hr. Dikson, hvilken sidstnævnte med god Grund adskiller den fra Lichen gelidus Hudsonii ⁸⁾. Dilenii Tab. 18. Fig. 18. a. c., som Linné synes at ville føre hertil, er efter Lightfoot ⁹⁾ en Art-Forandring af Lichen candelarius og det sikkert rettere end Lichen gelidus. Denne Mosse danner paa Stenene ligesom flere hvide Roser, almindelig cirkelrunde af $1\frac{1}{2}$ til 2 Tom. Giennemsnit og kun lidt ophøjede over selve Stenens Overflade. Undertiden sidde de saa nær ved hinanden, at Kanten af den ene vøjer over den andens, men som oftest ere de ganske adskilte fra hinanden. Fra Midten af gaaer mangfoldige fine afbrudte Blidser af ulige Længde, hvilke mod den ydre Kant udbrede sig fra hinanden og dele Mossen derved i flere utydelige Blade, saa at den faaer et Udseende af en Lichen foliaceus, dog saa fast

⁶⁾ E. Olassens Reise igennem Island, 2 Deel. Flor. Isl. pag. 15.

⁷⁾ Prodrom. Fl. Scand. No. 1338.

⁸⁾ Flor. Angl. pag. 528.

⁹⁾ Flor. Scot. pag. 311.

fastkløbede til Stenene, saa at den ej kan skilles derfra. I selve Middelpunkten finder man flere ophejede farvede Knuder af forskjellig Sterrelse. At disse ikke ere maaskee og neppe andet end ældre Dele af Mossen, slutter jeg deraf, at de danne omtrent en Figur som den forhen beskrevne Deel af Mossen, allene undertiden mindre ordentlig runde. Paa mindre Exemplarer sidde disse Knuder tæt til hinanden og ere allene adskilte ved en Nidse, paa ældre derimod sidde de paa Afstand fra hinanden. Skjoldene ere kun smaae, sidde strøtte hist og her uden nogen Orden, iblant tættere, iblant mindre, undertiden mange i Tallet undertiden kun faa. I Begyndelsen ere de dybe, røde og have en tydelig hvid Kant, med Alderen forsvinder denne, de bliver da mere flade, og faae en mere brun Farve¹⁰⁾. Paa nogle Steder ved Strandbredden vorde *Juncus spicatus* i store Buske, og paa endeel fugtige Enge

---

¹⁰⁾ LICHEN GELIDUS: crustaceus orbiculatus rimosus albicans: tuberculis centralibus flavis, scutellis concavis rubris albo marginatis.

Lichen gelidus crustaceus albicans, peltis tuberculosis rugosis testaceis. Lin. S. V. pag. 958. Gun. Fl. Norv. No. 876.

Lichen heclæ: leprofus, albus, venis & maculis in medio rubris, scutellis rubris Oed. Fl. Dan. Tab. 470. Fig. 2. Gun. Fl. Norv. No. 1021.

Lichen

ge var *Saxifraga aizoides*¹¹⁾ i Mængde. Hvad der i øvrigt endnu var tilovers paa Markene, vare kun almindelige Planter, og da jeg ikke fandt noget besynderligt at anmærke ved nogen af dem, saa forbigaaer jeg dem. En Mængde Svampe begyndte nu at indtage de afhøstede Planters Sted. Hvor meget der endnu fattes inden Kundskaben om denne Familie, især Bladesvampene, bringes til den Bished i Henseende til Arterne, som den øvrige Deel af Værtriget, fik jeg her Lejlighed at lære. Endskjønt saa mange allerede have beskæftiget sig med at beskrive og ladet afteg-

teg-

Lichen gelidus: crustaceus suborbiculatus subrugosus plicato-rimosus albicans: centro tuberculifero, scutellis concavis rubris a crusta marginatis. Dikl. pl. crypt. Fasc. 2. pag. 19.

Crustæ plures rosaceæ, plerumque orbiculares, lapidi arcte adherentes, diametro semi-vel sesquipollicares, distinctæ vel contiguous albidæ, rimis tenuissimis variæ longitudinis in foliolis pluribus divisæ; margine lobatæ: centro tuberculis inæqualibus flavis vel ochraceis ætate obscurioribus, crusta elevatioribus, suborbiculatis, rimis tenuissimis in frustulis inæqualibus divisis, in junioribus in orbiculo confertis in vetustioribus distantibus.

Scutella parvæ, primum concavæ rubræ, margine albido, ætate planæ, fuscæ, absque margine.

¹¹⁾ Flor. Dan. Tab. 72.

tegne saa mange af disse, saa fordres maaskee endnu, at ligesaa mange lægge Haand paa Arbejdet. Uagtet jeg havde de fleste Hielpemidler ved Haanden, maae jeg dog tilstaae, at jeg ved et ikke ringe Antal blev sat i Forlegenhed, enten jeg skulde henseere dem til forhen bekiendte Arter eller og jeg skulde ansee dem blot for Artforandringer deraf, eller og om de vare særskilte Arter. Sikkerst troede jeg det derfor at lade aftegne enhver, der var mig tvivlsom, allerhøjest da jeg troer, at rigtige Aftegninger, endskjønt den allerede forhen fandtes aftegnet, saasnart man enten i den ene eller anden Henseende finder den at afvige fra den allerede forhen tegnede, ikke ere overflødige, men vilde snarere blive et betydeligt Hielpemiddel til at bestemme, hvad der er Art eller kun Artforandring, isald nogen engang skulde ville paatage sig at udarbejde disse. De mangfoldige Forandringer Svampene ere underkastede til Farve og til deres hele Udseende efter deres forskellige Aldre, er vel Aarsagen til den Mangfoldighed af forskellige Arter, som man finder i Fortegnelserne af forskellige Landes Planter. Ved enhver nye Fortegnelse vil Antallet sikkert forøges, saa længe man ej kiender alle de Skikkelser, enhver Art viser sig i, og hvorledes opnaaer man vel dette, uden Svampen iagttages i dens forskellige Alder. Dette er neppe een Mandts Arbejde. Troe Aftegninger kunne allene afhielpes dette, da man ikke saa lettelig afmalder

med Ord Svamperne saa tydelig som andre Planter. Nødvendigheden af disse har Hr. Batsch allerede ligeledes viist ¹²⁾. Allerede for 20 Aar siden gav Stiftsamtmand Deder Forslag til hvad man fornemmelig skulde see paa i Beskrivelsen af disse ¹³⁾, men næsten ingen har fulgt ham. De fleste have enten opregnet dem efter Linnéi Delinger eller og efter Halls af Bladenes Farve, endskjønt intet kan være mere usikkert end en Inddeling tagen heraf, uden videre Beskrivelse, som dog kunde hjælpe noget, hvor Tegning manglede. Der er ingen Tvivl om, at ifald man havde mere seet paa Hattens, Stoffens, Bladenes o. s. v. Besskaffenhed og Forskiellighed, som Hr. Deder raader til hellere end til Farverne, der hos disse er endnu mindre giældende end hos adskillige af Planterne, saa skulde man sikkert være kommen nogle Skridt nærmere til disses Kundskab. Hr. Batsch og Hr. Hoffmann ¹⁴⁾ synes snart at være de eneste som endnu mere have indseet Nødvendigheden heraf, og derfor hellere lagt Hattens mere eller mindre Riidsfuldhed o. s. v. til Grund for Inddelingen. Hr. Hoffmann har endog meget forbedret dette ved at antage som Hoved-Afdeling om Svampen udvøyer af Eg eller ikke; om Stammen er velatus eller ikke. Man er saaledes

alle

¹²⁾ Elenchus fungorum in præfatione pag. 5.

¹³⁾ Enumeratio Plant. Fl. Dan. pag. 63.

¹⁴⁾ Nomenclator fungorum.

allerede paa Spor til at giøre Farverne her ligesaa undværlige for at bestemme Arterne som ved Planterne, og uden Tvivl vilde man ved videre at følge denne Plan, som disse af Videnskaben fortiente Mand allerede have lagt, suarere naae Maalet. Overflødigt var det maaskee ikke, og vilde maaskee bidrage noget til at lette Kundskaben, om man havde mere Hensyn paa Ringens Beskaffenhed nemlig om den er vedvarende (*persistens*) eller snart forsvinder (*fugax*) om den er *araneosus* eller *membranaceus*, og dannede ogsaa heraf Underafdelinger. Det eneste, som kunde indvendes herimod, er, at *annulus fugax* ofte var forsvunden, naar man fandt Svampen, og saaledes vilde man dog blive uvis, i hvilken Afdeling man skulde søge den; men Frugten er jo ikke alletider tilstede paa Planten, naar den blomstrer, og dog er det denne som bestemmer. Man finder dog som oftest Spor til at der engang har været en Ring. Man tilgive mig disse faa Anmærkninger, da jeg tillige anfører dem til Undskyldning, isald enten her eller i *Flora Danica* skulde forekomme nogen Svamp under et nyt Navn, som andre kunde maaskee, som henhørende til en anden, allerede forhen have kiendt. Jeg holder det for bedre at beskrive en tvivlsom under et nyt Navn end under en allerede bekiendt Art, da det sidste uden tvivl giver Anledning til mere Forvirring end det første.

Highfoots *Agaricus aurantiacus* ¹⁵⁾, skient ellers
 fielden, var her almindelig paa Enge. Hattens
 Figur,

¹⁵⁾ *AGARICUS AURANTIACUS*: viscidus luteus, pileo conico membranaceo, stipite fistuloso subcompresso tortili subpellucido.

Fungus aurantii coloris, capitulo in conum abeunte. Tournef. Inst. R. H. pag. 559. tab. 327. fig. A. B. Vaill. bot. Paris. pag. 67. n. 48.

Fungus aureus, capitulo in conum abeunte. Vaill. Bot. Par. pag. 67. no. 49.

Fungus parvus, pileolo conico, aureo, & coccineo vario, lamellis pallidis, pediculo striato, atque intorto, fistuloso, & superne pileoli parti concolore. Mich. gen. plant. pag. 163.

Amanita coniformis viscida, lutea. Dill. Catal. Pl. circa Gissam pag. 185.

Fungus pileolo obtuse conico, coccineus, ora lamellarum flava. Rupp. flor. Jen. pag. 368. Hall. enumer. pag. 78. no. 67.

Fungus pileolo conico ex miniato & viridi varius. Rupp. fl. Jen. pag. 368. Hall. enum. pag. 78. n. 68.

Agaricus Schæff. fungi tab. 2. fig. 1-11.

Amanita glutinosus, flavus, pileo umbonato. Hall. hist. stirp. n. 2420. excluso Syn. Buxbaumi utpote dubio.

Amanita flavus, viscidus, pileolo conico. Hall. hist. stirp. n. 2421. exclusis Synonymis.

Agaricus conicus La Mark Fl. Franc. 1. pag. 109. excluso Syn. Schæff. tab. II. quod ad *A. deliciosum* pertinet.

Figur, Stokken og flere Ting giere denne til en af de fiendeligste, endskjønt den til Farven er meget for-
 anderlig. I Flora Danica findes den under Navn af
 Agaricus conicus, Næsten aldrig har jeg seet den saa stor
 som den der findes aftegnet; saaledes som man seer den
 hos Schæffer Tab. 2. er ellers den sædvanlige Ster-
 relse. Almindelig er den svovelgul, ofte nærmer
 den sig til orange Farve, iblant gulgrøn, undertiden
 er Stilkken neden til sort og det øvrige guult, sielden
 saae jeg den hele Svamp ganske sort. Alletider er

§ 4

den

Agaricus conicus Scop. fl. carn. edit. 2. n. 1525. All.
 fl. Pedem. n. 1677.

Agaricus Epipterygius Scop. fl. carn. n. 1565.

Agaricus aurantius stipitatus, pileo conico viscido au-
 rantio, lamellis luteis, stipite nudo. Lightfoots Fl.
 Scot. pag. 1025. Bolt. fung. pag. 67. tab. 67. fig. 2.

Agaricus conicus: lamellis sulphureis, pileo membra-
 naceo stipiteque cavo aurantius. Fl. Dan. tab. 833.
 fig. 1.

Agaricus hyacinthinus: pileo conico umbonato auran-
 tio vel sulphureo, stipite elongato valido, lineari,
 recto lamellis que pallidioribus. Batsch. Elench. fung.
 pag. 81. n. 110. Tab. 7. fig. 28. a. b. c, Nomencl.
 fung. n. 208.

Habitat ut plurimum in graminosis.

FUNGI ut plurimum solitarii, interdum plures 2. 3., vi-
 scidi.

STIPITES interdum bipollicares, nudi, plerumque pa-
 rum compressi, ratione pilei fati lati interdum
 quasi

den glindsende, næsten giennemsigtig og overalt bedækket med en Klebrighed. Stoffen er almindelig trind, men tillige noget vreden, ofte noget sammentrykt, bestaaende af Trevler, inden i huul og meget brækkelig. Hatten er altid kegledannet. De Synonymer, som jeg troer virkelig at høre til denne Art, har jeg her neden for anført. Hos de anførte Auctorer findes vel endnu adskillige andre tillagte, men da jeg tvivler om, at der med forstaaes den her nævnte Svamp, saa vilde jeg hellere udelade dem end anføre en Mængde urigtige. Mindre almindelig var den, som jeg i Flora Danica Tab. 1014. har kaldet *Agaricus plumbeus*¹⁶⁾.

Saa

---

quasi e geminis compositi, fistulosi, fibrosi: fibris tortis; nitidi, pellucidi, extus sulphurei, intus dilutiores, nudi.

Pileus conicus, diametro interdum bipollicari, interdum breviori, membranaceus, caro vix ulla nisi sub vertice, nitidus.

Magna in hac specie coloris varietas. Lamellæ primum luteæ, ætate rufæ, rubræ vel nigræ evadunt. *Pileus* & *stipes* luteus, citrinus, saturate croceus, flavo-viridis, nigrescens, interdum totus fungus niger interdum tantum *stipes*, sæpius tamen tantum pars inferior *stipitis*. *Pileus* sæpe longitudinaliter finditur.

16) **AGARICUS PLUMBEUS**: stipite fistuloso nudo, superne attenuato, pileo plano griseo margine striato, lamellis albis.

a) pileo griseo.

Fungo-

Saavidt som det er mueligt at slutte af den korte Beskrivelse, formoder jeg, at det er Linnéi Agaricus No. 1236. i hans Flora Svecica, da han beskriver Hatten graae og nævner intet om annulus, som Linné

§ 5

ikke

Fungorum perniciosorum undecimum genus. Clus. hist. 2. pag. 279.

Fungus fatuus candidus pileolo in metam assurgente. Bauh. pin. pag. 373.

Fungi stultorum boleto similes perniciosi. Bauh. hist. 3. pag. 832. cum descriptione Clusii.

Fungus stultorum albus. Sterb. th. pag. 202. tab. 80. fig. D.

Fungus esculentus e volva erumpens, major, totus albus, pileolo obtuse fastigiato & ad peripheriam striato, pediculo cylindrico, fistuloso. Mich. Gen. pag. 183.

Fungus e volva erumpens, totus albus, pileolo fornicato, ad oras striato, pediculo cylindrico. Mich. gen. pag. 183.

Fungus esculentus, e volva erumpens, pileolo fornicato, ad oras nonnihil striato, griseo-rufescente, inferne albo, pediculo cylindrico concolore, & in superficie pulchre lacerato. Mich. gen. pag. 183.

Fungus e volva erumpens, pileolo superne griseo, ad oras striato, inferne albo, pediculo cylindrico, concolore, angustissime fistuloso. Mich. gen. pag. 183.

Fungus major pediculo longo, modice crasso, lamellis albis creberrimis, superne ad margines apparentibus

ikke gierne plejer at udelade, naar den er tilstede. De Synonymmer, han anfører til denne, høre altsaa ikke dertil, da Stammen hos disse er *annulatus*. Ifald den anførte Linnéiske Svamp skulde være *annulatus*,

tibus. Raj. Syn. pag. 4. Buxb. cent. 4. pag. 12. tab. 19.

Pseudofarinaceus, Batt. fung. Arim. pag. 29. fig. A-C.

Agaricus caulescens, pileo convexo cinereo: verrucis lamellisque albis, stipite crassiusculo. Lin. Fl. Sv. no. 1236. propter pileum cinereum & cum nihil de præsentia annuli monet, synonyma vero pertinent ad *Agaricum maculatum*. Hoffm. nomencl. fung. pag. 23. no. 5.

Agaricus Schæff. fung. tab. 85. 86.

Amanita volva exceptus, pileolo farinoso, pileo cinereo striato, lamellis albis. Hall. hist. stirp. no. 2395.

Agaricus fungites pileo albido, corneo, conico, margine plicato fimbriato; stipite valido, subæquali, crassiusculo, lamellisque concoloribus; volva radicali nivea flavescente. Batsch. Elench. fung. pag. 51. no. 33.

Agaricus fungites: pileo diaphano conico plicatim fimbriato; stipite valido lamellisque albidis, volva nivea flavescente. Plan. ind. Plant. Erfurt. fung. pag. 6. no. 16.

Agaricus plumbeus Hoffm. nom. fung. pag. 28. no. 12. Flor. Dan. tab. 1014.

og saaledes været urigtig anbragt ved *A. plumbeus*, saa troer jeg dog neppe, at den henhører til *Hudsons Agarius verrucosus*, hvorhen den af de fleste henregnes, men snarere til en anden Art, der i alt ligner *plumbeus*,
und=

Agarius pulvinatus: stipitatus, pileo pulvinate subviscido, margine integro striato, lamellis minoribus basi truncatis, volva lata lobata permanente, velo nullo. Bolt. fung. pag. 49. tab. 49.

b) Pileo fusco.

Fungus gemellus planus. Sterb. theatr. pag. 79. tab. 7. fig. C.

Fungus e volva erumpens, pileolo desuper obscuro, & ad oras striato, inferne albo, pediculo concolore, cylindrico, valde fistuloso. Mich. nov. gen. 184.

Fungus parvus, e volva erumpens, pileolo rufo, ad oras striato, inferne albo, pediculo cylindrico, pariter albo, ac parum fistuloso. Mich. nov. gen. pag. 183. tab. 76. fig. 2.

Agarius caulescens, pileo convexo purpurascente viscido, lamellis albis, stipite attenuato pallido Linn. Fl. Svec. no. 1232.

Agarius Schæff. fung. tab. 95.

Agarius badius. All. fl. Ped. no. 2717.

Agarius trilobus. Bolt. fung. pag. 38. tab. 38. Abbildungen vom Schwämme. tab. 9.

Agarius fimbriatus: pileo castaneo fulvo, vel fulvente margine pliculato - fimbriato; stipite elongato, floccis fuscis floccoso; volva radicali brevi; lamellis-que albescentibus. Baltsch. elench. 53.

Agari-

undtagen, at Stoffen opad imod Hatten har en membranøs Ring, hvilken efter min Mening er samme med Michel. Nov. genera tab. 76. fig. 3. Paa den aaførte Tabel af Flora Danica sees en, som nys har bruffet giennem Eggæt, den har da neden til en Ring, men denne opløstes ikke med Stoffen som hos den sidst nævnte,

Agaricus fimbriatus: pileo castaneo-fulvo, margine plicis fimbriatis instructo, stipite prælongo, floccis fuscis, volva parva, lamellis pallescentibus. Baumg. fl. Lips. 1516.

Ex ovo exurgit viscidus, reliquiis membranæ sæpe pilei superficie adhærentibus ut in *A. muscario*. *Ovum* in terra reconditum, oblongum, album plerumque in tres vel 4 lacinias inæquales pileo erumpente dividitur.

Stipes solitarius, teres, tri vel 5 pollicaris, sursum versus sensim attenuatus, basi bulbosus, albus, interdum lavis, interdum subfloccosus, fistulosus, siccus, fragilis, nudus basi e parte volvæ sæpe adhærente velo brevi fugaci cinctus: bulbo facto stuposo.

Pileus primum convexus, demum planus, vertice parum elevatiore, longitudine stipitis dimidio brevior, margine parum deflexus & striato-plicatus, colore varius, cinereus, punctisque obscurioribus adspersus, albidus, subcoeruleus, fuscus, submembranaceus: caro lamellis triplo angustior ad medietatem pilei vix pertingens, alba.

Lamellæ numerosæ, anticè latiores, postice a stipite liberæ, omnes ejusdem fere longitudinis,

nævnte, men forsvinder efter en kort Tid. Alt den udspringer af et Eg, der almindelig aabner sig i 3 Gli-ge, at Stoffen opad mod Hatten aftager efterhaanden i Tykkelse, at ingen Ring findes om Stammen, og at Hatten i Omkredsen er sribet og ligesom foldet, adskiller denne Bladsvamp bedre end Farven, hvilken er ligeledes meget foranderlig hos denne Art. Undertiden er den graae, undertiden hvidere, iblant lysebrun og ikke sielden af en mørkere brun Farve. Disse flere Forandringer til Farven ere formodentlig Aarsagen til, at man af denne har gjort flere Arter. Paa utal- lige, som jeg siden Aaret efter havde Leilighed at iagttage i Finnmarken, saae jeg mere end engang Overgangen fra de mørkere til de lysere, fra de lysebrune til de graae. Ofte saae jeg den at være brun, det første Hatten brækkede igiennem Egget, men efterhaanden, som den udbredede sig, blev den alt lysere og omsider graae. Undertiden hender det sig, at nogle Stykker af Eggets Hud følger med Hatten, naar den bryder igiennem, den bliver da flekket som *Agaricus musca-rius*. Med *Agaricus maculatus* Hoffm. Nomencl. fung. pag. 23. n. 5. har den megen Liighed, men ad- skilles derved, at Stammen er uden Ring.

Agaricus melleus ¹⁷⁾ var endnu mere sielden, kun en eneste Gang fandt jeg den ved Roden af et Ulmetræ.

Fle=

---

¹⁷⁾ *AGARICUS MELLEUS*: pileo convexo lutescente fusco irro-
rato, lamellis pallidis, stipitibus aggregatis annula-
tis.

Flere vore tilsammen i en Klynge. Hatten er gulbrun og overalt bestrøet med en Mængde mørkere brune Punkter. Ofte finder man de lavere, som til endeel Stiles af de højeres Hat, bestreede med et graaagtig Støv, men som formodentlig ikke er andet end Støvet, som falder af Bladene. Hatten synes tillige

at

tis. Fl. Dan. tab. 1013. Bolt. fung. app. pag. 141. tab. 141.

Amanita fasciculosa ex luteo aut fusco rufa, radicibus arborum innascens. Dill. Giss. pag. 136.

Fungus ex uno pede multiplex, pileolo desuper ex rufo fulvo, subtus albo, pediculo altiori, cylindrico, annulato, subobsuro. Mich. gen. pag. 198.

Agaricus obscurus. Schaff. fung. tab. 74. Nomencl. fung. pag. 38. no. 26.

Agaricus occultans: pileo fusco castaneo, maculis pilosis subsquamosis, stipite subæquali, valido subelongato, concolore pallidiore: lamellis roseis, volva alba. Batsch. Elen. 55. Baumg. Fl. Lips. n. 1523. Habitat ad radices arborum.

Stipites plures, aggregati, basi connati, 1-5 pollicares plerumque crassitie digiti minimi interdum pollicis, teretes, fusco flavescentes, intermediis obscuriores, supra velum lineis e lamellis majoribus decurrentibus striatis, basi crassiores, farcti, carne stuposa albida, cute fibrosa tecti.

Velum spatio vix semipollicari a pileo remotum, in junioribus margine pilei adnatum, membranaceum, firmum,

at være bedækket med meget korte og bløde Haar. Dens Giennemsnit er ofte 5 Tommer og kiedfuld. Stokken er fra 2 til 5 Tom. høj, tyk som Tommel-fingeren, sribet, inden i svampagtig, og Huden, der bedækker den, trevlet. Paa en halv Tommes Afstand omtrent fra Hatten, findes en membraneus stærk Ring, som i Kanten er brunn. Kun hver 4de af Bladene naae Stammen, fra enhver af disse leber en Linie ned ad til Ringen, i Begyndelsen ere de hvide, men efterhaanden blive de næsten brune.

Schæffers *Agaricus cinereus*¹⁹⁾ vorde hift og her paa Heste. = Giedsel. Hudson anseer den for at
være

firmum, persistens, album, margine fusco punctatum, stipitem oblique cingens.

Pileus integerrimus, interdum diametro quadri- vel quinquepollicari plerumque vero bi- si tripollicari, cum velo cohærens hemisphæricus, dein convexus, marginibus deflexis, disco parum elevatiore, flavescens, punctis numerosis fuscis irroratus & villis brevissimis mollibus adpersus, carnosus; carne ad medium pilei extensa, uti substantia stipitis sicca.

Lamellæ singulæ 4 longiores, longiores stipite adnatæ, omnes latitudine æquales, primum albidæ, dein ochroleuca, demum fuscescentes.

¹⁹⁾ AGARICUS CINEREUS pileo albido campanulato striato ætatē lacero stipiteque fistuloso farinoso.

Fungorum noxiõrum genus 3. Clus. hist. e. p. 287.

Agari-

være en og samme med *Agaricus fimetarius*. Fælleds dermed har den, at den hængslyder tilsidst i en sort Bædffe,

Agaricus pileolo in conum acutum fastigiato, piloso, petiolo basi tumido. Gleditsch. meth. fung. p. 108. no. 16.

Agaricus cinereus. Schæff. fung. tab. 100 All. fl. ped. no. 2734. Nomenclat. fung. no. 340.

Agaricus pileo conico striato, murino, lamellis. nigris Hall. hist. stirp. no. 2484. exclusis Synon. Buxhaumii & forte etiam Vaillantii & Battaræ.

Agaricus radians: pileo convexo vel ovali campanulato, confertissime striato, canescente; umbone plano, integro, distincte circumscripto & colorato, stipite elongato; fuscescente albo. Batsch. elench. fung. pag. 62. no. 61.

Habitat in humidis in fimo equino.

Stipites solitarii, 3-4. pollicares, crassitie fere pennæ anserinæ, teretes, basi parum crassiores, versus pileum angustati, albi, farinosi, fistulosi; intus nitidi.

Velum nullum.

Pileus primum ovatus cum stipite margine arcuè cohærens, ætate campanulatus, demum lacerus margine sursum versus revoluto, membranaceus, carne fere expers, stipite concolor & uti ille farinosus.

Lamellæ frequentes, primum pallide fuscescentes, dein nigre, alternæ breviores, versus stipitem latiores & ab illo distinctæ, denticulatæ.

Fungus totus demum in succam nigrum aquosum diffuit.

Budske, men da den i adskillige Henseender udmerker sig fra den, saa tørde det ikke være saa urigtigt, hellere at ansee den som en særskilt Art. Aldrig voxer den til den Størrelse som *Agaricus fimetarius*, aldrig har jeg seet, ej heller nævner nogen af dem, der have beskrevet den, Hatten saa flosset af tilbagerullede Fryndser som paa *fimetarius*, men allestider baade den og Stammen ligesom pudret af et fint Støv. Maaskee at det er samme med Hallers *Amanita* no. 2484, da han anfører Schæffers derved; lidt afsigende synes den dog at være, da han beskriver den med dybe Striber, da jeg dog stedse har seet disse at være meget fine. Ifald at de Synonymer, som han citerer af Burbaum, virkelig tilhøre den Spamp, han omtaler, saa er det ganske sikkert en forskjellig Art. Men disse ere efter al Sandsynlighed urigtige, og neppe er Burbaums Tab. 50. fig. 2. Cent. 2. engang samme Art med hans *Fungus* tab. 48. fig. 2. Cent. 5. Battara's *Hydroph. cinereus*, som Haller og henregner hertil, synes heller ikke at passe saa synderlig med Schæffers; det af *Vaillants Botanicon parisiense* forekommer mig ligeledes tvivlsomt. Synonymerne derimod af *Clusius*, *Michelius* og *Gleditsch* synes at være rigtig valgte. *Allioni* regner hertil *Michel. fungus hirsutus* &c. pag. 155. tab. 73. fig. 3., men denne har et saa besynderligt Udseende, saa jeg snarere skulde troe at den tilhørde nogen anden Art. Overalt møde Vanskeligheder ved de Urter, der ere denne nær beslægtede, at bestemme hvad der er Art eller

3die Bind, 2det Seste.
M
Art:

Artsforandring og tillige rigtige Synonymer, da Arterne komme meget nær hinanden.

Agaricus membranaceus ²⁰⁾ er fiendelig nok ved sin fordybede Hat, der er uden Ried og af et mere tørt Bæsen end sædvanlig hos dens beslægtede. Urigtig forener Hr. Bolton denne med Agaricus cyathiformis fl. Dan. tab. 1071. I fald der blandt Blad-Svampe gives virkelige Arter, saa er sikkert disse 2de særskilte.

²⁰⁾ AGARICUS MEMBRANACEUS pileo infundibuliformi, testaceo glabro membranaceo, lamellis decurrentibus, stipite fistuloso nudo sursum attenuato. Flor. Dan. tab. 1012.

Fungus foliaceus vel lamellatus infundibuliformis, fusco-lividus. Vaill. Bot. Paris. pag. 73. tab. 14. fig. 1. 2. 3.

Agaricus cyathoides: stipitatus, pileo ab initio planiusculo, post infundibuliformi. Stipite basin versus crassiusculo. Radice fibroso. Bolt. fung. append. pag. 145. tab. 145.

Stipes solitarius, bipollicaris, nudus, teres, sursum versus attenuatus, lavis, fistulosus, pileo concolor, basi albidus.

Velum nullum.

Pileus diametro tripollicari, primum planiusculus, demum infundibuliformis, testaceus, lavissimus, glaber, margine erecto undulato, membranaceus, vix carnosus, ficcus.

Lamellæ numerosæ, decurrentes, primum albæ, demum pileo fere concolores, odor penetrans.

skilte. *Agaricus membranaceus* har en Stilk, der ved Roden er tykkere, opad imod Hatten efterhaanden smallere. Hatten er uden Ried, næsten læderagtig, ganske glat og uden Haar, Bladene mangfoldige, til Antallet og meget fine. *A. cyathiformis* derimod har en meget tykkere Stilk, der neden til er smallere. Omkredsen af Hatten paa denne har jeg alletider fundet tilbagebøjet, og den hele Overflade bedækket med Haar, der ligge trykkede tæt til selve Hatten. Det hele udvortes Udseende er desuden forskjelligt fra den andens. Boltrons ligner ganske, kun at han beskriver Stilken inden i solid, som jeg dog alletider har fundet hul; men Schæff. tab. 14 og 36, som han i *Index generalis* anfører som Synonymer dertil, passe kun lidt saavel med hans *cyathoides* som med nogen af de 2de nævnte i *Flora Danica*. *Battaræ hydrophorus* tab. 20. fig D. E. F., som han ligeledes citerer, har vel nogen Lighed med *membranaceus*, men da dens Hat er hvid, og da *Battara* tillige henregner den til de Svampe, der have Overflødighed af Vædske, saa tvivler jeg ligeledes paa, at de kan være samme; thi *membranaceus* er en af de meest tørre Bladsvampe, som jeg kender. *Baillants* Figur tab. 14. fig. 1. 2. 3., og Beskrivelsen passer got til den, jeg kalder *membranaceus*, men dog er denne neppe samme med *Hallers Amanita* no. 2449, endskjønt han anfører den nævnte Figur af *Baillants* dertil. *Haller* siger om sin *cutis tecta filis fericeis*, som man hverken finder i *Baillants* Beskrivelse

velse eller Figur. Maaskee Hallers herer snarere til den, jeg har kaldet cyathiformis²¹⁾. Foruden de herne den under anførte Synonymer, vover jeg ikke at henregne flere dertil. Burbaums Fungus infundibulum referens Cent. 4. p. 3. tab. 3. fig. 2. ligner vel, men efter Burbaums Figurer er vanskeligt at bestemme noget med Bished. Hr. Batsch's Agaricus cimi-

²¹⁾ Agaricus cyathiformis: pileo infundibuliformi luteo subfloccoso striato, lamellis pallidis, stipite solitario brevi inani. Flor. Dan. tab. 1011.

Fungus aureus, infundibuliforma. Pevera malefica, dorata. Mich. gen. pag. 147. secundum. Dn. Allioni.

Agaricus cyathiformis. Schaff. fung. tab. 252. All. fl. Ped. n. 2634.

Agaricus carneoluteus. Nomencl. bot. pag. 117. propter Syn. Schafferi.

Habitat uti præcedens in sylvis abietinis.

Stipes solitarius, sesquipollicaris, pollicem crassus, basi angustior, nudus, glaber, superne ferie punctorum albidorum annulatus, carne intus albida.

Pileus in tenellis convexus, in adultis infundibuliformis, valde concavus, diametro quadripollicari, margine convexus revolutus, piloso-subfloccosus, luteus, carne fere expers.

Lamella numerosæ, non decurrentes, flavo rufescentes, singulæ tres breviores.

cimicarius²²⁾, har ligeledes megen Lighed, men Hatten synes alt for lidfuld til, at det skulde være den samme.

Endskjønt baade Gleditsch²³⁾ og Haller²⁴⁾, ansee Schæffers *Agaricus torminosus* kun som en Artforandring af *Pinnéi Agaricus deliciosus*, saa torde de dog maaskee være særskilte Arter. Da den første er en skadelig Svamp, den anden derimod holdes for at være en af de sikkerste og beste til at spise, saa troer jeg, at dette er en Årsag mere, hvorfor det er rigtigere at udmærke begge som særskilte Arter. Hr. Humboldt²⁵⁾ anseer dem ligeledes for forskjelligte. Fra *Agaricus deliciosus* udmærker *torminosus*²⁶⁾ sig ved

M 3

I)

²²⁾ Batsch. Elench. fung. cont. 1. pag. 59. tab. 15. fig. 69.

²³⁾ Method. fung. pag. 101.

²⁴⁾ Histor. stirp. no. 2419.

²⁵⁾ Flor. Friberg. spec. pag. 83. no. 153.

²⁶⁾ AGARICUS TORMINOSUS: pileo hirsuto testaceo, centro depresso, margine revoluto, carne intus concolore. Fungorum esculentorum decimum genus spec. 1. Clus. hist. 2. pag. 268.

Fungus pileolo in plano orbiculari villosa. Bauh. pag. 370.

Fungi sylvestres esculenti cervini 1. villosus puniceus. Bauh. hist. 3. pag. 330. cum descriptione Clusii.

1) at Hatten er stærk tilbagerullet, næsten mere end paa nogen anden Bladsvamp, 2) at den er bedækket med et Laad, især ved Omkredsen, 3) at Bladene ikke løbe ned ad Stoffen, 4) at den har en spindelvævagtig Ring (annulus arachnoideus) inden Hatten udvikler sig, 5) at Kiedet inden i er eensfarvet og ligesom punkteret, og 6) at den giver en hvid Saft, naar den gien=

Fungus hirsutus, marmoreus ruber, perniciosus.
Sterb. Theatr. fung. pag. 219. tab. 23. fig. A.

Agaricus; pileolo hemisphærico, lateritii coloris dilu-
toris, margine fornicato, lanuginoso, lamellis cum
longiore petiolo candidis. Gled. Meth. f. p. 101. a.,
excluso Synonymo Michelii.

Agaricus, pileolo hemisphærico, rufescente hirsuto in
centro superne excavato, & lineis concentricis fa-
turatoribus distincto; margine fornicato, lamellis
cum brevi petiolo fuscis. Gled. meth. f. p. 102. b.

Agaricus. Schæff. fung. tab. 12.

Agaricus deliciosus 3. pileo pallido ochraceo - fulvente,
lamellis concoloribus; stipite valido, crassiusculo al-
bidiore. Batsch. Elench. fung. pag. 43.

Agaricus torminosus. Nomencl. fung. pag. 128. no.
156.

Agaricus torminosus: pileo piloso fulvente, centro de-
presso, marginibus revolutis, stipite inani. Fl. Dan.
tab. 1068.

Agaricus pseudonymus. Schrank. Bayerische Flora 2.
pag. 595. no. 1679.

Stipes

giennemskieres. Den har saaledes Kiendemærker nok, der adskiller den fra deliciosus, og flere end man finder hos adskillige andre, som dog ansees for særskilte Arter. Clusii Fungi esculenti genus decimum har jeg anført som Synonym til denne, uagtet Clusius sætter den blandt de spiselige Svampe. Men den korte Beskrivelse, saa og Figuren, i hvor Stet den end er, passer dog saa nøje, saa at jeg ikke veed nogen Svamp den kunde henregnes til uden til denne. At Clusius henregner den til de spiselige, kan enten være et Mistag, som saa let kan hende i en Familie af Planter, der i hans Tid endnu vare mindre kjendte end paa nærværende, eller og at man maaskee og spiser denne paa en-
 deel Steder, uagtet at den ikke er af de sikreste.

M 4

Aga-

Stipes solitarius, bipollicaris, crassitie pollicis, basi vix angustior, teres, nudus, testaceus, inanis: caro stuposa, punctata, undique ejusdem coloris, alba.

Annulus arachnoideus, fugax.

Pileus diametro fere tripollicari, centro depressus, margine valde revolutus, hirsutus, præsertim versus marginem, testaceus, vel ochraceo-fulvens. Caro ad marginem usque extensa, undique alba. Succus lacteus.

Lamellæ pileo concolores, alternæ vel singulæ quatuor longiores, integerrimæ, per stipitem non decurrentes.

Agaricus deliciosus²⁷⁾, regnes som bekjendt for den sikkerste og beste af Svampene til at spise, man holder den for at være Romernes saa berømte Boletus.

Herpaa Stedet var man endnu ikke kommet saavidt, at man kjendte saadanne tvetydige Lækkerheder, en Elsker vilde og kun have lidt Lejlighed at fyldestgjøre sin Begierlighed, da det var en af de meest fiendne Svampe. Hatten var paa denne uden Haar, i Midten fordybet som paa den foregaaende, men det øvrige deraf stad,
og

27) AGARICUS DELICIOSUS: pileo testaceo glabro, vertice depresso, lamellis subdecurrentibus luteis, carne intus margine croceo.

Amanita lateritii coloris croceo succo turgens. Dill.

Giss. pag. 179.

Fungus vesicus 2. Loef. fl. pruf. pag. 79.

Fungus lactescens, pragnantissimus. Vaill. bot. parif. pag. 61. no. 9.

Fungus esculentus, lateritio colore immutabili, fucum acrem & croceum fundens, pediculo breviori. Mich. gen. pag. 141.

Agaricus; pileolo hemisphærico, in centro depresso & in margine fornicato; petiolo brevi & crasso. Gled. meth. fung. pag. 101. no. 11.

Agaricus. Schæff. fung. tab. 11.

Amanita fulvus, lacte croceo. Hall. hist. stirp. no. 2419. varietas δ, varietas γ ad fungum diversum spectat monente. Cel. Scopoli.

og Kanten neppe tilbagebøjet. Farven oven paa smudsig=grøn med et rødt Skær af det under Huden liggende safranfarvede Kød: Bladene løb lidt ned af Stokken, og vare tillige med den noget højere farvede end Hatten. Kjødet inden i var hvidt med et rødt Skær, men i Kanten overalt orangesfarvet. Stok-

M 5

ken

Agaricus deliciosus: stipitatus, pileo testaceo: succo lutescente. Lin. S. V. pag. Scop. fl. carn. ed. 2. no. 1552. Hoffm. nom. fung. pag. 127. no. 155.

Agaricus rubescens. La Mark. flor. franc. Tom. 1. pag. 106.

Agaricus deliciosus: stipitatus, pileo vertice depresso luteo fuscescente, lamellis luteis subdecurrentibus, succo luteo fartsis. Wilden. fl. berol. pag. 387. no. 1119. Humboldt spec. fl. frib. pag. 83. no. 153.

Stipes solitarius, bi. f. tripollicaris, crassitie pollicis, basi parum angustior, teres, nudus, glaber, albedo-testaceus, saepe e succo croceo maculatus, carnosus, stuposus: Caro alba, versus corticem crocea.

Annulus nullus.

Pileus in adultioribus orbicularis, diametro quadripollicari, planus, vertice depressus, glaber, lavis, testaceus, vel virecente-testaceus, ad marginem usque carnosus; carne substantia & colore ut in stipite.

Lamellæ copiosæ, singulæ 3. interdum 5. breviores, longiores per stipitem parum decurrentes, ad stipitem binæ saepe coherentes, luteæ, integerrimæ, crassiusculæ, latitudine æquales. Succus croceus.

ken var paa dem jeg saae, ganske fylbt, dog findes den undertiden huul. Saften der løb af den, da jeg giennemskær den, havde stærk Safrans-Farve. De her opregnede Egenskaber udmærker den, som mig synes, tilfulde fra den foregaaende. *Battaræ Omphalomyces acris* har jeg udeladt blant Synonymerne, da den har en mælkagtig Saft, og ansees derfor af Scopoli som en særskilt Art. Til denne Art fører Haller ligeledes Linnés *Agaricus lactifluus*, men som dog af de fleste ansees for forskiellig.

*Agaricus Kermesinus*²⁸⁾ kommer nær til *aurantiacus*, forskiellig ved at Hatten er convex og ej saa konisk spids, men ganske obtus og i Forhold til Breden kortere, ikke giennemsigtig, kun klebrig, naar Regn
har

---

28) *AGARICUS KERMESINUS*: pileo coccineo oblongo-subhemisphærico vertice obtuso, stipite fistuloso luteo basi albido.

Fungus alpinus, totus saturato-coccineus, seu *Kermesinus*, pileolo hemisphærico. Mich. gen. p. 150.

Agaricus coccineus. Schæff. tab. 302.

Agaricus coccineus stipitatus, pileo hemisphærico stipiteque subfistuloso coccineo; lamellis aurantiacis.

Lin. S. V. pag. 975. nomencl. fung. pag. 161. no. 205.

Stipites plures, interdum solitarii, pollicares vel ultra, teretes, nudi, glabri, sursum versus sensim parum incrassati, fulvi, basi albi, intus ætate fistulosi flavi.

har faldet paa den, og stærkere rød til Farven. Bladene i Kanten svedelgule, men indad af samme Farve som Hatten, og det nederste af Stokken allestider hvid. Hr. Conferentsraad Müller fandt den i Skove, og regner den blandt de seldne Svampe. Her var den almindelig paa Engene. Foruden de af Hr. Müller anførte Synonymer har jeg vovet at tillægge nogle flere, da de efter Beskrivelsen synes at passe ganske nøje. Boltons *Agaricus rubeus*²⁹⁾ tør jeg dog ikke føje dertil, endskiønt han forener den dermed; thi baade er dens udvortes Udseende og Farve forskjellig, men især fordi den nederste Deel af Stokken er paa hans tryk som en bulbus, som jeg ingensinde har iagttaget paa *Kermesinus*, og Stokken inden i ikke huul som paa Müllers. Forgieves har jeg søgt i *Bauhini pinax* efter det af Hr. Müller anførte Synonym ved denne Svamp. Formodentlig er det en feil Citation, hvorfor jeg har udeladt det.

Bail-

Pileus hemisphaericus, saepe conicus, vertice truncato, coccineus, carne expers, membranaceus, diametro pollicari vel interdum bipollicari vel parum ultra, integerrimus.

Lamellae paucae, coccinae, margine flavae, singula quarta longior, superne sub pileo saepe plicatae.

²⁹⁾ *Agaricus rubeus*. Bolton. pag. 36. tab. 36.

Baillants Fungus &c. Tab. II. fig. II. ³⁰), Fungus campestris parvus luteus odore all. &c. ³¹). Schæffers Fungus alliatus ³²), holder Hr. Bolton tilligemed hans egen fungus cespitosus ³³), at være samme med Agaricus niveus ³⁴) i Flora Danica. Men neppe herer nogen af de 3 først nævnte dertil, Baillants og Michellii Figur har ikke mindste Lighed dermed. Schæffers ligner noget, men er forskiellig til Hattens og Stoffens Farve, og at Lamellerne ikke løbe ned ad Stoffen. Om Boltons cespitosus herer

virke

³⁰) Botan. paris.

³¹) Mich. Nov. gen. plant. pag. 144. tab. 78. fig. 5.

³²) fung. tab. 99.

³³) Hist. of. fung: pag. 41. tab. 41. fig. A. in ind. gen: in append.

³⁴) AGARICUS NIVEUS : pileo planiusculo albido - flavescente umbilicato viscido striato, lamellis distantibus subdecurrentibus stipiteque albidis.

Agaricus candidus, pileolo plano & viscido, lamellis paucis & angustis, petiolo fistuloso. Gled. Meth. fung. pag. 119. c.

Fungus nivei candoris æmuleus, viscidus, lamellis parvis, rarioribus, pediculo fistuloso. Mich. nov. gen. pag. 145.

Agaricus niveus: albus pileo convexo glabro, viscido; stipite cylindrico fistuloso, nudo. Scop. flor. carn. edit. 2. no. 1488.

virkelig dertil, vover jeg ikke at bestemme, da Figuren er af den Biffaffenhed, at man deraf kun kan domme lidt med Visshed. Mere Lighed har den med Baillants Fungus tab. 15. fig. 21-23., og ifald Stokken ej paa Baillants havde været brunn, saa skulde jeg uden Betænkning have antaget den for samme. Linné ferer vel Baillants Figur til sin *Androsaceus*, men mon de vel ere een og samme? De der efter ham have nævnt *A. androsaceus*, have efter ham og anført Baillant, i hvorel Beskrivelserne undertiden kun lidt passe til Figuren. Det er gaaet her
som

Agaricus tubiformis: pileo albo, pallidissimo ochraceo, plano vel foveato; stipite lineari, subelongato, valido, lamellisq; a stipite versus marginem decurrentibus adnatis, concoloribus. Batsch. El. fung. pag. 77.

Agaricus niveus. Nomencl. fung. pag. 153. no. 190.

Agaricus niveus: albidus, pileo convexiusculo umbilicato membranaceo, lamellis remotis decurrentibus, stipite fistuloso. Fl. Dan. tab. 1015. 1.

Stipes solitarius, vix pollicaris, sæpe ascendens, basi crassior villosus; sursum versus attenuatus, teres, nudus, albus, fistulosus.

Pileus primum convexus, demum planus, vertice depressus, orbicularis, membranaceus vel subcoriaceus, striatus striis remotis, albidus vel albido-fordide flavescens, viscidus, margine obsolete repandus, carne fere expers.

Lamellæ paucæ distantes, alternæ breviores, longiores per stipitem decurrentes.

ved flere Planter, at man uden Betænkning har antaget Linnéi Synonymie for rigtig, og blot udfkrevet den efter ham. Heraf den Forvirring, som ikke sjelden hersker i Henseende til Arterne, da en har anseet den for Linnéi *Androsaceus*, formedelst den citerede Figur, en anden har holdt sig til Beskrivelsen, som vel var det rigtigste, og giver dette Navn til en ganske forskjellig. Ifald ellers den Svamp, som Bolton og flere antage for *Ag. andros.* Linn. og jeg ligeledes holder derfor, virkelig er den, som Linné har havt for *Sjue*, saa er det neppe samme som *Baillants*. Den jeg anseer for at være *A. andros.* har ikke Bladene løbende ned ad Stilkén, som *Baillants*; Stokken er meget smallere, *capillaris*, som Linné kalder den, og længere end *Baill.* Figur viser, *Baillants* synes og til alle Dele meget stærkere, og henhører næsten til de læderagtige Svampe, da derimod *androsaceus* synes at høre til et Slags Svampe, som man for deres Fjinheds Skyld kunde kalde *papyracei*. Det eneste, den synes at have ligt med *androsaceus*, er den brune Stok; men denne findes hos mange Svampe af samme Størrelse. Men for at komme til *Ag. niveus* igien, saa maae jeg erindre, at der vel hos forskjellige Forfattere findes adskillige Svampe, der ligne den, men da de enten i en eller anden Henseende afvige, saa vover jeg ej at anføre som Synonymer, undtagen de her neden under nævnte, som jeg synes at have Grund til at ansee for rigtige.

Efter Hr. Bolton skulde hans *Agaricus croceus*³⁵⁾ være samme med *Agaricus muricatus* Fl. Dan.³⁶⁾. Marsag har jeg dog at tvivle derom; thi baade er Hatten af en forskjellig Figur, og den saavel som Stokken haaret; hvilket den dog ej er paa den jeg kalder muricatus. Hos denne har jeg altid fundet Stokken med flere smaae ophejede hvide Punkter og Hatten ganske glat, Stokken er desuden paa min inden i huul og har en vedvarende membranøs Ring, men paa Hr. Boltons ganske fylde, og Ringen forsvinder aldeles naar Hatten har udviklet sig. Da saaledes hverken Figur eller Beskrivelse passer med min, saa vover jeg ikke at anfere Hr. Boltons *Ag. croceus* som Synonym til *muricatus*, ej heller finder jeg hos de øvrige Auctorer, der har afhandlet Svampene, nogen som jeg med Sikkerhed kunde anføre ved denne.

Jeg

---

35) Histor. of fung. pag. 51. tab. 5. fig. 2. & in append. in ind. gen.

36) *AGARICUS MURICATUS*: pileo convexiusculo flavo, lamellis albidis, stipitibus aggregatis fistulosis albidis muricatis annulatis. Flor. Dan. tab. 1015. fig. 2.

Stipites plures, aggregati, sesquipollicares, teretes, basi crassiores, villosiusculi, sursum versus angustiores, flavi, usque ad annulum punctis albidis elevatis tuberculati, supra annulum laves, fistulosi.

Pileus primum hemisphæricus, demum planiusculus, margine deflexus, vertice elevato, glaber, flavus, diametro pollicari.

Lamellæ copiosæ, albidæ, alternæ breviores.

Jeg kan ej heller være enig med Hr. Bolton i, at hans *Agaricus durus*³⁷⁾ skulde være samme med den jeg i *Flora Danica* har kaldet *cæsius*³⁸⁾. Hverken Hr. Boltons Figur ej heller hans Beskrivelse synes at passe dertil. Ring paa Stokken har jeg aldrig iagttaget paa min, i hvorvel at det var en af de almindeligste paa Eugene, ej heller har jeg nogensinde fundet den ung af den Figur, som Hr. Bolton forestiller den. Farven er desuden paa min saa udmærket, at jeg kiender saa Svampe, som jeg i den Henseende kan ligne den med, den er smudsig = brun og har mod Omkredsen et blaaligt Skær. Stokken er inden i hult og ej fyldt som paa Hr. Boltons.

Aga-

---

37) Hist. of fung. pag. 67. tab. 67. fig. 1.

38) *AGARICUS CÆSIUS*: pileo planiusculo fusco, lamellis griseo fuscis, stipite subsolitario inani nudo, basi albidō, inanis. Fl. Dan. tab. 1010.

Stipites solitarii, sæpe gemini, teretes, bipollicares crassitie fere pennæ anserinæ, æquales, nudi, basi albi, superne fusci.

Annulus nullus.

Pileus planus, orbicularis, diametro sesquipollicari fusco, marginem versus fusco-cæsius, margine parum reflexus, integer, lævis, vertice parum elevato. Lamellæ numerosæ, singula 7. vel 8 stipitem attingens, griseo-fuscæ vel testaceæ.

Agaricus cernuus ³⁹⁾, er ligeledes en almindelig Svamp paa gædede Enge. Da jeg altid har fundet den noget heldende med Hatten, saa har jeg beholdt Battaræ Navn. Bladene ere i Begyndelsen, naar Hatten udbreder sig, hvide, de forandre derpaa Farven til en rødbrun, og blive endelig sorte og bestræede med et graaeligt Stov. Hatten var glindsende af en
Klebrig-

39) AGARICUS CERNUUS: pileo hemispharico albido, lamellis cinereo - nigricantibus, stipitibus subfoliariis fistulosis nudis curvatis. Flor. Dan. tab. 1008. fig. 1. Bulla stercoraria cernua. Battar. fungi pag. 58. tab. 28. fig. 3.

Agaricus membranaceus: stipitatus, pileo hemisphærico membranaceo albido, lamellis trifidis remotis pallidis, stipite albo fistuloso. Bolt. hist. of. fung. pag. 11. tab. 11.

Stipites plerumque gemini, interdum solitarii, bi-five tripollicares; teretes, nudi, albidi, sursum versus sensim parum attenuati, basi villosi, coeterum glabri, læves, fistulosi.

Pileus hemisphæricus, diametro vix pollicari, viscido nitens, flavescenti - albidus, ætate ficcus albidior lævis, glaber. Caro pauca ad marginem usque fere extensa.

Lamellæ frequentes, tenuissimæ, primum albidæ, dein rufescente - fuscæ, demum nigræ cinereo - pulverulentæ.

Medius inter fungos coriaceos & Hydrophoros.

Klebrighed, hvormed den er overdragen, og har da en mere hvidgul Farve. Med Alderen forsvinder Klebrigheden, den bliver da hvidere. Stokken bliver opad imod Hatten umærkelig smallere og er inden i hul, den er undertiden 4 til 5 Gange længere end som Hatten er breed. Af den Størrelse, som den findes tegnet hos Bolton, har jeg ingen Tid seet den. Den synes at være et Medium mellem de læderagtige Svampe, og dem, der omsider bortflyde i en sort Bødskke.

Agaricus mutabilis ⁴⁰⁾ var ligeledes en af de paa Engene almindeligste Svampe. Endskjønt Hr. Batsches

40) AGARICUS MUTABILIS: pileo planiusculo lutescente, lamellis ferrugineis, stipite solitario annulato fistuloso fibroso. Fl. Dan. tab. 1008. fig. 2.

Agaricus mutabilis: pileo depresso conico, lutescente, stipite livido, fusco vel fulvello, fibrilloso interne obscuriore, superne annulo floccoso instructo, lamellis ferrugineis. Batsch. Elench. fung. cont. 2. pag. 70. fig. 208.

Stipes solitarius, bi-pollicaris vel parum ultra, undique crassitie pennæ anserinæ, lividus, cum tinctura fusca, intus albus, fistulosus: carne fibrosa.

Annulus brevis, pileo approximatus, subtus albidus supra fuscus.

Pileus orbicularis, planus, diametro sesquipollicari, margine interdum e reliquiis veli lacerati inæqualiter dentatus. Caro pauca.

Lamellæ copiosæ, fusco-ferruginæ, alternæ vel singulæ, tres breviores.

ſches *Agaricus mutabilis* er mindre og Hatten noget mere toppet, hvorved den har et noget forſkielligt Udſeende fra min, ſaa har jeg dog ikke taget i Betænkning, at anføre den i *Flora Danica* ſom ſamme. *Battaras's Hydrophorus rufo-lividus* ⁴¹⁾ har ved første Udſeende megen Lighed dermed, men denne har ingen Ring, og regnes af *Battara* til en Afdeling af Svampe, hvorhen min ikke kan føres.

Vanſkeligt er det at udrede Synonymerne til *Schæffers Agaricus floccosus* ⁴²⁾. *Schæffers* Figur

N 266

⁴¹⁾ *Fung. Arim.* pag. 52. tab. 25. fig. B.

⁴²⁾ *AGARICUS FLOCCOSUS*: stipitatus fasciculofus, pileo stipiteque piloso-squamofis e flavo fuscis. *Relhan. Fl. Cantabr.* pag. 457. no. 944. excluſo forte *Synon. Battarae*.

Agaricus Schaff. fung. tab. 61 & 80.

Agaricus floccofus. All. fl. Pedem. no. 2683.

Agaricus squarrofus: pileo ferrugineo squamulis piloso-furfuraceis revolutis imbricato; stipite valido subclavato, concolore, inferiusque ad volvam laceram reflexo-patentem squamofam furfuraceo-squarrofo; lamellis cinereis. *Batsch. El. fung. pag. 86. tab. 8. fig. 31.*

Agaricus floccofus & pilofus. Hoffm. nomencl. fung. no. 35 & 36.

Stipites plures, fasciculati, caſſitie pennæ anſerinæ & ultra, inferne verſus ſenſim attenuati, bipollicares, verſus pileum ſubannulati, flavo-fuſceſcentes, ſquamis pilo-
fis

Jeg skulde saaledes snart formode, at han har havt den for Djinene, som jeg her omtaler. Hr. Schranck anfører Schæffers Figur ved en Svamp, som han kalder *A. lazarus*⁴⁴), men sejer tillige hertil Schæffers Tab. 23. hvilken Haller tilligemed Tab. 22. regner til hans *Amanita* no. 2399. og som i Følge anførte Figur af Schæffer, er *Agaricus procerus* Flor. Dan. tab. 772. og saaledes en ganske forskiellig Art. Schæffers Tab. 30. som jeg forhen nævnte, at Haller ansaae for at være samme med hans no. 2412, anfører han atter ved 2399. som en Artsforandring. *Fungus peculiaris* act. helv. IV. pag. 49. tab. 5. adskiller Haller fra Schæffers tab. 22. endskjønt de ere upaatvieselig samme, men altsaa Hallers *Am.* no. 2371 og 2399. ere en og samme og allene forskiellige til Farven. Efter al Sandsynlighed ere dog begge forskiellige fra *A. floccosus*, de udmærke sig med en Stok, der er højere end som man finder den hos nogen af alle Blad-Svampe-
ne. Hr. Schranck formoder og, at Schæffers tab. 9. er maaskee samme Art som hans *A. lazarus*, men Hr. Schranckes maae nu være enten Schæffers *floccosus* eller *procerus*, saa er dog nok Schæffers tab. 9. en særskilt Art, thi aldrig er Hatten paa denne flosset men allestider glat. Neppe er Schæffers *Agaricus* tab. 80. andet end en Artsforandring af *Ag. floccosus*,

⁴⁴) Bayerische flora. no. 1667.

Hvorfor og Hr. Hoffman med rette anseer den. Hr. Schrank kalder den *A. irus*, og holder den for at være Hallers no. 2399. hvilket den dog neppe er mere end *Agaricus floccosus*. Battara's *Picromyces*⁴⁵⁾, som Hr. Melhan fører hertil, synes efter Beskrivelsen snarere at være samme med Schæffers tab. 29 og 30. Bist = Svampen, Gunneri *Agaricus echinatus*⁴⁶⁾, troer Hr. Hoffman at høre hertil, hvilket maaffee og torde være rigtigt, endskiønt Beskrivelsen synes at afvige lidt. *Squamis recurvis aculeiformibus* er mindre passende for *floccosus*, men baade er Figuren lidt indelig og Beskrivelsen utilstrækkelig. Lighed har denne Svamp med *Agaricus Fl. Dan. tab. 491.* men er dog sikkert forskiellig. Paa adskillige Steder i Norge har jeg og seet denne, men da jeg ej iagttog den her paa Stedet, saa forbigaaer jeg den, og vil kun anmærke, at det i *Flora Danica* tilføjede Synonym af Haller neppe er rigtigt. Mon ikke Hr. Watsches *Agaricus imbricatus* og *auri vellus*⁴⁷⁾ snarere hører til den nævnte Svamp i *Flora Danica*, helstere end til *Ag. floccosus*, hvortil Hr. Hoffman anseer den.

Aga-

45) *Fung. arim. pag. 47. tab. 8. fig. H.*

46) *Fl. Norv. no. 993. tab. 7. fig. 6. 9. 10.*

47) *Elench. fung. cont. I. pag. 149 & 153.*

Agaricus pistillaris ⁴⁸⁾ synes nær forvandt med den forhen beskrevne Agaricus plumbeus og Agaricus caesareus Hoffm. Dens Stof bliver ligesom hos disse efterhaanden mod Hatten smallere, Hatten er ligeledes med Alderen flad og i Omkredsen sribet, fra begge udmærker den sig ved, at den ej ligger før Udvoik-

N 4

lingen

48) AGARICUS PISTILLARIS: stipite annulato basi incrassato sursum attenuato, pileo plano flavescente, margine striato.

Fungus esculentus ex uno pede multiplex, pileolo desuper ex spadiceo flavescente, ad oras nonnihil undulato, subtus albo, pediculo sub-obscuro, inferiora versus crassescente & veluti bulbofo. Mich. n. gen. pag. 199. tab. 81. fig. 2.

Agaricus putridus. Scop. fl. Carn. ed 2. no. 1468.

Agaricus pistillaris: pileo spadiceo-flavescente, margine striato-pliculato; lamellis albis, stipite elongato valido, clavato, subobscuro. Batfch. elench. fung. pag. 55 Hoffm. nomencl. f. ng. pag. 37. no. 25.

Stipes elongatus, quadripollicaris, basi incrassatus, sursum versus sensim attenuatus, fusco-flavescens, versus pileum annulo membranaceo cinctus, solidus, intus albus.

Pileus primum convexus, demum planus, centro parum elevatus, diametro tripollicari, flavescens, glaber, margine striato-plicatus, carne fere expers, nisi sub vertice.

Lamellæ copiosæ, singula quarta longior stipitique adnata, primum albidæ dein flavescentes.

lingen indsluttet som i etæg. Da den passer i alt til Beskrivningen af Scopoli's *Agaricus putridus*, saa har jeg ikke taget i Betænkning at ansee den for samme. Den ligner ligeledes fuldkommen den anførte Figur af *Michelinus*, undtagen at den jeg saae, voxede særskilt og ikke flere samlede i et Knippe som *Michelinii*. Men denne Forskiellighed synes mig ved denne Art ikke være nok for at gjøre den til en særskilt, endskjønt den undertiden kan giælde ved andre til at udmærke en Art fra en anden. Et enkelt Exemplar, som jeg fandt, er ej nok for at dømme, om den altid voxer særskilt. Fra Hr. Batsches *A. pistillaris* adskiller den sig ved Lamellernes Farve, men da disse med Alderen forandre sig fra en hvidere til en mørkere Farve hos flere Svampe, saa er ej heller denne Forskiellighed tilstrækkelig for at ansee den som en forskiellig Art derfra.

Ved Roden af Træerne i Enge, vorde en Art Bladsvampe, som jeg formedelst Farven kalder *Agaricus ochroleucus*⁴⁹⁾. Naar jeg undtager Farven, saa

---

49) *AGARICUS OCHROLEUCUS*: stipitibus aggregatis squamosis apice pileoque convexo lævibus.

Fungus fasciculofus, pileo orbiculari lutescente, pediculo fusco tenerrime villoso, lamellis ex flavo candidantibus. Rai. Synops. pag. 9. no. 51.

Agaricus. Schæff. tab. 9.

ſaa var den i øvrigt fuldkommen lig Schæffers Agaricus tab. 9. jeg vover derfor ikke formedelt denne Forſielligheds Skyld, at anſee den for en ſærſkilt Art.

N 5

Det

Agaricus mutabilis. Scop. fl. Carn. no. 1515. All. fl. Pedem. no. 2681. Synonymum Bauhini dubium. Hoffm. nomencl. fung. pag. 48. no. 39.

Agaricus mutabilis: pileo hemisphærico fusco-flavescente, lamellis rufis, stipite longo tomentoso. Hudf. fl. Angl. pag. 615. Relh. fl. Cantabr. pag. 455. propter Synonym. Schæff.

Agaricus simulans: pileo fusco-ochraceo, glabro, stipite sublineari, valido, elongato, subconcolore, pallidiore, furfuraceo-squarroso, supra volvam reflexo-patentem squamosam albo, integroque, lamellis cinereo-fuscis, pallidis. Batsch. El. fung. p. 85.

Stipites plures, aggregati basi cohærentes recti vel parum curvati five tripollicares, teretes, fusco-flavescentes e fibris corticis secedentibus squamoso-squarrosi, versus pileum laves parum crassiores, substriati, ochroleuci.

Velum in junioribus e pilis minutissimis albidis constans; in adultioribus evanescens vestigium vix ullum relinquens.

Pileus diametro pollicari convexus, orbicularis, viscidus, ochroleucus, vertice parum obscuriore, margine paululum revolutus, carnosus.

Lamellæ numerosæ, pallide-fufcescentes, singula quarta stipiti adnata.

Variat stipitibus magis vel minus squamosis, pileo rarissime subcampanulato.

Det er den samme Svamp, som jeg forhen har nævnt at Hr. Schranck troer at høre til hans Agaricus lazarus, men da Hatten er ganske glat uden Haar, saa synes mig denne Forskiellighed at være nok, for at gjøre den til en egen Art. Synonymerne af Bauh. hist. plant. og Michel. nov. gen. som Hr. Allioni anfører ved denne Svamp, synes mig begge tvivlsomme, hvorfor jeg og har udeladt dem. Endskjønt denne Art af flere kaldes mutabilis, saa har jeg ikke beholdt det, da jeg forhen, inden denne var mig bekendt, allerede saaledes havde benævnt en forskiellig Art.

Efter Hr. Gunnerus⁵⁰⁾ og Houttyns Pflanzen-System⁵¹⁾, skulde Müllers Pilsse være samme med Linnés Boletus luteus, hvilket dog nok er urigtigt. Hr. Müller selv holder sin for Bovinus Linn. og saavel af Beskrivelsen som af Figuren synes det og at forholde sig saaledes. Müllers kan saa meget mindre være Boletus luteus Linn., da de fleste, nogle undtagen, tilskrive Lin. Boletus luteus en Ring som aldrig findes paa Müllers Pilsse. Hr. Müller anmærker og denne med en Ring forshuede Kørsvamp, men anseer den for forskiellig fra den, han beskriver under Navn af velsmagende Pilsse⁵²⁾. Den ringede Kørsvamp, som af en stor

Deel

⁵⁰⁾ Flor. Norv. no. 904.

⁵¹⁾ Tom. 13. pag. 481. verl. Germ.

⁵²⁾ Efterretning og Erfaring om Svampe. pag. 46.

Deel Beskrivere holdes for Linnéi *Boletus luteus*, er kun forekommen mig sielden i Norge. Den er noksom omtalt af andre, hvorfor en vidtloftigere Beskrivelse er overflødig. Dog forekommer det mig besynderligt ved denne Svamp, at, da den ved sin Ring er saa udmærket fra alle de øvrige Arter, Linné ikke nævner det ringeste om denne. Da Linné intet nævner om Ringen, saa troer jeg, at man enten kan formode, at den, han beskriver under dette Navn, enten ikke har haft nogen Ring, eller og, at han har anseet Ringen for et ligegyldigt Kiendemærke, og af den Aarsag henregner nogle Svampe til sin, uagtet at de efter Beskrivelsen havde den. Er det første rigtigt, saa er Linnés neppe samme med den, som jeg vil kalde *Boletus annulatus*⁵³). Har

Linné

⁵³) *BOLETUS ANNULATUS*: stipitatus, pileo convexo viscido fusco, poris rotundatis flavis, stipite cylindrico annulata. Wilden. fl. Berol. no. 1143. sub nomine *Boleti lutei* exclusis Syn. Lin.

Fungus porosus, autumnalis, viscidus. Buxb. Cent. 5. pag. 7. tab. 14. cum annulum ei adscribit.

Boletus. Schæff. fung. tab. 114.

Polyporus carne secedente, petiolatus, annulatus. Hall. hist. stirp. no. 2301. exclus. Syn. Lin.

Boletus luteus. Scopol. fl. Carn. no. 1587. exclus. Syn. Lin.

Boletus

Linné anseet Ringen for et ubetydeligt eller et tvetydigt Kiendemerke, saa troer jeg, at de fleste vilde tilstaae, at han deri fejler; thi hvorfor skulde denne Særegenkskab ikke ligesaa vel særskille imellem Arterne af Kørsvampe, som den adskiller hele Flokke blandt Agarici. Mon man da vel ikke kunde have Grund til at tvivle om, at Linné ved *B. luteus* forstaaer samme Svamp som den der af de fleste kaldes saaledes, og at det ikke er saa ugrundet at formode, at blot de af Linné anførte Synonymier er Aarsagen til at man saa almindelig har anseet den for *Linn. luteus*. Hr. Batsch kalder den jeg her omtaler *Boletus volvatus*, og nævner en anden *B. luteus*, men om han forstaaer ved denne *luteus* Linn. vover jeg ikke at bestemme, da han ej anfører Linné. Hr. Schrank og Hr. Bolton anseer den ringede Kørsvamp for en særskilt Art, hvorfor jeg og vil antage den, og overlade til en mere bevandret i denne Deel af Vært-Riget at bedømme, hvorvidt min Formodning er grundet eller ikke.

Boletus

Boletus volvatus: pileo saturate spadiceo; tubis luteis, stipite pileo concolore, nudo. Batsch. El. fung. pag.

99.

Boletus bulbosus. Schrank. Baiersche flora. no. 1741.

Boletus annularius: stipitatus pileo luteo aurantio, carne alba crispa firma, tubis luteis cortina araneosa alba. Bolt. fung. append. pag. 169. tab. 169.

Boletus gregarius ⁵⁴⁾ fandt jeg paa endeel Steder i Engene. Den udmærker sig fra de øvrige *Boleti*, at der gierne vore flere tilsammen i en Klunge, at Hatten er irregulair og næsten ganske membranøs uden Kied. Jeg har til denne ikke kunnet finde noget passende Synonym. At det virkelig er en egen Art, er jeg nu saa meget mere forvissat om, da jeg seer, at en saa stor Kiender af denne Klasses Planter, som Hr. Dikson, ligeledes anseer den derfor.

Paa et raadent Plankværk iagttog jeg en Svamp, som jeg er tvivlraadig om, til hvilken Slægt jeg skal henføre den, eller om den bør giøre en særskilt. Til det udvortes har den ved første Øjeblik megen Lighed med den bekjendte *Bombastere*, *Carpobolus Michellii*, men da den ikke indeslutter en Kugle, som igjen

inde

---

54) *BOLETUS GREGARIUS*: stipitatus gregarius, pileo convexiusculo irregulari sub-membranaceo; subtus flavescens, poris oblongis inæqualibus. Fl. Dan. tab. 1018. Dikson. plant. cryptom. fasc. 3. pag. 21.

Stipites plures, aggregati, basi sæpe connati, recti, interdum parum curvati, crassitie digiti intermedii vel ultra, tripollicares, glabri, læves, pileo concolores, basi adpersi sæpe maculis sanguineis, solidi, carne alba.

Pileus primum convexus demum planiusculus, irregularis, diametro tripollicari, flavescenti fuscus, lævis, glaber, carne fere expers; supra sæpe e pulvere alterius viridescens: subtus intensior coloratus: poris inæqualibus.

indeholder utallige for Forstørrelse = Glasset allene synlige Korn, men flere der ligger strødde i et kiødagtigt Bæsen uden Orden, og for det blotte Øje synlige; saa er det uvisst, om den kan henregnes dertil, i det mindste bliver det aldrig samme Art, da dens Eg, volva ej er tandet. Frøene havde ingen traadformig Tilfats, den er saaledes hverken en Lycoperdon eller Wildenows næmaspora. Frøene ligge ikke strødde mod Overfladen, den kan derfor ikke henføres til Sphæria. Da jeg ikke havde Lejlighed at iagttage den giennem alle dens Aldre, og saaledes ej veed, om Frøene udfalde igiennem en enkelt Abning i Spidsen, eller hvorledes, om den bestaaer af en eller flere Hinner, saa er jeg saa meget mere uvis om dens Slægt, og anmærker den allene for at gjøre andre opmærksomme derpaa, som den kunde forekomme. Hos dem, der have afhandlet Svampene, finder jeg ingen som jeg kunde henregne den til. Jeg vil imidlertid kalde den Sphærogone villosa ⁵⁵⁾, og under dette Navn levere en Tegning deraf i et af de følgende Hefter af Flora Danica, saaledes som jeg har fundet den.

---

55) SPHÆROGONE VILLOSA.

Fungus pyriformis magnitudine seminis Cannabis vel pifi, flavescens, intus alba carnosæ, albida, seminibus parvis sparsis repleta, volvata. Volva dimidiam partem fungi tegens, albida, crassa villosa.

XVII.

Om
 en pyramidalff
 tilspidset Basaltstøtte,
 fra Færøerne,

hvis fæedte Formelse ikke kan bestaae med Væren,
 at støtteformig Basalt er indtørret Leer, eller
 indtørret Luff.

---

 ved

L. Kothe.

 (Oplæst den 31 Januari 1794.)

Det er noksom bekiendt, at saare hæderværdige Mineraloger og Dryktologer, fra den gamle Værefader i Mineralogien, Agricola, af, indtil vore Dages de fortreffelige Mænd, hvilke studerede Vulkaner og Vulkaners Kraftsnyttelser, ansaae den sande Basalt som styrknet Lava. De ansaae den støtteformige, som Lava, hvilken under visse Omstændigheder var bleven cristalliseret, eller havde antaget cristallinff Form.

Hamilton, baade Ridderen, og den Dublinff, Desmaretz, Ferber, Dolomio, med andre flere, tillegge Basalten vulkanff Oprindelse. Wetheim holf
 der.

der ved ſamme Mening, men han ſkuer end dybere ind i Sagen. De andre meente, at naar den flydige Lava havde naaet til Havet, eller andet Vand, og havde ſtyrtet ſig i det Vand, og var bleven afkjolet med eet, da havde den antaget den criſtallinſke Støtteform.

Belthheim bemærkede de Tvivlsmaal, hvilke uafværgeligen møde, naar man antager det, ſom tilſtrækkelige forklarende den støtteformige Basalts oprindelige Dagnelſe, at den, ſom flydende Lava, har naaet til Vand, og det i frie Luft. Derfor fremsætter han, ſom ſin Meening, at hvor støtteformig Basalt ſtaaer, der har flydig Lava ſtrømmet ind i en tilluft Jordhule, og at Laven da, i den Stilhed, og ved den jevne Afkjoeling, hvilken behøves ved Criſtallifazionsverket i Almindelighed, har antaget den criſtallinſke Form ¹⁾.

Ridderen Hamilton havde denne Tanke ſer Belthheim fremsatte den ²⁾; men han havde kun henlaſtet Tanken, uden at udvikle den, og uden at drage Følger af den.

Dette ſidſte gjorde Belthheim. Han forklarede, at hvad der havde været Hvelvingsdekket over de omtalte Hulinger, det var blevet bortført ved lange Tidens Magt. Han droeg deraf ſine vigtige Slutninger om Basaltens Œlde, og om den almene Volkantſhed,

---

¹⁾ Gedanken über die Bildung des Basalts: neue Auflage. Braunschw. 1789.

²⁾ Supplem. to the campi phlegraei. p. 5. not. a.

hed, hvilken havde giennemtrængt Jorden, da den stod under Beredelse, og hvilken altsiden Volkanskhed — efter alt hvad sunde Jorddannelsesslære medfører — maae have været fornøden til at skaffe Jorden sin Ocean, sit tørre Højland, sin gode atmosfæriske Aandeluft, sine Dyr, sine Mennesker. — Han droeg af Læren sit sterke Beviis for Jordlegemets høje Ælde. Han forklarede, at Jorden, ved dette sit store Naturaars Begyndelse, var kun gangen over fra een Tilstand i en anden.

Denne Beltheims, paa Belærelse rige, og til Vejledning for Geologen saare bequemme, og ellers med fattelige Physik, samt Geologie, harmonerende Lære, som og i Almueenhed Læren om Basaltens volkanske Oprindelse, blev strax bestridt af een og flere Mineralogjer. Striden blev heftig, og stundom forttes den med Harmelighed, hvilken altid brynder paa Videnskabelighedens Mands Adel og Værdighed.

Lærens Bestridere fandt et og andet enkelt, men som oftest, smaae Phenomen, hvilket syntes dem, ej at kunde føres i Harmonie med den omtalte Lære. De holdt sig ved et og andet Beviis, hvilket man havde anført for den Lære, og hvilket ikke ved streng Prøvelse kunde bestaae som vægtigt. De glemte, eller vilde glemme, at om de end kunde omstøde nogle af Beviserne for den fremsatte Lære, saa var dette dog ikke nok, for at de kunne fastsætte deres den nye.

Skulde man ikke kunne sige med Foje, at det, der fulgte af Læren, og af Ideen om Vulkaners og Lavastrømmes Mangfoldighed, det syntes dem for stort, og det forfærdede deres Indbildningskraft; men mon de og ikke ved dette vise sig, som alt for lidet skielnende imellem Læder, da Jorden var fuldelig fordiggiort, og Læder, da den ubetvivleligen har, som en Mudderalte, lagt under Beredelse?

Saa fremsatte de Læren, at den støtteformige Basalt var udrundne Biergsøers indtørrede Mudder eller Leer. De byggede deres Lære fornemmeligen paa det Phenomen, at naar Leer indtørres i frie Luft, da revner Overfladen i forskellige Strænginger, og at da vorder som et Tavlerk, bestaaende af visse Arealer, hvilke omgives af Revner. De ogsaa grundede deres Mening paa det, at Basaltstøtterne, hvad enten de have færre eller flere Sider, dog ere vogret platte i Enden. Dermed vilde de bevise, at det, hvoraf Basaltstøtterne vare blevne dannede, havde maatt være en Velte, hvilken havde staaet vogret, og kun ved Revnelse var bleven deeleet, saa at den kom til at udgiare adskilte Pillere.

Beroldingen ³⁾ holdt ved det væsentlige af den Lære, at Basalt var bleven støtteformig ved Indtørring. Men han seledede hvor vanskeligt det var, at

for=

---

3) Lrell. Beyträge zu der Chem. Annal. 1790. IV Band. 4 St.

forklare, hvorledes det meget, der umiskendeligen er vulkansk Produkt, findes ved den støttestormige Basalt, og omgiver den, og at den dog, som uanfægtet af Jld, og som værende reen Leer, skulde staae derhen imellem disse vulkanske Produkter. Han fremsatte da, som sin Mening, at Massen, af hvilken den støttestormige Basalt var bleven, havde været vulkansk Afse, hvilken ved Vand og Oplosning var gangen over til at være Leer og en Leeralte. For det øvrige udledte han Dannelsen aldeles fra Indtørring.

Saaledes vil han forklare, at Basaltstøtterne staae derhen omgivne med det, der ikke kan være frembragt uden ved Vulkan, hvilken har yttret sig der i Egnen, hvor de staae. Han vel anseer deres Bestanddele, som vulkanske Substantser, men han vil ikke taale Tanken, at de ere gangne over fra at være flydende Lava. Altsaa vil han end mindre taale, at de ansees som cristalliserede.

Det passede ikke med min Hensigt ved denne Tæle, og ikke med den liden Udstrækning, hvilken Tælen, efter mit Anlæg, skal have, dersom jeg toeg ved, at fremregne de Utenkeligheder, hvilke — efter mit Skionnende — gelejde den Idee, at Basaltstøtter, 60 til 80 Alen lange — med ordentligste Sideskanter, — eens tykke i begge Ender — staaende aldeles lodret — stundom liggende vogret paa hinanden, som en velordnet Brændestabel — liggende eller staaende saa tæt op til hinanden, at streng Noje behøves for at adskille

den ene fra den anden — stundom udgierende Samlinger af eensformede Støtter indtil mange hundrede, — kunne være dannede ved Leers Indtørring, saadan som den, hvilken vi erfare at skee.

Nej! jeg kan ikke begribe, hvorledes vandfuldt Leer skulde, ved at revne, ej efterlade aabent Rum, eller Røvner imellem de indtørrede Stykker. Jeg begriber og ikke, hvorledes Formelsen kunde være bleven saa regelret, eller, hvorledes Røvnelsen kunde have gaaet saa uafbøjet lodret ned i Dybet paa de 60 til 80 Alen.

Derimod opgaaer i denne Fald noksom Lys for mig, naar jeg tænker Lava, i hvilket ikke var Vand; altsaa ikke var meget, der skulde fordunste: altsaa ikke blev aabne Rum, efterdi ikke Indtørring skeedte, men kun Styrknelse. Dog, jeg vil ikke opholde mig ved dette, eller ved det meget andet, der kan siges, og burde siges imod Ideen om Basaltstøtters Røvnelses Dannelsse, naar man ellers skulde handle nogenlunde udførligen om denne Natursag.

Det, hvilket jeg ved at fremlægge denne korte Afhandling egentligen har til Tankers Gienstand, er Spørgsmaalet, om ikke, naar Basaltmasse fandtes, hvis Form var saadan, at den, efter alle de Naturs Love og Naturvirkelser, hvilke vi kiende, umueligen kunde være dannet paa anden Maade, end ved det, at en flydig Materie cristalliseredes, vi da havde et
uimod-

uimodsigeligt Beviis, at Basaltstøtter ikke kunne være indtørret Leer eller Tuff?

Kentmann sendte Gesner Tegning af en Basaltgruppe fra Stolpen. Den bestoed af 17 Støtter. Af disse vare kun 4 vogret affumpede i den opstaaende Ende: de øvriges Ender vare alle pyramidalsk tilspidsede med 6 regelrette Sider. Denne Tegning har Gesner meddeelt os, saadan som han havde faaet den⁴⁾. Om Gruppen, som den er aftegnet, har man sagt, at den er alt for skøn til at være sand. Saaledes tænker og de (Jule om den⁵⁾. Hvormeget ellers er blevet talt om dette navnkundige Basaltbjerg Stolpen, saa melder ikke nogen, at pyramidalsk tilspidsede Støtter ere der foresundne⁶⁾. Ikke heller anmeldes dette Phenomen, som fundet i andre Basaltbierge.

Desmarets ansaae den omtalte Tegning, som et Aftegnerens Phantasieværk, ved hvilket denne havde vildet forskionne Naturen. Vel kan det siges, at Basaltmaterien, ved at vorde Støtte, i Almindelighed antager Form, saa Støttens Ende vorder vogret afplattet; men dog var det uret, naar man paastoed, at Basalts Formelse til at vorde

⁴⁾ De rerum fossilium, maxime lapidum & gemmarum figuris, p. 21. in opp. ejus. Tig. 1565.

⁵⁾ Cristallographie. part. II. §. 10.

⁶⁾ Charpentier Mineralog. Geographie der Ehursachs. Land. S. 35.

de pyramidalff spids er en Uting. Det var uret: det var og uanstændigt, naar man, uden at have positive Beviser for sig, og eene paa Grund af Phenomenets Sieldenhed, kaldte Rentman en Drømmere: samt hans Tegnerer, en Tegnerer.

Jeg her fremlægger en sielden og merkelig Basaltstøtte for Selskabet. Støtten er aldeles regelret — har 4 Sider, de tvende i Lom. 7 Lin. — de andre tvende Sider een $\frac{1}{2}$ Lom. brede. Den er $6\frac{1}{2}$ Lom. lang — plat i den ene Ende, med hvilken den har staaet i Bierget — udbreder sig noget imod den anden øverste Ende (Tab. 13.).

Denne øverste Ende løber op i en pyramidalff Spids — har 2 Glader. — Disse Glader helde noget skraae ud efter — den ene mod højre — den anden mod venstre Side. — Massen er overmaade tet og tung, hvilket viser dens Basaltiske Fuldkommenhed — den er overdragen med skion rød Alost, til Beviis paa dens rige Jerngehalt. Den er ikke porøs; men dens Yderflader ere glatte. Alt viser hen paa dens ubestvlelige Crystallinskhed. Jeg har i forrige Mars Efterhøst faaet dette sieldne Stykke fra de basaltrige Færøer. Commandanten der, Capitain Born, den Mand, hvilken fortjener vor megen Tak, for hans i Naturhistorie = Selskabets Skrifter indrykkede Efterretninger om Færøernes Basaltbierge, har venstfabeligen meddelet mig samme.

Bestrumb, den ærverdige Chemiker, anmelder, at have seet en Basaltgruppe, hvilken tilhørte Laskius, den ogsaa ærverdige Mineralog. Gruppen var som et Basaltbjerg i det smaae. Foeden var uformet Basalt: derpaa stode 6 Støtter, alle hinanden ulige i Højde. De stode lodret, og sluttede tet til hinanden. Gruppens eene Side, og særligen een af Støtterne, var overdragen med forglasset Materie: dog skatterede Forglasningen sig hen, som aftagende, alt efter som den rakte ind i Støtten. Dette Phenomens Anmeldere siger, at hvo der bestrider Ideen om Basalts Oprindelse ved Jld, han kunde ej undgaae at omvendes fra sin Mening, naar han fik denne Basaltgruppe for sig ⁷⁾. Jeg troer at tørde end bestemtere sige dette om min Basaltstøtte. Hvo vil kunne forklare den ordentlige Afspidsning, naar han kun tænker paa Leer, hvilket revner og indtørres? Hvad skulde have lagt oven paa den bløde Leer, og skaffet begge de tvende vinkelrette, baade opstigende, og ud til Siden affaldende Glader? Jeg kiender ikke nogen Naturlov, eller nogen Naturvirkelse, der forklarer Phenomenet, uden allene Christallisazion. Jeg føler, med hvilken Fornøjelse den fortreffelige Belthelm skulde have betragtet min Støtte.

Med Vished tænker jeg, at denne Verksags Anmeldelse skal være behagelig for hver Europas Mineralog,

---

⁷⁾ Gren Journ. d. Physik. IV Band. S. 35.

ralog, hvilken udleder Basalts Formelse fra Vulkaniskhed. Med lige Visshed tenker jeg, at Anmeldelsen skal sette dem i nogen Forlegenhed, hvilke stride for Ideen om Basalts Formelse ved Leers Indtørring.

Visseligen vil det skee, at de sidste enske Tvivlsomhed udbredt over Phenomenet. Derfor, som selvsøgende dets Rigtighed, beder jeg, at dersom det vorder anmeldt i Selskabets Skrifter, dets Rigtighed da maatte vorder bevidnet af de ærværdige Mænd, hvilke Selskabet ejer, som sine Mineralogies og Chemies Lærere.

E. S. Denne merkelige og sjeldne Steen ligger nu i Hans Kongelige Høshed Arveprindsens Museum.

Efter Forlangende bevidne vi, at Tegningen (Tab. 13.) er overensstemmende med Stenens Figur.

C. F. Schumacher. G. Becker.

Fig. 1.

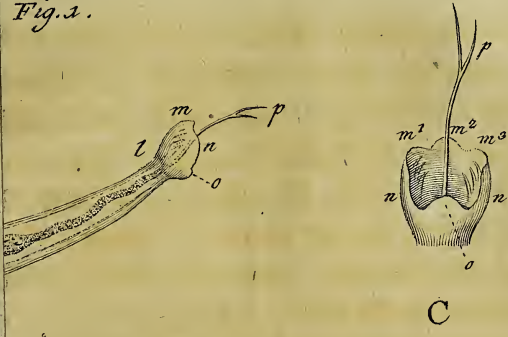

Fig. 2.

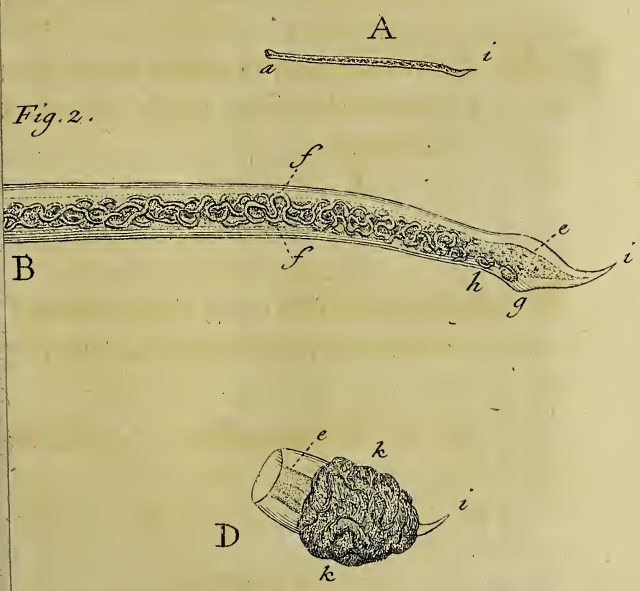

Fig. 1.

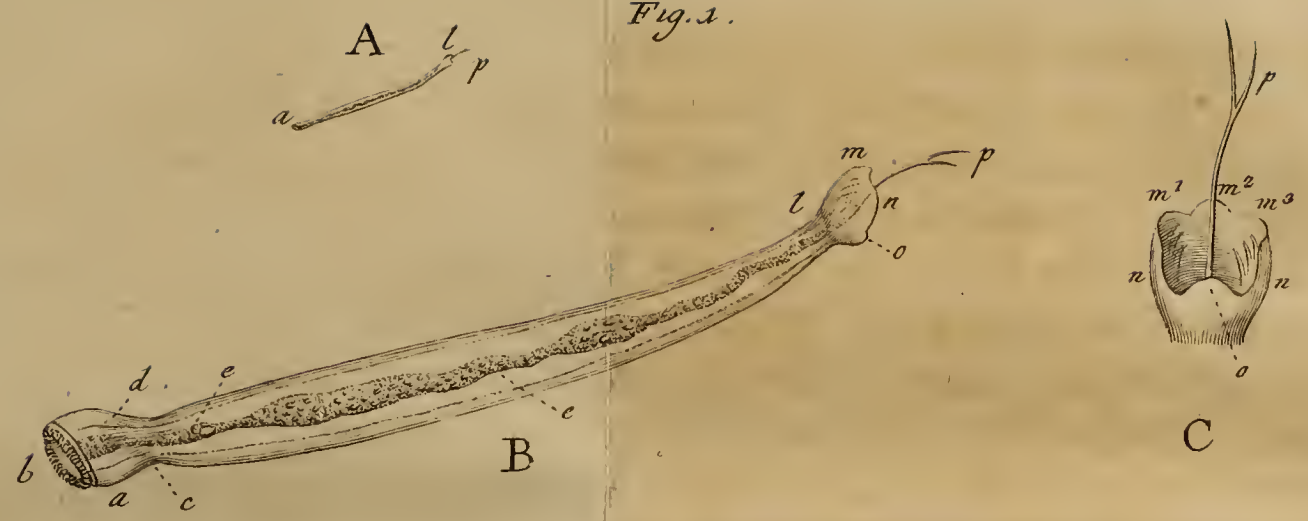
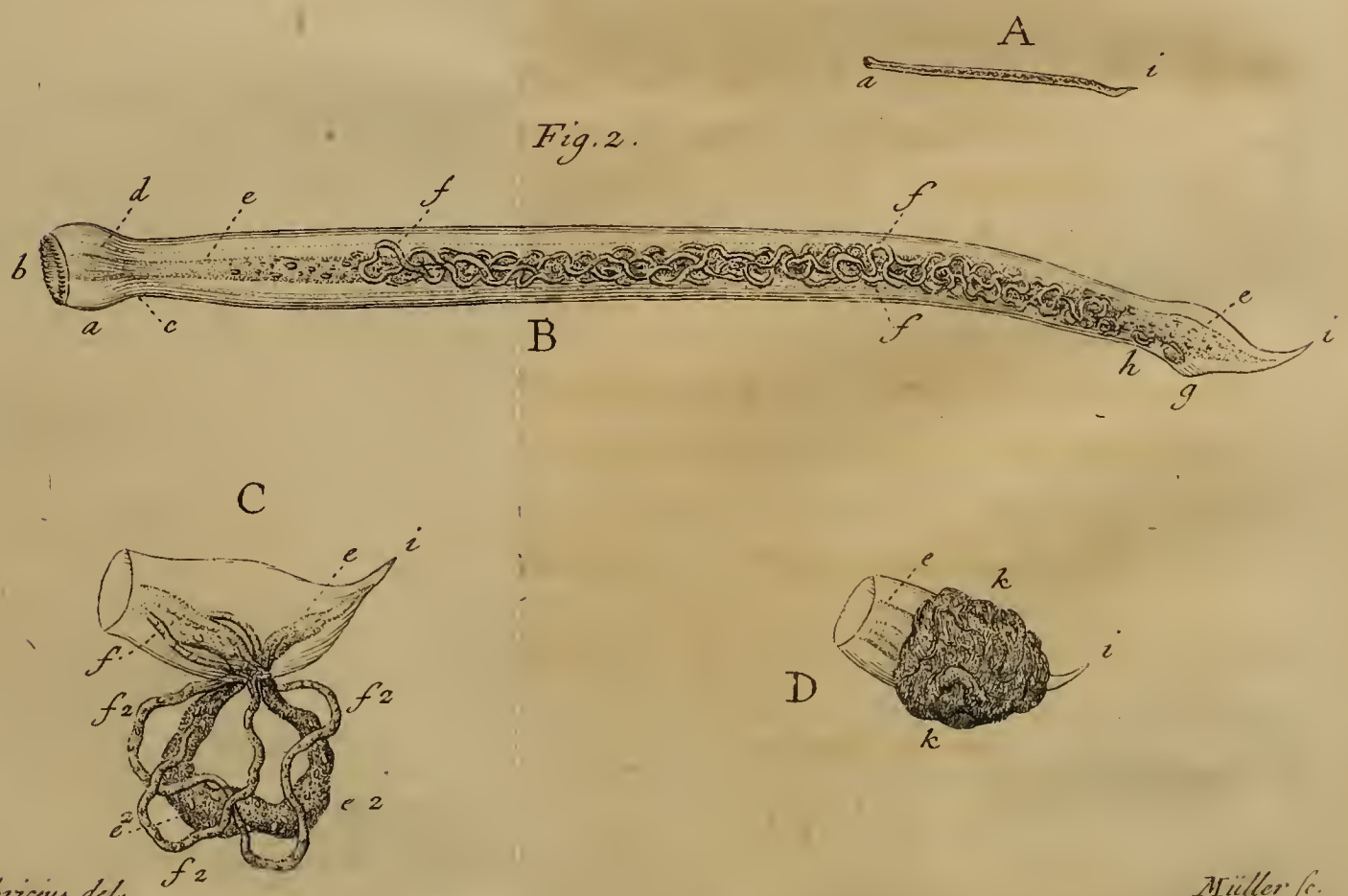

Fig. 2.

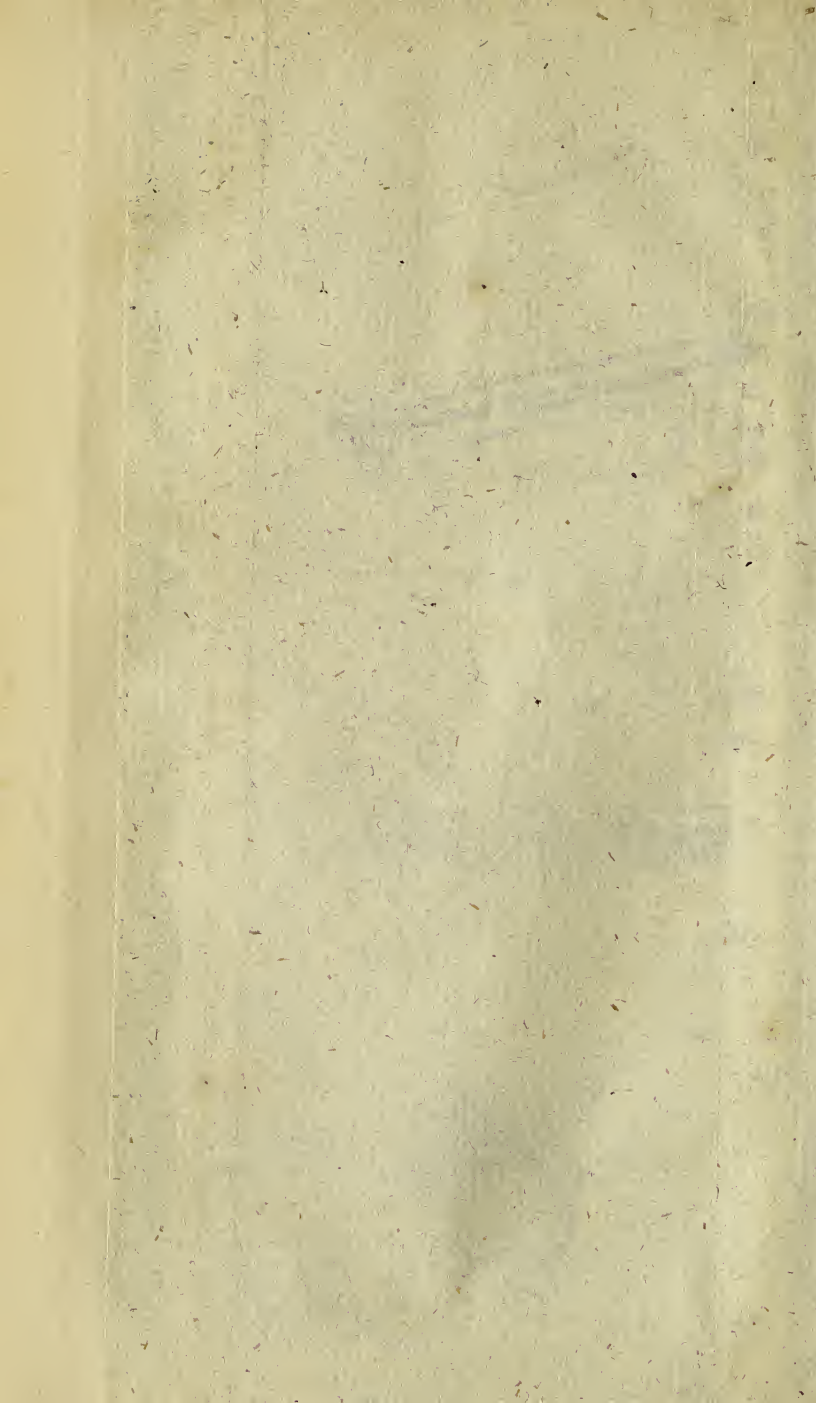

Fig. 2.

Fig. 3.

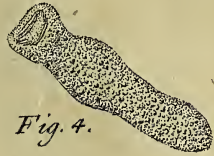

Fig. 4.

Fig. 5.

Fig. 6.

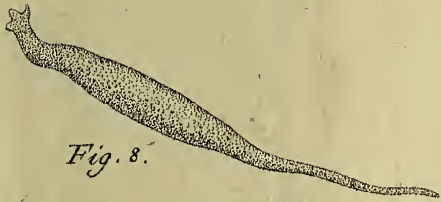

Fig. 8.

Fig. 9.

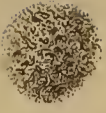

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 5.

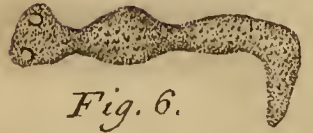

Fig. 6.

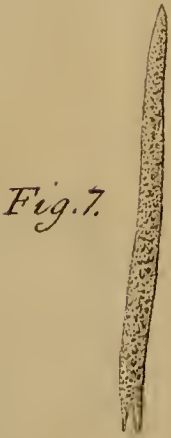

Fig. 7.

Fig. 8.

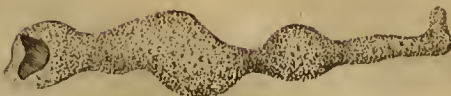
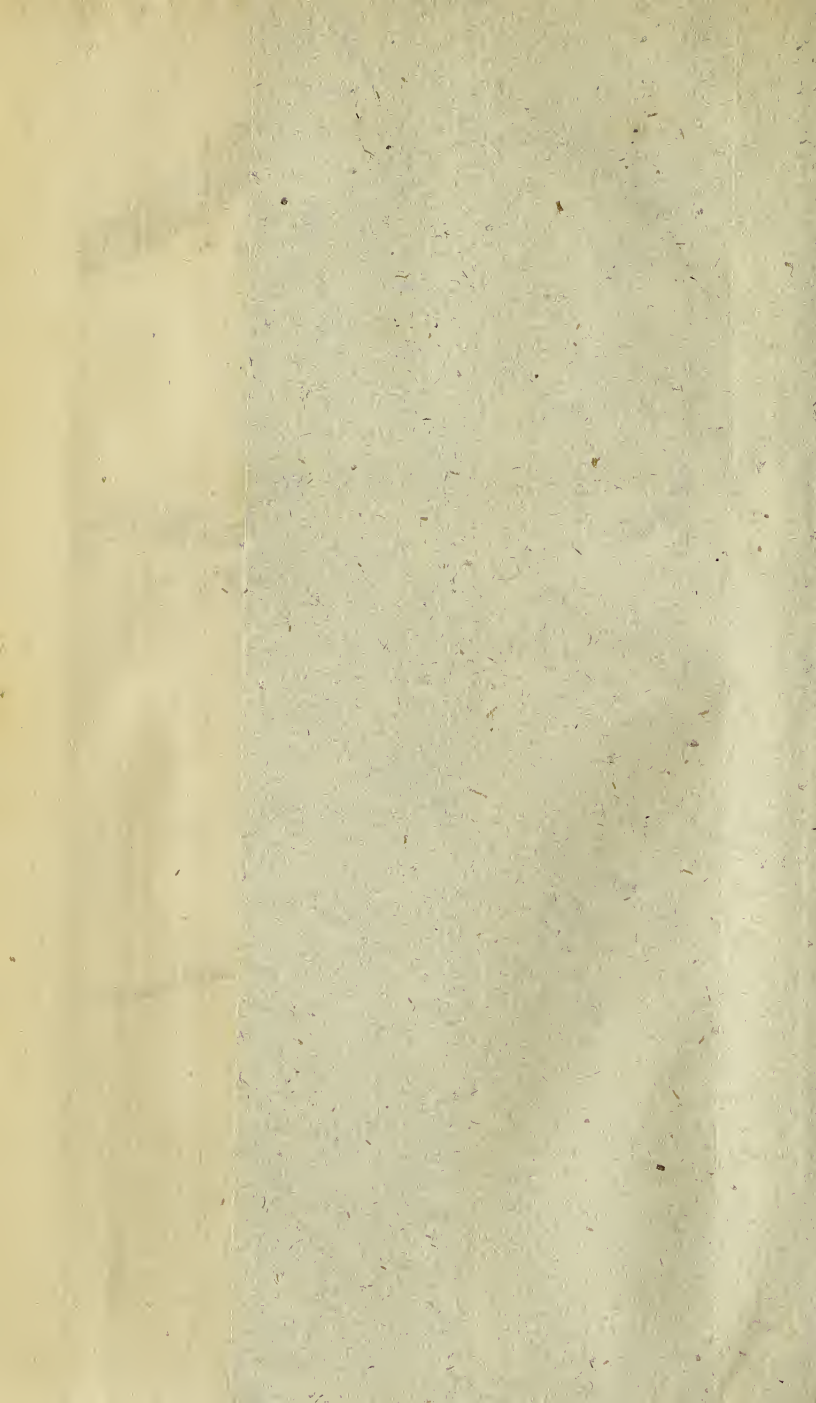

Fig. 9.

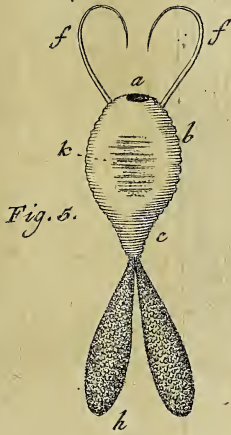

Fig. 7.

Fig. 8.

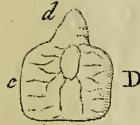
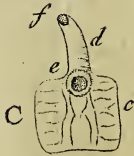

Fig. 1. 8

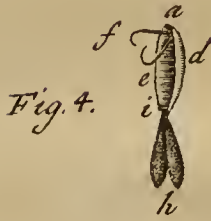
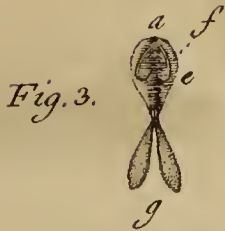
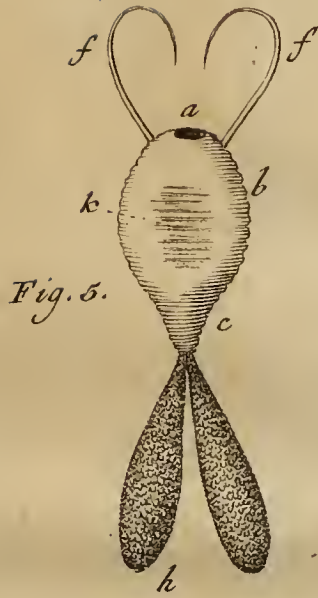
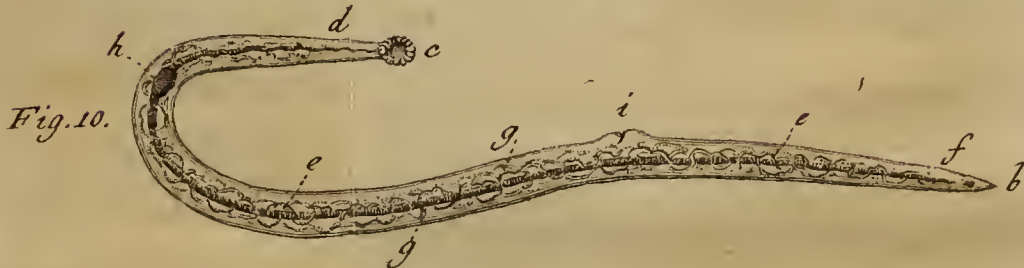
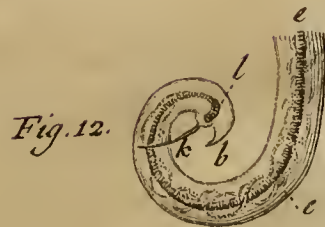
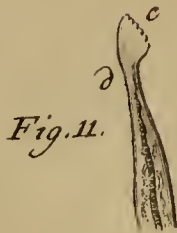
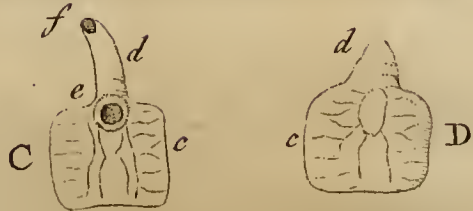

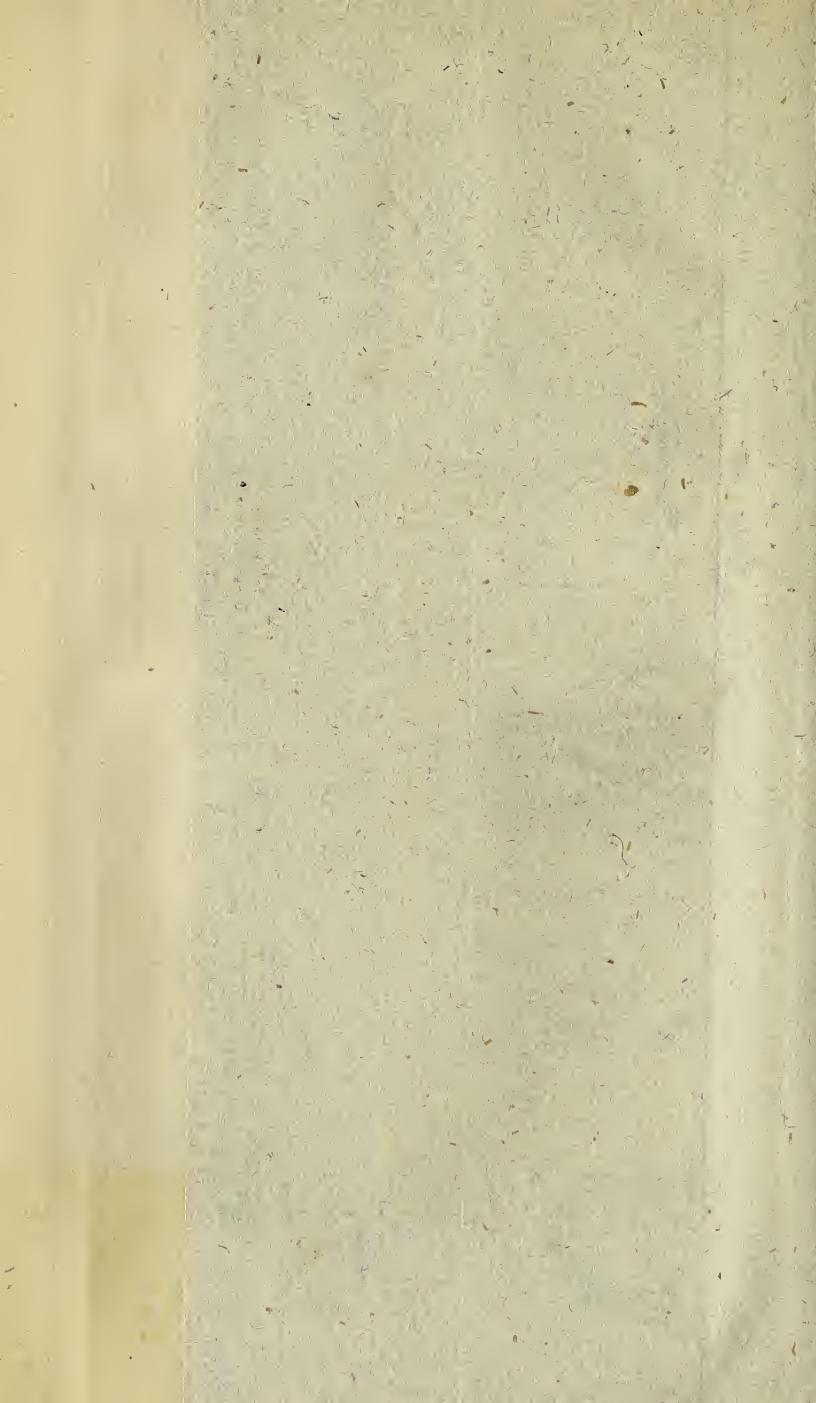
Fig. 7.

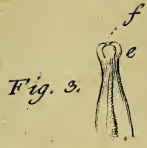
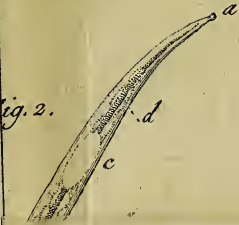
Fig. 6.

Fig. 8.

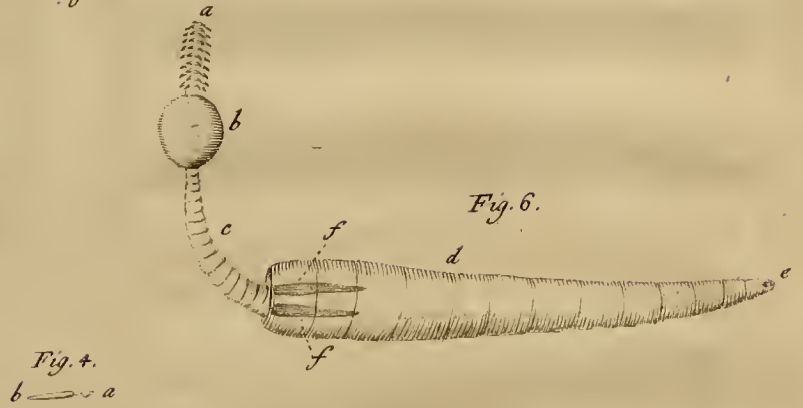
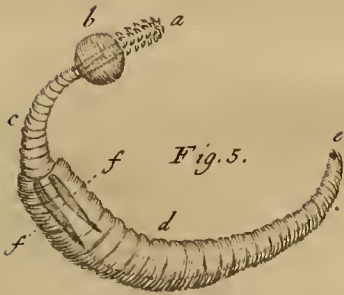
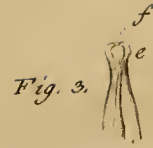
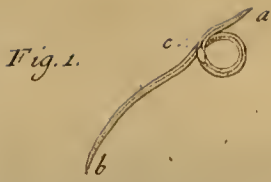
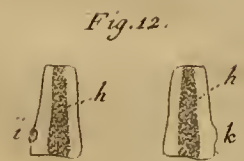
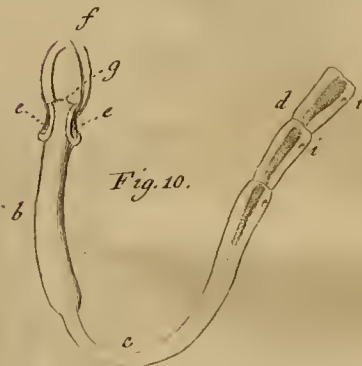
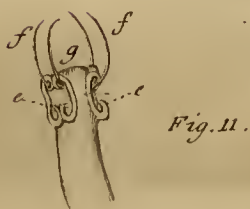
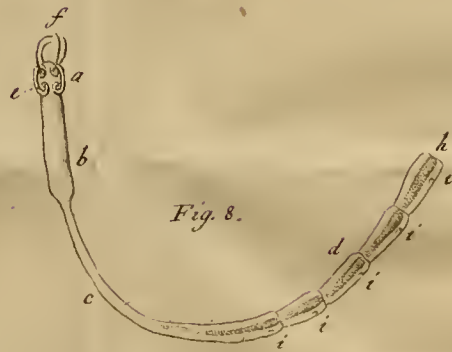

Fig. 6.

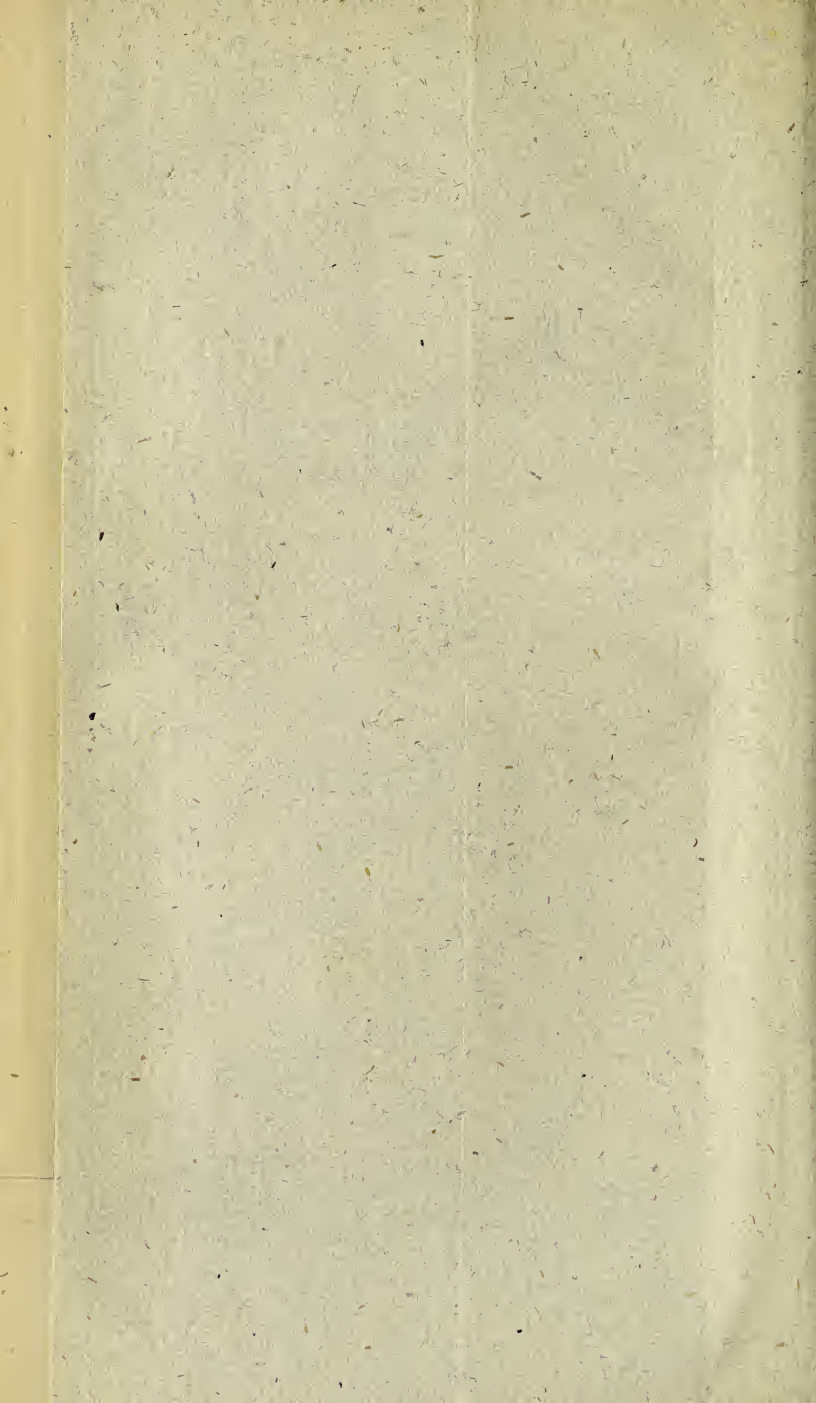

Fig. 1.

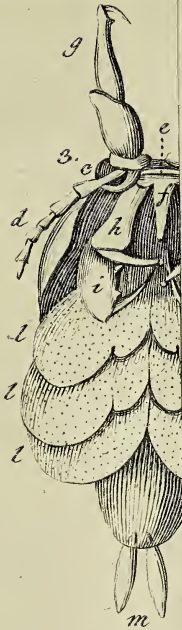
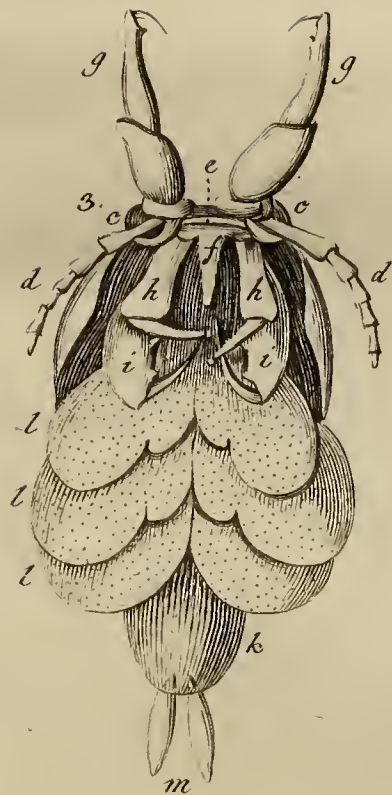
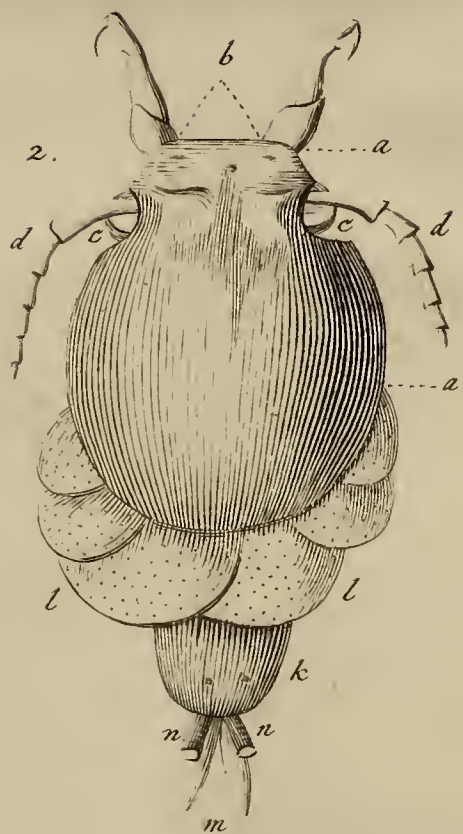

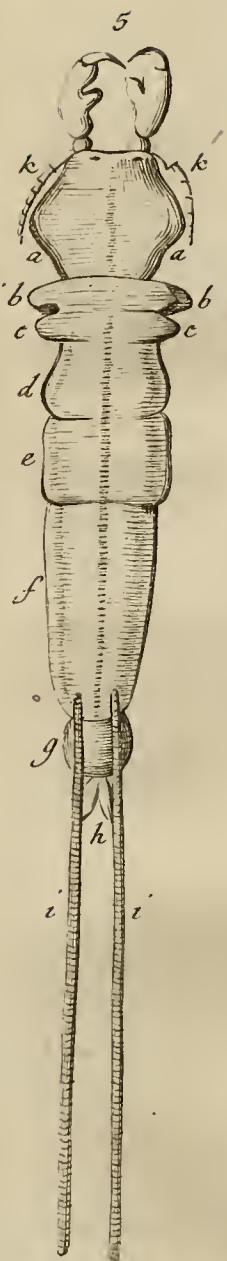

Fig. 1.

Caligus Crassus.

Caligus Oblongus.

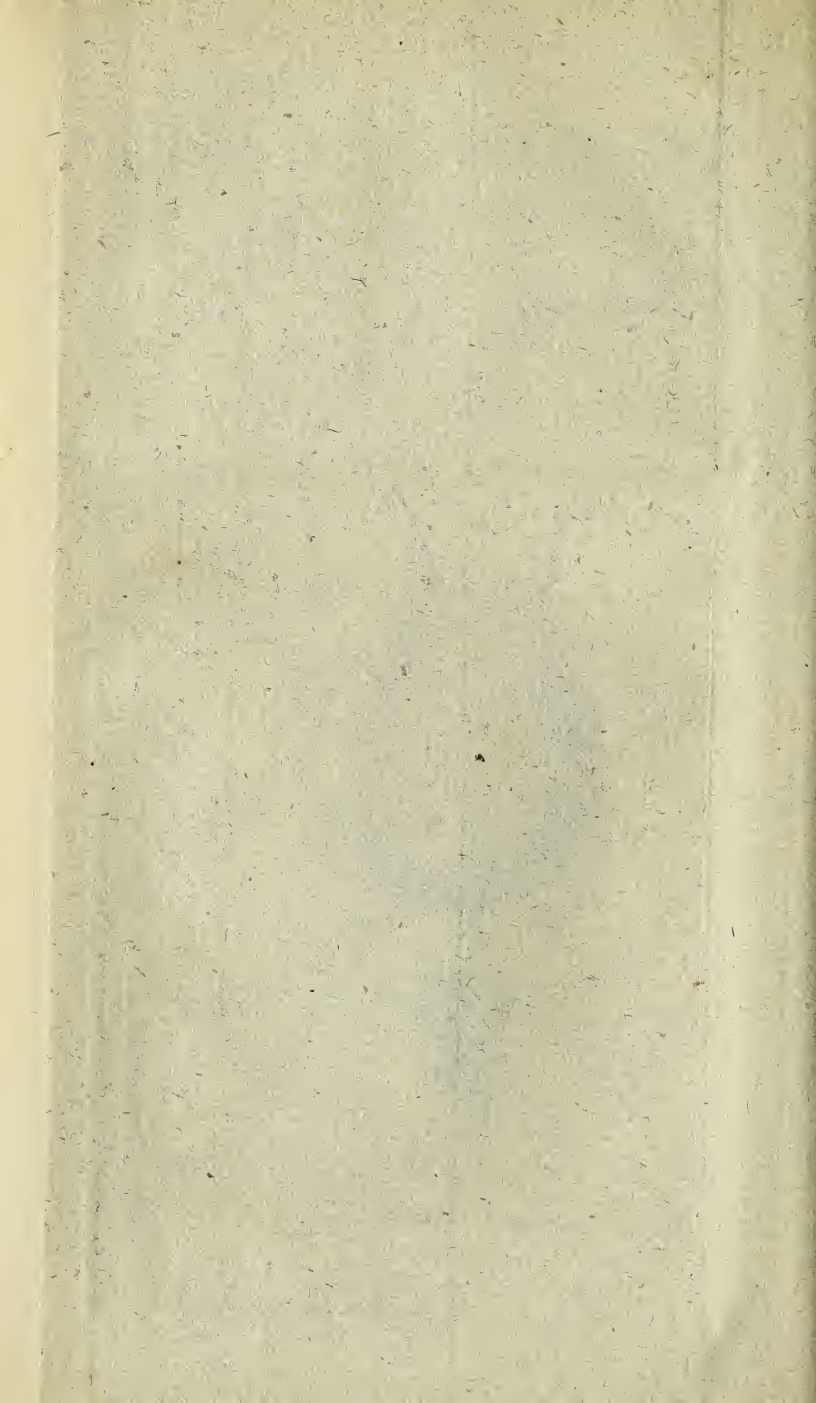

Fig. 2.

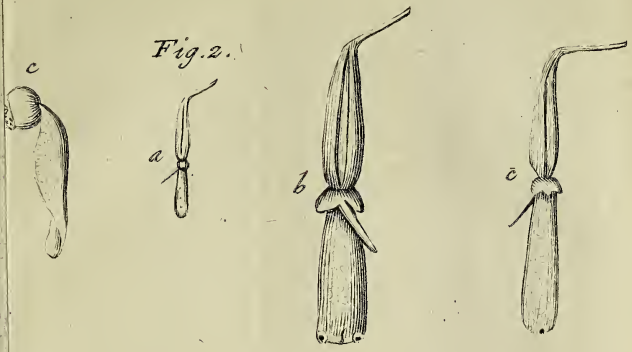

Fig. 3.

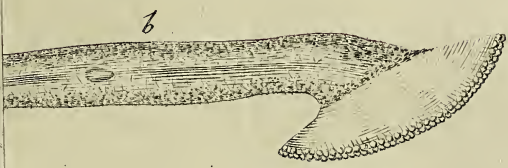

Fig. 4. a

Fig. 1.

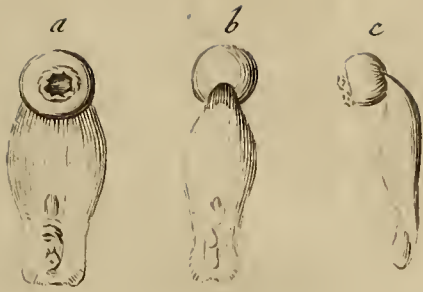

Fig. 2.

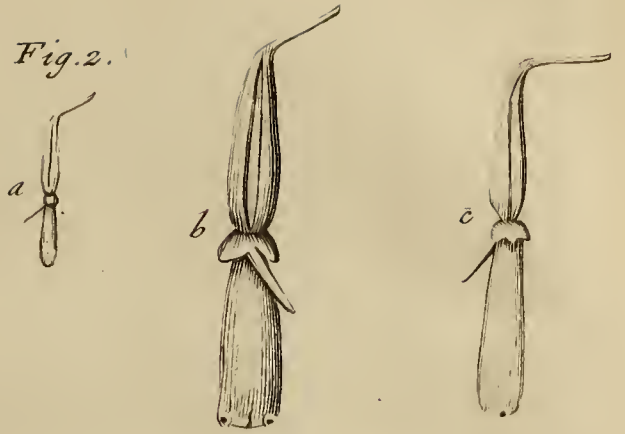

Fig. 3.

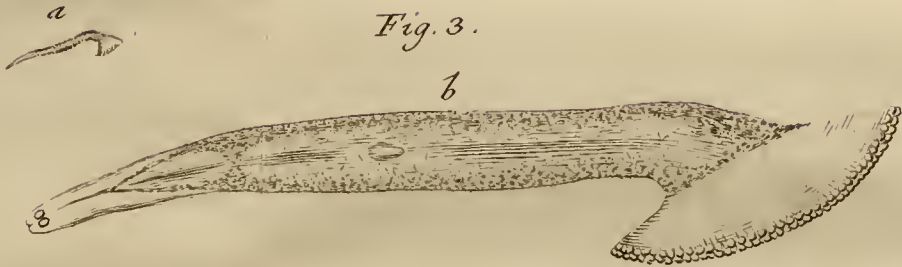
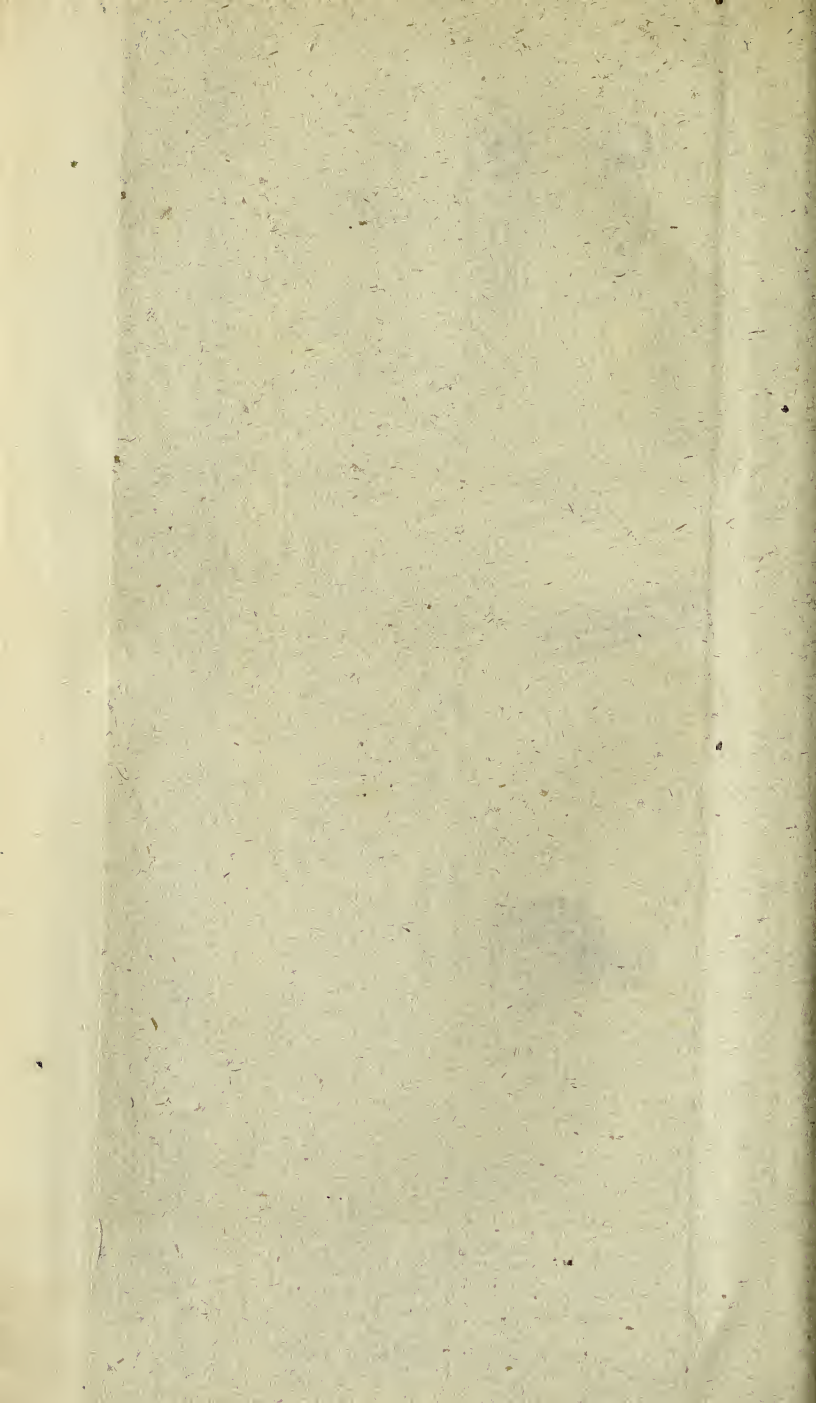

Fig. 4.

Platana Saccharalis.

Fig. 1

Phalena saccharalis.

Fig. 1.

Zygana Pugione

Fig. 2.

N. Gosypii.

Fig. 3.

Cychnus.

Fig. 4.

Tab. IX.

Paullinia

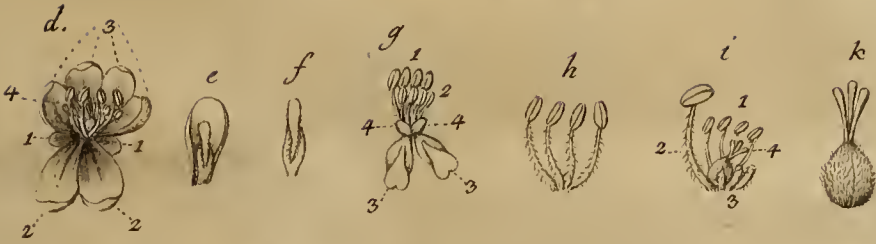
Seriana

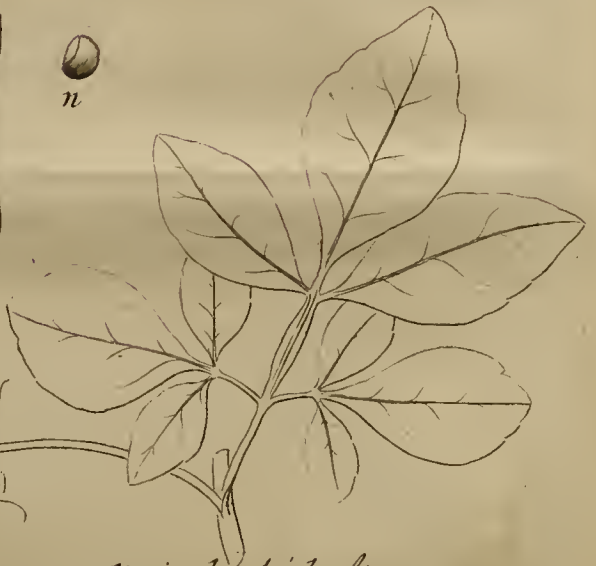
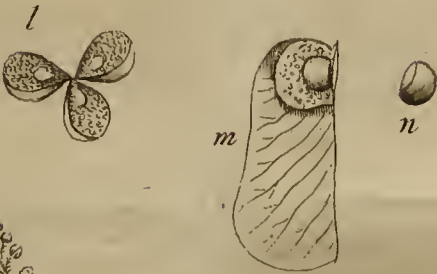
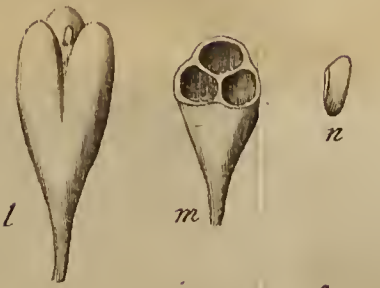

Paullinia

Seriana

Paullinia barbadensis

Schumacher del.

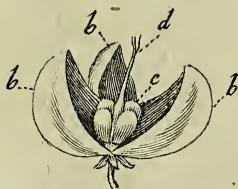
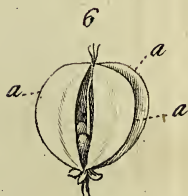
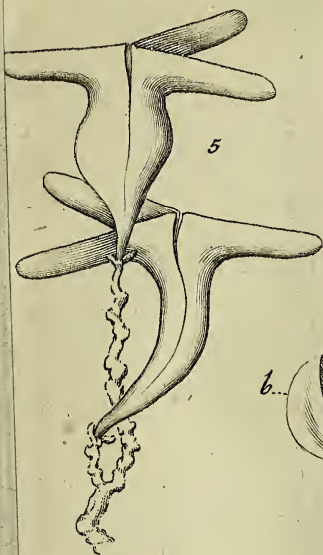

Fig. 1.

2.a

2.b

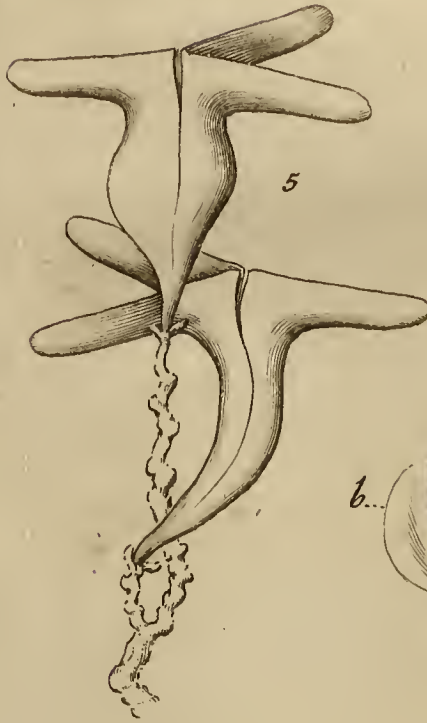
3

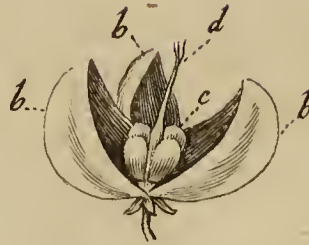
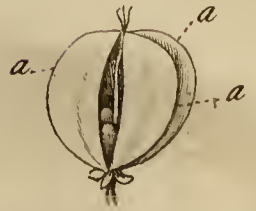
4

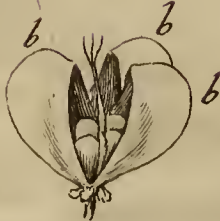
5

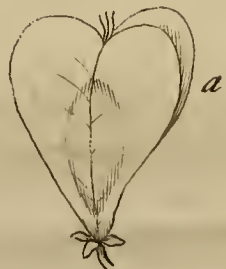
6

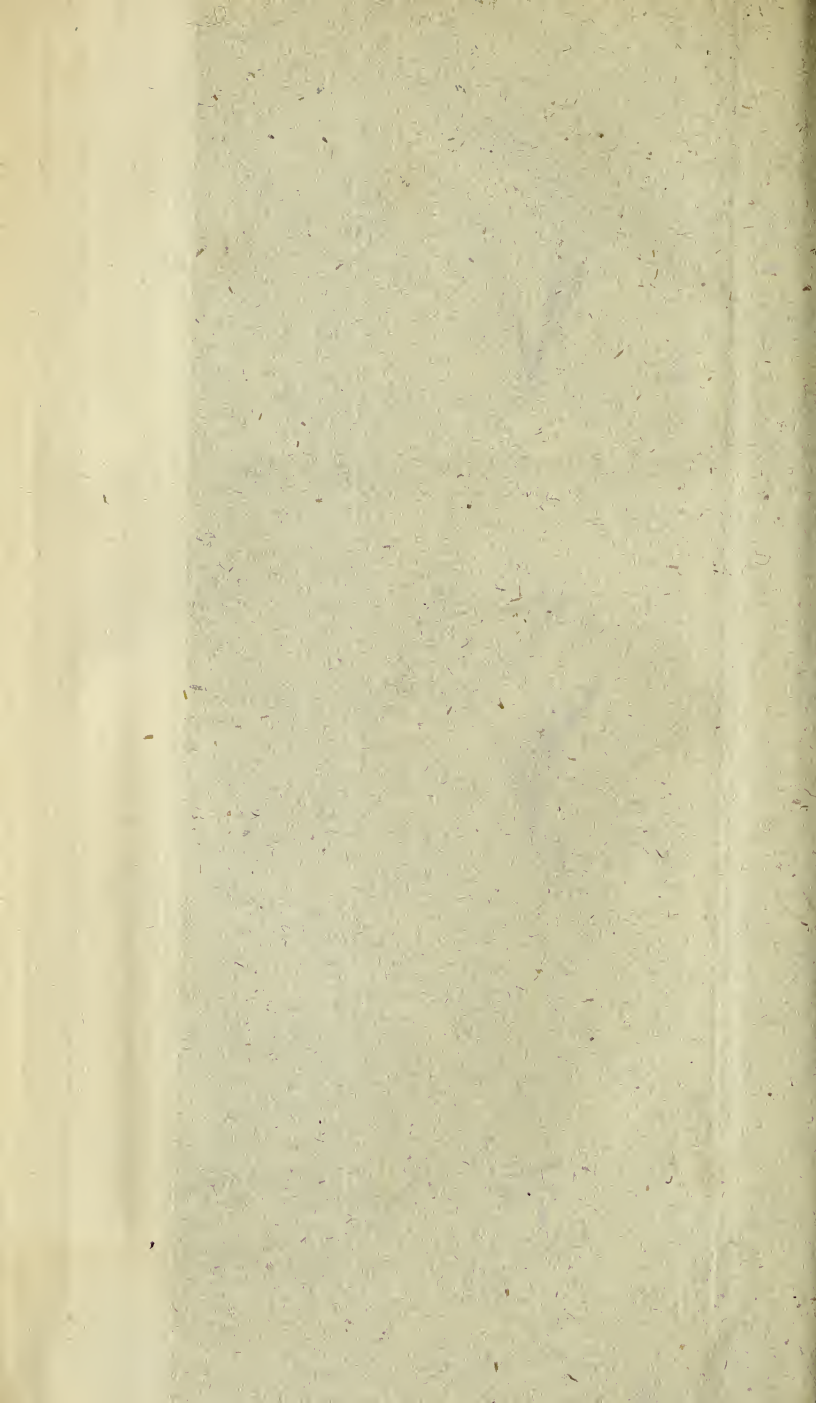

7

8

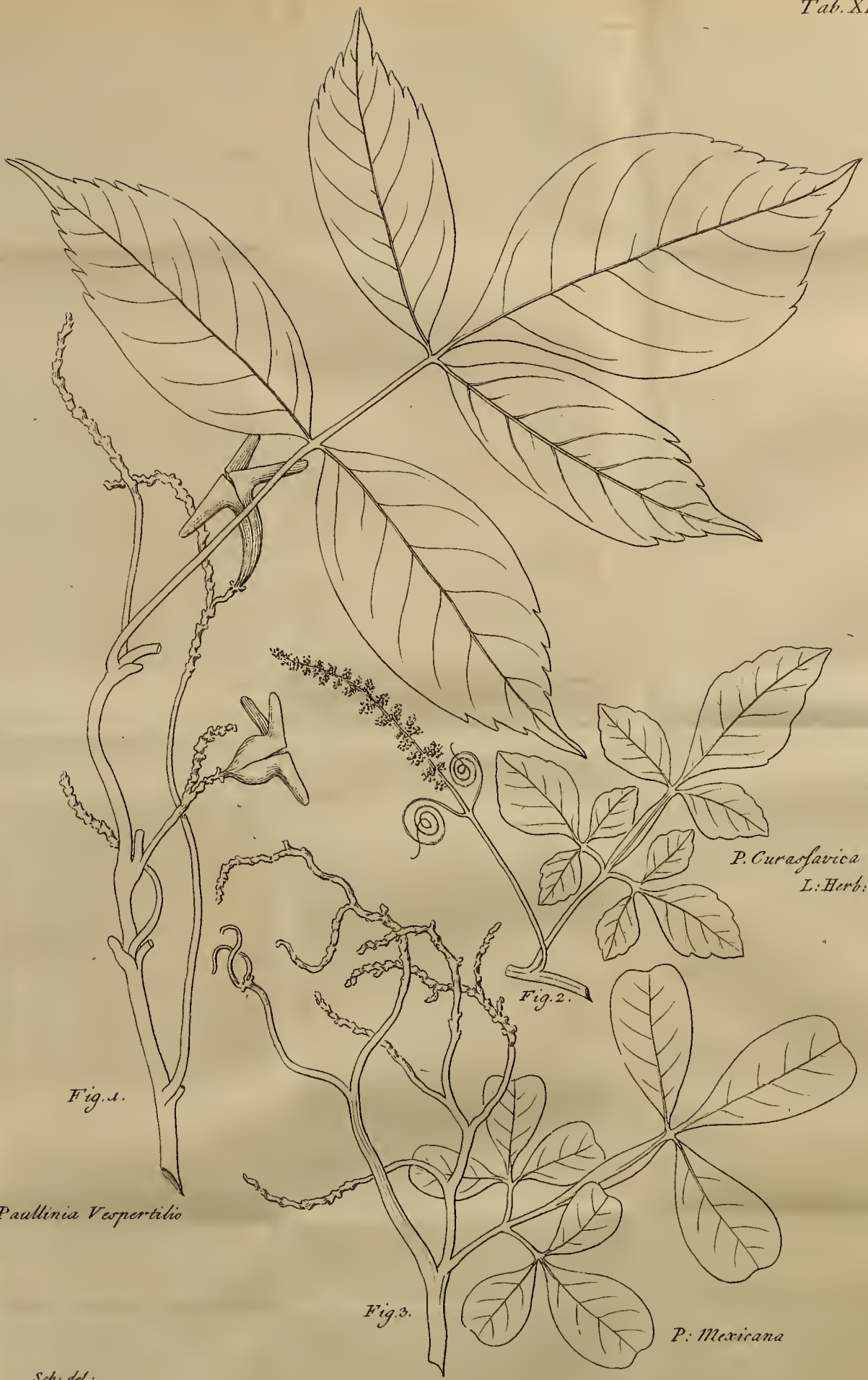

Fig. 1.

Paulinia Vespertilio

P. Curasavica
L. Herb.

Fig. 2.

Fig. 3.

P. Mexicana

ca

Seriana divaricata

Fig. 2.

S. sinuata
L. Herb.

Fig. 1

S. racemosa

Fig. 3.

S. lupulina

Fig. 5.

S. spectabilis

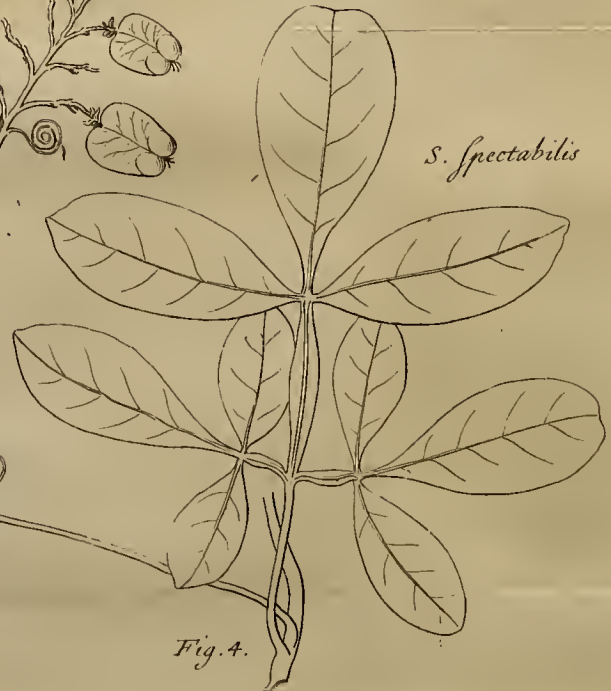

Fig. 4.

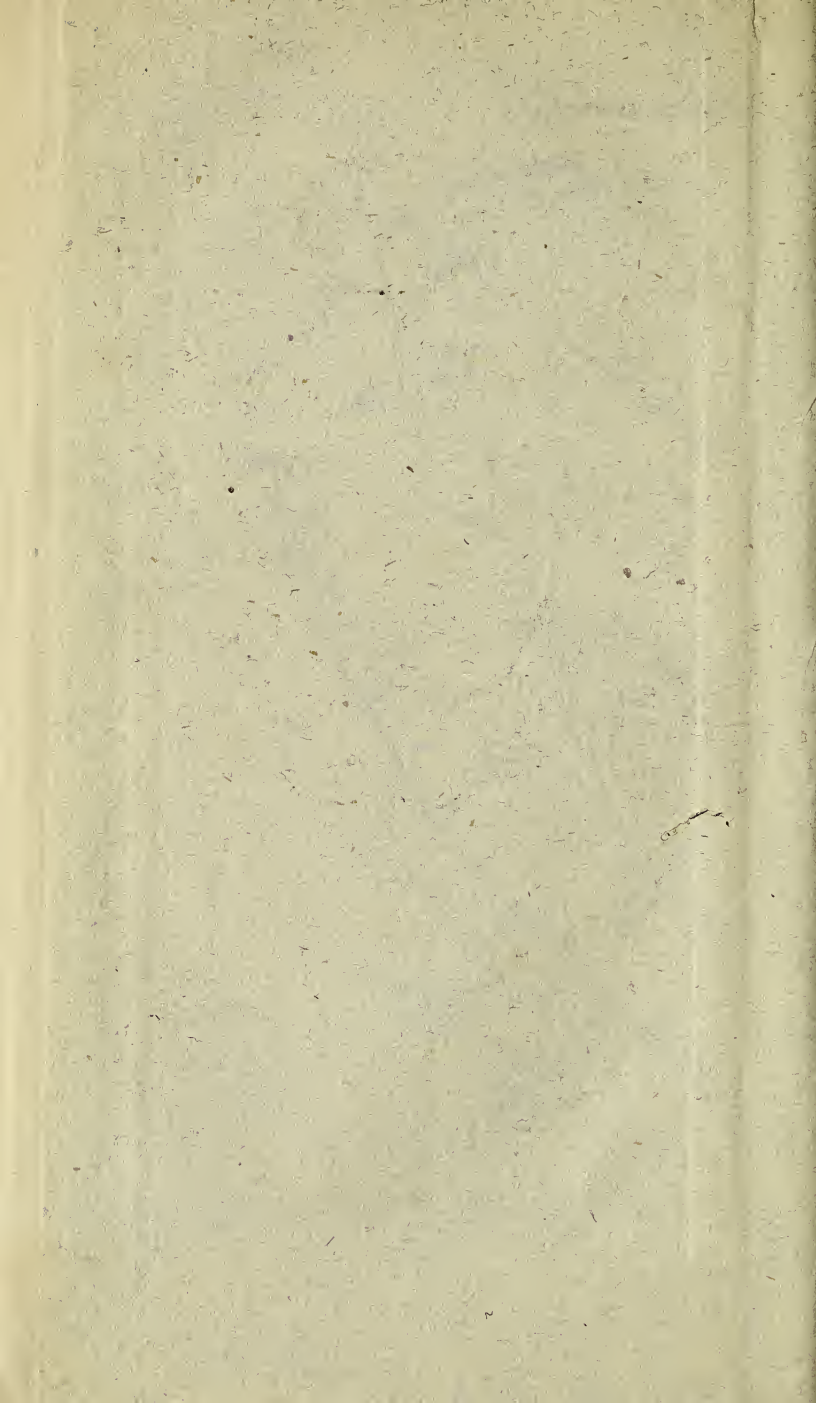

Fig. 2

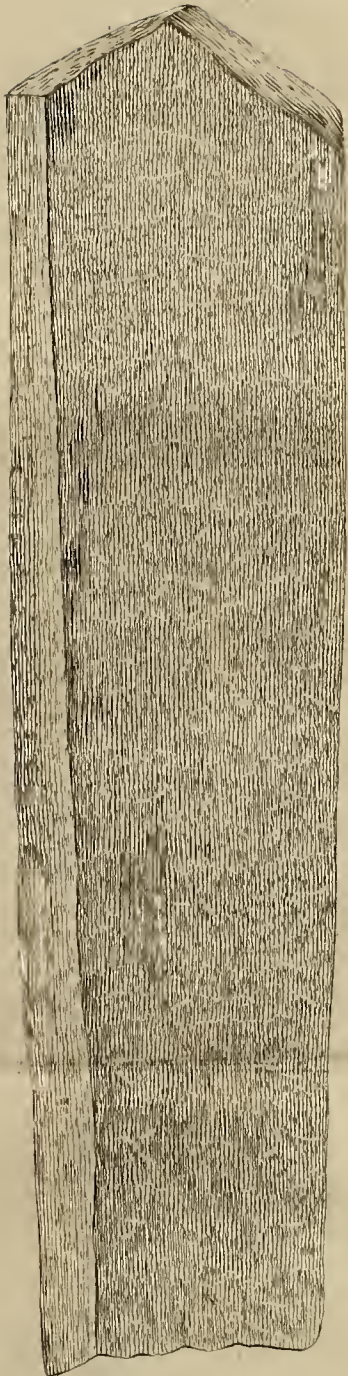

Fig. 1. 2. *Cacuba pteryigera*.

484 (14)

